

202363

UNIV.

Montana

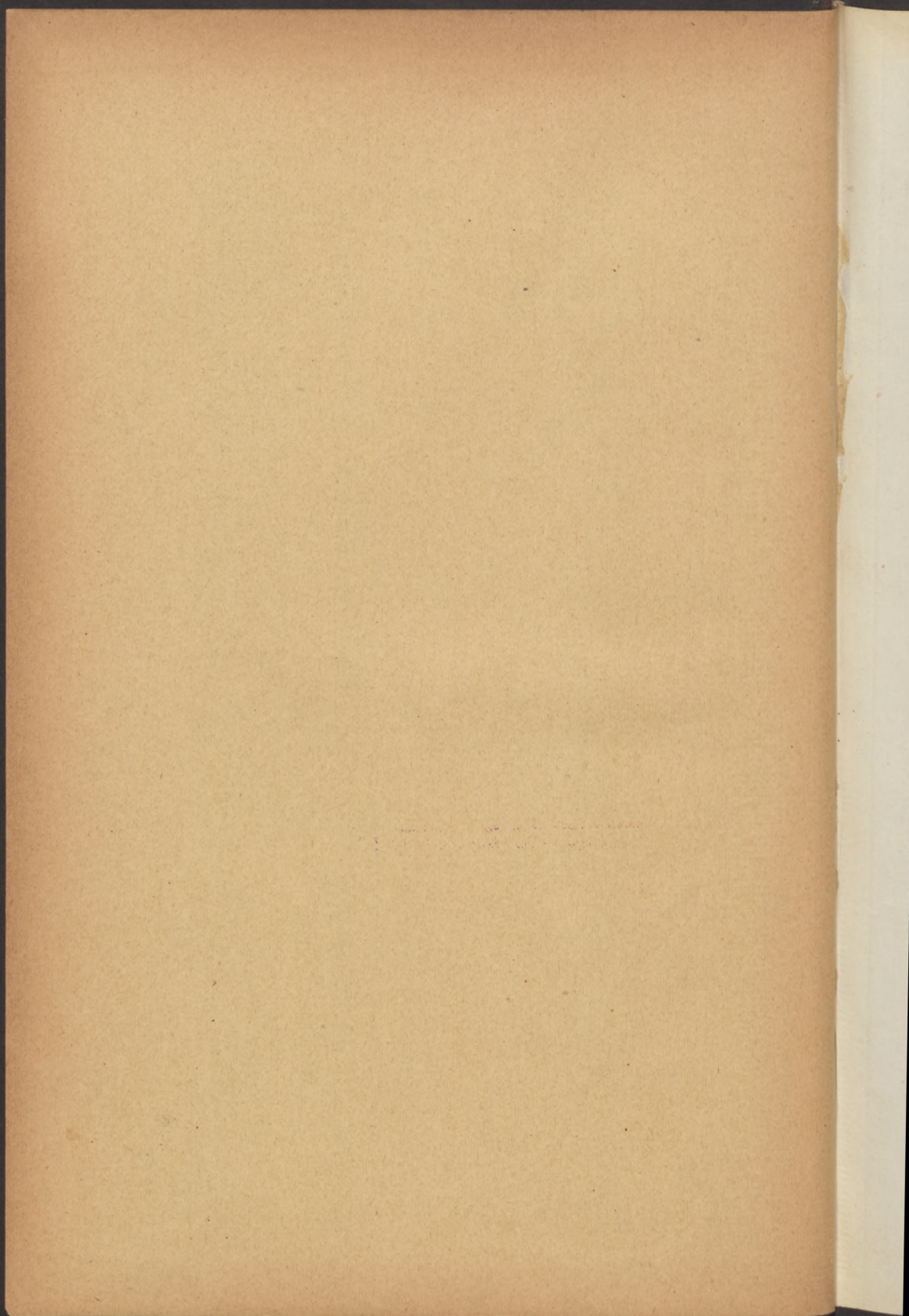
6
5
6

~~II. 61. C. 138~~

II 56 C 336

95.

2

158
✓

A
VALLÁSVÁLTOZTATÁS
AZ EGYHÁZJOG ÉS A
MAGYAR ÁLLAMJOG SZERINT.

IRTA:

HANUY FERENCZ dr.

pécsi theologiai tanár, a *budapesti* egyetem Hittud. Karánál bekebelezett hittudor, a *pécsi* joglyceum *Jog- és Államtudományi Karában* az államtudományi államvizsgálati bizottság kültagja, a „*Magyar Történelmi Társulat*“ és a „*Magyar Jogász-Egylet*“ rendes tagja.

A PÉCSI PÜSPÖKI HATÓSÁG JÓVÁHAGYÁSÁVAL.

A Központi Statisztikai Hivatal
könyvtárának állományából leírt
s a könyv-
tárnak átengedett sajtótermék.

M. K. R. KÖZPONTI
STATISZTIKAI HIVATAL
KÖNYVTÁRA.

708

PÉCS, 1905.
NYOMATOTT TAIZS JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

(R
2)

102.363

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1950. év 20.077 SZ.

BEVEZETÉS.

Vallást változtatni nemcsak annyi, mint az államjogban megadott egyéni vallásszabadságot gyökerében, kiindulási pontjában gyakorolni és magának az egyén lelkiismereti és véleményi szabadságának alapján vallást választani, hanem egyúttal *belépni* egy meghatározott egyházi szervezettel bíró és (rendszerint) államjogi személyiséget képező vallásba, valamint *különválni* az előbb követett vallástól.

A vallásváltoztatás ügye tehát *nemcsak egyházjogi*, nemcsak *állami magánjogi*, hanem *állami közjogi* és sok államban *közigazgatási jogi* kérdés is; állami közigazgatási jogi kérdés *hazánkban* az 1895 : XLIII. t.-c. életbeléptetése óta.

Mivel ezen kérdés mindezen szempontokból egybefoglalóan, de egyúttal lehetőleg kimerítően, még hazai jogi irodalmunkban feldolgozva nincsen, azért hasznos dolognak véltem azt a kath. *egyházjog* (I. Fejezet) és az *államjog* szempontjából (II. Fejezet) a szükséges *jogelméleti megvilágításba* helyezni, majd (III. Fejezet) előadni a *kath. egyházjognak* a vallásváltoztatásra vonatkozó *ma érvényes joganyagát* és azt a joggyakorlatra való tekintettel megmagyarázni, majd (IV. Fejezet) a *magyar államjognak* a vallásváltoztatásra vonatkozó *jogszabályait* és a *gyakorlati eljárást* megismertetni, végre (V. Fejezet) *szószerinti*

szövegben is közzétenni azon törvényeket, rendeleteket és bírói ítéleteket, amelyek a joggyakorlat embereinek. (lelkészek, közig. tisztviselők), de a vallásváltoztatás iránt érdeklődő magán egyéneknek a tételes jog pontos megismerése és a százféléképen változó gyakorlati esetekben való alkalmazhatóságának mérlegelésénél szükségesek.

Munkám egyházjogi része (I. és III. Fejezet) csakis a katolikus egyházjog joganyagát veszi tekintetbe, de ez az egységnek és áttekinthetőségnek, ezen különben is kúszált kérdésnél, csak előnyére lesz; de a kérdés természete már magában hordván a kölcsönösség fogalmát, a joganyag tekintetében sem lesz e miatt hiányos munkám, mert csakis az akatholikusoknak szorosan vett belügye, a vallásváltoztatás egyházi elbírálása és az akath. vallásba való „belépés”-nek egyházi szabályai hiányoznak művemben és könnyen kiegészíthetők az illető egyházak dogmatikai álláspontja és joggyakorlata alapján.

Pécs, 1905. június hó 15-én.

A szerző.

I. FEJEZET.

A vallásváltoztatás elbirálása a katolikus egyházjog szempontjából.

1. *Lehetséges-e a katolikus egyházjog szerint valaha is vallást változtatni?*

Ez az alapvető kérdés a vallásváltoztatás ügyének a kath. egyházjog álláspontjáról való tárgyalásánál.

Az már első tekintetre is mindenki előtt bizonyos, hogy a *katolikus egyházba keresztség útján való belépést* a kath. egyházjog lehetséges és valóságos *vallásváltoztatásnak* tekinti, és erre *képesnek* ítél minden még meg nem keresztelt embert, azonban a felnőtt keresztelendőt erre *jogosítottnak* csakis akkor tartja, ha szabadon és személyesen kívánja a keresztséget, ha eltökélt szándéka van a keresztség után keresztény kath. életet kezdeni, ha természetfeletti indító okból kívánja a keresztséget, ha a kath. hitben eléggé jártas és ha a keresztség eléggé a hitet, reményt és az elkövetett személyes bűnök felett a bánatot (attritio) kész felindítani magában.¹⁾

Viszont azonban a már *megkeresztelt* egyénnek a *kath. egyházból való kilépését* a katolikus egyházjog *lehetséges és valóságos belépésnek soha el nem ismeri* és annak mégis tényleg elkövetett megkísérlését érvénytelennek és jogtalan, bűnös merényletnek nézi és pedig azért, mert az összes megkeresztelték a keresztség folytán a katolikus egyháznak váltak örökös tagjaivá és annak tagjai lenni soha többé meg nem szünhetnek, sem úgy, hogy az eddig a katolikus hiten levők más, nem katolikus, de mégis keresztény hitre térjenek (haeresis, schisma), sem úgy, hogy a katolikus hiten, vagy

¹⁾ Hanuy F., A keresztség kiszolgáltatása az egyházjog és a magyar közjog szempontjából, Pécs 1903, 6—11. l.

pedig másféle keresztény hiten levők valamely nem keresztény hitre vagy teljes hitetlenségre térjenek (apostasia a fide Christiana).

Világossá lesz a fenti kérdés és teljesen beigazolható annak most adott megoldása, ha konkrét módon annak vizsgálásába megyünk belé, miként itéli meg a kath. egyházjog az ő közösségén kívül álló, nem katolikus keresztényeknek jogállását.

Erről külön pontban (II.) lesz szó.

II. Tagjai-e a kath. egyháznak az eretnekek, szakadárok és a kiközösítettek?

Christ. Pesch S. I. és vele a dogmatikus írónak jelen-
tekeny része tagadó választ ad ezen kérdésre; hivatkozva a
Catechismus Romanus (P. I. c. 8. 9.) szavaira.¹⁾

A *Catechismus Romanus* vonatkozó helye így szól:

„Ut enim paleae cum frumento in area confusae sunt vel interdum membra varie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in ecclesia continentur. Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur: primo *infideles*, deinde *haeretici* et *schismatici*, postremo *excommunicati*. *Ethnici* quidem, quod in ecclesia numquam fuerunt, neque eam umquam cognoverunt nec ullius sacramenti participes in populi christiani societate facti sunt; *haeretici* vero et *schismatici*, qui ab ecclesia desciverunt. Neque enim illi magis ad ecclesiam spectant, quam transfugae ad exercitum pertinent a quo defecerunt. *Non negandum tamen, quin in ecclesiae potestate sint, ut qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur et anathemate damnentur. Postremo etiam excommunicati, quod ecclesiae iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertinent, donec resipiscant.*“²⁾

Chr. Pesch így magyarázza meg álláspontját:

Az egyháznak tagjává az lesz, aki élő közösségbe lép az egyházzal, nevezetesen annak hármias hivatalával, a tanítói, a papi és a királyi hivattal: a *tanítói* hivattal, amidőn el-

¹⁾ Christianus Pesch, Praelectiones Dogmaticae, III. kiad. I. köt. (Freiburg i. Br. 1903) 199—202. l. (Scholion: de membris Ecclesiae.)

²⁾ *Catechismus* ex decr. Conc. Trid. ad parochos, Pii V. et Clem. XIII. P. M. iussu editus, Regensburg 1887, 77. l.

fogadja és megvallja a katolikus hitet³⁾, a *papi* hivatallal, amidőn megkezdji a szentségek felvételét a keresztségnek felvévése által⁴⁾ és a *királyi* hivatallal, amidőn az egyházi többséget maga felett elismeri.⁵⁾ Ennek megfelelően az *egyháznak tagja* megszűnik lenni az, aki megszakítja az élő közösséget az egyházzal, mint az *eretnekek*, a kik a tanítói hivatallal, a *szakadárok*, akik a királyi hivatallal szüntetik meg a közösséget. A papi hivatallal való közösséget megszakítani nem lehet, mert a keresztség eltörölhetetlen jelt nyom az ember lelkébe. Nem tartoznak az egyházhoz a *kiközösítettek* sem, mert a velük való életközösséget maga az egyház szakította meg.

A dogmatikusoknak ezen álláspontjával szemben az *egyházjogászok*, gyakorlati alapon, vagyis az egyház által hozott törvények és az általa követett gyakorlat alapján a fenti konkrét kérdésre *igenlő* választ adnak, vagyis, hogy az eretnekek, a szakadárok és a kiközösítettek továbbra is tagjai maradnak az egyháznak (passzív tagság) és csakis az egyház tagjait megillető némely jogoktól (aktív tagság) vannak megfosztva.

A két álláspontot szembeállítva, úgy látszik, hogy az eltérés inkább alaki, mintsem anyagi.

A *dogmatikusok* ugyanis szintén (követve ebben is a *Catechismus Romanus* idézett helyét) elismerik, hogy az egyház joghatóságának alávetve vannak (maradnak) az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek, de mégis tagadják, hogy ezek tagjai az egyháznak, amelyet ők *Bellarmin*⁶⁾ után indulva úgy határoznak meg, hogy az egyház az ugyanazon hitet valló, ugyanazon szentségekkel élő és apostoli előjárókat és azoknak főnökségét (primatus Papae) elismerő keresztényeknek társasága.

³⁾ Marc. 16, 15—16: „Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptisatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.”

⁴⁾ U. o.

⁵⁾ Matth. 18, 17: „Quod si non audierit eos, dic ecclesiae. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.”

⁶⁾ *Bellarminus*, De Ecclesia, I. III. c. 1. — Az esztergomi káté is így határozza meg az egyházat:

Az *egyházjogászok* pedig Szent Ágoston⁷⁾ után indulva úgy határozták meg az egyházat, hogy az egyház egy, a megkeresztelt egyéneknek tanítóhivatal, papihivatal és egy közös főnökség (a pápa) alá rendelt társasága.

És bár az eltérés formai, mégis komoly zavart okoz az egyház „tagság”-ának meghatározásában.

Mert az már mégsem csupán formai eltérés, ha a dogmatikusok szerint az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek nem tagjai az egyháznak, míg az egyházjogászok szerint tagjai az egyháznak.

Ha az *egyházjogászok* álláspontja a helyes, akkor például világos, hogy a kath. plébános illetékes plébánosa a plébániája területén lakóhelylyel (domicilium aut quasi domicilium) bíró eretnekeknek, szakadároknak és kiközösítetteknek is és így csakis ő előtt köthetnek azok érvényes (tisztá protestáns vagy vegyes) házasságot (ahol a trienti forma kötelező).

Ellenkezőleg pedig, ha a *dogmatikusok* álláspontja a helyes, akkor a kath. plébános nem illetékes plébánosa a plébániájában lakó eretnekeknek, szakadároknak és kiközösítetteknek és így azokra a trienti forma nem kötelező, és nincs is érdekük, hogy házasságukat a kath. plébános előtt kössék meg.

De magának ezen felhozott példának mélyében (trienti forma) látható a fő eltérés a két álláspont között, t. i. az, hogy az *egyházjogászok* álláspontja szerint az egyház teljes joghatósággal bír az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek felett úgy, hogy az egyház törvényei (ugy az universalis, mint a particularis törvények) őket is kötelezik, kötelezi tehát a kath. házasságjog is, kötelezi a trienti forma is és pedig azért kötelezi, mert ők is valóságos tagjai a keresztség folytán az egyháznak és annak tagjai lenni soha meg nem szűnnek. Míg a *dogmatikusok* álláspontja szerint az *eretnekek* a kath. hit elvetése folytán, a *szakadárok* az engedelmesség megtagadása folytán, a *kiközösítettek* az egyház ítélete folytán *megszűnnek az egyház tagjai lenni*, amiből logice az következnék, hogy az egyháznak nincs is felettük addig jogható-

⁷⁾ S. Augustinus, in Psalmum 149.: „Ecclesia est populus fidelis per universum orbem dispersus.”

ságuk, míg ismét az egyház tagjaivá nem lesznek, következésképpen addig nem volnának alávetve az egyház törvényeinek, tehát büntető törvényeinek sem és azok nem volnának ellenökben végrehajthatók. Ezen következtetéseket azonban a dogmatikusok nem vonták le, sőt ellenkezőleg, anélkül, hogy magyarázatát adnák, a *Catechismus Romanus* után menve, megengedik, hogy az egyháznak van felettük némi (főleg bírói) joghatósága, anélkül azonban, hogy tagjai volnának az egyháznak.

Christ. *Pesch* ezen utóbbi körülményt így fejezi ki:⁸⁾

„Etiam in illis, qui actu non sunt membra ecclesiae,⁹⁾ manet tamen, quamdiu in hac vita sunt, aliqua relatio ad ecclesiam. Omnes homines viatores in hoc ordine rerum voluntate Dei salvifica destinantur ad ecclesiam. (1 Tim. 2, 4). Porro ii, qui characterem baptismalem habent, subiecti sunt iurisdictioni ecclesiasticae, licet forte hoc invincibiliter ignorent. Nam hi homines indelebili modo consecrati sunt cultui Dei, qui in sola ecclesia secundum institutionem divinam peragitur. Etiam propinquiorem ad ecclesiam relationem ii habent, qui solum excommunicati sunt, quia hi ad tempus tantum pro poena a communione ecclesiastica separantur, ut hac re terri ad meliorem frugem redeant. Immo nonnulli dicunt eos manere membra ecclesiae (Suarez l. c. disp. 9, sect. 1. n. 14.), sed alii (Bellarm. l. c. c. 3, 6) melius hoc negant.

A két ellentétes álláspont közül az *egyházjogászok* álláspontja a helyes, amely beigazolható úgy a kinyilatkoztatásból merített érvekkel (dogma, ius divinum), mint az egyház írott jogából (ius scriptum) és joggyakorlatából (ius consuetudinarium) vett bizonyítékokkal.

A) *Kinyilatkoztatási érvek.*

1. A *keresztség által* lesz az ember az *egyháznak tagjává*: „Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei“ (Joa. 3, 5.)

Ezen kinyilatkoztatott („de fide“) igazságot a flórenci zsinat által kiadott „Decretum pro Armenis“ kimondotta e

⁸⁾ Christ. *Pesch*. i. m. I. kötet. 200–201. l.

⁹⁾ Ugyanazon szerző, mint fentebb említve volt, nem tartja az egyház tagjainak az eretnekeket, a szakadárokat és a kiközösítetteket.

szavakkal: „Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum *Baptisma*, quod vitae spiritualis ianua est: *per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiae*“.

Ezen zsinati instructio kétségen kívül helyezi azt, hogy a fentidézett (Joa. 3, 5) szentirási hely nem úgy értelmezendő, hogy a keresztség felvétele csakis előfeltétele az egyházba való belépésnek, az egyházi „tagság“-nak, hanem úgy, hogy épen a keresztség felvétele által történik a belépés az egyházba, vagyis: a keresztség felvétele azon jogi actus, amelylyel valaki a látható egyháznak („corpus Ecclesiae“) válik tagjává.

Ezt Christ. Pesch is tanítja munkájának más helyén, t. i. mikor a „*character indelebilis*“-ről (keresztség, bérmlás, egyházi rend) tárgyalván, a keresztségben vett „character“-ről így szól:

„Ergo per characteres homines deputantur ad cultum divinum, primo quidem *generaliter* (ez a keresztségben történik, amelyet a bérmlás azután még kiegészít), quatenus omnes Christiani sunt sacerdotes i. e. cultores veri Dei in ecclesia a Christo constituta. „Vos autem genus electum, regale sacerdotium, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum“ (1 Petr. 2, 9.). *Ad hoc sacerdotium consecrantur christiani per characterem baptismalem, quo signantur ut membra ecclesiae* et capaces fiunt participationis sacrorum, quae in ecclesia sunt. Baptismi autem complementum est Confirmatio Sed praeter sacerdotium generale, quod cunctis christianis convenit, est etiam *sacerdotium speciale* (ez az egyházi rendben történik!), quo homines ad administranda sacra prae ceteris eliguntur.“¹⁰⁾

Majd később a keresztségnek hatásáról (effectus Baptismi)¹¹⁾ szólva, a hatás harmadik részéről („fit vivum membrum mystici corporis Christi) Pesch így adja meg a „ratio theologica“-t:

¹⁰⁾ Christ. Pesch i. m. VI. köt. (I. kiad.), 76. l.

¹¹⁾ Chr. Pesch a keresztség hatásáról ezen propositio-t állítja fel: „Effectus baptismi et regeneratio spiritualis, quae consistit in *remissione* omnis reatus culpae et poenae, et in *infusione* gratiae et donorum, quibus homo fit *vivum membrum* mystici corporis Christi.“

„*Baptismo homo fit membrum corporis Christi mystici et qua tale membrum caractere signatur, ita ut omnes et soli baptisati sint et maneat christiani, Baptismo igitur ecclesia Christi primo constituitur.*“¹²⁾

Érdekes, hogy az egyházjogászok fentvázolt álláspontjának leghatározottabb képviselője: R. Scherer majdnem ugyanazon szavakkal fejezi ki álláspontját:

„Der Eintritt des einzelnen Menschen in die Kirche, vollzieht sich durch den Empfang der Taufe. Die Taufe ergreift den Menschen ganz und unwiederruflich, sie ist daher wie unwiederholbar, so unverlierbar. Alle Getauften und nur sie allein sind Glieder der sichtbaren Kirche.“¹³⁾

Világos ebből, hogy ezen 1. alatti érv tekintetében nincsen eltérés a dogmatikusok és az egyházjogászok közt, ami érthető, mert a kinyilatkoztatásban foglalt hitigazsággal (de fide) állanak szemközt.

A továbbiakban azonban látni fogjuk, hogy ezen hitigazságnak logikája az egyházjogászok álláspontjára vezet, vagyis ezen utóbbi álláspont a dogmatice is helyesebb, bár a dogmatikusok közt sokan nem is vallják azt magukénak.

2. A keresztségnek hatása, mint bármely szentségé, egész teljességében csálhatatlan, mert „*ex opere operato*“ jön létre, de nem egész teljességében örökkétartó, elveszithetetlen.

A keresztség hatása, röviden így foglalható össze:

a) *Remissio culpae et poenae*. Ezen hatása a keresztségnek, ha egyszer valaki elnyerte azt (per susceptionem baptismi dignam i. e. elicita fide et attritione), el nem veszithető. Vagyis az, aki a keresztséget egyszer már érvényesen felvette, örökre megszabadult az eredeti büntől, valamint a keresztség előtt elkövetett személyes bűnökért járó „culpa“ és „poena“-tól: sem az eredeti bűn, sem a „culpa et poena personalis“ többé fel nem éled.

b) *Infusio gratiae et donorum*. A keresztségnek ezen hatása elveszithető. Veszendőbe megy bármely a keresztség után elkövetett halálos bűn által. Ezért hívják ezen kegyelmet

¹²⁾ U. o. 163. l.

¹³⁾ Rud. Ritter v. Scherer, Handbuch des Kirchenrechtes, I. köt. (Graz, 1886), 18. l.)

„gratia prima“-nak, amelyet elvesztvén meg lehet szerezni a „gratia secunda“-t.

c) *Regeneratio* (homo fit vivum membrum mystici corporis Christi).

A keresztségnek ezen harmadik hatása, épúgy, mint az első a) alatti, örökkétartó, többé el nem veszíthető.

Ezen tétel önmagában ugyan nincsen így szövegezve bent a kinyilatkoztatásban és nincsen „dogmatica definitio“-ban sem kimondva, de folyományát képezi egy „dogma definitum“-nak, tehát „fidei proxima“ igazság értékével bir, amely bármikor dogmává is emelhető.

Az alapul (propositio maior) szolgáló „dogma definitum“ ez: A keresztség örökkévaló, eltörölhetetlen jelt nyom az ember lelkébe.

Ezt dogma-ként kimondotta a trienti zsinat (sess. VII. 9. de sacramentis in genere) ily szavakkal: Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt: anathema sit.“ Ezen dogma-nak bizonyítására szolgál a Szentírásnak főleg ezen helye: „In quo (Christo) credentes signati estis (ἐσφραγίσθητε) Spiritu promissionis sancto, qui est pignus haereditatis nostrae.“ (Ephes. 1, 13.)

A közbeeső tétel (propositio minor) pedig ez: A keresztségben nyert eltörölhetetlen jelnek rendeltetése az embert az egyház (corpus Christi mysticum) tagjaként örökre megjelölni, örökre megbélyegelni, őt másoktól, kik ezen jelt (pecsét, σφραγίς) nem birják, örökre megkülönböztetni.

Ezen közbeeső tételnek igazságát a dogmatikusok egybehangzóan elismerik (sententia communis). Pesch-nek szavait (ki pedig alábbi konklúziókkal már nem ért egyet) már fent idéztük: „Ad hoc sacerdotium consecrantur christiani per characterem baptismalem, quo signantur ut membra ecclesiae.“

Jogosult tehát a konklúzió: Az egyház tagsága is örökkévaló, eltörölhetetlen, el nem veszíthető. Vagyis más szavakkal: Aki felvette a keresztséget, az az egyház örökös tagjává lett, ezen tagságot csak úgy el nem veszítheti, amint el nem veszítheti a keresztségből nyert eltörölhetetlen jelet.

Következik a fenti két (1. 2.) kinyilatkoztatási érvből, hogy az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek is az egyháznak tagjai, mert azokká lettek a keresztség által és azok lenni meg sem szűntek, meg sem szűnhetnek, mert „character indelebilis“ alapján tagjai az egyháznak.

B) *Jogi érv.*

1. Ugy a dogmatikusok, mint az egyházjogászok egyhangúan elismerik, hogy a kath. egyház úgy törvényeiben, mint a joggyakorlatban minden időben *joghatóságot* vindikált magának az összes megkeresztelt egyének felett, nem véve ki az eretnekeket, szakadárokat és a kiközösítetteket sem.

Igy: a) az egyház az ő *törvényhozását* mindig illetékesnek hirdette az összes megkereszteltre¹⁴⁾ kötelező törvények meghozatalára; és ezen jogi álláspontot a trienti zsinat dogmává is tette¹⁵⁾ és dacára a *Lainez* S. I. által kifejtett aggodalomnak,¹⁶⁾ az eretnekekre is kötelezőnek akarta trienti for-

¹⁴⁾ Fr. Xav. Wernz S. I., *Jus Decretalium*, I. köt. 113. l., (Róma 1898.) így fejezi ki ezt: „Ex iure divino omnes et soli valide baptisati sive catholici sivi schismatici, haeretici, etiam inviti et sine eorum acceptione legibus ecclesiasticis obstringuntur, modo habitualiter usum rationis habeant aut speciali Ecclesiae ordinatione a lege quadam canonica observanda non sint excepti.“

¹⁵⁾ *Conc. Trid.* sess. VII. de baptismo canon 7: „Si quis dixerit, baptizatos per baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae: anathema sit.“ Ibid. can. 8.: „Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint: anathema sit.“

¹⁶⁾ *Lainez* aggodalma az volt (l. *Scherer* i. m. II. köt. 215. l.), hogy a trienti forma behozatala esetére a protestánsoknak házasságkötéseit érvényteleneknek kell majd tekinteni: „propter clandestinitatem“, ami a protestánsokat még jobban el fogja idegeníteni. A *zsinat* csakis annyiban vette figyelembe *Lainez* aggodalmait, hogy a decretum plebániánkinti kihirdetését irta elő, mint a trienti forma életbeléptetésének feltételét, gondolva arra, hogy kizárólag protestáns lakosságú helyeken nem történhetvén ilyen kihirdetés, a protestánsok házasságkötéseinek érvényessége ilyen helyeken nem válik kétségesé. Mind *Lainez* aggodalma, mind a *zsinat* intézkedése azt bizonyítja, hogy a protestánsokra is kötelezőknek tekintették a kath. egyház törvényeit, továbbá őket is a kath. plébániák keretében (domicilium) állóknak nézték ott, ahol vegyesen éltek katolikusokkal.

mát (sess. XXIV. de ref. matrim. c. 1: decretum „Tametsi“) ott, ahol az kihirdetve leszen.

b) Az egyház *közigazgatási* és *birói* joghatóságát is mindig igénybe vette az eretnekekkel, szakadárokkal és kiközösítettekkel szemben. A *közigazgatási joghatóságra* legfeltűnőbb példa az, hogy az egyházjog szerint a nem katolikus keresztényeknek is a trienti forma szempontjából illetékes plébánosuk azon katolikus plébános, akinek plébániájában lakóhelylyel (domicilium, quasi domicilium) birnak.¹⁷⁾ A *birói joghatóságra* bizonyíték az egyházi büntetőjog, amely az eretnekeket és szakadárokat egyházi büntetésekként tekinti és egyházi büntetésekkel (főleg: excommunicatio latae sent. Rom. Pontifici spec. modo reservata“) sújtja, a kiközösítetteket pedig egyházi büntetés alatt állóknak, de sem ezeket, sem azokat nem tekinti az egyházon kívül állóknak, hanem csakis az egyház közösségétől, az egyházi aktív jogoktól (aktív tagság) részben megfosztott tagoknak („mortua membra corporis Christi“), akikről csakis köznapi nyelven¹⁸⁾ szólva mondja a *Catechismus Romanus*, hogy nem tagjai az egyháznak; éppen azért az eretnekeknek, szakadároknak, kiközösítetteknek, ha újból az egyház közösségében részesülni akarnak, nem az egyházba való új felvételre, belépésre van szükségük (ez nem is lehetséges, mert a keresztség meg nem ismételhető), hanem az egyházzal való kibékülésre, („reconciliatio haereticorum, schismaticorum“) és a kiközösítés alól való feloldozásra („absolutio a censura excommunicationis“) van szükségük.

¹⁷⁾ Rud. Scherer i. m. II. 215. l.

¹⁸⁾ Rud. Scherer i. m. I. 170. l. így ír: „Dem gemeinen Kirchenrechte sind, insoferne nicht eine Ausnahme vorliegt, alle Glieder der Kirche und nur diese unterworfen. Die Ungetauften unterstehen nicht dem Kirchenrechte, wohl aber als Getaufte die akatholischen Christen: die Häretiker und Schismatiker. Fürs Recht praktisch wird diese Frage, wenn Rechtsverhältnisse solcher Personen vom Gerichte der Kirche beurtheilt werden, als welche wie nur eine Kirche nur ein Kirchenrecht kennt.“ Majd a jegyzetben (2. j.) így egészíti ezt még ki Scherer: „Dass die Genannten unter der Gewalt der Kirche stehen, lehrt auch der *Catechismus Romanus* (P. I. c. 10. qu. 8.), obwohl er dieselben, *populär gesprochen*, als von der Kirche ausgeschlossen bezeichnet. Der Ketzler steht unter der gewöhnlichen kirchlichen Jurisdiction: *alioquin ex delicto commodum reportaret*.“

A fenti joghatóságnak alapja azonban nem más, mint a keresztség és ez is csak azért, mert általa az ember az egyház („*corpus Ecclesiae*“) tagjává lesz. Ha a keresztségnek egyéb hatásai (*remissio culpae et poenae, infusio gratiae et donorum*) alapján gyakorolna az egyház joghatóságot a megkeresztelték felett, akkor az legfeljebb „*iurisdictio pro foro interno*“ lehetne, mert azon hatásoknak nincsen jogi természetük; vagy pedig a látható egyház joghatósága alá tartozóknak kellene mondani a „*baptismus flaminis*“ alapján megigazultakat (bár ezek mindenestre az „*anima Ecclesiae*“, más szóval az „*invisibilis Ecclesia*“ körébe tartoznak csak úgy, mint a megszentelő malaszt állapotában levő keresztények) is, ami szintén jogi képtelenség, mert a látható egyházba („*corpus Ecclesiae*“) csakis látható módon („*baptismus fluminis*“) lehet belépni.

2. Az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek nemcsak *passzív tagjai* az egyháznak (az egyház joghatósága alatt állanak), hanem bizonyos korlátozások mellett *aktív tagjai* is, vagyis nekik nemcsak kötelezettségeik maradnak meg az egyházzal szemben, hanem megmaradnak egyes jogaik is.

a) Ha valamely egyén öntudatlanul esik bele a „*haeresis externa*“-ba (*haeresis ext. bona fide commissa*), az ilyen teljes jogú katolikus marad továbbra is.

b) Ha valamely katolikus egyén tudva beleesik a „*haeresis externa*“-ba, de a nélkül, hogy az azt sujtó kiközösítésről tudna, vagy arra gondolna, sem pedig az egyházi bíró „*ferendae sententiae*“ büntetést ki nem szabott, akkor ő semmiféle aktív egyházi jogokat el nem veszít: ő csak egyszerűen egy a „*haeresis externa*“ bűnét és büntényét elkövető katolikus hívő, a ki esetleg mint más nyilvános bűnös megfosztható egyes jogoktól (egyházi temetés), de *ipso facto* semmiféle jogoktól megfosztva nincsen.

Ugyanez áll hasonló körülmények közt a *schismá*-ról is.

c) Ha valamely katolikus egyén tudva beleesik a „*haeresis externa*“-ba, vagy „*schisma*“-ba, tudva az azt sujtó kiközösítésről és arra gondolva, akkor ő mindaddig, míg az egyházi bíró is ellenében *pro foro externo* el nem jár, ő elveszt egyes aktív jogokat, a melyekről alább lesz szó, de nem közvetlenül a „*haeresis externa*“ miatt, hanem az által

okozott „*excommunicatio non nominatim declarata*“ (toleratus excommunicatus) miatt, és ha a bíró is eljár ellene, akkor elveszít még több aktív jogot, de ismét nem közvetlenül a „*haeresis externa*“-ból, hanem az a miatt kimondott: „*excommunicatio nominatim declarata*“-ból folyólag.

d) Ha valaki akár eretnokség, akár szakadárság, (most még nincs arról szó, hogy valamely „secta“-hoz is csatlakozott, erről alább külön tárgyalunk) akár más egyházi bűntény miatt „*ipso facto*“ kiközösítésbe (toleratus excommunicatus) esett, akkor addig, míg az egyházi bíró ellene *pro foro externo* is el nem jár, még mindig bír a következő egyházi aktív jogokkal:¹⁹⁾

1. Képességgel bír az összes szentségek és szentelmények felvételére (*subiectum capax, sed indignum*).

2. Nyilvános ima és szent mise is végezhető érte.

3. Jelen lehet a predikáción.

4. A kiközösített (toleratus) pap képességgel bír az egyházi joghatóságra, és a tényleg birt egyházi joghatóságot (pl. gyóntatási, plébánosi, püspöki joghatóságot, ha a kiközösített egyén pap, plébános, vagy püspök) megtartja.

5. A kiközösített (toleratus) pap megtartja a már birt egyházi javadalmakat, bár új javadalmak elnyerésére képességét elveszti.

6. A kiközösített (toleratus) pap, ha a hivek („*etiam extra casum necessitatis*“) kérik, érvényesen és megengedett módon (*valide et licite*) kiszolgáltatja a szentségeket.

7. A kiközösített (toleratus) egyén, ha a hivek kérik, érvényesen és megengedett módon szerepelhet az egyházi pereskedésnél mint felperes, tanu, bíró, vagy egyéb hivatalnok.

e) Ha valaki bírói ítélet folytán (*per sententiam condemnatoriam*, vagy ha *ipso facto* kiközösítésről van szó: *per sententiam declaratoriam*) név szerint lesz kiközösítéssel sújtva (*nominatim excommunicatus, vitandus excommunicatus*), akkor ugyan sokkal több aktív jogot veszít el, mint a nem névszerint kiközösített egyén (toleratus), de azért még a „*vitandus*“ is megtartja a következő egyházi aktív jogokat:²⁰⁾

¹⁹⁾ Jos. Laurentius S. I., *Institutiones Juris Ecclesiastici*, Freiburg i. Br., 1903, 313—316. l.

²⁰⁾ I. m., i. h.

1. Képességgel bír az összes szentségek és szentelmények felvételére (subjectum capax, sed indignum).

2. Jelen lehet a prédikáción.

3. A kiközösített (vitandus) pap megtartja a tényleg már birt egyházi javadalmakat, míg azoktól expresse, bírói ítélettel meg nem fosztatik.

4. A kiközösített (vitandus) pap érvényesen (valide) szolgáltatja ki a szentségeket (kivéve a töredelem szentségét), sőt „in casu gravis necessitatis propriae aut alienae“ megengedett módon (licite) is.

Világos ezen e) 3. 4. pontokból az, hogy ha a „vitandus excommunicatus“-okat az egyházból teljesen kizártaknak tekintenők és őket az egyház tagjainak el nem ismernők, akkor az egyházjog azon képtelenséget szankcionálná, hogy olyan egyén is bírhat egyházi javadalmakat és (bár „licite“ csak súlyos szükség esetén) szentségeket is kiszolgáltathat, aki maga nem is tagja az egyháznak.

f) Ha valamely „haeresis externa“ vagy „schisma“-ban bűnös katolikus egyén valamely eretnek vagy pedig szakadár „secta“-hoz csatlakozik, az sem változtat az előző (a—e) pontokban felsorolt minőségén semmit, mert:

1. A katolikus egyházjog a nem katolikus vallásfelekezeteket nem ismeri el a katolikus egyházzal koordinált keresztény felekezeteknek, azoknak egyházjogát is nemlétezőnek tekinti és születéstől fogva tagjaikra is a kath. egyházjogot tekinti kötelezőnek és ezen felekezetek egyes tagjait vagy „bona fide“ (főleg gyermekeket) eretnekeknek (ezek teljes jogu katolikusok: fenti a) csoport), vagy „mala fide“ eretnekeknek, de nem kiközösítetteknek (t. i. ha nem tudnak kiközösítésről: ezek megfelelnek a fenti b) csoportnak), vagy „toleratus excommunicatus“-nak (ezek a fenti c) és d) csoportba tartoznak), vagy „vitandus excommunicatus“-oknak (fenti e) csoport) tekinti. Megjegyzendő mégis, hogy teljes jogu katolikus, „bona fide“ eretnekeknek csakis a gyermekeket tekinti az egyház, míg a már felnőtteket („plena animi discretio“) a „toleratus excommunicatus“-ok (pro foro externo) csoportjába számítja az egyház még akkor is, ha nem is tudnak a kiközösítésről semmit. Ez az oka annak, hogy a „bona fides“-sel bíró akatholikusért sem szabad misézni

(*excepto casu pro vivo in conversionem*), nem szabad nekik a szentségeket kiszolgáltatni, nem szabad őket egyházi temetésben részesíteni.

2. Épen azért az ezen „secta“-khoz csatlakozó katolikus egyének is csak az előbb említett (a, b, d, e) kategóriák egyikébe kerülnek, főleg a „*toleratus excommunicatus*“-ok kategóriájába, mert névszerint ritkán vannak kiközösítve az ilyen „apostáták“ is.

Világos az előadottakból (a—f.), hogy a megkeresztelt egyének közt legkevesebb joggal bíró, mert legtöbb jogtól megfosztott egyén: a „*vitandus excommunicatus*“ is még mindig bír némely egyházi „aktív“ jogokkal és így az ilyen egyén is nemcsak „*passzív tagja*“ az egyháznak (amennyiben az egyházi joghatóságnak van alávetve), hanem „*aktív tagja*“ is, bár aktív jogai igen szűkre vannak szorítva és nagyobbrészt feltételesek.

Tehát valóságos tagjai az egyháznak: az *eretnekek, szakadárok és kiközösítettek* is.

Mivel pedig a teljes „*apostasia a fide Christiana*“ is csak az összes lehetséges „*haeresis*“-ek összegezése, következik, hogy ezen büntény sem fosztja meg a megkeresztelt egyént az egyház tagságától, hanem csakis azon aktív jogoktól, a melyektől az eretnekek vannak megfosztva.

3. Harmadik jogi elvül felhozható a kánonjogászoknak e pont körüli egyértelműsége, nem véve ki a fenforgó kérdés körül vallásukban érintett protestans vallásu kánonjogászat sem.

A fent tárgyalt kérdés iránt a protestansok érdeklődnek azon szempontból: vajjon őket is még mindig az egyház tagjainak tekinti-e a kath. egyház? És ebbeli érdeklődésük inkább negatív irányú, mert ők ebben az „egyedül üdvözítő egyház eszméjének“ jogi téren való érvényesítését látják, és azért a kath. egyházjognak ezen állásfoglalását helytelenítik, mint az ő egyházuk és egyházjoguk negációját.

A protestans vallásu P. Hinschius²¹⁾ is ismételten foglalkozik ezen eszmével.

²¹⁾ P. Hinschius, System des kath. Kirchenrechts, Berlin 1869—1897 I—VI/1. köt.

Igy művének II. kötetében²²⁾ a plébániai lakóhelyről (domicilium) tárgyalva *Hinschius* így ír: „Vom Standpunkt des katholischen Kirchenrechts aus *giebt es keine anderen neben der katholischen berechnigte christlichen Kirchen*, vielmehr sind die aus derselben zu anderen *übergetretenen Personen* nichts als abtrünnige, von ihren kirchlichen Pflichten nicht frei gewordene *Mitglieder*, und ferner *gehören* ihr nach katholischer Auffassung *alle christlich Getauften* ohne Weiteres an. Die Konsequenz dieser Anschauung ist die, dass sämtliche in einer bestimmten Parochie angesessenen nicht katholische Christen, also namentlich die Protestanten, auch dem katholischen Pfarrer ebenso, wie die Katholiken selbst, unterworfen sind.“

Majd művének III. kötetében²³⁾ az egyházi törvények erejének személyi köréről (subiectum passivum legum ecclesiasticarum) szólva ezt mondja *Hinschius*: „Innerhalb seines allgemeinen und beschränkten Umfanges sind *dem Gesetze* nicht nur alle Katholiken, einschliesslich der weltlichen Fürsten, sondern auch *alle christlich Getauften*, welche *sich ausser der katholischen Kirche halten*,²⁴⁾ *unterworfen*, während es dagegen die Ungetauften, Juden und Heiden nicht verpflichtet und auf diese einzig und allein das jus divinum Anwendung findet.“

Végre művének IV. kötetében²⁵⁾ szólva arról, hogy a katolikus egyház az újabb gyakorlatban a protestánsok által kiszolgáltatott keresztség érvényességét kétesnek tekinti, így folytatja: „Bei dieser neuen, den ultramontanen Standpunkt schroff herauskehrenden Praxis scheint man aber eine gerade für diesen bedenkliche Konsequenz übersehen zu haben. Die katholische Kirche gründet die von ihr beanspruchte Unterwerfung der Protestanten unter ihre Gesetze, soweit sie nur

²²⁾ I. m. II. köt. 313. l.

²³⁾ I. m. III. köt. 785. l.

²⁴⁾ Ezen szóhoz a jegyzetben ugyanott (I. jegyzet) így ír *Hinschius*: „Alle diese gehören, wenn auch nicht als aktiv berechnigte Mitglieder, der katholischen Kirche nach der Auffassung derselben an, da *letztere die allein berechnigte zu sein beansprucht* und die Taufe den Getauften den christlichen Charakter unauslöschlich aufprägt.“

²⁵⁾ I. m. IV. köt. 45. l.

menschlichen und nicht göttlichen Rechtes sind, darauf dass *die protestantische Taufe eine christliche, gültige Taufe sei*, und dass daher, weil es nach ihrer Auffassung keine andere berechnete christliche Kirche als sie selbst giebt, auch die Protestanten durch die Taufe die passive Mitgliedschaft in ihr erhalten. Wenn man aber, wie die neure Praxis thut, von der Vermuthung ausgeht, dass die in den protestantischen Kirchen ertheilte Taufe ungültig ist, so führt dies logischer Weise dazu, auch die weitere Vermuthung anzuerkennen, dass die Protestanten nicht die Mitgliedschaft in der katholische Kirche erlangt haben, und dann kann man im Zweifel das menschliche Recht der letzteren für sie nicht mehr als bindend betrachten.“

Hinschius, aki a katolikus vallásu kánonjogászok munkáit lépésről-lépésre figyelemmel kíséri és idézi, és örömmel üdvözölte volna, ha valahol azon felfogásra talált volna, hogy a protestánsokat és egyéb akatolikusokat az egyház ugyan keresztényeknek nézi, de nem tartja a kath. egyház tagjainak, mégis sehol sem akadt erre, sőt épen azon felfogásra talált, amelyet fentebb magam is elfoglaltam és bebizonyítottam.

És ezen felfogás a kath. egyháznak hivatalos, orthodox álláspontja, (*Hinschius* jellegzetesen „*ultramontán*“-nak nevezi) a következő :

Csak egy keresztény egyház van : a kath. egyház, ennek tagjai az összes megkereszteltek, az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek is, de aktiv jogaiktól részben megfosztott tagjai.

A nem katolikus felekezeteket az egyházjog nem tekinti „egyház“-aknak, hanem „secta“-knak, felekezeteknek, amelyekre áttérni, belépni nem lehet, és amelyekből a kath. egyházba visszatérni, újból belépni nem szükséges, mert nem is lehet.

A kath. egyházjog csakis a kath. egyházba való *belépést* (keresztség útján) vagy a vele való *kiengesztelődést* (reconciliatio haeretici) ismeri.

Ez az oka annak, hogy a kath. egyházjog nem írja elő és soha a multban sem írta elő, hogy a kath. egyházba belépő vagy a vele kiengesztelődő egyén köteles bejelenteni ebbeli szándékát az azelőtt követett vallása lelkészének ;²⁶⁾ az

²⁶⁾ R. Scherer i. m. II. köt. 31. l.

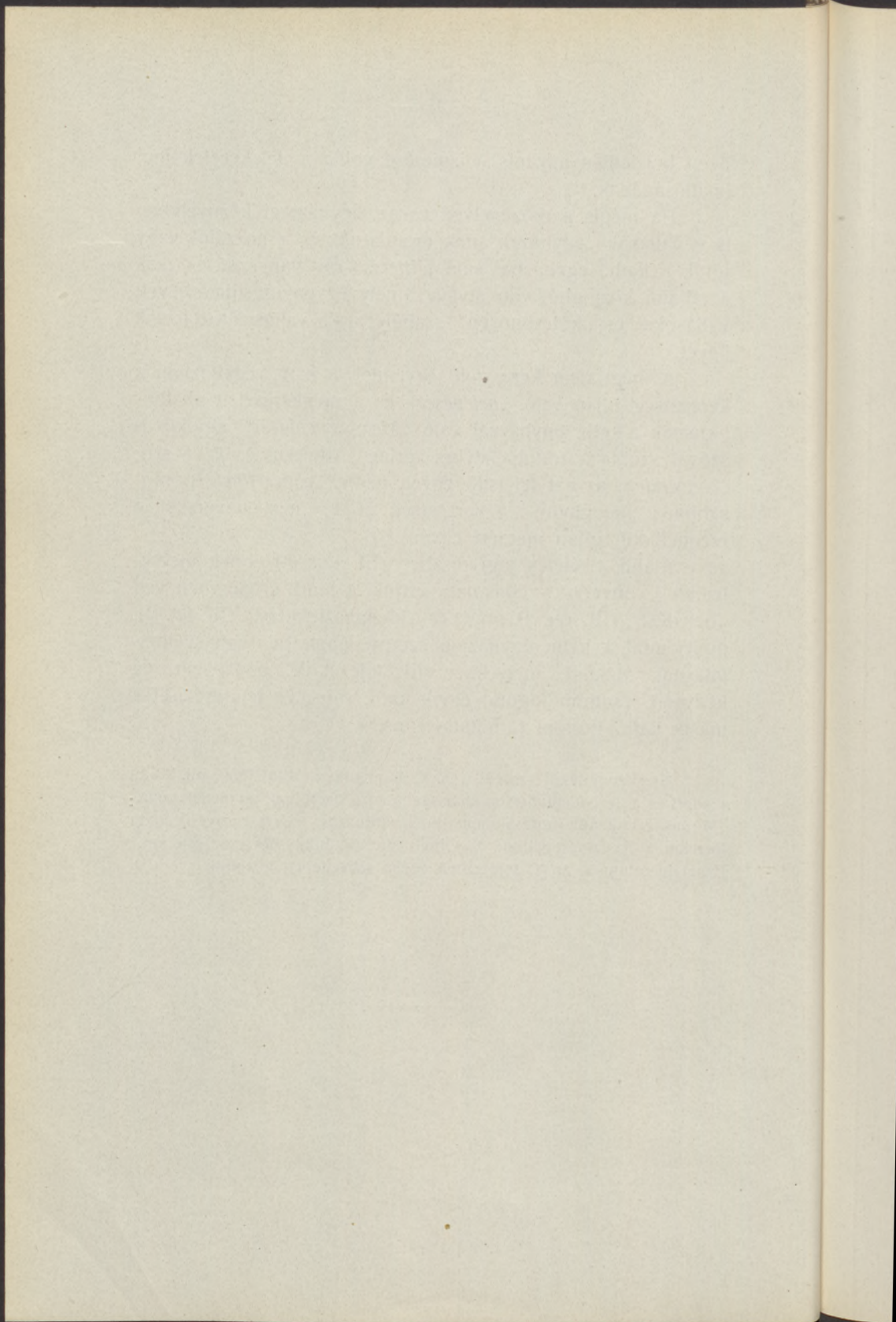
ilyen bejelentés ugyanis elismerése volna a felekezetek jogi önállóságának.

Ha mégis a köznyelven és az egyházjogi köznyelvben is e vallások „egyházak“-nak mondatnak és a hozzájuk vagy tőlük a kath. egyházba való „áttérés“-ről van szó, ez csak az állami közjogból van átvéve, amely egyenjogusítja a bevett vallásokat és „kölcsonösen“ szabályozza a vallásváltoztatások ügyét.

A meg nem keresztelt egyénnek a kath. egyházban a keresztség útján való „belépését“ és a megkeresztelt akatholikusnak a kath. egyházzal való „kiengesztelődését“ egy közös szóval szokta a római „stylus curiae“ kifejezni és ez a szó: „*conversio*“, az azt teljesítő egyén pedig „*convertita*“ (pontosabban: „*neophytus*“ a keresztség útján, „*neo-conversus*“ a reconciliatio útján megtért egyén).²⁷⁾

Alább a tételes jogi részben (III. fejezet) ennek megfelelően „*conversio*“ cím alatt értjük a fenti értelemben vett „belépést“ (III. fej. II. pont) és „kiengesztelődést“ (III. fej. III. pont) mint a kath. egyházjog szerint lehetséges vallásváltoztatásnak alakjait, melyekhez (III. fejezet IV. pont) teljesség kedvéért csatolni fogom egyik kath. ritusnak felcserélését a másik kath. ritussal („*mutatio ritus*.“)

²⁷⁾ Bizonyítékul szolgál a S. C. Inquisitionis által 1859. júl. 20-án kiadott és a „*reconciliatio*“ módját szabályozó decretum, amelynek címe: „*Modus excipiendi professionem fidei catholicae a Neo-conversis iuxta formam a S. Congregatione S. Officii, die 20. Julii 1859. praescriptam.*“ Ezen decretum-ot az V. fejezetben egész szövegében közöljük.

II. FEJEZET.

A vallásváltoztatás elbírálása az államjog szempontjából.

I. Az államjog álláspontjáról tekintve a dolgot, lehetséges-e vallást változtatni?

E kérdésre ily általánosságban sem *igenlő*, sem *tagadó* választ adni nem lehet.

1. Olyan államban, amelynek joga nem ismer „bevett” vagy „törvényesen elismert”, sem nem ismer „törvényesen el nem ismert” felekezeteiket, de egyébként teljes vallásszabadságot ad, nem lehet szó a nálunk szokásos értelemben („át-térés”) vett vallásváltoztatásról, mert az ilyen államnak joga, amiképen nem ismer vallásfelekezeteiket, nem ismer vallásváltoztatást sem, azt tisztán magándolognak, a valamely tételes vallás gyakorlására vonatkozó jogot magánjogi jellegűnek tekinti, amelynek megsértése magánpanasz tárgyát képezheti, de soha közigazgatási eljárásnak (*ex officio*); közjogi jellegű jogszabály az ilyen államban csakis a fő elvnek: a vallásszabadságnak és a vallás szabad gyakorlatának alap-törvényszerű kimondása és biztosítása.

Ilyen az állapot az északamerikai Egyesült Államokban és Belgiumban. És ezen alapra helyezkedik (mégis a tételes vallásoknak kedvezőtlen radikális intézkedések kíséretében) a jelenleg Franciaországban szőnyegen levő „*loi de le séparation*” is.

2. Olyan államban, amely ugyan bizonyos vallásokat „törvényesen elismert” vallásnak tekint, de nem írja elő azoknak kötelező voltát, vagyis nem kívánja meg a polgároktól, hogy valamely „törvényesen elismert” valláshoz tartozzanak, sem azt nem kívánja meg, hogy az ilyen valláshoz

tartozni nem akaróknak jogi formaságok szerint kell kilépniök és áttérniök valamely más vallásba, vagy pedig a teljes felekezetlenségbe: az ilyen államban szintén nem lehet szó a nálunk szokásos értelemben vett vallásváltoztatásról, mert az állam az egyénre nézve nem keresi, nem követeli meg a valamely valláshoz való tartozást és így a vallásváltoztatás az ilyen államra nézve teljesen közömbös dolog, amelyet épen azért nem is szabályoz (áttérési formaságok) semmiféleképpen, legfőlebb a „proselytismus“ szempontjából írja elő azon kort, amelyben a vallásváltoztatásra való cselekvőképesség kezdődik.

Igy volt a dolog Franciaországban (a „loi de séparation“-tól eltekintve) a forradalom óta; a konkordátum sem tette a katolikus vallást kötelezővé a katolikusoknak született francia polgárokra nézve. Így van ez Olaszországban is ¹⁾ Mégis Olaszországban a törvény legalább a kort szabályozza, amidőn a vallásváltoztatásra a nagykorúságot kívánja meg; Franciaországban erre nézve sincs állami szabályozás.

3. Olyan államban, amely *csak* „egy“ vallást ismer el: az államvallást, a többi vallást pedig ignorálja vagy talán jogi uton vagy nyílt erőszakkal üldözi: szintén nem lehet szó vallásváltoztatásról a nálunk szokásos (közjogi) értelemben. Az ilyen államok joga az államvallásnak elhagyását vagy érvénytelen aktusnak, sőt talán büncselekménynek tekinti, vagy, ha a „magánjogi“ vallásszabadság miatt expresse meg is engedi, de nem törődik az új vallásba való belépéssel vagy be nem lépéssel, mert az őreá nézve nem létezik, abba „közjogi“ eljárás útján be lépni nem lehet, mert az új vallás nem közjogilag elismert vallási társulat.

Ilyen az állapot eddig *Oroszországban*.

Igy volt ez a *Német Birodalomban* (az osztrák örökös tartományokat is beleértve) az *augzburg-i* vallásbékéig. (1555. é.)

Igy maradt ez az *osztrák örökös tartományokban* továbbra is II. József császárig, ²⁾ ha eltekintünk a *Mátyás* és *II. Rudolf* által az osztrák, a cseh, morva és sziléziai rendeknek

¹⁾ D. *Schiappoli*, Manuale del Diritto Ecclesiastico II. köt., Torino, 1902, 98. l.

²⁾ Georg *Loesche*, Geschichte des Protestantismus in Oesterreich, Tübingen u. Leipzig, 1902, 17. l.

a vallásszabadságra nézve adott, de később az ellenreformatio alatt (II. Ferdinánd, III. Ferdinánd, I. Lipót) ismét hatályon kívül helyezett felségleveleknek engedélyeitől.

Az *augzburgi* vallásbéke (1555. év) törvényesen elismert vallásnak nyilvánította, a katolikus mellett, az ág. evangélikus vallást és ezen két vallásra felállította a teljes és kölcsönös jogegyenlőség elvét. Ezt később megújította, de egyuttal a református vallásra is kiterjesztette a *westphaliai* béke (1648. év), de ezenkívül a vallásszabadságot, legalább a „*devotio domestica*“ alakjában biztosította mindenütt ezen három vallás hiveinek.

Az *augzburgi* vallásbéke ugyanis az egyes polgárnak nem adott vallásszabadságot, hanem csak kivándorlási szabadságot (die Gewissensfreiheit verbunden mit Emigrationsfreiheit³⁾), mivel a közvetlenül a birodalom köteléke alá tartozó és más kisebb német szuveréntól nem függő rendeknek („*reichsunmittelbare Stände*“) megadta a „*ius reformationis*“-t vagyis azon jogot, hogy megváltoztathatják, de meg is törhetik alattvalóik vallását és ha megváltoztatni akarják, az alattvalók ez ellen mást nem tehetnek, mint hogy kivándorolhatnak. (Az *augzburgi* vallásbéke előtt ezen kivándorlási szabadság még nem lévén megengedve, a fejedelmek „eretnek-büntetés“-ek terhe alatt kényszerítették alattvalóikat a fejedelemség vallásának elfogadására.)⁴⁾

A *westphaliai* béke még tovább ment a vallásszabadság megadásában, amidőn kimondta, hogy a polgári és politikai jogok gyakorlására a vallásnak nincsen befolyása, továbbá a három elismert vallásnak hivei mindazon helyeken, ahol már 1624. évben („*Normaljahr*“) nyilvános vallásgyakorlással birtak, ezen jogukat továbbra is megtartsák, de ott is, ahol ezzel még 1624-ben nem birtak, vagy ahol csak ezután (1648 után) fognak letelepedni, házi vallásgyakorlatban részesítendőek akkor, ha a fejedelemség őket meghagyta országában és nem követelte kivándorlásukat; a vallásnak megváltoztatására később már

³⁾ I. I. Moser, Von der Landeshoheit im Geistlichen (Frankfurt u. Leipz. 1773) 746., 822—868. l. (Dr. K. Geiger, die religiöse Erziehung der Kinder im d. Reiche, Paderborn, 1903, 3. l.)

⁴⁾ K. Geiger, i. m. 2. l.

nem kényszerithette az ilyen hiveket, csakis egyszer tehetette ezt, amennyiben első ízben a békekötés után jogában állott a nem a fejedelem vallásán levőket kivándorlásra kényszeríteni.⁵⁾

A westphaliai béke nem vonatkozott az *osztrák örökös tartományokra*.⁶⁾ Ezekben tehát a katolikus vallás volt továbbra is az egyedüli elismert vallás, míg a *Német Birodalomban* törvényesen elismert vallás három volt: a katolikus, az ágostai evangélikus és a reformatus vallás. Ez azonban még nem jelentette azt, hogy ezen három vallás minden egyes német államban egyenlő jogu volt, sőt azt sem, hogy azokat egyformán volt szabad gyakorolni, valamint azt sem, hogy az azok egyikére való áttérés is teljesen szabad, vagy pedig bizonyos jogi formaságok mellett megengedett volt. Ez függött az egyes német államok particularis törvényeitől.⁷⁾

⁵⁾ Instrumentum pacis Osnabrugensis, art. 5. §. 34 : „Subditi, qui anno 1624 publicum vel etiam privatum religionis suae exercitium nulla anni parte habuerunt, nec non, qui post pacem publicatam deinceps futuro tempore diversam a territorii Domini religionem profitebuntur, patienter tolerantur et conscientia libera domi devotioni suae sine inquisitione aut turbatione privatim vacare, in vicinia vero, ubi et quoties voluerint, publico religionis exercitio interesse non prohibeantur vel liberos suos exteris suae religionis scholis aut privatis domi praeceptoribus instituendos committere non prohibeantur.“ K. Geiger i. m. 6. és 8. l. — „Domestica devotio“ alatt értette a törvény a lelkész nélkül végezhető vallásgyakorlatot. A szentségeket pap kezéből felvenni az ilyen helyeken nem volt szabad, de át lehetett menni a legközelebbi kath. községbe („vicinia“) és ott megkereszteltetni a gyermeket, ott meggyónni, áldozni, házasságot kötni, szent misét hallgatni, ott temetkezni. (Henniges, Meditationes ad instrumentum Pacis Caesareo-Suecicum (anno MDCCVI) 516. l.

⁶⁾ I. Hergenröther, Handbuch der allg. Kirchengeschichte, III. kiad., III. köt. (Freiburg i. Br. 1886) 409. l.

⁷⁾ Az egyházpolitikai ügyekben való törvényhozás manapság is még különböző („Landesgesetzgebung“) az egyes német államokban mindazon pontokban, amelyekre nézve birodalmi törvény („Reichsgesetzgebung“) nem létezik. Manapság e tekintetben kötelező birodalmi törvények (Reichsverfassung vom 16. Apr. 1871. Artikel 20.) a westphaliai békekötésen kívül: 1. A birodalom területén szabad költözködési (letelepedési) joggal bir minden polgár valláskülönbség nélkül (átvéve a „Norddeutscher Bund“ 1867. nov. 1. törvényéből). 2. A polgári és politikai jogok függetlenek a vallástól és minden vallásfelekezetet, legalább házi ájtatosságra, szabad vallásgyakorlati joggal bir (átvéve ugyanazon

Mecklenburg-Schwerin és *Mecklenburg-Strelitz* nagyhercegségekben például még manapság is egyedül az ágostai evangélikus vallás bír szabad nyilvános vallásgyakorlattal, más vallásoknak csakis lelkész nélküli házi vallásgyakorlatot (*devotio domestica*) enged meg a törvény; a katolikusok, reformátusok és zsidók csakis egyes helyeken bírnak, az uralkodónak visszavonható kegyéből folyólag, joggal, hogy hitközségekké alakuljanak és vallásukat nyilvánosan (templomok) gyakorolják. Ezen két nagyhercegségben tehát egész merevségében jut még ma is érvényre a westphaliai békének „ius reformandi“-ja és pedig azért ilyen feltűnő exkluzivitással, mert *Mecklenburg* területéről már 1549 óta, tehát már régen 1624. év előtt, eltűnt a katolicizmus (bizonyára nem csupán önkéntes kivándorlás és meggyőződésből való áttérés folytán) és akik még katolikusok maradtak vagy bevándorlás folytán odajöttek, azoknak *Mecklenburg* hercegei 1624. évig vallásszabadságot nem adtak és így az 1648. évi béke nekik keveset használt, mert kivándorlásra (csak 1870. évig) és így közvetve mégis csak a kath. vallás megtagadására voltak kényszeríthetők.⁸⁾

Nem lehet tagadni, hogy katolikus országokban (osztrák-örökös tartományok, Magyarország) bizonyos ideig hasonló volt a protestánsok helyzete, de az is tény, hogy a katolikus államok előbb adták meg a vallásszabadságot és vallásegyenlőséget, mint a protestáns államok. *Angliában* csak 1829. évben, *Norvégiában* 1845., *Hollandiában* 1848., *Dániában* 1849., *Svédországban* 1860. és a különféle német államokban (kivéve *Mecklenburg*-ot) csakis a 19. század második felében kaptak a katolikusok teljes vallásszabadságot. Teljes egyenjogúságról még manapság sincsen szó ezen államokban.

„N. Bund“ 1869. jul. 3. törvényéből). R. Scherer i. m. I. köt. 96—7. l. A német centumpártnak most szőnyegen levő (1904 óta) „Toleranzantrag“-ja azt célozza, hogy a vallásszabadságra (vallásgyakorlat, áttérés, gyermekek vallása stb.) vonatkozó partikuláris törvények hatályon kívül helyezésével, birodalmi törvény útján biztosíttassék a teljes és kölcsönös vallásszabadság, a felekezetek jogegyenlősége, mert jelenleg épen a kisebb protestáns államok „Landesgesetzgebung“-ja az egész világon legszűkebb mértékben adja meg a vallásszabadságot a katolikusoknak.

⁸⁾ Staatslexikon (G. G.), III. köt. (Freiburg i. Br. 1902.) 1257. hasáb.

A *protestáns vallás még államvallás* (de nem egyedüli elismert vallás) manapság is Angliában, Dániában, Svédországban, Norvégiában, Szászországban (dacára az uralkodóház katolikus voltának), Schwarzburg-Sondershausen, Reuss, Sachsen-Meiningen és Sachsen-Altenburg hercegségeiben, valamint négy svájci kantonban (Waadt, Schaffhausen, Appenzell-Ausser-Rhoden, Zürich).

A *kath. vallás pedig manapság csakis még ezen országokban államvallás* (de nem „egyedüli“ elismert vallás): Spanyolország és a katolikus *nyolc svájci kanton* (Uri, Schwyz, Unterwalden, Appenzell-Inner-Rhoden, Luzern, Zug, Wallis, Tessin).⁹⁾

A bár *túlnyomóan katolikus lakossággal* bíró Franciaország, Portugália, Olaszország, Belgium, Ausztria *nem ismernek államvallást*; valamint *nem ismernek államvallást* a tekintélyes számú *vegyes vallású lakossággal* bíró Poroszország, Bajorország, Baden, Württemberg, Hessen, Magyarország, bár ezen államok törvényhozása még mindig kedvezőbbé teszi a többségben levő (az uralkodóháznak vallása) vallást a kisebbségben levő egyházakkal szemben; így felfogva *Poroszország és Hessen* bizvást mondható *protestáns* államnak, míg Ausztria, Magyarország, Franciaország, Olaszország, Belgium, Bajorország *katolikus* államoknak.

4. Olyan államokban, a melyek *nemcsak „egy“* vallást ismernek el mint közjogi személyt, hanem kettőt vagy többet is, és pedig vagy úgy, hogy az egyik még államvallásnak tekintetik, vagy legalább is nagyobb előjogokban részesítetik, vagy úgy, hogy az összes törvényesen elismert vallások egyenlő jogokkal ruháztatnak fel: az ilyen államokban meg van az *első előfeltétel* arra, hogy a vallásváltoztatás az államjogban szabályozást nyerhessen. Ezen előfeltétel meg volt Franciaországban az utóbbi évtizedekben (1852. márc. 26. rendelettel és 1879. aug. 1. törvénnyel a kétféle protestáns, 1831. febr. 8. törvénnyel az izraelita vallás elismertetett), és mégis ezen országban nem tekintetett soha államjogi szabályozásra szoruló lépésnek a vallásváltoztatás. Szükségesek más előfeltételek is

⁹⁾ R. Scherer i. m. I. köt. 58—90. l.

ahhoz, hogy a nálunk szokásos értelemben, valamely államban a vallásváltoztatás szabályozható legyen.

Az *első* előfeltétel tehát az, hogy az államjog *közjogi* személynek tekintsen legalább két vallásfelekezetet.

A *második* előfeltétel az, hogy az államjog ne tekintse az elismert (bevett) felekezetek személyi állományát megváltoztathatatlannak, hanem megváltoztathatónak úgy, hogy egy-egy felekezet ne csak a természetes szaporodás (születések), hanem az áttérések folytán is nyerhessen és ugyancsak ez uton veszthessen is, nemcsak halálozás útján, hiveket.

A *harmadik* előfeltétel az, hogy az államjog a „minő” elismert, vagy legalább is „valamely” elismert valláshoz való tartozást közjogi érdekű dolognak tekintse, nem pedig magánjogi természetűnek, amely az államot nem érdekli.

Ezen 3-ik előfeltétel nem azonos a fentemlitett *első* előfeltétellel, mert lehetséges az eset, hogy valamely államjog közjogi személyiségeknek tekint egyes vallásokat, és még sem tekinti közjogi érdekűnek a „valamely” vagy a „minő” valláshoz való tartozást, illetőleg a „valamely” valláshoz való nem tartozást is. Így van *Franciaországban*, ahol mint fentebb már szó volt róla, az állam a polgárok vallási hozzátartozandóságával nem törődik. Vagyis Franciaországban a vallások testületi jogai közjogi szabályozást nyertek (az új szeparációs törvény már magánjogi térre viszi ezeket is, eltekintve a gyülekezetek tartásától, melyek nyilvános gyülekezeteknek fognak, legalább az eddigi törvényszöveg szerint, tekintetni), míg a vallásnak elfogadását, gyakorlását, a vallásnak elhagyását és a gyermekeknek vallásos nevelését teljesen a magánjog keretébe tartozónak tekintették és semmiféle „directiva norma” alá sem helyezték, hanem azok az „ember” és a „szülő” jogaiban foglaltaknak tekintettek a magánjog (polgárjog) keretében.

Ezeket előre bocsátva, nézzük a vallásváltoztatásra vonatkozó *magyarországi* jogfejlődést.

Mindenekelőtt szembetűnő dolog, hogy a *bécsi* békekötés (1606. é., becikkelyezve: 1608: I. t. c.-ben)¹⁰⁾ és a *linzi* bé-

¹⁰⁾ Dr. Márkus D., Corpus Juris Hung., 1608—1657. törvények, Budapest 1900, 9. l.

kekötés 1645. é., becikkelyezve : 1647 : II. decr. V. t. c.-ben)¹¹⁾ még csak az első feltételt teremtette meg, amennyiben *bevett vallássá* („recepta religio“, ami külön törvénycikkben törvényesen elismert vallást jelent) tette a *kétféle protestans vallást* Magyarországon, de nem úgy, hogy az „egyes“ polgároknak az ország bármely helyén szabad volt vallást változtatni ; ezen jogot az 1608. és 1647. törvények még nem adták meg az egyes polgárnak, hanem csak az ország „karainak, rendeknek, a szabad városoknak, a kiváltságolt mezővárosoknak, határőrvidéki katonáknak és faluknak,“¹²⁾ amiből az látszik következni, hogy az egyes polgárnak még nem is akart az akkori magyar törvényhozás „vallásváltoztatási“ jogot adni, hanem csakis a kath. egyház és a protestáns felekezeteknek akkori kereteiben a vallásszabadságot biztosítani és a „status quo“-t fentartani.

II. József „türelmi rendelete“ (1781. okt. 25.)¹³⁾ után azonban már császári rendeletek és a királyi intimátumok szabályozták az egyes polgároknak áttérését¹⁴⁾ is más bevett vallásra és pedig úgy, hogy a katolikus vallásról való áttérés („apostasia“) előtt az illető kitérni akaró egyénnek a kath. plébánosnál 6 heti vallásoktatásban (1783. febr. 21. csász. rend. 1784. ápr. 20. kir. rend.)¹⁵⁾ kellett részesülnie, míg ellenkezőleg a kath. vallásra való áttérés („conversio“) ilyen feltételhez nem volt kötve, azonnal eszközölhető volt.

¹¹⁾ U. o. 423. l.

¹²⁾ Az 1647 : II. decr. V. cikkely 6. §-a már az egyes „parasztoknak“ is szabad vallásgyakorlatot követel, de sehol sincsen szó, mint a bécsi békében, új vallás felvételéről („acceptare“), hanem csakis a parasztnak a vallás gyakorlásában és folytatásában való meg nem gátolásáról.

¹³⁾ Különféle dátum alatt szokták ezen rendeletet idézni: 1781. okt. 13. (kir. kancellária előterjesztésének dátuma), 1781. okt. 20. (államtanács ülésének dátuma), 1781. okt. 25. (G. Fejér, Jurium ac libertatum Codicillus, Buda, 1847, 432. l.)

¹⁴⁾ Ausztriában a türelmi rendelet („Toleranzpatent“) által nyertek törvényes elismerést, de a legkisebb keretben („Toleranz“) a kétféle protestáns és a görögkeleti vallások; Magyarországon a kétféle protestáns vallás már (1606 óta) bevett vallás volt, de a görögkeleti a türelmi rendelet folytán lett elismert vallássá, míg az 1790/1 : XXVII. t.-c. bevett vallássá nem léptette elő.

¹⁵⁾ G. Fejér, Jurium ac libertatum Codicillus, 449. l.

A II. Lipót király által elfogadott és Magyarországra nézve az 1790/1: XXVI. t.-cikkben a vallásváltoztatásra nézve felállított új szabályt tartalmazza az idézett törvény 13. §-a, mely így szól:

„13. Cum transitus a catholica religione ad alterutram ex evangelicis in sensu pacificationum receptis, catholicae religionis praeceptis adversetur, ne is temere fiat, occurrentes eiusmodi casus *ad sacratissimam suam regiam maiestatem referendi* venient; iniungatur praeterea sub severa poena, ne quicunque demum ullum catholicum ad amplectendam religionis evangelicae professionem, quocunque praesumat allicere medio“.¹⁶⁾

Ezen törvény (1790/1: XXVI. t.-c.) még jobban megnehezíti — mert királyi engedélytől teszi függővé — a katolikus vallásról valamely pretestáns vallásra való áttérést, mint megnehezítette II. József császár. Viszont azonban, épen úgy, mint II. József, semmiféle feltételt, vagy követelményt nem állított fel a protestáns vallásról a kath. vallásra való áttérést illetőleg.

A királyi engedélynek előfeltétele volt mindig a 18. életévnek betöltése és a hat heti katolikus vallásoktatás; csakis, ha ezen 6 heti hitoktatás után is megmaradt az áttérni (kath. vallásról protestáns vallásra) kívánó egyén a szándékánál, lehetett szó arról, hogy *esetleg* a királyi engedélyt megkapja.¹⁷⁾ Tizenhét éven aluli gyermek pedig kath. nevelés alatt volt tartandó 18 éves koráig, esetleg a szülőitől is elvehető volt, ha a szülő nem a katolikus vallásban akarta nevelni azon gyermeket, a ki a törvény szerint katolikusként tekintetett.¹⁸⁾

Világos ebből, hogy úgy II. Lipót, mint II. József a protestáns vallások (ág. ev. és ev. ref.) személyi állományát nem tekintették megváltozhatatlannak, de ilyenek kívánták a kath. vallás személyi állományát; vagyis mindketten igen közel

¹⁶⁾ Dr. Márkus D., Corpus Juris Hungarici, 1740—1835. törvények (Budapest 1901), 16. l.

¹⁷⁾ 1783. febr. 17-én 118. sz. a. hozott kir. intimátum (Extractus Resolutionum Normalium, Tyrnaviae 1834, 104. l.)

¹⁸⁾ 1784. ápr. 26. 9233. sz., 1792. szept. 25. 21098. sz. (i. m. 124—5. l.), 1805. aug. 13. 18962. sz. és 1816. febr. 27. 5710. sz. (i. m. 122—3. l.) kir. intimátumok.

állottak a katolikus egyházjog álláspontjához, a mely a kath. egyházból való kilépést lehetetlennek és meg nem engedhetőnek tartja.

Nem lényeges a változás, a melyet az 1844: III. t.-c. e tekintetben tett, a midőn a királyi engedélyt és a hat heti vallásoktatást mellőzve csakis azt írja elő a kath. vallásról a protestáns vallások egyikére (ág. ev. vagy ev. ref.) való áttérés feltételéül, hogy az áttérés négy heti időközben kétszer, a kath. plébános előtt 2 tanu jelenlétében végzendő jelentkezés és az erről vett bizonyágleveleknek a felvenni szándékolt (protestáns) vallás lelkésze előtt való előmutatása után önmagától állami érvényre emelkedik; és a királyhoz csakis félévenként tartoznak a kath. püspökök tudomás végett felteszteni az ilyen eseteket.

Azért mondható, hogy nincs lényeges változás az 1844: III. t.-c. által előidézett új helyzetben, mert a protestáns vallásról a kath. vallásra való áttérésnek érvényességéhez nem irt elő a törvény semmiféle formaságot; az rövidesen eszközölhető volt.¹⁹⁾

Az 1844: III. t.-c. rendelkezéseit a görögkeleti vallásra is kiterjesztette, négy évvel később, az 1848: XX. t.-c. 6. §-a.

Csakis az 1868: LIII. t. c. (1—8. §§.) tette az áttérés tekintetében az akkori bevett keresztény („keresztén“, a törvény e szót használja) vallásfelekezeteket (kath., ág. ev., ev. ref., gör. kel. és unitárius) egyenlő joguakká, amidőn ezen vallások egyikéről a másikra való áttéréshez minden esetben ugyanazon feltételeket kívánja meg t. i. a betöltött 18 éves kort, kivéve mégis a már fiatalabban férjhez ment nőket (2. §.),

¹⁹⁾ Jónak látom az 1844: III. t.-cikknek idevágó szakaszait (1., 5—11. §§.) szószerint is közölni (a 2., 3., 4. §§. a vegyes házasságoknak kérdésére vonatkoznak és a *Lambruschini*-instructio engedményét inartikulálják). Szól pedig az említett törvénytörvény így:

„1. §. Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréseig az evangelica vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, habár még ezen kort el nem érték is, sem maguk, sem maradékaik vallásos kérdés („quaestio religionaria“, ez műszó a királyi hatóság előtt lefolyó áttérési eljárásnak megnevezésére) alá többé nem vehetők.“

„5. §. A római catholica vallásból az evangelica vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik:

az elhagyni kívánt vallás lelkésze előtt két tanu jelenlétében 14—30 napi időközben, kétszeri jelentkezést (3. §.), az ezen jelentkezés alkalmával az áttérési szándéknak kinyilatkoztatásáról a lelkész vagy a tanuk által kiállított bizonyítványok (4. 5. §§.) előmutatását a felvenni szándékolt vallás lelkésze előtt (6. §.); ami által az áttérés be is van már fejezve, de az utóbbi vallás lelkésze köteles az áttérés befejezéséről az elhagyott vallás lelkészét értesíteni. (7. §.)

Az *izraelita* „vallásra” áttérni *nem lehetett* 1895. évig, ezen évben az 1895: XLIII. t. c. 22. §-a kiterjesztette az 1868: LIII. t. cikknek 1—8. §-ait az összes „bevett” vallásokra és így az izraelita vallásra is, amelyet az 1895: XLII. t. cikk emelt a „bevett” vallások sorába. (Polgári és politikai jogok tekintetében az izraeliták egyenjoguságát törvénybe iktatta az 1867: XVII. t. c.; vallási jogok tekintetében azonban 1895. évig csak „türt” vallás volt az izr. vallás.) 1895. év előtt is azonban lehetett az izraelita „vallásról” a kath. vallásra (1781. óta a kétféle protestans vallásra is) áttérni a keresztségnek felvétele által, mindenféle áttérési formáság (hit-

Droit on
kif av 1895

6. §. Az átmenni kívánó ebbeli szándékát önmaga által választott két tanú jelenlétében azon vallásbeli lelképásztor előtt, kinek egyházi közösségéhez eddig tartozott, nyilatkoztassa ki.

7. §. Ezen első kinyilatkoztatástól számítandó négy hét eltelté után ugyanazon, vagy más, szinte általa meghívott két tanú jelenlétében, ugyanazon egyházi közösségnek lelképásztora előtt újólág nyilatkoztassa ki: hogy átmeneti eltökélt szándéka mellett tovább is megmaradott.

8. §. Az átmenni akaró mind első, mind másod izbeni nyilatkozata felől, azon lelképásztortól, ki előtt átmenete szándéka iránt nyilatkozott, mind két izben külön-külön bizonyosságlevelet kérjen.

9. §. Ha a lelképásztor a kívánt bizonyosságlevelet akár a 6-ik — akár a 7-ik §§. esetében bármí oknál fogva azonnal ki nem adná, mind az első, mind a másod izben tett nyilatkozat felől bizonyosságlevelet a jelen volt tanúk adjanak.

10. §. Az átmenni akaró a 8-ik, vagy 9-ik §. rendelete szerint vett bizonyság-leveleket azon vallásbeli lelképásztornak, mely vallásra átmenni szándékozik, bemutatván, ez által az átmenet egy vallásról a másikkra teljesen befejeztetett. — Ezen bizonyság-levelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.

11. §. A megtörtént átmenetek esetei az illető püspöki hivatalok által a Helytartótanács utján tudomás végett félévénként fognak ő Feliségének bejelentetni.

oktatás, kir. engedély vagy a lelkésznél, rabbinál való jelentkezés) nélkül, ha a megkeresztelkedni kívánó izraelita már a 18. évet betöltötte²⁰⁾ vagy ha nem is töltötte be a 18. évet, de a szülő vagy gyám beleegyezett az izraelita gyermek ebbeli kívánságába;²¹⁾ ha ezen beleegyezés hiányzott, akkor csakis kormányengedély mellett (14—18 éves korig) vagy királyi engedély mellett (7—14 éves korig) volt szabad az izraelita gyermeket megkeresztelni.²²⁾ Az izraelita szülők akarata ellen gyermeküket megkeresztelő papra javadalomvesztés büntetése,²³⁾ az ezt tenni merészlő bábára 1000 drb. aranyból álló birság vagy 6 hónapi börtön²⁴⁾ volt kiszabva. Halálos ágyon fekvő izraelita gyermeket szabad volt, ha ő maga kívánta, megkeresztelni a szülők bele nem egyezése esetében is, minden engedély kérése nélkül.²⁵⁾

A magyarországi jogfejlődésnek ezen ecsetelése világosabbá teszi az eddigieket és a következőkben elmondandókat.

II. Ahol a fentemlitett (4. pontban) három előfeltétel megvan, ott is a vallásváltoztatásnak az államjogban való szabályozásának igen sok lehetséges módja van. Nevezetesen a következő főbb variatio-k tűnnek szembe:

1. A vallásváltoztatást az államjog korlátozza a törvényesen elismert (bevett) vallások egyikére, vagy kettőre vagy többre, vagy pedig kiterjeszti az összes elismert vallásokra. Például szolgál a fent vázolt magyarországi jogfejlődés.

2. A vallásváltoztatás állami érvényességéhez megkívánt formások alól az államjog vagy felmenti az uralkodó vallásra áttérni akarókat, ami nem más, mint az uralkodó vallásról való áttérés megnehezítése; vagy pedig kötelezi a formások megtartására az uralkodó vallásra áttérni akarókat is. Az előbbi esetben csakis a vallásszabadság van az áttérés terén megvalósítva, míg az utóbbi esetben a vallási jogegyenlőség is. Láttuk fent, hogy hazánkban a bevett vallások közt e tekintetben a jogegyenlőség csakis az 1868 : LIII. t.-cikkkel lépett életbe.

²⁰⁾ 1789. okt. 30-án 41.777. sz. a. kelt kir. intimátum.

²¹⁾ 1799. szept. 17-én 21.803. sz. a. kelt kir. int.

²²⁾ 1791. szept. 16-án 17.193. sz. a. kelt kir. int.

²³⁾ 1799. szept. 17-én 21.803. sz. a. kelt kir. int.

²⁴⁾ 1787. júl. 31-én 28.533. sz. a. kelt kir. int.

²⁵⁾ 1789. okt. 30-án 41.777. sz. a. kelt kir. int.

3. Az államjog: a) vagy csakis az egyik, törvényesen elismert vallásról a másikra való „*áttérést*“ engedi meg; b) vagy pedig, alapul véve a teljes vallásszabadságot, megengedi azt is, hogy valaki a terhesnek vélt, vagy bármi okból követni már nem kívánt vallásból *kiléphessen* anélkül, hogy kötelessége volna más, törvényesen elismert vallásba „belépnie“. A képzelhető harmadik eset az volna, ha az állami törvény megengedné, hogy valaki egyszerre több vallásfelekezetnek lenne tagja: tehát többször „belépne“, de egyszer sem kellene „kilépnie“. Ezen eshetőséget semmiféle államnak törvénye nem engedi meg, hanem fentartja azon elvet, hogy egy embernek csak egy vallása lehet.²⁰⁾

Az *előbbi* (a.) esetben minden polgárnak valamely törvényesen elismert valláshoz kell tartoznia és ehhez tartozónak tekintetik akkor is, ha tényleg át is tért valamely más vallásra, de az a vallás nincs törvényesen elismerve. Így volt az állapot Magyarországon 1895. évig, és azért azok, akik az 1895. év előtti időben az *izraelita*, a *nazarénus*, a *baptista* vallásra tényleg át is tértek, továbbra is előbbi vallásukhoz tartozóknak tekintettek.

Az *utóbbi* (b.) esetben pedig lehetőségessé válik az, hogy valaki befejezván az eddigi törvényesen elismert vallásából való „kilépést“, nem teljesíti az előírt állami formások mellett „belépést“ más vallásba *vagy* azért, mert teljesen felekezetben kívül akar állani (ami egy keresztény egyénél rendszerint egyenlő értékű a theologiai nyelven nevezett „apostasia a fide Christiana“-val), *vagy* azért, mert olyan vallást akar követni, amelyre államilag érvényes módon áttérni nem lehet, mert nincsen törvényesen elismerve, vagy pedig azért, mert meg akar szabadulni az eddigi vallás kötelekeitől.

Így van ez jelenleg *Ausztriában* (1868. május 25. törvény: „Über die interkonfessionellen Verhältnisse“) és *Magyarországban* (1895 : XLIII. t.-c. a vallás szabad gyakorlatáról). Ugy az osztrák, mint a magyar idézett törvény megengedi és szabályozza a „kilépést“, a melyet nem követ azonnal a más (elismert vagy bevett) vallásba való „belépés“, valamint

²⁰⁾ R. Scherer, i. m. II. köt. 41. l.

szabályozza a „belépés“-ét oly egyénnek, aki nem volt utóbbi időben tagja semmiféle vallásfelekezetnek.

Igy fejlődött ki Ausztriában és később Magyarországon a „felekezetlenség“ fogalma és elnevezése; a törvény maga sem nálunk, sem Ausztriában nem használja a „felekezetlenség“ szót.

Még érthetőbbé válik, ha közlöm szó szerint a vonatkozó magyar törvénynek első szakaszait, amelyekből kitűnik, hogy a „felekezetlenség“ megengedését a teljes vallásszabadság kiegészítő részének tekintették a magyar törvényhozók.

Szólnak pedig az 1895 : XLIII. t.-cikknek első szakaszai így :²⁷⁾

„1. §. Mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást és azt az ország törvényeinek, valamint a közérkölciség kívánalmainak korlátai közt külsőképen is kifejezheti és gyakorolhatja.“

„Senkit nem szabad törvényekbe vagy a közérkölciségbe nem ütköző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni, avagy hitével nem egyező vallási cselekmény teljesítésére kényszeríteni.“

„2. §. A polgári és politikai jogok gyakorlására való képesség a hitvallástól teljesen független.“

„3. §. Vallási hite vagy egyházi szabályai senkit sem menthetnek fel törvényen alapuló bármely kötelesség teljesítésétől.“

„4. §. Egyházi fenyték nem alkalmazható senki ellen abból az okból, mivel az illető törvényben rendelt valamely polgári kötelességét teljesítette, vagy törvényben tiltott valamely cselekvést nem vitt véghez, vagy pedig mivel törvény által engedett polgári jogait szabadon gyakorolta.“

„5. §. *Valamely vallásfelekezetből kilépni vagy valamely vallásfelekezetbe belépni mindenkinek szabad a törvényekben megállapított feltételek alatt.*“

Magának a „kilépés“-nek és „belépés“-nek formszerűségeiről és a „kilépés“ hatályáról alább, a ma érvényes teljes jog ismertetésénél részletesen lesz szó és a vonatkozó

²⁷⁾ Dr. Márkus D., Corpus Juris Hung., 1894—5. törvények (Budapest 1897) 307—9. l.

szakaszokat (1895 : XLIII. t.-c. 23—30. §§.) a függelékben egész szövegükben közlöm.

4. Ami az állami törvény által a vallásváltoztatás állami érvényességéhez szükséges egyes követelményeket illeti, azok rendszerint a következők:

a) Bizonyos *serdültebb életkor* (annus discretionis plenae). Ezen életkort a betöltött **14. életévben** állapítja meg az *osztrák* (1868. máj. 25.), a *porosz*, (a mecklenburgi), a *nassau-i*, a *hannover-i*, a *braunschweig-i*, az *oldenburg-i* törvény és a *württemberg-i* és *hessen-darmstadt-i* joggyakorlat, — a **16. életévben** állapítja meg a *baden-i*, *schweiz-i* (szövetség alkotmány 49. §.) törvény, — a **18. életévben** állapítja meg a *magyar* (1868 : LIII. t.-c. 2. §.), a *sachsen-coburg-gotha-i*, a *weimar-i*, *kurhessen-i* törvény, — a **21. életévben** állapítja meg a *szászországi* törvény, — végre a teljes *nagykorúságban* állapítja meg a *bajorországi* és az *olaszországi* törvény.²⁸⁾

Ha némely államjog az ezen törvényes kor előtti vallásváltoztatás esetére az annál eljáró lelkészt büntetéssel is sújtja, akkor előáll az áttérni kívánó egyén halálos, fekvő betegsége esetében az egyházi és világi törvény közti collisio esete, amelynek egyedüli lehetséges megoldása az, hogy a lelkész teljesíti a felvételt, de tanuk nélkül. Az ilyen áttérés nem tekinthető az állami törvényhozó által szabályozni kívánt áttérésnek és semmi esetre sem lesz az állam forumában érvényes, és mivel nem is forog fenn az állami törvény kijátszásának szándéka, hanem csak a beteg egyén lelkiismeretének megnyugtatója, nem látszik valószínűnek az a feltevés, hogy az állami bíró az így eljáró lelkészt büntetéssel sújtsa.

b) *Áttérési (állami) formaságok*. Ezek alatt a vallásváltoztatás bejelentésének alakságait értjük: kinél? (lelkész vagy állami hatóság előtt?) hogyan? (élőszóval vagy okvetlenül személyesen vagy csak írásban?) hányszor és mily időközben?

A *régibb* államjogokban rendszerint a *lelkésznél* (az elhagyni kívánt vallás lelkésze) kellett a vallásváltoztatást bejelenteni. Így van ez még ma is *Magyarországban* (1868 : LIII. t. c. 1—8. §§.), *Bajorországban* (személyesen), *Württembergben* (írásban is), *Szászországban*, *Oldenburgban* (Szászor-

²⁸⁾ R. Scherer, i. m. II. köt. 41. l. 35. j.

szágban csakis az első jelentkezést kell a lelkésznel teljesíteni, a 4 hét múlva eszközözlendő kilépési nyilatkozat a rendes bíróságnál felveendő jegyzőkönyvbe foglaltatik.)²⁹⁾

A vallásváltoztatást szabályozó *ujabb* államjogok nagyobb része már az *állami hatóság előtt* való bejelentést írja elő. Így: *Ausztriában* a vallásváltoztatási szándékot a közigazgatási hatóság előtt kell *éltőszóval* vagy *írásban* bejelenteni, a miről ezen hatóság hivatalos bizonyítványt ad és ezzel az eddigi vallás elhagyása be van fejezve. A közigazgatási hatóság azonnal értesíti a fél által elhagyott vallásnak lelkészét a kilépésről. Csakis ennek megtörténtével lehet jelentkezni állami érvényességű felvétel végett a választott új vallás lelkészénél és pedig okvetlenül *személyesen*. *Poroszországban* a vallásból való kilépés bármilyen bejelentés által történhetik, de hogy valaki az elhagyott vallásfelekezettel szemben fennálló kötelességei alól felmentessék, szükséges a kilépést *személyesen* és két ízben bejelenteni a bíróság előtt, amely azután az egyházi előljáróságot értesíti erről.³⁰⁾

A ma érvényes magyar államjogban előirt formaságokról (1868 : LIII. tc. 1—8. §-ai) alább a tételes jogi részben (IV. fejezet) részletesen fogok szólni. Itt csak felemlitem, hogy a magyar törvény a 2 tanuval 14—30 napi időközben két ízben az eddig követett vallás lelkészénél való kijelentést és az erről való bizonyítványoknak a jövőben követni szándékolt vallás lelkészénél való felmutatását írja elő.

Azon államjogok, amelyek a vallásváltoztatásnak *személyes* bejelentését írják elő (ilyen a magyar törvény is), eo ipso lehetetlenné teszik a vallásnak megváltoztatását halálos ágyon. Épen azért az ilyen vallásváltoztatásnak (t. i. a halálos betegségben, az éltőszóval való bejelentés nélkül) nem lesz biztos az állami fórumban érvényessége; bár az érvénytelenséget tételesen kevés államnak joga³¹⁾ mondja ki, amiből joggal lehet arra következtetni, hogy a törvényhozói szándék

²⁹⁾ U. o.

³⁰⁾ U. o. 42—4. l.

³¹⁾ A *sachsen-weimar-i* törvény a halálos ágyon történő áttéréstől megvonja a jogi következményeket, míg a *poroszországi* és a *hannover-i* törvény csak a gyermekek vallására való kihatását vonja meg az ilyen áttérésnek. U. o. 41 l. 36. j.

ilyen epikiális helyzetben (halálos betegség) nem zárja ki azon, a magyar joggyakorlatban szórványosan előforduló megoldást, hogy a kilépés bejelentése erre a beteg által írásbelileg is felhatalmazott egyén által két tanu jelenlétében történhessen, míg maga az új vallásba való „felvétel” annak lelkésze által a beteg ágyánál történik.

A magyar államjog az *áttérési formaságok* mellőzésére nem szab büntetést, hanem büntetést szab a 18. életév betöltése előtt (kivéve a már férjes nőt) valamely vallásba való felvétel eszközlőjére.³²⁾ Erről különben alább, a tételes jogi részben (IV. fejezet) lesz még szó.

5. Az előző pontban (4. a. b.) követelményektől gyermekeknél egészen vagy részben eltekintenek egyes államjogok akkor, amikor *törvényesítés* vagy pedig a *szülő vallásváltoztatása* esetében elrendelik, vagy legalább lehetővé teszik a gyermekek egy részének vallásváltoztatását a vallásváltoztatáshoz általában előírt kor előtt és rendszerint az ahhoz szükséges formaságok mellőzésével.

A dolgot csak úgy tehetem világossá, ha egészen konkrét alakban mutatom azt be az 1868. évi és 1894/5. évi magyar törvényhozás példáiban. Ezt anticipálnom kell a tételes jogi részből (IV. fejezet), ahol erre azután majd csak utalni fogok. (Megjegyzem, hogy az 1868. évi törvényhozás 1895. évig még nem vonatkozott az izraelitákra is, de az 1894/5-iki törvények, valamint a még érvényes 1868-ik évi törvény-szakaszok a gyermekek vallására és az áttérésre vonatkozólag már az izraelita és minden a jövőben még behozandó bevett, vagy törvényesen elismert vallásra vonatkoznak).

a) Gyermekek vallásváltozása törvényesítés esetében.

1868. évi törvényhozás.

A törvénytelen gyermekek vallásáról, valamint a természetes szülők utólagos házassága által³³⁾ törvényesített vagy a

³²⁾ 1879 : XL. t.-c. 53. §.: „Aki életkorának tizennyolcadik évét még be nem töltött kiskorú egyént az 1868 : LIII. t.-c. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe felvesz : két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

³³⁾ A kir. leirattal való törvényesítésről az 1868 : LIII. t.-cikkben nincs említés téve.

természetes apa által csak elismert gyermekek vallásáról az 1868: LIII. t.-cikknek 15. és 16. §§-ai intézkedtek és pedig így:

„15. §. A házasság előtt született, de az egybekelés által *törvényesített* gyermekek vallásos nevelés tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.“

„16. §. Házasságon kívül született s így *törvénytelen* gyermekek, ha *atyjok által elismertetnek*, hasonlóul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek, ellenkező esetben anyjok vallását követik.“

Ezen két §-ból folyólag 1868. évtől 1895. évig (okt. 1.) a következő módon állott a törvénytelen gyermekek vallásának ügye:³⁴⁾

Törvénytelen gyermekek mind anyjuknak vallását követték, zsidó anya törvénytelen gyermekei is mind zsidók lettek. Ha az anya áttért egy másik bevett keresztény vallásra, illetőleg ha a zsidó anya kereszténynyé lett (bevett keresztény vallásra tért át), akkor a 7 éven aluli törvénytelen gyermekek mind követték az új vallásba, a 7 éven felüliek azonban maradtak abban a vallásban, amelyhez az anya tartozott az illető gyermek születésekor. Ha keresztény anya zsidóvá lett, akkor született és születendő törvénytelen gyermekei maradtak azon vallásban, amelyhez az anya előbb tartozott; 1868. előtt ugyanis nem volt az ilyen vallásváltoztatás érvényes.

Az utólagos házasság által *törvényesített* vagy legalább csak a természetes apa által *elismert* törvénytelen gyermekek úgy tekintetnek, mintha kezdettől fogva törvényes gyermekek lettek volna, vagyis az *utólagos házasságnak*, illetőleg *atyai elismerésnek a fiúkra visszaható ereje van* és így az ilyen fiúk az atya vallását követik az utólagos házasság megkötésétől, illetőleg az atyai elismeréstől fogva, dacára annak, hogy talán eddig egy más vallásban, az anya vallásában neveltek. És pedig az ilyen törvényesítés vagy apai elismerés folytán nemcsak a 7 éven aluli, hanem a *7 éven felüli figyermek is követik az apa vallását*. Ha az ilyen természetes apa a gyermeknek utólagos házasság útján való törvényesítése vagy egyszerű apai elismerése után más bevett keresztény

³⁴⁾ Lásd művemben: A keresztség kiszolgáltatása az egyházjog és a magyar közjog szempontjából, Pécs 1903., 33—34. 1

vallásra tér át, akkor a 7 éven aluli gyermek követi apját; hasonlóképp követi az anyát is a 7 éven aluli leány, ha törvényesítve is van.

1894—5. évi törvényhozás (ma érvényes jog).

A törvénytelen gyermekek vallásáról, valamint a törvényesített (szülők utólagos házassága vagy pedig kir. leirat által) vagy a természetes apa által csak elismert gyermekek vallásáról az 1894 : XXXII. t.-c. 5., 8. és 9. §-ai, továbbá (felekezetlen szülők gyermekeire nézve) az 1895 : XLIII. t.-c. 29. és 30. §-ai intézkednek.

1894 : XXXII. t.-cikk („A gyermekek vallásáról“):

„5. §. A törvénytelen gyermek anyja vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik. Ha az anya más, bevett vagy törvényesen elismert vallásra tér át, vagy ilyenbe belép, akkor a 7-ik életét még be nem töltött törvénytelen gyermekei új vallásába követik. A 7-ik életévüket még be nem töltött, királyi leirattal törvényesített, vagy az atya által elismert fiú, az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő hat hó alatt kijelentett kívánságára az atyának vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik. A kijelentésre és annak anyakönyvi nyilvántartására az 1. §. második és harmadik bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.“

„8. §. Az 1868 : LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18-ik §-ainak rendelkezései, a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályukban fentartatnak.“

9. §. A jelen törvénnyel ellenkező mindennemű jogszabályok s jelesül az 1868 : LIII. t.-c. 12. és 16-ik §§-ai hatályon kívül helyeztetnek.“

Ezen három §-ból folyólag 1895. okt. 1-től fogva a törvénytelen gyermekek vallási hovatartozására vonatkozó állami jog így fejezhető ki:³⁶⁾

Törvénytelen gyermekre nézve 1895 után is a főszabály az anya vallása, föltételezve azt, hogy ezen vallás bevett vallás vagy törvényesen elismert vallás. Ha a törvénytelen anya vallást változtat, szintén áll a régi (1895 előtti) szabály, mégis azon módosítással, hogy 1895 óta már lehet áttérni a zsidó vallásra is, és ha lesz más új bevett (vagy törvényesen elismert) vallás, akkor arra is. A gyermek törvényessége mindig

³⁶⁾ I. művem 39—41. l.

attól függ, hogy érvényes polgári házasságból származott-e a gyermek.

Lényegesebb változás van a törvénytelen gyermek *törvényesítésénél*. Az 1894 : XXXII. t.-cikk ugyanis az utólagos házasság általi törvényesítésre nézve meghagyja a régi szabályt (1868 : LIII. t.-c. 15. §.); de ezenkívül felemlíti mint törvényesítési módot a királyi leirattal történő törvényesítést, és ennek épúgy, mint az atya általi elismerésnek, kisebb kedvezményt biztosít. Ugyanis, ha akár királyi leirattal való törvényesítés, akár az apa elismerése által, a természetes apának kiléte ismertté lesz, és ő hat hónap alatt kifejezi abbeli kívánságát, hogy a tőle származó törvénytelen, de most már királyi leirattal törvényesített vagy legalább általa elismert „fiúk” az ő (apa) vallását kövessék, akkor csak a 7 éven „aluli” fiúk követik az apa vallását, ha az bevett vagy törvényesen elismert. Míg ha utólagos házasság folytán történt a törvényesítés, akkor továbbra is megmarad az 1868 : LIII. t.-c. 15. §-ában kimondott teljes kedvezmény, vagyis az ilyen törvényesítés visszahat nemcsak a 7 éven aluli, hanem a 7 éven „felüli fiúkra” is. (Az 1868 : LIII. t.-c. 16. §-a ezen teljes kedvezményt megadta az apa által egyszerűen elismert „fiúnak” is, de az 1894 : XXXII. t.-c. 9. §-ában hatályon kívül helyeztetett az idézett 16. §., már t. i. az 1895. október 1-je után kötött házasságokra nézve). Sőt mivel az utólagos házasság (polgári házasság) előtt megegyezést is lehet kötni a gyermekek vallására nézve, azért ezen megegyezésnek is visszaható ereje van, vagyis, ha az apa vallását állapítja meg a megegyezés a gyermekek vallásául, akkor nemcsak a fiúk, hanem a leányok is mind, és pedig úgy a 7 éven aluliak, mint a 7 éven felüliek, minden további formások nélkül, az apa vallását követik.

Ezt explicite kimondta a m. kir. *belügyminiszter* 1901. évi 54.859. sz. a. kelt határozatában.

Ezen határozatnak teljes szövege a következő:

„Fölterjesztésére tudatom, hogy a római kath. vallású F. V.-tól (ez az anya) törvénytelen ágyból 1899. július 3-án született és ez alapon római katolikus vallású F. S. vallására az a körülmény, hogy az anya és izraelita vallású természetes apja között 1900. évi július hó 4-én kötött házasságot meg-

előzőleg a szülők, a születendő gyermekek vallására nézve, az 1894. évi XXXII. t.-c. értelmében egy olyan irányú megegyezést kötöttek, hogy gyermekeik valamennyien a római katolikus vallást kövessék — befolyással van. Az 1868. évi LIII. t.-c. 15. §-a ugyanis azt rendeli, hogy a házasság előtt született, de az egybekelés által törvényesített gyermekek valóságos nevelés tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabályok alatt állanak. Minthogy a törvény ezen rendelkezése az 1894. évi XXXII. t.-c. 8. §-a alapján az izraelita vallást követőkre is kiterjesztetett s ennek alapján a jelen esetben a kérdéses házasságból született vagy születendő gyermekek a szülők között kötött megegyezés alapján nemükre való tekintet nélkül valamennyien a római katolikus vallást követik vagy fogják követni, a jelen esetben a házasság előtt született gyermek vallása pedig megegyezik azon vallással, amely vallás az 1868. évi LIII. t.-c. előlhivatkozott rendelkezéséhez képest az anyakönyvbe bejegyzendő lenne: mindezeknél fogva a szóban levő születési anyakönyvben a kérdésben forgó gyermek vallására vonatkozó és a jelenlegi jogi állapothoz is megfelelő bejegyzés továbbra is érintetlenül maradjon.“

1895 : XLIII. t.-cikk („A vallás szabad gyakorlatáról“):

„29. §. A 27. §. 2.³⁶⁾ és 4.³⁷⁾ bekezdésében foglalt szabályok megfelelően alkalmazandók akkor is: ha a törvénytelen gyermek anyja, vagy az, aki lelelencet vagy általában ismeretlen szülők gyermekét felfogadta, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik.“

„30. §. Az 1868 : LIII. t.-c. 13. és 15. §§-ainak rendelkezései a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül állókra is kiterjesztetnek.“

³⁶⁾ Az 1895 : XLIII. t.-c. 27. §-ának 2. bekezdése így szól: „Ilyen megegyezés hiányában a bevett vagy a törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozó szülő jogosítva van megállapítani, hogy a nemebeli gyermekei a bevett vagy törvényesen elismert vallások melyikében nevelendők.“

³⁷⁾ Ugyanazon törvényszakasz 4. bekezdése pedig így szól: „Ha egyik szülő sem tartozik valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez, a szülő helyett, ki a saját nemebeli gyermekek vallása felül nem határoz, a gyámhatóság határoz a rokonok meghallgatásával.“

Ezen két §-ból folyólag a „felekezetlen“ szülővel vagy szülőkkel bíró törvénytelen gyermekekre nézve érvényes állami jogi szabályok a következők: ³⁸⁾

Ha a törvénytelen gyermek anyja felekezetlen, akkor az ily anya jogosult választani egy bevett vagy elismert vallást törvénytelen gyermeke részére; ha, az egyes gyermekek 6 éves koráig, nem választ, akkor a gyámhatóság határoz a rokonok meghallgatásával. Ha az ilyen anya később be is lép egy bevett vagy törvényesen elismert vallásba, akkor gyermekei soha sem követhetik őt semmiféle újabb vallásba, ³⁹⁾ hanem maradnak abban a vallásban, amelyet annak idején választott az anya, illetőleg a gyámhatóság.

Ha egy felekezetlen anya a saját törvénytelen gyermekének természetes apjával utólagosan törvényes (polgári) házasságot köt, akkor az ezen férfitől származó fiúk és pedig úgy a 7 éven aluli mint felüliek „eo ipso“ az apa vallását követik. Ha pedig ezen utólagos polgári házasság alkalmával a szülők szabályszerű megegyezést kötöttek, akkor úgy a fiúk, mint a leányok 7 éven alul és felül, azon bevett vagy törvényesen elismert vallást követik, a melyet a szülők a megegyezésben megjelöltek.

Ha a törvényesítő apa maga is felekezetlen, akkor ő neki visszahatólag jogot ad a törvényesítés arra, hogy az összes, ő tőle származó, 7 éven felüli és aluli fiúgyermekre nézve ő újból vallást állapíthasson meg. Ha nem állapít meg vallást, akkor a fiúgyermekek továbbra is maradnak az anya által választott vallásban.

Megegyezést is köthet (a polgári házasság előtt) az ilyen *felekezetlen* apa is, a saját természetes gyermekének felekezetlen anyjával, és ezen megegyezés szólhat bármely bevett vagy

³⁸⁾ Lásd *művemben*: A keresztség kiszolgáltatása, 45. l.

³⁹⁾ Ennek a magyarázata az, hogy az 1895: XLIII. t.-cikk (30. §.) nem terjesztette ki az 1868: LIII. t.-cikknek 14. §-át a „felekezetlenek“-re. Ezt világosan kimondja az 1895. évi január 8-án megjelent végrehajtó rendelet 27-ik szakaszában. Az 1868: LIII. t.-c. 14. §-a tudvalevőleg azon elvet mondja ki, hogy vallásváltoztatás esetében a 7 éven aluli nemebeli gyermekek követik az áttérő szülőt új vallásába. Felekezetlen szülőnek „megtérése“ tehát csakis az 1895: XLIII. t.-c. 28. §-a szerinti esetben használhat nemebeli gyermekének, t. i. ha a felekezetlen szülő vagy szülők „megtérés“ folytán egy közös vallásra kerülnek.

elismert vallásra, és ezen megegyezés visszaható erővel is bír úgy, hogy az összes született törvénytelen gyermekek is a most választott vallást kövessék „eo ipso.“

Ha az anya maga valamely bevett vagy törvényesen elismert valláshoz tartozik, de a tőle származó gyermekek apja felekezetlen és utólag házasságra lép vele, akkor ismét ugyanaz áll, t. i.: vagy megegyezést kötnek a polgári házasság előtt és akkor minden született (7 éven felüli is) és születendő gyermekek a megegyezésben megjelölt vallást követik. Vagy pedig nem kötöttek megegyezést, akkor az összes fiúkra (7 éven alul és felül) az apának van joga választani a bevett vagy törvényesen elismertek közül, ha nem választ, akkor a fiúk maradnak az anya vallásán.

A kir. leirattal történt törvényesítés vagy az apa általi elismerés esetében, a felekezetlen anyának csupán 7 éven aluli fiugyermekei kapják meg természetes apjuk vallását, ha az bevett vagy törvényesen elismert vallás. Ha maga a természetes apa is felekezetlen, akkor a király általi törvényesítés, illetőleg az atyai elismerés után az apának joga van a tőle származó 7 éven aluli (de nem a 7 éven felüli) fiugyermekek részére vallást választani a bevett vagy elismert vallások közül, a 7 éven felüli fiuk, valamint az összes leányok azonban maradnak azon vallásban, amelyet azelőtt anyjuk választott nekik. Ha nem választ a természetes apa a 7 éven aluli fiuknak vallást, akkor ezek is maradnak az anya által választott vallásban.

Mindezen, itt (5. a) pont) közölt törvényszövegekből és azok magyarázatából világosan kitűnik, hogy úgy az 1868. évtől 1895. évig érvényben volt magyar államjog, mint az 1895. okt. 1. óta érvényben levő magyar államjog a természetes apa általi elismerésnek és a törvényesítésnek a fentvázolt keretben hatályt adott arra, hogy megváltoztassa a törvénytelen figyermeknek (rendszerint csak a figyermeknek), de egyesség esetén esetleg a leánygyermeknek is a születése óta birt „törvényes“ vallását, tekintet nélkül arra, hogy az ilyen gyermek 7 éven alul avagy felül van, tekintet nélkül arra is, hogy az ilyen gyermek, vagy pedig az anya akarják-e ezen vallásváltozást vagy sem?

b) Gyermekek vallásváltozása és (7 éven felülieknél) vallásváltoztatása a szülők vallásváltoztatása esetében.

1868. évi törvényhozás.

A szülők vallásváltoztatása esetében a nemőkbeli gyermek vallásának megváltoztatását az 1868 : LIII. t.-c. 14. §-a így írja elő:

„14. §. Ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint a melyet előbb követett, a 7-ik évet még be nem töltött gyermekek nemők szerint követik az áttértet.”

Ezen §-ból folyólag 1868. évtől 1895. évig a vallásváltoztató szülők „törvényes” vallására ezen, részben a törvényszakaszban explicite bennefoglalt részben abból a gyakorlatban (a később, áttérés folytán vegyessé vált házasságokra nézve) kifejlődött jogszabályok voltak érvényben:⁴⁰⁾

α) Ha valamely gyermek törvényes szülei a házasságkötéskor mindketten ugyanazon bevett keresztény valláshoz tartoznak, akkor a gyermekek is mind ezen vallást követik és abban nevelendők. Ha az ilyen egyvallású házasságban élő hitvesek egyike a házasság tartama alatt áttér egy másik bevett keresztény vallásra, akkor a nemebeli 7 éven aluli gyermekek követik új vallásába, a 7 éven felüliek azonban maradnak abban a vallásban, a melyben az illető szülő a gyermek születésekor volt; az ilyen 7 éven felüli gyermek csak akkor követheti majd szülőjét annak új vallásába, ha betöltötte a 18. életévet. (1868 : LIII. t.-c. 2. §.)

β) Ha valamely gyermeknek törvényes szülei a házasságkötéskor különféle bevett keresztény valláshoz (vegyes házasságok) tartoznak, akkor a fiúk apjuknak, a leányok anyjuknak vallását követik. Ha az ilyen vegyes házasságban élő hitvesek egyike vagy mindkettő is a házasság tartama alatt más bevett keresztény vallásra tér át, akkor a nemebeli 7 éven aluli és a születendő gyermekek követik az illető szülőt az új vallásba, a 7 éven felüliek azonban maradnak abban a vallásban, a melyben a nemebeli szülő az illető gyermek születésekor (vagy esetleges első, de a gyermek 7 éves kora előtt történt vallásváltoztatásakor) volt.

⁴⁰⁾ Lásd művemben: A keresztség kiszolgáltatása, 33. l.

1894/5. évi törvényhozás (ma érvényes jog).

A szülők vallásváltoztatása folytán a tőlük származó gyermekek „törvényes“ vallásában előálló változások szabályait az 1894: XXXII. t.-c. 3., 4. és 8. §§-ai, valamint (t. i. felekezeten szülővel bíró gyermeknél) az 1895: XLIII. t.-c. 28. és 30. §§-ai tartalmazzák.

1894: XXXII. t.-cikk („A gyermekek vallásáról“).

„3. §. Az 1. §. szerint létrejött megegyezés⁴¹⁾ később csakis az esetben változtatható meg, ha különböző vallásu felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egyvallásuak házasságává válik. Ez esetben a megegyezés ugyanazon alakiságok mellett, de csupán oly irányban változtatható meg, hogy a születendő, valamint a 7-ik életévet még be nem töltött összes gyermekek most már valamennyien a szülők közös vallását kövessék és abban neveltessenek; a 7-ik életévet pedig már túlhaladott, de az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek, az idézett törvénycikk 3—8. §§-aiban körülírt módon a szülők vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.“

„4. A 2. §-ban foglalt szabály⁴²⁾ alól eltérésnek később csak akkor van helye, ha az egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egyvallásuak házasságává válik. Ez esetben a születendő, valamint a 7-ik életévet még be nem töltött összes gyermekek a szülők közös vallását követik, illetőleg abban nevelendők. Az áttért szülő nembeli, 7-ik életévüket már túlhaladott, de az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek is az idézett törvénycikk 3—8. §§-aiban körülírt módon a szülők közös vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.“

„8. §. Az 1868: LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §§-ainak rendelkezései, a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályukban fentartatnak.“

Ezen három §-ból folyólag a ma érvényes államjog így foglalható össze: ⁴³⁾

⁴¹⁾ Ez az egység, amelyre a különböző vallású házaspárok a házasságkötés előtt léphetnek és amelyben kiköthetik vagy a férj vagy a nőnek vallását a gyermekek közös vallásául.

⁴²⁾ Ez a szabály az 1868: LIII. t.-c. 12. §-ának „sexus sexum sequitur“ szabálya, amely egység nem kötése esetében ma is érvényes jogszabály.

⁴³⁾ Id. művemben, 38. l.

Ha a házas felek különböző bevett vagy törvényesen elismert valláshoz tartoznak, akkor ők az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a szerinti módon a polgári házasság megkötése előtt megegyezést köthetnek az iránt, hogy az összes gyermekek neveltessenek vagy az apa, vagy az anya vallásában.

Ha a fent említett megegyezés mellett kötött házasságban élő szülők valamelyike, vagy mindketten, egy más bevett, vagy törvényesen elismert vallásra térnek is át, akkor is megmarad a megegyezés ereje. De mégis, ha ilyen vallásváltoztatás folytán egy vallásra kerül a két szülő, akkor joguk van, ha akarnak, új megegyezést kötni oly irányban, hogy összes születendő és született, 7 éven aluli gyermekeik a szülőknek új közös vallását kövessék, azonban a már született és a szülő áttérésekor 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermekek is áttérhetnek, ha a gyámhatóság megengedi és ha az ily gyermekek a felnőttek áttérésére nézve érvényben lévő törvényes formák mellett (1868: LIII. t.-c. 3—8. §§.) kijelentik áttérési szándékukat. A vallás és közoktatásügyi, igazságügy és belügyi miniszterek 1895. évi 1674. sz. rendelete szerint a gyámhatóság csakis az esetben adhatja meg beleegyezését az ilyen áttéréshez, ha a gyermek maga is áttérni hajlandó és ha már az érettség oly fokát bírja, hogy saját vallási meggyőződéssel bírhat.

Ha a szülők nem kötöttek megegyezést, akkor most is az 1868-iki törvényben foglalt szabály áll fenn, t. i. hogy a vallásváltoztató szülőt követik az ő új vallásába a nemebeli, még nem 7 éves gyermekek. De ha a szülők, vagy csak az egyik szülő vallásváltoztatása folytán az azelőtt vegyes házasságból egyvallású házasság lesz, akkor a szülő áttérésekor 7 éven felül volt gyermekek is áttérhetnek az előbb említett módon (gyámhatósági beleegyezés és az 1868: LIII. t.-c. 3—8. §§. formáságok) a szülők új közös vallására.

1895: XLIII. t.-cikk („A vallás szabad gyakorlatáról“):

„28. §. Az olyan házasság, melyben akár mind a két, akár csak az egyik fél a bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozik, különböző vallású felek közti házasságnak tekintetik.“

„Az ily felek közt az előző §. 1. bekezdésében említett megegyezéstől, illetőleg a 2. és 4. bekezdés szerint létrejött megállapítástól, valamint a 3. bekezdés szabályától eltérésnek

később csak akkor van helye: ha az egyik vagy mindkét házaspárnak valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépése által, a házasság egyvallásúak házasságává válik, a mely esetben az 1894 : XXXII. t.-c. 3. és 4. §§-ai megfelelően alkalmazandók.

„30. §. Az 1868 : LIII. t.-c. 13. és 15. §§-ainak rendelkezései a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül állókra is kiterjesztetnek.”

(Ismét felemlítem itt, hogy az 1868 : LIII. t.-cikknek 14. §-át *nem* terjesztette ki ezen törvény a „felekezetlenek”-re. Ezt világosan kimondja az 1895. évi január 8-án megjelent végrehajtó rendelet 27-ik szakaszában. Az 1868 : LIII. t.-c. 14. §-a tudvalevőleg azon elvet mondja ki, hogy vallásváltoztatás esetében a 7 éven aluli nemebeli gyermekek követik az áttérő szülőt új vallásába. Felekezetlen szülőnek „megtérése” tehát csakis az 1895 : XLIII. t.-c. 28. §-a szerinti esetben használhat nemebeli gyermekének, t. i. ha a felekezetlen szülő vagy szülők „megtérése” folytán mindketten egy vallásra kerülnek.)

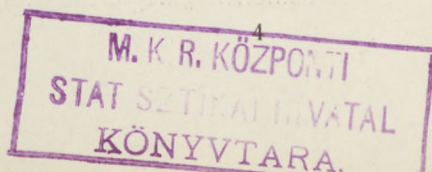
*Ezen két §-ból folyólag a felekezetlen szülővel vagy szülőkkel bíró gyermekek vallása a szülők vallásváltoztatása folytán a következő esetekben változik meg:*⁴⁴⁾

a) Ha *mind a két szülő felekezetlen*, akkor joguk van a polgári házasság előtt *megegyezést* kötni a születendő gyermekek vallása iránt. A megegyezésben szabadon választhatnak „bármely” bevett vagy elismert vallást. Ha a megegyezés megkötése után belépne az egyik szülő valamely bevett (vagy törv. elismert) vallásba, akkor a nemebeli gyermek *nem* követi a szülőt, sőt ha mind a kettő belép, de más-más vallásba, akkor sem. Csupán akkor, ha egy és ugyanazon bevett (vagy törv. elism.) vallásba lépnének be, és a megegyezés annak idején más vallást állapított meg, akkor van joguk új megegyezést kötni, és pedig oly értelemben, hogy a *születendő és a 7 éven aluli gyermekek mind a szülők közös vallásában neveltesse*nek, a 7 éven felüliek pedig az 1868 : LIII. t.-c. 3—8. §§. formáságai szerint, a gyámhatóság engedélyével, szintén áttérhetnek ezen vallásra.

Ha a felekezetlen szülők *nem kötöttek* megegyezést, az esetben mindegyik szülő külön-külön választhat nemebeli gyer-

⁴⁴⁾ Id. művemben, 43. l.

Hanuy F. dr.: „A Vallásváltoztatás.”

meke részére (legalább iskolaköteles koráig) valamely bevett (vagy törv. elism.) vallást; ha nem választana, akkor a gyámhatóság (árvaszék) határoz a rokonok meghallgatásával legalább a tanköteles kor előtt. Ha nem kötöttek megegyezést és később a szülők egyike vagy akár mind a kettő is belép valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásba, akkor a nemebeli gyermek *nem* követi a szülőt ezen vallásba. Csakis egy esetben van a „felekezetlen“ szülők megtérésének befolyása a gyermekek vallására, t. i. ha a szülők egy és ugyanazon bevett vagy törvényesen elismert vallásba lépnek be; ez esetben a 7 éven aluli gyermekek „eo ipso“ követik, a 7 éven felüliek pedig az 1868 : LIII. t.-c. szerinti módon követhetik a szülőket, a gyámhatóság beleegyezése mellett.

β) Ha *csak az egyik szülő felekezetlen*, akkor is van a szülőknek joguk a polgári házasság előtt az 1. pont alatt említett tartalmú *megegyezést* kötni. Vallásváltoztatás esetén is ugyanazon szabály áll, vagyis csak az esetben változtathatják meg a megegyezést, ha a házasság később bármi módon egyvallásúak házasságává válik. Ez esetben a született gyermekek is követik őket, de a 7 éven felüliek csak a gyámhatóság beleegyezésével, az 1868 : LIII. t.-c. 3—8. §§-ainak formáságai betartása mellett.

Ha *csak az egyik szülő felekezetlen és nem kötöttek megegyezést*, akkor a felekezetlen szülő jogosult (legkésőbb a gyermek 6 éves koráig) választani vallást a nemebeli gyermeke részére, de csak a bevett vagy törvényesen elismert vallások közül; a nem felekezetlen szülő nemebeli gyermekei pedig „eo ipso“ követik az illető szülő vallását, ha az bevett vagy törvényesen elismert. Ha a felekezetlen szülő nem választ vallást a gyermek 6 éves koráig, akkor a gyermek „eo ipso“ a nem felekezetlen szülő vallását követi, a mennyiben az bevett vagy törvényesen elismert.

Ha ilyen két házastárs közül az, a melyik nem volt felekezetlen, vallását a polgári házasság megkötése után megváltoztatja, akkor a nemebeli 7 éven alúli gyermekek, sőt, ha a felekezetlen szülő a saját nemebeli gyermekek részére *nem választott* vallást, akkor *az összes* 7 éven alúli gyermekek követik a nem felekezetlen szülőt, sőt ha a volt felekezetlen szülőnek „megtérése“ folytán egy vallásra kerülnek a szülők,

akkor a gyámhatóság engedélyével és az 1868-ki áttérési formások mellett a 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermekek is követhetik a szülőket az új vallásba, feltéve mindig, hogy ez a vallás a bevett vagy pedig a törvényesen elismert vallásokhoz tartozik. Ha a felekezetlen szülő nem a másik szülőnek vallásába, hanem más bevett vagy törvényesen elismert vallásba lép, akkor a nemebeli gyermek nem követi őt, hanem marad a részére annak idején választott valláson, illetőleg a másik szülő vallásán.

Mindezen, itt (5. b. pontban) közölt törvényszövegekből és azok magyarázatából látható, hogy úgy az 1868. évtől 1895. évig érvényben állott magyar államjog (1868: LIII. t.-c.), mint az 1895. okt. 1. óta érvényben levő magyar államjog a szülői vallásváltoztatásoknak, bizonyos (fent vázolt) korlátok között, hatályt adott arra, hogy megváltoztassa a gyermeknek születése óta birt „törvényes“ vallását, illetőleg 1895. okt. 1. óta arra is, hogy a már 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermek az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai szerinti módon átterhessen a szülőknél (az egyiknek vallásváltoztatása folytán) közös vallására.

III. A vallásváltoztatásnak önkéntes elhatározás utján való személyes végrehajtását az államjogok, mint fentebb láttuk, bizonyos serdültebb életkorban, de ugyyszólván kizárólag még a polgárjogi nagykorúság előtt, engedik meg, amiből nyilvánvaló az, hogy a vallásváltoztatás tekintetében az államjogok a gyermekeknek „önrendelkezési“ jogot adnak már olyan korban, amidőn a gyermekek egyéb polgári jogok tekintetében még a szülői hatalom alatt állanak.

A gyermekeknek vallásváltoztatás céljából az állami törvény által bizonyos életkortól számítva adott önrendelkezési jog azonban már feltételezi azt, hogy a gyermekek már előbb bizonyos meghatározott „vallás“-hoz tartoztak.

A gyermek „vallása“ először onnét lehet, hogy „közjogi“ természetű államjogi szabályok szerint minden gyermek már beleszületik⁴⁵⁾ valamely vallásfelekezetbe, úgy, hogy a gyermek

⁴⁵⁾ A Magyarországon ma érvényes jog szerint (1895: XLIII. t.-c. 26—30. §§.) csakis a „felekezetlen“ szülőtől vagy szülőktől származó gyermekeknél van e tekintetben kivétel, de ezeknél is csak akkor, ha a

ezen vallást (religionem parentum, religionem parentis sexus respectivi, religionem patris legitimi, religionem uteri seu matris naturalis sequi) tartozik „követni“ („sequitur religionem“) akkor is, ha ténylegesen más vallásban is neveltetnék fel a gyermek.

Ilyen közjogi alapon áll, mint alább részletesen is beigazolni fogom, a magyar törvényhozás, és ezt általános tételbe kívánja foglalni a „Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete“, amidőn a 272. §-ban kimondja: „A szülő abban a vallásban köteles a gyermeket nevelni, amely a gyermeknek törvényes vallása.“⁴⁶⁾

A „közjogi“ alapot elfoglaló államjogok a „törvényes vallás“ alatt értik azon vallást, amelybe a gyermek belésszületik és amely csakis az állami közjogban meghatározott esetekben (törvényesítés, szülők vallásváltoztatása, a közjogi természetű egyességnak a szülők általi, a törvényben esetleg megengedett megváltoztatása) változik meg. Ezen „törvényes“ vallással szemben az ilyen államjogok nem veszik tekintetbe a gyermek által a nevelés folytán elsajátított „tényleges“ vallást.

A gyermek „vallása“ *másodszor* onnét lehet, hogy a szülőknek az államjog és pedig az állami magánjog megadja a jogot, hogy a szülői hatalomból folyólag gyermekeik „vallási“ neveléséről rendelkezzenek vagy teljesen függetlenül vagy

szülők a házasságkötés előtt az 1894 : XXXII. t.-c. szerinti egyességre nem léptek. Ez esetben ugyanis a felekezetlen szülőnek joga van a nemebeli gyermeknek vallását legkésőbb annak 6 éves (betöltött 6 év) koráig megállapítani (választhatja bármelyiket a törvényesen elismert vagy bevett vallások közül); az ilyen gyermeknek vallási hovátartozása tehát esetleg függőben marad a születéstől számított hat éven át és csak akkor dől el és pedig úgy, hogy vagy a felekezetlen szülő választ vallást a nemebeli gyermekek részére vagy, ha ő ezt nem teszi, a gyermek eo ipso az elismert (bevett) felekezethez tartozó másik szülő vallását követi, vagy, ha ez a szülő is felekezetlen, a gyámhatóság (árvaszék) választ a gyermeknek vallást a rokonok meghallgatásával. A felekezetlen szülők gyermekeinek kiváltsága tehát az, hogy ők „esetleg“ nem születnek bele valamely vallásba, hanem születésük után évekkel kapnak „törvényes“ vallást, de akkor már közjogi erővel.

⁴⁶⁾ Ugyanezen rendelkezést kiterjeszti a gyámra is a *Tervezet* 394. §-a, mely így szól: „A gyám a gyámoltját abban a vallásban köteles nevelni, amely a gyámoltnak törvényes vallása.“

némileg korlátozott szabadsággal (pld. „valamely“ elismert vallásban).

A szülői hatalmat, és ebben a szülőknek a gyermekek nevelésére vonatkozó jogát és kötelességét a világ összes államjogai elismerik és a magánjog keretében biztosítják, mégis több-kevesebb eltéréssel.

Egyik főeltérés az állami magánjogok között az szokott lenni, hogy míg némely magánjog (pld.: Code civil Napoléon) a szülői hatalom gyakorlására egyedül az atyát jelenti ki illetékesnek és csakis annak nem létezése esetében (törvénytelen születés vagy a törvényes apa halála vagy szülői jogától való megfosztatása) az anyát,⁴⁷⁾ addig más államjogok (pld.: Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete) szerint a szülői hatalom gyakorlása a szülőknek közös joga, az atyát csakis véleménykülönbség esetében illeti meg a döntés joga.

Másik főeltérés, és minket ezen alkalommal közelebbről érdeklő, az szokott lenni, hogy némely államjog (Code civil Napoléon) a gyermekek „vallási“ nevelését külön nem teszi szóvá, hanem az általános „nevelési“ jogban befoglaltnak tekinti, míg más államjogok (M. Á. P. T. t. 272. §.) a „vallási“ nevelést külön is szóvá teszik.

A „vallásos“ nevelés fogalmilag különbözik a „vallási“ neveléstől, mert *fogalmilag* lehetséges olyan nevelés, amely vagy több valláshoz vagy egyetlenegy tételes (pozitív) valláshoz sem tartja magát, de mégis Istenfélelemre és erkölcsösségre oktatja és szoktatja a gyermekeket; *tényleg* azonban ilyen nevelés igen ritka esetben létezik, mert legtöbb esetben a valóban „vallásos“ nevelés valamely (egyetlen) tételes vallásnak dogmái, hitelvei szem előtt tartásával történik, különösen ha (amint az a kath. felfogás szerint egyedül elfogadott állás-

⁴⁷⁾ *Code civil*, titre IX. de la puissance paternelle: Art. 371.: „L'enfant à tout âge doit honneur et respect à ses père et mère.“ Art. 372.: „Il reste sous leur autorité jusqu'à sa majorité ou son émancipation.“ Art. 373.: „Le père seul exerce cette autorité durant le mariage.“ Art. 141.: „Si le père a disparu laissant des enfants mineurs issus d'un commun mariage, la mère en aura la surveillance et elle exercera tous les droits du mari, quant à leur éducation et à l'administration de lenos biens.“ (Card. Gousset, *Le Code Civil*, Paris 1873, 131. és 61. l., P. H. Corbière, *Le droit privé*, Paris 1867, II. köt. 166. l.)

pont) a vallásosság nemcsak bizonyos jámbor érületben, hanem a vallási és egyházi kötelességek és tanácsok gyakorlásában is áll.

A „vallási“ nevelés tehát egyértelmű a „valamely“ (konkrét) vallásban való neveléssel és eo ipso mindig célozza a vallásos és erkölcsös nevelést, viszont azonban nem lehet állítani, hogy a szülők, akik „vallásosan“ és erkölcsösen vélik és akarják nevelni gyermekeiket, mindig „valamely“ tételes vallásban is akarják nevelni és nevelik is őket; eltekintve itt a nevelésnek a gyermek ellenállása vagy más okok miatt való sikertelenségétől.

Mivel a gyermekből lesz a polgár, egészen természetes az, hogy az államok az általuk elfoglalt minimális vallás-erkölcsi álláspontot nem hagyhatják a szülők hanyagsága vagy önkénye folytán a gyermekekben és így majdan a polgároknak is veszendőbe menni, és épen ezért közjogi jellegű törvényekkel szereznek ezen álláspontnak garanciákat.

Ez persze nem más, mint a szülői hatalomnak korlátozása és a magánjognak és nevezetesen a családjognak közjogi jellegű és közigazgatási uton hivatalból is (nemcsak a jogában sértett másik szülő kérésére a rendes bíróságnál) érvényre emelhető szabályokkal való áttörése, de a még vallás-erkölcsi alapon álló államnak önfentartása érdekében szükséges szabályozás, amelyet ép oly kevésbé lehet a szülői jogok címén kifogásolni, mint amikor az állami törvény a gyermekét erkölcstelenül nevelő szülőt fosztja meg nevelői jogától.

A művelt világ államainak jelentékeny része, ha nyíltan is hirdetik „felekezetlen“ vagy felekezeten kívüli álláspontjukat vagy legalább is nem ismerik be tételes törvényben, hogy vallás-erkölcsi alapon állanak, de beismerik hallgatagon az által, hogy közjogi jogszabályul állítják fel azt, hogy minden gyermeknek „valamely“ az országban törvényesen elismert (bevett) vallásban kell neveltetnie, sőt tovább menve, az által is, hogy a gyermekeknek „minő“ elismert vallásban való nevelését írják elő közjogi kötelező hatálylyal. Még azon államok is (Magyarország, Ausztria), amelyek a törvényesen elismert felekezeten kívül állást is lehetővé tettek felnőttek részére, nem engedik meg azt az ilyen, vagy más szülők

gyermekre nézve, hanem előírják, hogy minden gyermeknek egy, az ország törvényeiben és joggyakorlatában foglalt jogszabályok szerint megállapítandó törvényesen elismert (bevett) vallásban kell neveltetnie, és nevezetesen a felekezeten szülőik gyermekeinek „valamely” törvényesen elismert vallásban való nevelésének eszközölését a szülők mulasztása esetében a gyámhatóságra bizzák.

Csakis azon államok képeznek itt kivételt, amelyek sem a „*minő*”, sem a „*valamely*” törvényesen elismert valláshoz való tartozást nem tekintik közjogi érdekű dolognak (ilyen a mai *Franciaország* a konkordátum óta); továbbá ilyenek azon államok is, amelyek nem is ismernek semmilyen vallást közjogi személynek és így eo ipso nem tekinthetik a „*minő*” valláshoz való tartozást közjogi érdekű dolognak (ilyen: *Belgium*, *Északamerikai Egyesült-Államok* és ilyen lesz előreláthatólag a jövő *Franciaország*).

Lássuk már most a gyermekek vallására nézve „*közjogi*” álláspontot elfoglaló államjogi szabályozásnak részleteit is.

Az „*egyvallásu*” szülőktől származó gyermekek vallásául a közjogi álláspontot elfoglaló államjogok mindig a szülők közös vallását tekintették és mivel ez *magától értetődőnek látszott*, a legtöbb államjogban *nincs is* eziránt (a magyar államjogban sincs, nem is volt) *tételes intézkedés*. Még a zsidó szülőknek is ilyen jogát elismerte az államjog már akkor, mikor még a zsidó vallás elismert vallás nem volt; mégis azon eltéréssel, hogy az uralkodó valláshoz (18. század) vagy később a törvényesen elismert keresztény vallások egyikéhez tartozó egyvallásu szülőkre nézve a gyermekeknek is ezen, a szülők közös vallásában való nevelését hivatalból kényszeríthető kötelességnek is tekintette, addig a zsidó szülők (egyvallásuak) gyermekének esetleg a keresztény vallásban való nevelését is lehetségesnek tekintette, ha csupán az egyik (zsidó) szülő is kívánta. Így volt ez a 18. században még hazánkban is.

A „*különböző*” valláshoz tartozó szülők gyermekeinek vallásos nevelésére nézve azonban a valláserkölcsi alapot elfoglaló államok már *tételes jogszabályokat* alkottak, hogy a szülők közt a valláskülönbség folytán természetszerűleg előrelátható véleményeltérés a gyermeknek vallási nevelését bizonytalanná vagy talán teljesen lehetetlenné is ne tegye.

Ezen „*tételes*“ jogszabályok természetesen nem a magánjog, hanem a közjog keretébe utalandók, mert hiszen éppen a házások közt felmerülő ellentétek miatt hozta az állam ezen korlátozó jogszabályokat nem az egyik szülőnek sértett joga érdekében, hanem a közjó, a valláserkölcsi nevelés biztosítása érdekében.

A kettő között az a különbség, hogy a *magánjogi* szabálynak megsértése miatt csak a jogában sértett fél panaszára, és pedig csak a rendes bíróság előtt, van eljárásnak helye, míg a *közjogi* szabálynak a hatóság (közigazgatás) maga is, hivatalból, érvényt szerezhet akkor is, ha a szülők maguk bele is egyeznének a törvény szerint egyiküket megillető joguk (a gyermekek minő vallásban való nevelése körül) meghiusulásába.

A *különböző* valláshoz tartozó szülők gyermekeinek vallási nevelésére az államjogok által felállíttatni szokott *közjogi* természetű jogszabályok igen sokfélék lehetnek.

A történelem fonalán felmerült fő csoportok ezek:

A) A törvény a „*vegyes*“⁴⁸⁾ házasságból született gyermekeknek az *államnak uralkodó vallásában* való nevelését követeli vagy mindig vagy legalább akkor, ha az apa tartozik az uralkodó valláshoz; tehát még azon utóbbi esetben is, ha az anya tartozik az uralkodó valláshoz, legalább a leányok az uralkodó vallásban nevelendők.

Ilyen álláspontra helyezkedett II. József császár az ő türelmi rendeletében (1781. október 25.) és II. Lipót az 1790/1 : XXVI. t.-c. 15. §-ában; II. József császár explicite fel is említi azt, hogy az uralkodó vallás (dominans religio) előjoga miatt részesíti a kath. házaselet előnyben, sőt ezen előnyt a csak áttérés folytán „*vegyes*“-sé levő (azelőtt tisztán protestáns) házasságokra is kiterjesztette.

A *türelmi rendelet* (edictum tolerantiae) erre vonatkozó pontjai a 7. és 8. pont, amelyek így szólnak:

⁴⁸⁾ „*Vegyes házasság*“ („mixtum matrimonium“) alatt a 18. században úgy katolikus, mint protestáns államokban azon házasságot értették, amelynél az egyik házastfél az állam uralkodó vallásához, a másik egy csupán törvényesen elismert valláshoz tartozott. *Lásd művemben*: A vegyes házasságokra vonatkozó tételes jog és gyakorlati eljárás, 5. l.

„7. Cum matrimonia disparis religionis hucdum non secus, quam erga dandas Reversales de prolibus utriusque sexus in Religione Rom. Catholica educandis admissa fuerint, huiusmodi Reversalium usum ex nunc quidem abrogare, pro constanti tamen norma una sancire duximus, in matrimoniis disparis religionis, ubi Pater Catholicae Religioni addictus est, omnes proles tam masculi, quam foeminei sexus in Religione Catholica educandas esse, quod dominantis Religionis praecipuum et praerogativa esse dignoscitur. Si e converso mater Catholica, Pater vero Aatholicus foret, proles sexum parentum qua educetur religione, sequantur.“

„8. Si matrimonio inter utramque partem Augustanae et Helveticae Confessioni addictam contracto alterutra partium ad Sacra Rom. Catholica transiret, aut soluto per mortem matrimonio, pars superstes ad Religionem Catholicam conversa fuerit, eadem praescripta regula quoad proles, quae nondum annum discretionis attigerunt, pariter observanda erit; in casum nimirum conversi patris omnes proles in annis discretionis nondum constitutas absque discrimine sexus, Patris religionem sequi, conversa autem ad Catholicam Religionem matre, nonnisi sui sexus proles infra annos discretionis nempe in Cath. Religione educandas esse. Ceteroquin autem Catholici nullo praetextu proles, aut orphanos⁴⁹⁾ a Parentibus Aatholicis ortos in religione sua educandas vindicare poterunt.“

Az 1790/1 : XXVI. t.-c. 15. §-a pedig így szól:

„15. Proles e mixtis matrimoniis, quae semper coram parochis catholicis ineunda erunt, quibus tamen impedimenta quaequam quocunque sub praetextu in contrarium ponere cautum esto, susceptae et suscipiendae, si Pater catholicus fuerit, illius religionem sequantur, si vero mater fuerit catholica, tunc nonnisi proles masculae patris religionem sequi *possint*.“

Az ezen törvény életbeléptetése utáni időkben kibocsátott királyi intimátumok, bár maga a törvény nem említette a „dominans religio“ szempontját, a sokfelé szétágazó kivételes esetekre is kiterjesztették a kath. vallásnak adott előnyt.

Ilyen királyi intimátumok voltak:

1. Ha a protestans apa meghalt, az anyának joga van a fiukat is katolikusokká felnevelni. (1809. április 18., 1816. május 14. kir. intim.)

⁴⁹⁾ Ezen záradék folytán a protestans apa halála után sem nevelhette fel a kath. anyja a fiukat a kath. vallásban. Lásd művemben: A vegyes házasságok jogtörténete 68—9 l.

2. Ha a vegyes házasságban élő kath. fél később protestánssá lesz, ezen vallásváltoztatás a már megszületett gyermekek vallására nincs befolyással. (1808. aug. 30., 1815. szept. 26. kelt kir. int.)

3. Kath. anyának törvénytelen gyermekei mind a kath. vallásban nevelendők, még akkor is, ha a protestans apa elismeri és eltartja azokat, sőt ha utólagos házasság által törvényesíti is. (1808. dec. 27., 1804. dec. 4., 1817. aug. 15., 1819. nov. 9. kir. intim.)

4. Protestans anyának kath. férfitől, köztudomás szerint, származó összes gyermekei kath. vallásban nevelendők (1816. márc. 19. kir. int.), valamint akkor is, ha a kath. apa utólagos házasság által törvényesíti azokat. (1814. aug. 30. kir. int.)

5. A csupán protestans lelkész által összeadott vegyes házasságokból származott összes gyermekek törvényteleneknek tekintendők és azért, ha az apa protestans volt, az összes gyermekek az anya kath. vallásában nevelendők. (1817. ápr. 8., 1819. aug. 3., 1820. aug. 20. kir. int.); ha az apa kath. volt, akkor a 4. alatti szabály szerint mint törvénytelenek is a kath. apa vallását követik.⁵⁰⁾

B) A törvény a különböző vallású házasoktól származó gyermekeknek a *törvényes* apa vallásában való nevelését írja elő.

Ilyen álláspontot foglalt el látszólag a *porosz államjog* (1803. nov. 21. királyi „declaratio“, amely 1825. aug. 17. kabinetparancscsal a Rajnai Tartományra és Westphaliara is kiterjesztetett), expresse azon indokolással, hogy a gyermekeknek két vallásban való nevelése a családi békét feldulja és a vallás különbözőségét a családokban örökössé teszi.⁵¹⁾

De ez csak „látszat“, mert az 1803. évi declaratio expresse fentartotta hatályában a *porosz tartományi jog*nak (Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten vom 1. Juli 1798.) 78. §-át (Theil II., Tit. II.), amely kimondja, hogy senkinek sincs jogában beleszólni a gyermekeknek vallási nevelésébe, míg a szülők egyértelműleg járnak el a gyermekeknek minő vallásban nevelését és taníttatását illetőleg.

⁵⁰⁾ Ezen és egyéb, a katolikusoknak egyoldalúan kedvező kir. intimátumokat lásd bővebben: Extractus benignarum resolutionum normalium in objectis publico-ecclesiasticis editarum ad a 1833. inclusive productus, editio III. Tyrnaviae, 1834., 111—151. l. Lásd művemben: A vegyes házasságok jogtörténete 98. l.

⁵¹⁾ K. A. Geiger i. m. 123. l.; K. Schmidt, Die Confession der Kinder (Freiburg i. Br. 1890.) 136. l.

Ebből világos, hogy a *porosz* tartományi jognak 76. §-a amely a különböző vallású házasoktól származó gyermekeknek a nemökbeli szülő vallásában való nevelését írja elő, nem abszolút közjogi, hanem feltételesen magánjogi természetű jogszabály természetével bírt és ilyen természetű az 1803. nov. 21. *declaratio*-ban (1825. aug. 17. kabinetparancs) kimondott jogszabály is, amely 1803. óta a régi Poroszországban (Porosz-Lengyelországot is beleértve) az „*Allgemeines Landrecht*“ 76. §-ának helyébe lépett és később, 1825. évtől fogva a Rajnai Tartományra és Westphaliara is kiterjesztetett és mindezen területeken *ma is érvényes jog*.

A porosz királyságnak egyéb területein különféle más jogszabályok uralkodnak aszerint, amint más-más joggal bíró német államok területéről csatoltattak a porosz királysághoz; egyes részekben a német birodalom általános polgári törvénykönyvének (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, 18. Aug. 1896.) jogszabálya (a gyermekek vallási nevelése absolute a magánjog, a szülői jog körébe tartozik) a *ma érvényes jog*, t. i. a porosz királyság azon részeiben, amelyekben eddig is a szülők nevelési jogához tartozónak tekintett a vallási nevelés.

Poroszországhoz hasonló helyzet van *Nassau* hercegségben is (1808. márc. 22. és 26. hercegi rend., 1848. dec. 7. min. rend).⁵²⁾

C) A törvény a különböző vallású házasoktól származó gyermekeknek a *nemökbeli szülő vallásában* való nevelését írja elő.

Feltételesen már „*magánjogi*“ természetű, de anyagilag ugyanilyen tartalmu szabályt állított fel a fent idézett *régi porosz tartományi jog* („*Allgemeines Landrecht*“), de itt most a közjogi természetű szabályokról lévén szó, ezen porosz jogot a tiszta típus példájául nem hozhatjuk fel.

Tiszta közjogi típus volt a *magyar* 1868: LIII. t.-cikk 12. §-a által teremtetett⁵³⁾ és ezen formájában 1895. évi okt.

⁵²⁾ Geiger i. m. 156—7. l.

⁵³⁾ Erdélyben már a 18. században érvényes jog volt ezen közjogi típus az 1791. évi erdélyi LVII. t.-cikkből folyólag: „Determinatum est, ut proles e diversarum religionum parentibus sive mixtis matrimoniis

1-ig érvényben állott államjog, amely nemcsak a törvény által felállított fő elvvel (*sexus sexum sequitur*) ellenkező „térítvény“-eket (*reversales*) jelentette ki érvényteleneknek és jogerővel szűkülködőknek, hanem minden az említett elvvel ellenkező „rendelkezést“ is, tehát a szülők által a törvény ellenére (bár egyértelműleg) netán eszközzendő vallási nevelést is.

Álljanak itt az 1868. LIII. t. c.-nek⁵⁴) a vegyes vallásu szülők gyermekeinek vallási nevelésére vonatkozó szakaszai:

„12. §. A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiuk atyjuknak s a leányok anyjuknak vallását követik. A törvénnyel ellenkező bármely szerződés, térítvény vagy rendelkezés ezentul is érvénytelen, és semmi esetben sem birhat jogerővel.“

„13. §. A gyermekek vallásos nevelését se a szülők bármelyikének halála, se a házasságnak törvényszerű felbontása nem változtathatja meg.“

„14. §. Ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint amelyet előbb követett, a 7-ik évet még be nem töltött gyermekek nemök szerint követik az áttértet.“

„15. §. A házasság előtt született, de az egybekelés által törvényesített gyermekek vallásos nevelés tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.“

„16. §. Házasságon kívül született s így törvénytelen gyermekek, ha atyjok által elismertetnek, hasonlóul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek, ellenkező esetben anyjok vallását követik.“

„17. §. A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött vegyes házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, amely az ily házasságok idejében hatályban volt.“

„18. §. Lelencek s általában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallását követik, aki őket felfo-

suscipiendae, sexum suorum parentum sequantur, et masculi in patris, femellae in matris suae religione educantur ac baptisuntur. Contractibus quibusvis in contrarium nihil valentibus.“ (Dr. Márkus E., C. I. Hung. Erdélyi törvények 546. l.)

⁵⁴) Az 1790/1. : XXVI., 1844 : III. és az 1868 : LIII. t.-cikknek, főleg ez utóbbi t.-c. 12. és 13. §-ainak közjogi természetét részletesen beigazoltam „A gyermekek vallására vonatkozó magyar jogszabályok közjogi jellege“ című cikkemben (Jogtudományi Közlöny 1905. évf. 1., 2., 3. sz.), amelyet alább (ezen fejezet IV. pontja) egész terjedelmében felvettem munkámba.

gadta. Ha lelencházba adattak s az intézet valamely vallás-felekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha az ezen §-ban említett esetek egyike sem fordul elő, az ily lelencek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van.“

D) A törvény a különböző vallású szülőknek jogot ad, hogy *közjogi hatályu egyességben* állapítsák meg a házasságukból származó gyermekek vallását; és mivel egyesség kötésére, kényszeríthető hatállyal, kötelezni senkit sem lehet, másrésről pedig a közjogi álláspont megköveteli a „törvényes“ vallás megállapítását, az olyan államokban, ahol a törvény közjogi jellegű egyesség kötésére ad jogot a szülőknek, egyuttal közjogi természetű jogszabályban határozza meg a gyermekek vallását azon esetre, ha a szülők bármiféle okból nem kötnék meg az egyességet.

Ilyen közjogi természetű egyességre klasszikus például szolgálnak a Magyarországon a 18. századtól fogva, vegyes házasságok kötése esetében, szokásba jött „*reverzálisok*“ (litterae reversales), de csak azóta, a mióta *Mária Terézia* királynő 1768. évi júl. 28-án kelt rendeletével kimondotta, hogy a vegyes házasságok kötése a jövőben csak úgy engedtetik meg, ha a nem kath. fél reverzálist adott az összes gyermekeknek a kath. vallásban való neveltetésére. Egy előző rendeletben (1749. január 2.) *Mária Terézia* már ajánlotta a kath. plébánosoknak, hogy vegyes házasságok kötése előtt a felektől reverzálist vegyenek és egy másik rendeletben (1756. aug. 30.) kimondotta az így kapott reverzálisoknak közigazgatási uton is kényszeríthető hatályát.⁵⁵⁾

Ilyen közjogi természetű egyesség az, amelyre a különböző vallású házasok *Ausztriában* (1868. május 25. törvény 1. 3. szakaszai) léphetnek vagy a házasságkötés előtt, vagy pedig utána, de a mely egyességet ha meg nem kötnek, érvényre emelkedik a közjogi „*sexus sexum sequitur*“ szabály.

Épen úgy közjogi jellegű egyesség az, amelyre, de csupán a házasságkötés előtt (nem utána is) *Magyarországban* léphetnek a különböző vallású házasok (1894 : XXXII. t. c.

⁵⁵⁾ Lásd bővebben *művemben*: A vegyes házasságok jogtörténete, Pécs 1904.. 67. l.

és az 1895: XLIII. t. c. 26—30. §§.)⁵⁶⁾ Mégis a magyar jog szerinti egyesség az osztrák jog szerinti egyességtől a kötés idején kívül abban is különbözik, hogy Ausztriában az egyességben a gyermekek jövő vallásaként kiköthető vagy a szülők egyikének vallása az összes gyermekekre nézve vagy pedig kiköthető a „sexus sexum sequitur“ szabálynak ellenkezője, vagyis, hogy a fiuk anyjuk, a leányok atyjuknak vallását kövessék; míg Magyarországon az egyességben a gyermekek jövő vallásaként mindig egy, a gyermekekre nézve közös vallás kötendő ki és pedig vagy az apa vallása vagy az anyáé; csakis akkor, ha egyik házsfél vagy mindakettő felekezetlen, van nekik joguk az egyességben bármelyiket a törvényesen elismert vagy bevett vallások közül választani gyermekeiknek jövő közös vallásául.⁵⁷⁾

Ezzel a *közjogi* természetű államjogi jogszabályoknak (a különböző vallású szülők gyermekeinek vallási nevelésére nézve) elősorolását kimerítettem.

Ha némely államjog a gyermekek vallási nevelését a szülők és első sorban az *apa rendelkezési joga* alatt állónak mondja, akkor az ilyen államban ezen anyag magánjogi szabályozást nyert és ha csak az állam legalább azt mégis ki nem köti, hogy a szülők kötelesek gyermekeiket „*valamelyik*“ törvényesen elismert vallásban nevelni, akkor a szülők ezen joga teljesen korlátlan és alkalmat ad a szülőknek arra, hogy gyermeköket bármely, talán el sem ismert vallásban nevelje és neveltesse, vagy hogy semmiféle vallásban se nevelje és nevelni (iskolában) ne engedje.

Igy van ez főleg azon államokban, amelyek törvényesen elismert vallásokkal nem birnak, de így van ez minden más államban is, amely valamely valláshoz való tartozást vagy nem tartozást nem tekint *közjogi* érdekű dolognak. És e tekintetben azután ilyen államokban mindegy az is, hogy a szülők egyvallásuak-e, vagy sem.

⁵⁶⁾ Lásd az 1894: XXXII. t.-cikk egész szövegét és az 1895: XLIII. t.-c. 26—30. §-ait ezen könyv V. fejezetében.

⁵⁷⁾ A gyermekek vallására vonatkozó, ma érvényes magyar jogszabályokról és azok magyarázatáról *vesd össze művem*: A keresztség kiszolgáltatása, Pécs 1903. III. fejezet.

Világos, hogy ahol ezen *magánjogi* felfogás van életben, az olyan államokban a *vallásnak* állami nyilvántartása az *anyakönyvekben* és egyéb állami bizonyítványokban, közokiratokban és feljegyzésekben, valamint a vallásnak az *iskola* keretében való taníttatása nem elvi szükséglet; míg a *közjogi* álláspontot elfoglaló államoknak az utóbbi száz év alatt fő törekvésök volt, a gyermekeknek törvényes vallását a születési (keresztelési) anyakönyvek útján nyilvántartani (a magyarországi állami anyakönyveknek életbeléptetésére egyenesen ez adta meg az első lökést),⁵⁸⁾ valamint az is, hogy a gyermekek legalább a *nyilvános iskolákban* azon vallásban nyerjenek hitoktatást, amely az illető gyermekeknek „*törvényes*“ *vallása*.

És az *iskolát* illetőleg viszont az is megállapítható az előzőkből, hogy *azon államok, amelyek* az általuk a jelenben még elfoglalt „*közjogi*“ álláspontot (ez a „konzervatív“ álláspont) idővel a „*magánjogi*“ állásponttal (ez a haladó, az egyéni szabadságnak kedvezőbb álláspont) *felcserélik*, azon helyzetbe juttatják az iskolát, hogy a szülők akaratától függvén a gyermek részére valamely vallásnak választása, vagy nem választása, és az abban való nevelés és oktatás módjának meghatározása, vagy az iskolai vallásoktatásnak teljes mellőzése: az iskolai kötelező tárgyak közül törölni kell a hittant, mert annak tanulói előre nem lesznek megállapíthatók, állandóan sohasem lesznek kötelezhetők (a szülők mindig megváltoztathatják előbbi elhatározásukat), és így *kifejlődik* a hittan nélküli iskola, a „*laikus*“ *iskola* (école laïque), amilyen van Faracziaországban.⁵⁹⁾

⁵⁸⁾ Lásd részletesen *művemben*: A vegyes házasságok jogtörténete, 154. l. — Az 1890. november hóban elfogadott Szivák-féle határozati javaslat már a „polgári anyakönyvek“ behozatalát jelölte meg mint az 1868 : LIII. t.-c. végrehajtásának esetleges eszközét.

⁵⁹⁾ Ezért kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a *Jogtudományi Közlemény* 1905. évi 3. számában (alább idézendő cikkem befejező szavaiban) kifejezett felfogásomat, a gyermekek vallása magánjogi szabályozásának gyakorlati (paedagogiai) szempontból való enyhébb értékelését illetőleg, most már a *magánjogi* felfogás javára túlságos engedékenynek tartom; és pedig azért, mert az iskolai vallásoktatás biztosítása követeli, hogy a közjogi szabályozás bizonyos mértékben legalább mindig fennálljon, bár tisztán theoretikus álláspontból véve, a *magánjogi* szabályozás volna a természetes megoldás. Ott ugyanis ezt irtam:

Épen azért a *magánjogi* álláspont, bár még oly *kedvezőnek* lássék az életképes *egyházakra* nézve, azokra nagy *veszélyt* is hozhat, amelyet a még valláserkölcsei alapot elfoglaló államoknak tekintetbe kell venniök a kodifikációnál.

Ez főleg hazánkban időszerű, ahol a közjogi felfogás volt eddig egyeduralmon és a „*Magyar Általános Törvénykönyv Tervezete*“ a fent idézett 272. §-ban ezen közjogi felfogást még megerősíteni, sőt a 280. §-ban⁶⁰⁾ azt még szankcióval is (a szülői jognak korlátozása, esetleg az attól való teljes megfosztás) ellátni szándékozik.

A „*Polgári Törvénykönyv*“ kodifikációját előkészítő bizottságban felmerült és megfontolás tárgyát képezte azon vélemény is, hogy a gyermekek „*minő*“ vallásban való neve-

„*Jogelméleti szempontból a szülői nevelési jognak és szabadságnak, vallási téren is, a polgári törvénykönyv keretében vagy annak alkalmából érvényt szerezni, esetleg az összes eddigi közjogi szabályok (1868 : LIII. t.-c. 13—15. és 17—18. §§., 1894 : XXXII. t.-c., 1895 : XLIII. t.-c. 26—30. §§.) hatályon kívül helyezésével, mindenesetre tökéletesítése volna jogunknak, mert a magánjog keretébe utalná azt, amit csak a felekezeti mérközések vontak a közjog körébe és a karhatalom vasmarkába. Gyakorlati, iskolai paedagogiai szempontból kissé veszélyeztetve látszik lenni az iskolákban a hittannak eredményes tanítása, ha a szülők bármikor megváltoztathatják elhatározásukat a gyermeknek minő vallásban való neveltetését illetőleg. Ugyanez a szempont a belső egyházi administratio tekintetében is aggályt okozhat majd, mert a vallásfelekezetek keretei meglazulnának. A polgári törvény kodifikátorainak és főleg a majdan vele foglalkozó törvényhozásnak minden szempontot mérlegelve kell majd a törvényt megalkotnia. Elfogadhatja a Tervezet 272. §-át, és „de lege lata“ ez lesz a mai jog (közjogi felfogás) kiépítése; de el is vetheti és a magánjogi felfogást juttathatja törvényerőre.*“

Fenti fejtegetéseim után ma már azon álláspontot foglalom el : a gyakorlatilag legjobb megoldás a középen van : a szülőknek a mainál nagyobb (házasságkötés után is), de mégis korlátolt és nem gyakran és gyorsan megváltoztatható szabadságot kell adni „közjogi“ hatályú egyeségnek kötésére, a gyermekek vallási nevelését illetőleg.

⁶⁰⁾ 280. §. : „Ha a szülő szándékosan nem teljesíti kötelességeit, különösen ha elhanyagolja a gyermek nevelését, ha fegyelmi hatalmával visszaél, vagy a gyermeket kellő gondozásban és eltartásban nem részesíti, vagy ha ledér vagy becstelen életmódjával veszélyeztetni a gyermek erkölcsiségét, kellő nevelését vagy testi jólétét : a gyámhatóság a szülőt a gyermek személyére vonatkozó szülői jogában korlátozhatja vagy attól egészen is megfoszthatja.“ (A Magyar Ált. Polg. Törvk. Tervezete. Első szöveg. Budapest 1900, 61. l.)

lésére vonatkozó régibb és újabb magyar jogszabályok „*magánjogi*” természetűek.

Ezen véleménynek képviselője a bizottságban dr. Kováts Gyula egyetemi tanár volt, akinek véleményét a részletes indokolással együtt a bizottságnak vezetősége a „*Főelőadmány és Bírálati Anyag*” III. kötetében egész terjedelmében közzétette.⁶¹⁾

Maga a bizottság mindazonáltal a „Tervezet”-nek a gyermekek vallására vonatkozó magyar jogszabályok tekintetében elfoglalt „*közjogi*” álláspontját továbbra is fentartotta, de mégis meggondolandónak tartotta, hogy ezen jogszabályoknak „*magánjogi*” téren is szankció adassék; és épen azért a bizottság azt javasolja, hogy a „*Polgári Törvénykönyv*” egyáltalán mellőzze a gyermekeknek vallási nevelésére vonatkozó rendelkezést (272. §. 2. bekezdése és 394. §.) és így hagyja azt meg az eddigi közjogi keretben, és így eo ipso nem lesz alkalmazható a 280. §-ban a kötelelességmulasztó szülő ellen megállapított magánjogi szankció sem a vallási nevelés elhanyagolása esetében, ami nem is szükséges, mert közjogi téren a gyermek vallási nevelésének meg van a szankciója a közjogi törvényben, amely a gyermekek vallását imperative szabályozza, és amelynek közigazgatási uton bármikor érvény szerezhető. Ennek megfelelően a bizottság azon konkrét megoldást javasolja, hogy a *Tervezet* 272. §-ának 2. bekezdése és a 394. §. hagyassanak el a törvénykönyv végleges szövegének megállapításakor.

Dr. K. Kováts Gyula bizottsági tagnak fent röviden vázolt állásfoglalása olyan fontos ugy általában, mint különösen jelen tanulmányom tárgyára, a vallásváltoztatásra vonatkozólag, hogy azzal részletesen is kell foglalkoznom,⁶²⁾ mint a fent állandóan figyelemmel kísért magánjogi állás-

⁶¹⁾ A M. Ált. Polg. Törvénykönyv Tervezetének további tárgyalását előkészítő *Főelőadmány* és a tervezetre vonatkozó *Bírálati Anyag*. (Előterjeszti az igazságügyminiszteriumban szervezett állandó bizottság vezetősége.) III. kötet. Budapest 1904, 5—24. l.

⁶²⁾ Ezen fejtegetéseimet a „Jogtudományi Közlöny” 1905. évi 1., 2., 3. számaiban cikk alakjában már előadtam e címen: „A gyermekek vallására vonatkozó magyar jogszabályok közjogi jellege.”

pontnak komoly megfontolást érdemlő legujabb megnyilatkozásával.

Ez lesz tárgya a következő (IV.) pontnak.

A vallásváltoztatással annyiban függ össze ezen kérdés, amennyiben, ha a magánjogi felfogást teszi magáévá valamely állam a gyermekek „*minő*“ vallásban való nevelését illetőleg, akkor a vallásváltoztatásra vonatkozólag is ezen álláspontra kell helyezkednie és a vallásváltoztatásra vonatkozó közjogi törvényeket hatályon kívül helyezni, mert ha a gyermeknek nincs „*törvényes*“ vallása, akkor nincs is soha szüksége „*törvényes*“ áttérésre, ha vallást változtatni akar.

IV. „*A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete*“ a családjog körében, a szülő és a törvényes gyermek közti jogviszony (II. cím. VI. fejezet) keretében, tételesen szabályozza a szülőnek jogát és kötelességét gyermekének nevelése tekintetében (271/2. §§.); és a 272. §. második bekezdésében a gyermek „*vallásos*“ neveléséről így intézkedik:

„*A szülő abban a vallásban köteles a gyermeket nevelni, amelyik a gyermeknek törvényes vallása.*“

Ez a rövid szakasz, ha törvényerőre emelkedik, tárgyatanná teszi a gyermekek vallására vonatkozó magyar jogszabályok *közjogi* vagy *magánjogi* jellege felett való további „*de lege lata*“ vitatást, mert egyeduralomra fogja juttatni a *közjogi* felfogást, mely szerint minden magyar polgár egy, közjogi törvényeinkben és közigazgatási joggyakorlatunkban foglalt jogszabályok szerinti valláshoz tartozik születésénél fogva, amely valláshoz való tartozást egy más vallásban való tényleges nevelés meg nem szüntet, sőt annak a tényleges nevelés ellen, tehát a szülők ellen is érvény szerezhető hivatalos eljárás útján (*ex officio*), közigazgatási uton.

De amíg az említett szakasz még csak a kodifikáció stádiumában és annak sem legvégén van, nem lehet csodálni, ha a *magánjogi* felfogásnak: a gyermekek vallásos nevelésére vonatkozó szülői jognak és szabadságnak elvi barátai nemcsak az elmélet fegyvereivel, tehát *de lege ferenda*, küzdenek ezen elvük érvényre emeléseért, hanem visszatekintvén a gyermekek vallására vonatkozó magyar törvényhozásnak multjára, elkezdve az 1790/1: XXVI. t.-c. 15. §-ától (nem hagyva el az 1844: III. t.-c. 1. §-át sem) egész az 1895. évi XLIII.

t.-cikkig, *de lege lata* is (az elősorolt törvények álláspontjáról) beigazolni törekednek azt, hogy a gyermek *minő* vallásban való neveltetése magyar jog szerint eddigelé *magánjogi* szabályozás alatt állott és áll.

Kiváló figyelemre méltó e tekintetben a kodifikációt előkészítő bizottság vezetőségének felkérésére dr. K. Kováts Gyula egyetemi tanár, bizottsági tag által készített, fent már említett jogászi vélemény.

Dr. K. Kováts ezen véleményében a gyermeknek *minő* vallásban való nevelését szülői jognak, és így a *családjog* és tágabb keretben *magánjog* keretébe tartozónak tekinti. Népiskolai és középiskolai törvényeinkre való utalással csakis azt tekinti *közjogi* jellegű jogszabálynak, hogy minden gyermeket *valamely* bevett vagy elismert vallásban kell nevelni; minden egyéb, a gyermekek vallásos nevelésére, nevezetesen az azoknak *minő* vallásban való nevelésére nézve 1791., 1844., 1868., 1894. és 1895. években hozott tételes, a szülői szabadságot bizonyos esetekben korlátozó, jogszabályokat a magánjog keretébe utalja, és oda konkludál véleményében, hogy a gyermekek *minő* vallásban való nevelésének eddigi, bár magánjogi jellegű korlátainak is eltávolításával (az 1894: XXXII. t.-cikknek és az 1895: XLIII. t.-c. 26—30. §-ainak hatályon kívül helyezésével) a szülőknek az említett irányban korlátlan szabadság adassék, és ennek megfelelően a magyar polgári törvénykönyvben a gyermekek *minő* vallásban való nevelése ne is említettessék.

Dr. K. Kováts ezen állásfoglalást nagyérdekű jogtörténeti és törvény-hermeneutikai fejtegetésekkel támogatja, melyeken következetesen vonul végig egy a magánjogi felfogásnak kedvező, evidensnek mondott, és azért szerinte bizonyításra nem is szoruló axiomaképpen előre bocsátott alapelv, t. i. az, hogy a gyermekeknek a világi jog szerint nincs, de nem is lehet „*status religionis*“-a, mert a *gyermeknek előbb* valamely vallásba *belé kell neveltetnie*.

Dr. K. Kováts ezt így fejezi ki:

„A gyermeknek nincs is világi jog szerint mindjárt kifejlett *status religionis*-a, mely aztán később a maga kifejelettségében közjogi kapocs. A gyermeket valamely religioba még előbb bele kell neveltetni. Ha ez a belenevelés már megtör-

tént, áll csak valójában a status religionis elő, mire nézve az államjogi írók között teljes az egyetértés. Az állampolgársággal és a közjogi illetőséggel ellentétben, melyek többnyire leszármazás, illetőleg születés által szereztetnek meg, egy bizonyos status religionis rendesen annak következtében áll elő, hogy az emberek gyermekkorukban valamely vallásba beleneveltetek. Meglett koruaknál (nálunk 18 éven tul) a status religionis áttérés következtében változhatnak.“

„Mindkettő a vallásszabadsággal függ össze, mely ezek nélkül még kisebb méretekben sem érvényesülhet eléggé. A mondottakhoz képest kell érteni azt, ha azt mondjuk, hogy a gyermek ilyen vagy olyan vallásu. Vagyis az, hogy a gyermek valamely vallást követ, nem egyéb, mint az, hogy bizonyos vallásban neveltetik. Azt nem egyszer ugynevezett konkludens tényből kell megállapítani, minő tény az, hogy a gyermeket hol keresztelték, hogyan iskoláztatták. Csakhogy az ilyen tények a magyar jogfejlődés szerint sem zárják ki az ellenkező bizonyítását. Minden egyes esetben azt kell kutatni, a szülő mit akar vagy mit akart még életében. Magától értetődik, hogy a szülő gyermeke vallásos nevelését belátása szerint intézheti és nincs kötve ahhoz, amit már egyszer elhatározott volt. Az egészen kivételes szempont alá esik, ha hatalmával visszaél, ami aztán gyámhatósági beavatkozást kell, hogy provokáljon. Mindez nálunk legalább is az egybekelésöktől fogva egyvallásu házastársak frigyéből való gyermekekre vonatkozólag kétségbe se is vonható. Az ilyen házasságokból származó gyermekekre vonatkozólag egyáltalán nincs semmiféle korlátozó törvényünk (lex). De a többi gyermekekre vonatkozólag sem keletkezett nálunk olyan törvény, mely azt igazában akadályozta volna, hogy a gyermek minő vallásban való nevelése ne úgy történjék, amint ezt a nevelést legalább a szülők ketten együttvéve mindenkor akarják. Őket eljárásukban az anyakönyvi bejegyzések sem feshélyezhetik s köztük támadó vita esetében a polgári bíróság dönt. De lássuk a jogfejlődést magát.“

Ezen jogfejlődésre térve át dr. K. Kováts a gyermekek vallása tekintetében a *kánonjognak*, valamint az egyes német államokban és az *Ausztriában* uralkodó *államjognak* „közjogi“ jelleget tulajdonít (az előbbeni feltevésre dr. K. Kováts

a reverzálisoknak „közjogi“ jellegében is támpontot keres), míg a *magyar államjognak* ez irányban való állásfoglalását „*magánjogi*“ jellegűnek tartja, és pedig azért, mert II. Józsefnek nincs is a gyermekek vallásos nevelésére vonatkozó törvényünk, és azon tételes intézkedések és törvények, melyek az „*Edictum tolerantiae*“ után a *vegyes* házasságból született gyermekek vallására nézve megjelentek, Kováts szerint csakis a *vegyes* házások közt a „*patria potestas*“-nak a leány-gyermekek vallására való kiterjesztéséből keletkezhető surlódások elkerülése végett állítanak fel korlátozó jogszabályokat, melyek azonban a *magánjog* keretébe tartoznak, amint odatartozik dr. K. Kováts szerint az egybekelésök óta egyvallásu szülőknek a gyermekeiknek bármely (törvényesen bevett vagy elismert) vallásban való nevelésére vonatkozó és eddig még tételes törvényben (*lex*) ki nem mondott, de nem is korlátozott szabadsága.

II. József császárnak „*Edictum tolerantiae*“ 7. pontját, mely a *vegyes* házasságban élő *kath.* apának összes gyermekeire *kath.* nevelést, az ilyen házasságban élő *nem kath.* apának figyermekereire az illető *nem kath.* nevelést, a leány-gyermekekre nézve (ha az anya *katholikus*), a *katholikus* vallásban való nevelést írja elő kötelezően, dr. K. Kováts „*közjogi*“ jellegűnek és az osztrák központosító irányzat folyamánának tekinti, főleg azért, mert II. József a *kath.* vallásnak adott előnyt a *kath.* vallásnak, mint „*dominans religio*“-nak, előjogával indokolja.

II. Lipót 1790. évi decretumának álláspontját (1790/1: XXVI. t.-c. 15. §.) — pedig *anyagilag* ugyanazon jogszabályt ismétli meg,⁶³⁾ — dr. Kováts „*magánjogi*“ jellegűnek mondja,

⁶³⁾ II. József és II. Lipót közt e pontban az „*alaki*“ különbség, véleményem szerint, az, hogy II. József a *kath.* vallásnak adott előnyt *mindentkéntem* gyermekekre nézve *imperatív* alakban adja meg („*Si mater catholica, pater vero acatholicus foret, proles sexum parentum, qua educetur, religione sequantur*“), míg II. Lipót ugyanazon előnyt *csakis a leánygyermekre* nézve adja meg (implicit és negative ugyan) *imperatív* alakban, míg a figyermekre nézve (positive és explicit) csak *fakultatív* alakban, így: „*Si pater catholicus fuerit, illius religionem sequantur, si vero mater fuerit catholica, tunc nonnisi proles masculae patris religionem sequi possint.*“ Vagyis az elhallgatott ellentét így szól:

amely ugyan a vele ellenkező szerződés kötését magakadályozza, de azért *hivatalból* (ex officio) érvényre *nem* emelhető, amely tehát nem veszi el a szülőknek a vallási nevelésre vonatkozó szabadságát sem, csakis nézeteltérés esetében adna a törvény által védett házasságoknak *magánpanasz* emelésére jogot. Vagyis Kováts szerint az 1790/1 : XXVI. t.-c. 15. §-a után is a gyermekek rendszerint azon valláshoz tartoztak, amelybe a szülők által tényleg beléneveltettek; a szülők pedig nevelhették (vegyes házasság esetében is) esetleg az 1790/1 : XXVI. t.-c. 15. §-ában nem intendált vallásban, pl: ha az apa kath. is volt, mégis az összes gyermekeket a protestans vallásban, ha pedig az apa nem katolikus volt, akkor a leányokat is, nemcsak a fiukat.

Dr. K. Kováts a szülők ezen szabadságának tételes kimondását és így a magánjogi felfogásnak elismerését az 1844 : III. t.-c. 1. §-ában találja, mely így szól:

„Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréseig az evangelica vallásban neveltettek, nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, bár még ezen időkort el nem érték is, sem maguk, sem maradékaik vallásos kérdés alá többé nem vehetők.“

Dr. K. Kováts ezen §-t nemcsak a multa, hanem a jövőre is érti (ez természetes), de olyan értelemben is (ez már nem olyan természetes), hogy a vegyes vallású szülők nevelhetik gyermekeiket azon bevett vallásban, amelyben akarják, és ez a nevelés adja meg a gyermek „status religionis“-át, amely annak 18 éves kora után többé meg nem változtatható, magánpanasz tárgyává nem tehető (férjhez ment nőknél előbb sem). És dr. K. Kováts az említett 1. §-ból visszakövetkeztet az egyvallásúak házasságára, és arra is a magánjogot tekinti irányadónak, illetőleg azt állítja, hogy ezen 1. §. éppen az egyvallásúak házasságára nézve addig korlátlanul fennálló magánjogi szabadságnak volt a vegyes házasságokra való részbeni kiterjesztése.

„proles femineae non possint sequi patris acatholici religionem.“ Ezen „*alaki*“ különbségből folyólag II. József ugyanott a reverzálisok *érvénytelenségét* dekretálta, míg II. Lipót erről *hallgat* az idézett törvényben, sőt 1791. november 17-iki rendeletében azok *érvényességét* mondotta ki. Lásd bővebben *művemben*: A vegyes házasságok jogtörténete. Pécs. 1904. 73. l.

Épen így, tehát *magánjogi* értelemben magyarázza meg dr. K. Kováts az 1868 : LIII. t.-c. 12. §-át és az 1894 : XXXII. t.-cikket is. Szerinte azoknál is alapúl veendő az 1844. évi III. t.-c. 1. §-a, és ő az 1868 : LIII. t.-c. 12. §-ának elvében („a fiuk atyjoknak, a leányok anyjoknak vallását követik“), valamint az 1894 : XXXII. t.-c. elvében (az 1868. törvény kombinálva a házasság előtt megköthető és az összes gyermekeknek közös vallást — apa vagy anya vallása — biztosító szerződéssel) nem lát ismét mást, mint *magánjogi* jellegű, tételes intézkedést azon esetre, ha a vegyes vallású szülők megegyezésre jutni nem tudnak, de ezen esetben is a magánpanaszra való jogosultság a gyermeknek az 1844 : III. t.-cikken megjelölt életkora után az érdekelt szülőre nézve veszendőbe megy.

Dr. K. Kováts maga is *elimeri*, hogy a vallásügyi és iskolai *közigazgatás terén* az 1868 : LIII. t.-c. 12. §-át, valamint az 1894 : XXXII. t.-cikket *nem* az ő felfogása szerinti *magánjogi értelemben magyarázzák* és alkalmazzák, de ezt ő a magyar jog eredeti álláspontjától (mely szerinte legvilágosabban az 1844 : III. t.-c. 1. §-ában jegecedett ki tételes uton) való eltérésnek tartja a közjogi felfogás területére, amely közjogi felfogásnak tételes uton való szentesítése volna azután az általános polgári törvénykönyv tervezetének fentidézett 272. §-a.

Dr. K. Kováts fejtegetései mindvégig lekötik a jogász olvasó figyelmét: kiváló magyar egyházjogászunknak műhelyébe látunk belé, milyen mesteri kézzel keresi fel a magánjogi álláspont lehetséges támpontjait a dolog természetében, a tényleges gyakorlatban, a törvények szövegében.

Dr. K. Kováts véleményével szemben szükségesnek vélem az általam talált adatokat és szempontokat elősorolni, amelyek véleményem szerint épen az ellenkező, és pedig azon konklúzióra vezetnek, hogy „*de lege lata*“, vagyis az 1791. évtől 1895. évig a gyermekeknek *minő* vallásban való nevelésére vonatkozólag hozott magyar törvények szövegében, a magyar államjognak álláspontja „*közjogi*“ és nem „*magánjogi*“, és így polgári törvénykönyvünk tervezete e pontban nemcsak a közigazgatási gyakorlattal, hanem a régi törvényhozással is összhangban áll.

Adataim és szempontjaim a következők:

A) A régibb magyar jog igenis ismerte a szülők közös akaratától és a tényleges vallási neveléstől független „status religionis“-t. Ezt bizonyítják:

1. Az 1783. évi február 17-én 118. sz. a. hozott, és még 1834. évben is érvényben álló királyi intimátum,⁶⁴⁾ amely kimondja, hogy ha kath. vallású szülők elhagyják a kath. vallást (az előírt tanítási idő leteltével)⁶⁵⁾ nincs joguk gyermekeiket is az új vallásukban nevelni, hanem azok 18 éves korukig továbbra is a kath. vallásban tanítandók és nevelendők. Vagyis a gyermekek „status religionis“-a a szülőknek a gyermek születésekor bírt „status religionis“-ával azonos és nem megváltoztatható a szülők által.

2. Az 1819. évi január 26-án 2669. sz. a. kelt királyi intimátum,⁶⁶⁾ amely az áttérési engedély megtagadását jelenti ki azon esetre, ha a királyi engedélyért való folyamodásban indító okul az hozatik fel, hogy a kath. vallást elhagyni akaró egyén ugyanis tényleg a protestáns vallásban neveltetett, amelyre most forma szerint áttérni akar. Ezen intimátum egészen világosan bizonyítja, hogy a tényleges nevelés nem ad „status religionis“-t, sőt abszolút akadályt emel az így a törvény ellenére protestánsnak nevelt és már teljeskoru egyénnek a kath. vallásból való kitérése elé is; maga a folyamodás megkísérlése is mutatja, hogy a forma szerinti áttérésre szükség volt, mert ez adhatta volna meg az új „status religionis“-t, nem pedig a tényleges nevelés.

3. A királyi intimátumok ezen kifejezéseket használják a „status religionis“ megjelölésére (ellentétben a tényleg nyert vallási neveléssel):

a) personae pro catholica considerari „debentes“ (= katolikusoknak szükségképpen tekintendő személyek.) Int. 1802.

⁶⁴⁾ Extractus Resolutionum Normalium in objectis publico-ecclesiasticis editarum. Tyrnaviae, 1834, 104. l.

⁶⁵⁾ Az 1790/1 : XXVI. t.-c. 13. §-a kath. vallásról a bevett evangélikus vallások egyikére való áttérést királyi engedélytől teszi függővé; a királyi engedélyokmányok „stylus curiae“-ja szerint pedig az engedélynek rendszerinti feltétele volt *hat heti* tanításnak hallgatása a kath. lelképásztornál. A nem kath. vallásról a kath. vallásra való áttéréshez sem az 1790/1 : XXVI. t.-c., sem a királyi intimátumok nem kívántak meg semmiféle föltételt engedélyt vagy tanítást.

⁶⁶⁾ Id. m. 134. l.

nov. 9. 24097. (Id. műv. 105. l.) Int. 1812. április 23. 20273. sz. a.;

b) „*persona catholicam religionem sequi obligata*“. Int. 1809. márc. 14., 6064. (I. m. 122. l.) Int. 1810. március 27., 5088. (U. o.) Int. 1813. nov. 2., 26468. (U. o.) Int. 1792. szept. 25. 21098., 1784 ápr. 26., 9233. (U. o.), 1807. aug. 25., 17472., 1808. márc. 8., 4892. (Id. m. 128. l.);

c) „*persona indubie catholica seu ex dispositione legis catholicam religionem sequi obligata, ac alterius religionis exercitium nondum sibi admissum habens*“. Int. 1807. jan. 16. 198. sz. a. (U. o. 109. l.);⁶⁷⁾

d) „*personae pro catholicis habendae*“. Int. 1810. aug. 13., 15914. sz. a. (U. o. 91. l.)

B) A régibb magyar jog a fent vázolt „status religionis“-nak *hivatalból* („ex officio“) *valo érvényre emelését rendelte* el, esetleg a *renitens szülők* (mindkét szülő) *ellenére is*, ami *magánjogi* felfogás mellett jogi képtelenség volna. Ezt bizonyítják:

1. Az 1819. évi augusztus 24-én 23787. sz. a. kelt kir. intimatum előírja, hogy a kath. plebánosok a törvény értelmében *kath. vallásban nevelendő gyermekekről* és az azt gyakorolni tartozó felnőttekről *pontos kimutatást vezessenek* és azt hivatalutódjainkra az anyakönyvekkel együtt való megőrzés céljából hátrahagyják, de a protestáns lelkészekkel is közölgék, hogy ezek ne mentegethessék magukat nemtudással, ha ellenük valamely kath. egyénnek a protestáns istentisztelethez való bocsátása miatt vád emeltetnék. (I. m. 92. l.)

2. Az 1809. évi március 14-iki 6064. sz. a. a királyi intimatum meghagyja a katolikus *plébánosoknak*, hogy gondjuk legyen arra, hogy a vegyes házasságból származó és törvény szerint a kath. vallást *követni tartozó gyermekek* azonnal *vallásos oktatást* kapjanak, amint az oktatásra alkalmas kort elérik. (Id. mű 122. l.) Az 1813. évi nov. 2-án 26468.

⁶⁷⁾ Ezen 1807. évi január 16-iki kir. intimátum történeti nevezetességgű (a thuróczi protestánsok felterjesztésére), mert az áttérni akaró, de még az áttérésre királyi engedéllyel nem bíró kath. fél és egy protestáns fél közti házasságot „vegyes“ házasságnak tekintette és ha a protestáns lelkész előtt kötött, érvénytelennek jelentette ki és „recupulatio“-jukat (a kath. plébános előtt) rendelte el.

sz. a. kelt kir. intimátum pedig a kath. plébánosoknak és espereseknek meghagyja annak ellenőrzését, hogy a törvény szerint a kath. vallásban (vegyes házasság esetén) felnevelendő gyermekek el ne rejtessenek. (Id. m. 122. l.)

3. Az 1805. aug. 13-án 18962. sz. a. és az 1816 február 27-én 5710. sz. a kelt kir. intimátumok elrendelik, hogy *a gyermekek vétessenek el a szülöktől azon esetben, hogyha nem neveltetnek a törvény szerint a kath. vallásban.* (Id. mű 122—3. l.)

4. Ugyanezt (vegyes házasság esetében) rendelték már el az 1784. évi április 26-án 9233. sz. a. és az 1792. szeptember 25-én 21098. sz. alatt kelt kir. intimátumok és pedig azzal, hogy *ellenállás esetében hatósági uton* („*autoritate etiam magistraturali*“) eszközendő a gyermekeknek *elvétele a szülöktől.* (Id. m. 124—5. l.)

C) Az 1790/1 : XXVI., 1844 : III., 1848 : XX. és az 1868 : LIII. t.-cikk egyrészről a kath. vallás, mint régi „*dominans religio*“, másrészről pedig a többi bevett vallások, főleg a kétféle protestáns vallásfelekezet, mint ilyenek, közti évszázados küzdelemnek voltak újabb fejlődési „*étape*“-jai.⁶⁸⁾ És miként ezen küzdelem *nem* a „*magánjogi*“ értelemben vett vallásszabadságért folytatott küzdelem, hanem a bevett vallásfelekezeteknek mint ilyeneknek „*közjogi*“ harca volt, nevezetesen pedig a protestáns felekezeteknek „*közjogi*“ harca volt az *egyenjoguságért*, úgy az időközönként kivított eredmények (1790/1 : XXVI., 1844 : III.) is, általánosságban és részleteikben „*közjogi*“ törvények jellegével bírnak és ilyen jelleggel bírnak a bevett vallásfelekezetek *egyenjoguságát* végre kimondó 1848 : XX. (elvileg) és 1868 : LIII. (részleteiben és nevezetesen a gyermekek vallására nézve is) törvénycikkek is. „*Magánjogi*“ szabályozással, magánpanasz emelésére való felszabadítással a közjogi küzdelem nem szerelhető be. Alant a jegyzetben idézett művemben ismertettem a katolikus rendeknek és a protestáns rendeknek a megyei törvényhatóságokból ismételtlen a trónhoz intézett, valamint az 1790. évi, 1825. évi, 1827. évi, 1832—6. évi, 1839—40. évi és az

⁶⁸⁾ Ezt részletesen beigazoltam fentidézett művemnek („A vegyes házasságok jogtörténete“) II. Részében (53—160. l.).

1843—4. évi országgyűlések elé terjesztett „gravaminá“-it, amelyek közt a vegyes házasságok kötése, azok feletti bíráskodás, és a belőlük származó gyermekek minő vallásban való nevelése képezték rendszerint a legvitásabb pontokat. A kath. vallásnak inkább kedvező „felső tábla“ és a protestáns vallásoknak inkább kedvező „alsó táblának“ ellentétes álláspontja között (többszörös izenetváltás után) 1790-ben és 1844-ben végre is a király döntött; és így lett az 1790/1: XXVI. t.-cikk törvénynyé, amelyeknek betűjéhez mindkét rész ragaszkodott, és szigorú végrehajtásukat sürgette az országos kormánynál (helytartó tanács) és a trónnál, de sohasem a rendes bíróságnál (magánjogi per).

D) A dr. K. Kovács által a *magánjogi* felfogás mellett döntő bizonyítékul felhozott 1844: III. t.-c. 1. §-a éppen *nem* kedvez a *magánjogi felfogásnak*, ha törvényhermeneutikai és kortörténeti világításba helyezzük.

A §-nak sulya a „vallásos kérdés“ (*quaestio religionaria*) kifejezésben fekszik; ez műszó volt azon közigazgatási eljárás megnevezésére, amelyet egy törvény ellenére protestánsnak nevelt gyermek katolikussá nyilvánítása miatt a királyi hatóság előtt (helytartó-tanács, kir. kancellária) indítottak. Ugyancsak „*quaestio religionaria*“-nak nevezték magát az áttérési eljárást is (kir. engedély kieszközlése, hat heti tanítás).

Az 1844: III. t.-c. 1. §-a tehát a 18 éven felül levő és, bár törvény ellenére, nem katolikusnak nevelt egyénre nézve nem engedi meg a törvény érvényre emelését, és azt minden további királyi engedély nélkül, azon valláshoz tartozónak tekinti, amelyben neveltetett. Ez *nem* a „magánjogi“ felfogásnak törvényerőre emelése, hanem a mindenféle kényszerítő közjogi törvény dacára is a szülők által abszolút mégis csak eszközölhető tényleges (vallási) nevelésre való tekintettel, 18 éven felüli egyénnél az áttérési eljárásnak, mint ilyen esetben merő formaságnak, mellőzése volt.

A §. tehát közvetlenül az *áttérésekre* vonatkozik, és azért *közjogi* jellegű. A „gyermekek“ vallására pedig egyáltalában nem is vonatkozik, mert a 18 éven aluliakra nézve ezen §. is meghagyta az addigi jogállapotot: a 18 éven aluliak tehát „*quaestio religionaria*“ alá voltak vonhatók és a törvénynek „*ex officio*“ érvényt szerezhetett a kath. plebános a szülők

akarata ellenére is, ha ezek nem a törvény és a kir. intimátumok szerinti vallásban neveltették gyermekeiket.

Az önként adott reverzálisokat az 1791. év óta kibocsátott királyi intimátumok, ha az apa nem katolikus, az anya pedig katolikus vallású volt, megengedték és közigazgatási uton érvényre emelhetőkné nyilvánították (1791 nov. 17., 1792 szept. 25., 1807 okt. 12. intim.);⁶⁹⁾ ha azonban az apa kath. vallású volt, nem volt szabad reverzalist venni (1807 okt. 12. intim.), mert a törvény szerint (1790/1 : XXVI. t.-c. 15. §.) az összes gyermekek ugyanis a kath. vallást tartoztak követni.

E) Az 1868 : LIII. t.-c. 12. §-a kimondván a vegyes házasságokra nézve közjogi téren a „sexus sexum sequitur“ elvét és expresse is hatálytalanokká nyilvánítván a reverzálisokat, eo ipso megszüntette a kath. vallású apának egyoldalú előjogát (1790/1 : XXVI. t.-c. 15. §.), de lehetetlenné tette, legalább a világi jogi forumban, a kath. anyának a reverzális kieszközlésére való törekvését, és így a nem kath. vallásúakat a vegyes házasságból származó gyermekeknek vallási nevelése tekintetében *egyenjoguakká* tette a kath. vallással.

Ha az 1868 : LIII. t.-c. 12. §-át *magánjogi* értelemben magyaráznók, akkor ezen §. nem volna az említett vallásfelekezeti *mérkőzésnek a nem kath. vallásokra kedvező újabb fejlődési stádiuma*, mert bár egyrészt a magánjogi felfogás mellett érvénytelenek volnának⁷⁰⁾ világi forumban a reverzálisok, másrészt azonban csakis a házastársak egyikének volna (a magánjogi felfogás mellett) joga a nemebeli gyermek más vallásban való neveltetése ellen tiltakozni és a törvénynek bírói uton érvényt szerezni, de joga volna, az állami jog szerint is, hallgatni és beleegyezni a gyermeknek a másik szülő vallásában vagy bármely bevett vallásban való nevelésébe; és így kerülő uton ismét, jogilag is, lehetséges (bár nem is szerződés alakjában) volna az, amit a reverzálisok

⁶⁹⁾ Lásd id. művemben 73. l.

⁷⁰⁾ Az 1868 : LIII. t.-c. 12. §-a így szól: „A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiúk atyjoknak s a leányok anyjuknak vallását követik. A törvénnyel ellenkező bármely szerződés, térítvény, vagy rendelkezés ezentúl is érvénytelen és semmi esetben sem bírhat jogerővel.“

intendáltak; legalább is addig, míg az érdekelt szülő megmaradna beleegyezése mellett.

Dr. K. Kováts magyarázata, ha csupán a törvény 12. §-ának szövegét tekintenők, még elég tetszetős; de a vegyes házasságok jogának fejlődése nem a tudományos eszme önkéntes fejlődése, hanem valláspolitikai küzdelmek sorozata volt. A törvény szövegét a kortörténet keretéből kiemelni nem szabad.

F) Az 1868 : LIII. t.-c. 13. §-a így szól:

„13. §. A gyermekek vallásos nevelését se a szülők bármelyikének halála, se a házasságnak törvényszerű felbontása nem változtathatja meg.“

Dr. K. Kováts szerint ezen §. is *magánjogi* értelemben vendő, sőt éppen ez a §. bizonyítaná, hogy az 1868 : LIII. t.-cikk a „valláskövetést“ (12. §.) és a „vallásos nevelést“ azonosítja olyan értelemben, hogy a szülők nevelése adja meg a gyermekeknek a „status religionis“-t és ha egyszer valamely vallásba (esetleg a 12. §. ellenére is) belé van nevelve a gyermek, akkor azon csak a szülő változtathat, míg él; de ha meghal, vagy elválnak, akkor a gyermek marad abban a vallásban, amelyben a szülő által neveltetett.

A 13. §. azonban *közjogi* értelemben sokkal természetesebben, épen ellenkezően magyarázható így:

A gyermekek a vallásban nemők szerint követik szüleiket, és ennek megfelelően a szülők és az iskola ezen, a törvény szerinti vallásban kötelesek fölnevelni a gyermekeket; és még akkor sem, ha az egyik szülő meghalna, vagy elhagyná hitvesét, sem nevelhető az ezen szülő neméhez tartozó gyermek az életben maradt (vagy a hátrahagyott és tényleg a gyermeket nevelő) másik szülő vallásában, hanem ekkor is az elhalt, vagy eltávozott (elvált) szülő vallásában.

G) Ami végül az 1894 : XXXII. t.-cikket és az azzal összefüggő egyházpolitikai törvényeket illeti, részletesebb tájékozódás végett utalok idézett művemben közölt adatokra,⁷¹⁾ melyeket itt csak összegezek.

Épen mivel az 1868 : LIII. t.-cikket *közjogi* értelemben magyarázták, azért indítottak az 1879 : XL. t.-c. 53. §-a alap-

⁷¹⁾ Id. művemben 137—157. l.

ján büntető perek az „elkeresztelő” lelkészek ellen, nem a szülők által (hiszen azok kérésére történt az „elkeresztelés”), hanem a megrövidült másik vallás lelkészei által; ezért bocsátott *Trefort* miniszter egy az 1879 : XL. 53. §-ának alkalmazhatóságát deklaráló vallásügyi miniszteri rendeletet (1884 július 11-én 24727. sz. a.), majd *Csáky* gróf miniszter egy anyakönyvvezetői kihágást statuáló miniszteri rendeletet (1890 február 26-án 10086. sz. a.). És mikor úgy a *Trefort*-féle, mint a *Csáky*-féle rendelet végrehajtása akadályba ütközött, akkor az állami anyakönyvek, főleg a születési állami anyakönyv behozatalát találták a gyermekek *minő* vallásban való nevelésére vonatkozó *közjogi* jellegű szabályok érvényre emelése végett szükségesnek. Ezért van az 1895. évi október 1-én megkezdett állami születési anyakönyvekben a „gyermek” *vallásának* bejegyzésére külön rovat, amelyet az állami anyakönyvvezetőnek nem a szülők akarata, hanem az állam törvényei és a miniszteri végrehajtó rendeletben (1895 június 29-én 60000. sz. belügymin. rend. 57. §-a) összegezett gyakorlati jogszabályok szerint kell kitöltenie. Ezen rovatban lesz bejegyezve az 1894 : XXXII. t.-c. 1. §-a szerint megkötött egyességben megállapított vallás is, ha a különböző vallásu szülők ilyen egyességre léptek.

Tehát az 1894 : XXXII. t.-c. is kifejezetten *közjogi* törvény, annak alapján tehát hivatalból van eljárásnak helye, esetleg a szülők akarata ellenére is, oly irányban, hogy a gyermek az iskolában az állami anyakönyvben bejegyzett, törvényes vallásban neveltessék.

Mivel pedig az 1895 : XLIII. t.-c. 26—30. §-sai csak az 1894 : XXXII. t.-c. elveit alkalmazzák (némi módosítással) a részben vagy egészben felekezetlen szülőktől származó gyermekek *minő* vallásban való nevelésére, azért az 1895 : XLIII. t.-cikk idézett szakaszai is *közjogi* jellegűeknek mutatkoznak.⁷²⁾

⁷²⁾ Kovács Gyula fentvázolt álláspontjához hasonló álláspontot foglalt el Dr. Huszár Károly az Egyházi Közlöny 1904. évfolyamának nov. 25. számában, majd később (németre átfordítva) az *Archiv für kath. Kirchenrecht* 1905. évi II. számában (236—9. l.) megjelent rövid és csak általánosságokban mozgó közleményében. Huszár teljesen magáévá teszi (expresse is felemlíti Kovács dolgozatát) Kovács-nak a gyermekek válására vonatkozó ma fennálló magyar törvényhozás túlnyomólag „ma-

H) Teljesen igaza van Dr. K. Kovátsnak akkor, amidőn azt állítja, hogy a kezdettől fogva *egyvallásuak* házasságából született gyermekek *minő* vallásban való nevelésére nézve még *nincs tételes törvényünk*. Sőt hozzátehetné volna, hogy *csakis a kezdettől fogva* (egybekelésük óta) „vegyes“ házasságokból (különböző vallású felek házassága) született gyermekeknek *minő* vallásban való nevelésére *van tételes törvényünk*. A csak később: áttérés folytán „vegyes“-sé vált házasságra csak a gyakorlat terjesztette ki az 1868. évi LIII. t.-cikket és az 1894 : XXXII. t.-cikket, mert mind a két törvény csakis kezdettől fogva „vegyes“ házasságokat tételez fel, és amikor a szülő vallás-változtatása esetére a hét éven aluli (1894 : XXXII. t.-c. szerint hét éven felül is esetleg) gyermekekre nézve intézkedik, akkor is a kezdetben már „vegyes“ házasságnak későbbi változását szabályozza, de nem a kezdetben tisztán egyvallásuak házasságát, amely csak később válik vegyessé.

De a tételes törvényhozás hiányossága sem a magánjogi, sem a közjogi felfogás mellett nem bizonyít, de másrészt egyik ellen sem proujudikál.

gánjogi“ jellegére vonatkozó felfogását, valamint abban is egyetért vele, hogy a magyar polgári törvénykönyv kodifikációjánál a „*közjogi*“ jellegű jogszabályok teljes hatályon kívül helyezését kívánja és a gyermekek vallásáról való intézkedési jogot, mint a szülőket *ex iure naturae* megillető jogot, a magánjog keretében hagyni, illetőleg e tekintetben a szülőknek teljes szabadságot adni javasolja. Egy részletkérdésben látszik csupán nem helyeselni Kovács álláspontját, t. i. abban, hogy Kovács szerint a gyermekek vallására vonatkozó egyesség-kötés önmagában erkölcstelen, mert a vallás nem képezheti egyezkedésnek tárgyát sem az egyezkedők személyére, sem utódaikra nézve.

Igen *diszsonáns* azonban egy tudományos folyóiratban az a cáfolási mód, melyet Huszár az id. cikk végén követ, midőn helyteleníti a kodifikációt előkészítő bizottság vezetőségének „*közjogi*“, tehát a szülői szabad rendelkezési jogot elismerni nem akaró felfogását. Huszár itt így argumentál: „Dies aber ist einfach nicht richtig; ist doch der Fall nicht selten, dass Eltern jüdischer Religion ihre Kinder in der christlichen Religion erziehen lassen. Oder will vielleicht die geehrte Leitung (ez a bizottság vezetősége!) diese Kinder „von amtswegen“ beschneiden lassen.“ Ilyen cáfolási mód azonkívül, hogy a dolog érdemét kikerüli, nem igen járulhat hozzá, hogy a külföldi jogászok a magyar tudományosságról kedvező fogalmat nyerjenek.

A XVIII. század végén senkisémm kételkedett abban, hogy az egyvallású szülők gyermekei az ő vallásukat követik. Ez egy, a közigazgatási joggyakorlatban kivétel nélkül alkalmazásra kerülő jogszabály volt és az azóta is az maradt.

Épen úgy volt ez *közjogi* jellegű jogszabály, mint közjogiak voltak a vegyes házasságból származó gyermekeknek minő vallásban való nevelésére vonatkozó tételes szabályok.

III. FEJEZET.

A kath. egyházjognak szabályai a „conversio“ és a „mutatio ritus“ tekintetében.

I. A „conversio“-nak a kath. egyházjogban két alakja van: az *első* az, ha a még meg nem keresztelt egyén a keresztség érvényes és törvényszerű felvévése által belép a kat. egyházba;

a *második* az, ha a már megkeresztelt, de a kath. egyházzal (akár születése óta, akár későbbi „apostasia“ miatt) élő közösségben nem álló egyén az egyházzal kibékül, kien-gesztelődik.

Mindkét faja a „conversio“-nak azt tételezi fel, hogy valamely felnőtt egyén a téves, a nem igaz hitről és vallásról az egyedüli igaz hitre és vallásra: a katolikusra tér át, belátva előbbi hitének téves voltát. Valamint a bűnösnek személyes elhatározás folytán az erkölcs útjára való lépését is „*megtérés*“-nek nevezzük, úgy öntudatlanul vagy öntudatosan követett téves hitnek szándékos elhagyását is „*megtérés*“-nek (conversio) nevezi az egyházjog és az így megtértet „*convertitá*“-nak. A pogányok „conversio“-ját előmozdítani törekvő papokat (missionarius, hitküldött) a magyar nyelven ezért igen helyesen nevezik „*hittérítő*“-knek is.

A „conversio“ fogalma tehát magában hordja az „ön-elhatározás“ folytán és személyes cselekmény alakjában a kath. vallásra való áttérést. Soha senkinek sem jut ugyanis eszébe a keresztségben részesülő, 7 éven aluli gyermekeket „convertitá“-knak nevezni, még akkor sem, ha szüleik másvallásuk voltak és azoknak megtérése után jutottak akár a keresztség útján (baptismus parvulorum) akár egyszerűen a szülők megtérése folytán, a kath. egyház tényleges befolyása alá.

A keresztség felvétele után „megtért” egyénnek (neophytus) a megtérés előtt követett hite nem eo ipso különböző az olyan „megtért” egyénnek előbbi hitétől, aki már megtérése előtt meg volt kereszteleve, de mint nem katolikus (haereticus, schismaticus) nem állott a kath. egyházzal élő közösségben.

Mert lehetséges az, hogy valaki nem volt megkeresztelve és mégis sem zsidó, sem pogány vallást nem követett, hanem keresztény vallást. Az ilyen mégis csak a keresztség útján térhet meg, és nincs szüksége „abiuratio haereseos”-ra, sem a kiközösítés alól való feloldozásra, mert nem levén megkeresztelve, nem is lehetett eretnek, de nem is eshetett kiközösítésbe, ami egyházi büntetés és csak az egyház tagjait sújthatja.

Ellenkezőleg lehetséges, hogy egy érvényesen megkeresztelt gyermek, zsidó vagy pogány vallásban neveltetett fel akár szülői által, akár mások által. Az ilyennek mégis, ha az eddig követett zsidó vagy pogány vallásról a kath. vallásra tér át, nincs szüksége a keresztségre, mert azt már felvette, hanem az egyházzal való kiengesztelésre. Az ilyen egyénnek előbbi zsidó vagy pogány vallása anyagilag rendszerint azonos az „apostasia a fide Christiana”-val, mert ezen vallások a kereszténységnek jellegzetes (specificus) alapdogmaival teljesen ellenkeznek; és így ha az ilyen megtér a zsidóságból vagy a pogányságból, neki formá szerint kell teljesíteni az „abiuratio (apostasiae) errorum fidei”-t, és el kell nyernie a kiközösítés alóli feloldozást.

A „conversio”-nak fogalmi ellentéte az „apostasia a fide”¹⁾ vagyis azon lépés, amelyet elkövet az, aki előbb katolikus volt, de később a kath. hittől és vallástól szembélyes elhatározás útján elpártolt (renegát, apostata), akár úgy, hogy valamely keresztény vallásfelekezethez (secta haeretica, schismatica) csatlakozik, akár úgy, hogy teljesen elpártol a kereszténységtől is (*apostasia a fide Christiana*), ami ismét vagy egyszerűen a kereszténység megtagadása által (pld: szabadgondolkodók, szabadkőmivesek, valamint egyéb nem keresztény vallásbölcseletet követők) vagy valamely nem

¹⁾ Ballerini-Palmieri S. I., Opus Theologium Morale, vol. II., Prati 1890, 52. I.

keresztény valláshoz (zsidó, mohamedán stb.) való csatlakozás útján történhetik.

Az „*apostasia a fide*“ is tehát fogalmilag magában hordja az „*önelhatározás*“ folytán, és „*személyes*“ cselekmény alakjában való átpártolás jegyét. Azon gyermek, akit szülői még öntudatlanul bele tudnak nevelni egy más vallásba, nem nevezhető „*apostata*“-nak, bár ez is „*haereticus*“-nak fog az egyház által tekintetni, amint felsejűlt korában gyakorolja az akatholikus vallást.

A „*conversio*“ fenti fogalmából már következik, hogy annak egyházjogi szabályozásánál az az irányadó szempont, hogy a megtérni kívánó egyén azon helyzetbe tétessék, hogy a kath. egyházzal való élő közösséget a „*conversio*“ napjától fogva megkezdhesse.

Ezért tehát már a „*priori*“, és eltekintve az alábbiakban ismertetendő tételes szabályozástól, világos, hogy a kath. egyházjognak a „*conversio*“ szabályozásánál meg kell követelnie a következőket:

1. A még meg nem keresztelt egyén *megkeresztelendő*; a már megkeresztelt, de kiközösített egyén a *kiközösítés alól feloldozandó*.

2. A megtérni kívánó (akár meg van keresztelve akár nincs) tartozik *ismerni* a kath. *hitigazságokat* és azokat nyilvánosan *megvallani*, viszont pedig az eddigi *téves hittel való szakítását* is nyilvánosan kijelenteni. Ezen utóbbi kijelentés a keresztségnél az „*abrenuntiatio*“ alakjában, a már megkeresztelt akatholikusok megtérésénél pedig az „*abiuratio haereseos*“ alakjában (*palinodiam canere*) történik.

3. A megtérni kívánó (akár meg van keresztelve akár nincs) tartozik eddigi esetleges *botrányos életével* (nyilvános bűn, mint: concubinatus, matrimonium mere civile stb.) szakítani.

Térjünk most át a „*conversio*“ két fő alakjának részletes szabályaira, a ma érvényes tételes jog szerint.

Mindegyikről külön pontban (II. és III.) lesz szó, míg ezen fejezet utolsó pontjában (IV.) a „*mutatio ritus*“ ma érvényes jogszabályait fogom ismertetni.

A „*mutatio ritus*“ ugyan nem alfaja a „*conversio*“-nak, mert hisz a keleti szertartású katkolikusnak nincs szüksége

„megtérésre“, ő ugyis katolikus; de abban megegyezik a „conversio“-val, hogy általa a latin szertartású kath. egyház aktiv tagjainak száma szaporodik csak úgy, mint a „conversio“ által.

II. Megtérés (conversio) keresztség útján.

A „conversio“-nak ezen első fajára nézve a kath. egyháznak azon szabályai irányadók, amelyek a *felnttek keresztelése*²⁾ („baptismus adulatorum“) tekintetében fennállanak.

Ezen jogszabályokat egy előző más művemben³⁾ már más alakban előadtam. A „megtérés“ kérdésére való tekintettel átalakítva itt újból szükségesnek vélem azokat közölni.

Csupán megjegyzem, hogy a „baptismus conditionatus“ útján való megtérésről a III. B. pontban lesz szó. Itt (II. pont) kizárólag azon esetet tartom szem előtt, amikor semmiféle vagy igen kevésbé elfogadható bizonyíték van a keresztségnek talán már előbb történt felvétele (collatio non probabilis) mellett, vagyis amikor a keresztséget feltétlenül (collatio absoluta baptismi seu non sub conditione) szolgáltatják ki. Ide tartoznak azon megtérők, akik valamely nem keresztény vallásból (zsidó, pogány) térnek meg, valamint azok, akik bár keresztény vallásról térnek meg, de olyanról, amely elvetette a keresztséget vagy olyanról, amely megváltoztatta annak anyagát (aqua naturalis) vagy alakját (Ego te baptiso in nomine P. et F. et Sp. Sancti).

A keresztség útján való „conversio“ módozatait a ma érvényes egyházjog a következőleg szabályozza:

1. A „conversio“-nál eljáró katolikus lelkész (plébános vagy helyettese)⁴⁾ megvizsgálja, vajjon a megtérni kívánó

²⁾ Ismert dolog, hogy az egyházjog szerint a felnőtt kor („adultus“, anni discretionis) a 7-ik életév betöltésével kezdődik; azon alúli korban levőt kisdednek („infans“) nevezi és cselekvőképtelennek tekinti az egyházjog.

³⁾ Dr. Hanuy F., A keresztség kiszolgáltatása, Pécs 1903, 6. l.

⁴⁾ A „conversio“ eszközzésére illetékes kath. plébános „bármelyik“ kath. plébános, *akinél* az illető megtérni kívánó egyén megkereszteltetni *kíván*. És ha ott lakik e plébánia területén, akkor a keresztségtől fogva e plébániában „domicilium“-ot is szerez, ha megvan a maradási szándéka (ha állandó maradásra, akkor „verum domicilium“-ot, ha ideiglenes, de legalább félévire, akkor „quasi domicilium“-ot). A keresztség felvétele előtt a *katechumennek még nincsen egyházi domicilium-a*, mert

egyén szabad elhatározásból kívánja-e a keresztséget, valamint azt is, vajjon természetfölötti indító okból kívánja-e felvenni a keresztséget.

Ezt kifejezetten előírja a *Rituale Romanum*, melyben a felnőttek keresztelése szertartásához adott első rubrica (tit. II. bap. 3. de bapt. adultorum, punctum 1.) így szól:

„Si quis adultus est baptizandus, debet prius secundum apostolicam regulam in christiana fide ac sanctis moribus diligenter instrui et per aliquot dies in operibus pietatis exerceri eiusque voluntas et propositum saepius explorari, et nonnisi sciens et volens probeque instructus baptizari.“

Ezen kutatásnak („saepius explorari“) célja nemcsak megbizonyosodni a keresztelendőnek szabad elhatározásáról („voluntas“, „sciens — volens“), hanem helyes szándékáról, céljáról is („propositum“).

Ami a szabad elhatározást illeti, a keresztségnek érvényességéhez elégséges volna az is, hogy a felnőtt keresztelendő, ha eszének használatánál van a keresztelés idejében, ne ellenkezzék a keresztség felvétele ellen;⁶⁾ nem volna tehát érvénytelen a keresztség még akkor sem, ha az illető felnőtt egyén erős félelem behatása alatt kívánná a keresztséget. Olyan felnőtteknél pedig, akik a keresztelés pillanatában öntudaton kívül vannak, a keresztség érvényes volna, ha azelőtt egyszer már kívánták felvenni a keresztséget, és ebbeli kívánságukat eddig még nem vonták vissza (intentio habitualis).

De az egyház a keresztségnek megengedett, szabad kiszolgáltatásához (administratio licita) többet kíván ezen minimális szándéknál, legalább is a rendes esetekben.

Ez a több: az u. n. *intentio actualis et omnino libera*. Nem tételes törvényben írja elő az egyház ezen intentió-t, hanem általánosan kötelező szertartáskönyvében, a *Rituale Romanum*-ban.

nem tagja az egyháznak. Itt van a főoka annak, hogy felnőttek kereszteléséhez az egyház követeli (hacsak lehet) a püspöki engedély kieszközlését; ezen keresztelési mód ugyanis az egyház terjesztése körébe tartozik, ami apostoli munka, ami ismét csak a püspököt illeti.

Hogy a magyar állami törvény szempontjából: kicsoda az illetékes katolikus lelkész, arról a IV. fejezetben lesz szó.

⁶⁾ c. 3. X. de baptismo et eius effectu, III. 42 (Innoc. IV.)

Már a felnőttek keresztelésének rubrikáiban is, mint láttuk, megköveteli a megkeresztelendő részéről a „voluntas“ kipuhatólását, és hogy a keresztelendőnek „sciens et volens“-nek kell lennie.

A felnőttek keresztelésének szertartásai közt pedig a keresztelő papnak ezen kérdésére: „Vis baptizari?“ („Akarsz-e megkereszteltetni?“) — nem a keresztszülőnek (mint a kisdedeknél), hanem magának a felnőtt keresztelendőnek kell felelnie: „Volo“ („Akarok“).⁶⁾

Ami a *természetfeletti indító okot* illeti, *érvényes*, ugyan a keresztség akkor is, ha természetes, világias indító okok befolyásolták a keresztelendőt, mint például: anyagi haszon, pártfogás, tisztelet reménye, vagy kár, baj elhárítása stb.

De ha az ilyen földi, anyagi okok nyilvánvalók, *nem szabad* a keresztséget kiszolgáltatni, azt meg kell az illetőtől tagadni, őt a keresztségtől visszautasítani.

Ezt már a természeti erkölcsi törvény is így követeli, de benfoglaltatik ez a tételes isteni törvényben is: „Nolite sanctum dare canibus neque mittatis margaritas vestras ante porcos.“ (Máté 7, 6.)

Ezért írta elő az egyház már ősi időktől a felnőtt keresztelendők szándékának megvizsgálását (scrutinia), a minek a mai keresztelési szertartásban is megvan még a nyoma. („Mit kívánsz az egyháztól? A hit mit ad neked?“)

Ezen feltételről, kellékről azonban a papnak még a keresztség felvétele előtt és pedig ismételten bizonyosságot kell szereznie.

Ha a kath. lelkipásztor akár a szabad elhatározás, akár a helyes szándék szempontjából komoly és biztos hiányt talál a megtérni kívánó egyénben, és az el nem hárítható, akkor vissza kell őt utasítania.

A „conversio“ körüli eljárást ilyenkor nem is szabad megkezdenie. Csakis számbeli növekvést⁷⁾ szerezni az egyháznak nem szabad, jó célból sem, t. i. a gyermekekre való tekintettel sem, mert a „biztosan“ nem jó szándékkal történő áttérés az egyházba önmagában erkölcstelen és az ahhoz való

⁶⁾ *Rituale Romanum*, tit. II. c. 4. Ordo baptismi adultorum.

⁷⁾ *Isai.* 9. 3: „Multiplicasti gentem et non magnificasti laetitiam.“

hozzájárulása („cooperatio formalis“) a lelkipásztornak, a felvétel eszközlése vagy megengedése által, az egyházi hivatalal való bűnös visszaélés.

2. A kath. lelkész (plébános vagy helyettese) közli a megtérni kívánó egyénnel, hogy neki „megtérnie“ kell, vagyis elhagyva téves hitét és talán kifogásolható erkölcsi magaviseletét, eltökélt szándékot kell magában keltenie, hogy keresztény kath. életet fog kezdeni és folytatni; azon megtérni kívánó egyént pedig, akiről tudja, hogy nyilvános bűnök által okozott, *botrányos* életet él, figyelmezteti, hogy a botrányos élettel szakítani, annak okait (akár ágyasság, akár merőben polgári házasság, akár az egyház által tiltott egyéni vagy társulati tevékenység, akár más nyilvános bűn stb.) megszüntetnie kell, mert különben mint méltatlan (*subiectum capax sed indignum*) a keresztséghez nem bocsátható. A súlyos, de *nem nyilvános bűnökre* nézve pedig a megtérni kívánó egyént figyelmeztetni kell, hogy azokat is meg kell bánnia, azoknak elkerülését és istenes keresztény élet megkezdését kell megfogadnia, mert különben nem nyerheti el a keresztség kegyelmeit. Ha a megtérni kívánó egyén bármely súlyos bűnre nézve a javulást megfogadni nem akarná és ő ezt a lelkipásztorral is közölné, az esetben a keresztséghez nem bocsátható, mert arra méltatlan.

Ezen 2. követelmény sohasem lőn ugyan az egyházi emberi törvényhozás által előírva, de implicite benne van már az 1. alatti követelményben is és explicite is ki van mondva a „*ius positivum divinum*“-ban, mint a bűnbánatnak, a teljes megtérésnek és lelki ujjaszületésnek követelménye.

Ez az oka annak, hogy úgy a keresztség útján való „*conversio*“ esetében, mint a „*reconciliatio*“ útján való „*conversio*“ esetében a megtérésnek elengedhetetlen feltétele a bűnös élet megjavításának megigérése és annak valószínű betartása.

Más kérdés azonban az, lehet-e egy megtérni kívánó egyéntől az államjog szerinti formások elvégzését tudomásul venni és arról a lelkészhez (rabbi) értesítést küldeni, bár a keresztség kiszolgáltatása az „*indignitas*“ miatt jelenleg akadályba ütközik. Ezen kérdésre alább *III. A) 1.* pontban fo-

gok kitérni, mikor az ilyen egyének „reconciliatio“-járól lesz szó.⁸⁾

Úgy a keresztség, mint a „reconciliatio“-val kapcsolatos töredelem szentsége a „sacramenta mortuorum“ csoportját alkotják, amelyek a bánatot és erős fogadást megkívánják, mégis azzal a különbséggel, hogy a kellő bánat és erős fogadás nélkül a keresztség felvétele érvényes, de tilos és szentségtörő (indigna, illicita susceptio), a „reconciliatio“ alkalmával bánat és erős fogadás nélkül végzett gyónás érvénytelen és tiltott és mindekét címen szentségtörő.

A kath. lekipásztornak azonban a szentségek kiszolgáltatásánál követelnie kell a méltó (digna, licita susceptio) felvételt, és azon esetben, ha a felvevőnek méltatlansága nyilvánvalóvá lesz, őt nem szabad a szentségekhez bocsátani, ha azt az illető jó hírnevének csorbitása nélkül megteheti.⁹⁾

A keresztség felvételének és a „reconciliatio“-nak a fenti okból való megtagadása nem jár soha sem az illető jóhírnevének csorbitásával, mert nem közvetlenül a felvétel pillanatában lesz visszautasítva, hanem csakis a megtérési eljárás nem lesz megindítva, ami nem megbélyegző, több más okra is magyarázható.

Az ezen követelménynek alapját képező „ius divinum“-ot Szent Pál apostol így fejezi ki:

„An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus.“ (Rom. 6, 3. 4.)

⁸⁾ Érdekesen vitatták meg ezen kérdést a „Havi Közlöny“ 1903. évi szeptemberi és decemberi számaiban („Áttérhet-e a kath. egyházba a házasság felbontása végett eretnekké lett egyén, hitestársának életében?“ című cikkekben) Végh Kálmán Mátyás ároktői plébános és Peszky Ferenc nagyváradai theol. tanár. Alább erre még visszatérek.

⁹⁾ A S. Congr. Inquis. 1703. május 31-én egy hozzá intézett kérdésre azt válaszolta, hogy a megtérő pogányokkal a keresztségre előkészítő hitoktatásnál közölni kell azt is, hogy a házasság felbonthatatlan, és, ha ők ezen felbonthatatlanságot magukra nézve megtartani nem akarnák, meg kell tőlük tagadni a keresztséget. Zephyrinus Zitelli, Apparatus Juris Ecclesiastici, ed. III. Roma 1903, 298. l.

3. A kath. lelkipásztor (plébános vagy helyettese) megvizsgálja, vajjon a megtérni kívánó egyén *jártas-e eléggé a kath. hitben*, és ha azt találja, hogy nem eléggé jártas, akkor alapos hitoktatásban kell őt részesítenie. Ez a rendszerint pár hétig, heti több órában, tartó hitoktatás megfelel a régi „catechumenatus” intézményével kapcsolatos tanításnak. Pogányok közt manapság is még hasonlít ezen tanítás az ősi alakhoz; nálunk egyszerűsíthető; mert a művelt felnőtt egyén a káté olvasása által magától is sokat megtanúlhat.

A *Rituale Romanum*-nak fent az I. 1. pontban idézett rubrikája (Tit. II. c. 2. De baptismo adultorum punct. 1.) előírja a hitben való elegendő jártasságot („probeque instructus”).

Majd később egy másik rubrikában, ahol az érvényesen meg nem keresztelt eretnekek visszatéréséről van szó, így intézkedik a *Rituale Romanum* (tit. II. c. 3. p. 16.):

„Haeretici vero ad Catholicam Ecclesiam venientes, in quorum baptismo debita forma aut materia servata non est, rite baptisandi sunt; sed prius errorum suorum pravitatem agnoscant et detestentur, et in *fide Catholica diligenter instruuntur*: ubi vero debita forma et materia servata est, omnia tantum suppleantur, nisi rationabili de causa aliter Episcopo videatur“.

A „*proba instructio*”, „diligens instructio” mértéke nincsen általános egyházi törvényben kimondva.

A „*necessitate medii*”¹⁰⁾ szükséges hitigazságok tudása csakis a halálosan beteg¹¹⁾ megkeresztelésénél tekinthető elégségesnek, de annál is csak azon ígéret mellett, hogy felgyógyulása esetére rendes vallásoktatásra fog jelentkezni.

¹⁰⁾ Lásd a „*necessitati medii*” szükséges hitigazságokról *Ballerini-Palmieri* i. m. II. köt. 4. l. — A kath. erkölcsstan a „*necessitate medii*” igazságoknak tekinti: 1. Istennek, mint a jók megjutalmazójának és a gonoszok büntetőjének hite. 2. A Szentháromság és a Megtestesülés titkának hite. *Ballerini-Palmieri* elégségesnek véli azt a lélek üdvösségére („*necessitate medii*”), ha a 2. alatti igazságot csak *implicite* hiszi valaki, de az 1. alatti igazságot szerinte is *explicite* kell hinni.

¹¹⁾ A *Rituale Romanum* rubrikája (id. h. punct. 2.) csakis általánosságban mozog, amikor előírja: „At vero, si quis, dum instruitur, in mortis periculum incidat, baptizarique voluerit, habita ratione periculi vel necessitatis, baptizetur.“

Ezt explicite is kimondotta a S. Congregatio Inquisitionis 1703. évi május 3-án a quebec-i püspök kérdésére adott válaszában. A kérdés és válasz így szólnak.

„Utrum antequam adulto conferatur baptisma, minister ei debet explicare omnia fidei nostrae mysteria, praesertim, si est moribundus, quia hoc perturbaret mentem illius; an non sufficiat, si moribundus promitteret se cum primum e morbo convaluerit se instrui curaturum, ut in praxim redigat, quod ei praescriptum fuit.“ Resp.: „Non sufficere promissionem, sed missionarium teneri adulto etiam moribundo, qui incapax omnino non sit, explicare mysteria fidei, quae sunt necessaria necessitate medii, ut sunt praecipue mysteria Trinitatis et Incarnationis.“¹²⁾

A „*necessitate praecepti*“¹³⁾ szükséges hitigazságok ismeretét,¹⁴⁾ mint minimumot kell megkivánni a megkereszteltetni kívánó felnőtt egyéntől. Hogy ezen hitigazságoknál többet és mennyivel többet kell egyes esetekben követelni, az az egyénnek korától és szellemi képességétől és esetleg a külső körülményektől függ.

A fenti minimum-mal lehet beérni akkor, ha a megtérni kívánó egyén egyházjogi értelemben ugyan már „adultus“ (7 éven felüli), de még olyan korban van, amikor a születéstől fogva katolikus gyermekek sem részesülnek teljes hitoktatásban.

Hasonlóképpen elegendő lesz a fenti minimum a gyengeelméjű, nehéz felfogású vagy csak igen műveletlen megtérőknél is.

¹²⁾ Zephyrinus Zitelli, Apparatus Juris Ecclesiastici, ed. III. Roma 1903, 297. l.; Ballerini-Palmieri i. m. IV. köt. 551. l.

¹³⁾ Ballerini-Palmieri (i. m. 10—11. l.) szerint „*necessitate praecepti*“ szükséges hitigazságok: 1. Az apostoli hitvallás főigazságai. 2. A tizparancsolat parancsai és tilalmai. 3. Az összes keresztényeknek szükséges szentségekre (baptismus, poenitentia, eucharistia) vonatkozó főtanítások; a többi szentségre vonatkozó hitigazságok ismerete csak akkor kötelező, amikor felveszi őket az ember.

¹⁴⁾ A „*necessitate praecepti*“ szükséges hitigazságokat „ismerni“ és „hinni“ kell *sub gravi*, de nincs *sub gravi* kötelezettség azoknak beemlézésére. (Ballerini-Palmieri i. m. 11. l.) Ebből folyólag a megtérésnél eljáró lelkésznek sincs erre nézve „*sub gravi*“ kötelezettsége.

Ha a keresztelendő egyén a kath. vallásban akár autodidaxis, akár iskolai oktatás útján már a keresztségre való jelentkezésnél eléggé jártasnak mutatkozik, akkor az ilyennek oktatása inkább csak a főbb ismeretek összefoglalásában és a keresztyén kath. életre való buzdításban fog állani.

4. Ha a megtérés olyan állam területén történik, amelynek törvényei szerint a polgárok vallási hovatartozása, valamint vallásváltoztatása állami közjogi érdekű dolognak tekintetik, a kath. *lelkész* (plébános vagy helyettese) *köteles* a megtérni kívánó egyént arra *kötelezni*, hogy az *állam törvényei szerint is hajtsa végre a vallásváltoztatást*.

Ezen követelményt ugyan nem írja elő semmiféle egyházi törvény, de az mint szabály megvan az egész egyháznak joggyakorlatában, amely szabály alól az egyház csakis akkor tesz kivételt, ha az állam törvényei szerinti vallásváltoztatás formáságait valamely ok (pl. a megtérő egyén halálos betegsége ott, ahol személyes jelentkezés van előírva) miatt betartani nem lehetne és másrészt a keresztség kiszolgáltatása el nem halasztható (*articulus mortis*).

Ezen gyakorlati jogszabálynak ratio-ja az, hogy az egyházi téren végbemenő vallásváltoztatásnak az állami téren is szükséges érvényt szerezni, hogy az egyháznak az új hívővel és annak gyermekeivel szemben való jogai (pl. temetés, keresztelés) államjogi oldalról kétségbe ne vonathassanak.

5. Ha a *megtérni kívánó* egyén *még gyermek* (7 éven felül) vagyis olyan korban van, hogy még nevelésre szorúl, ez esetben a kath. lelkésznek (plébános vagy helyettese) csak akkor szabad őt a keresztséghez bocsátani, ha ezen gyermeknek a *katholikus vallásban való felneveltetése biztosítva* van; tekintet nélkül arra, hogy a szülők keresztyének vagy nem keresztyének. Ezt *expresse* kimondotta a *S. Congr. Inquisitionis* egy, 1885. aug. 20-án hozott határozatában.¹⁵⁾

Ennek megértésére szolgáljanak a következők.¹⁶⁾

A 7 éven felüli gyermekek ugyanis, bár egyházjogilag a felnőttek közé tartoznak, rendesen nem bírhatnak a jövőre

¹⁵⁾ *Zitelli* i. m. 300. l.

¹⁶⁾ Dr. *Hanuy* F., A keresztség kiszolgáltatása, Pécs 1903, 11—12. l.

nézve olyan eltökélt szándékkal, amely elegendő biztosítékot vagy csak reményt is nyújtana a keresztény kath. élet megkezdésére és folytatására. Már pedig ezen remény nélkül senkit sem szabad megkeresztelni. Gyermeknek előbb nevelésre szorulnak; ha pedig keresztény kath. életet várunk tőlük, akkor keresztény kath. nevelésben kell részesülniök. Ha a keresztény kath. neveltetés biztosítva van, akkor alapos a remény arra, hogy a gyermek a keresztségben magára kötelezőnek elismert kath. hithez hű és állhatatos is fog maradni.

Valamely gyermeknek kath. neveltetését főleg három tényező biztosíthatja.

Először is a *szülők* a kath. nevelés megigérésével. Ha ők igazán akarják a gyermeknek kath. neveltetését, akkor azt végre is hajthatják és pedig: ha maguk képesek, akkor a közvetlen szülői nevelés által, ha maguk nem képesek rá (mert talán másvallásúak), akkor más, kath. egyének vagy kath. pap általi tanítás, kath. családnál, kath. iskolában vagy kath. nevelő-intézetben való elhelyezés által.

Másodszor biztosítékot, és pedig sok országban közjogi kényszer útján is érvényesíthető biztosítékot, nyújthatnak az illető *ország azon törvényei*, a melyek a szülők vallása szerint bizonyos egyénre, gyermekekre nézve bizonyos meghatározott vallást jelölnek meg, mint olyan vallást, amelyhez ezen egyén, ezen gyermek az állam törvényei szerint tartozik és amelyben az iskolaévek alatt oktatást nyerni fog. Így például Magyarországon az államjogilag katolikus vallású szülők gyermekei államjogilag mind katolikusok, az államjogilag izraelita vallású szülők gyermekei államjogilag mind zsidók.

Ezen második biztosíték, némely állami törvény szerint, esetleg megszerezhető utólag is az által, hogy a szülők is a kath. vallásra térnek át.

Harmadszor, de csak igen kevés országban (pl. missióterületeken) biztosíthatja a kath. neveltetést maga a *kath. lelkész* (missionarius) is.

Akármelyik ezen tényezők közül: akár a szülők akaratára, akár az országos törvény, akár a lelkész gondozása biztosítja is a kath. neveltetést, elégséges arra, hogy az ilyen gyermeket megkeresztelni szabad legyen; és ez esetben nem kell már keresni a 7 éven felüli gyermekben azt is, hogy

van-e eltökélt szándéka keresztény kath. életet kezdeni és folytatni; csak ne legyen ellenkezése. Ezen szándékot pótolja a kath. neveltetés biztosítása.

Még biztosabb a kath. neveltetés, ha az említett tényezők együttesen biztosítják a kath. neveltetést. Vagyis legbiztosabb akkor, ha a szülők maguk is már jó katolikusok, így is nevelik a gyermeket, katolikus iskolába járatják és a gyermek az illető állam törvényei szerint is tartozik a katolikus vallást követni.

Ha az említett három tényező közül egyik sem biztosítja a kath. neveltetést — ez van főleg akkor, ha a szülők maguk nem katolikusok maradnak — abban az esetben a 7 éven felüli gyermeket nem szabad megkeresztelni, ha ő kívánja is, legalább addig nem, míg a kath. neveltetés biztosításától már el lehet tekinteni azért, mert a gyermek már olyan korú és érettségű, hogy már önmagában lehet „eltökélt szándéka“ keresztény katolikus élet kezdésére és folytatására. Ez esetben azonban a gyermeknek hitoktatás vagy önkéntes útján a hitben való jártasságot meg kellene szereznie.

Ha a gyermeknek szülei nem akarják megkereszteltetését, nem is ígérik meg katolikus nevelését, de ezt a katolikus nevelést a másik két tényező egyike biztosítja és a gyermek maga kívánja a keresztséget: az esetben a gyermeket szabad megkeresztelni szülei minden ellenkezése dacára is. Innét van az, hogy missioterületeken a missionáriusok sok esetben olyan gyermeket (7 éven felül)¹⁷⁾ is megkeresztelnek, akinek katolikus neveltetését csakis maga a missionárius

¹⁷⁾ Hasonló, de nem azonos jogszabály alatt áll a 7 éven alúli gyermekek megkeresztelésének kérdése. Az ilyen (7 éven alúli) gyermekek („kisdedek“) megkeresztelésének szabályai ezek: 1. A *nem* keresztény szülők kisdedeit csakis akkor szabad megkeresztelni (eltekintve a halálos veszedelemtől): a) ha a szülők beléegyeznek (S. Congr. de Prop. Fide 1777. ápr. 17. *Zitelli* i. m. 299. l.), és b) ha a kisdednek kath. neveltetése biztosított. — 2. A keresztény (bár talán nem kath.) szülők kisdedeit csakis akkor szabad megkeresztelni, ha a kisdednek kath. neveltetése biztosítva van; a szülők beléegyezése ez esetben *explicite* nem kívántatik, de *implicite* rendszerint szükséges lesz, mert anélkül ritkán biztosítható a kath. neveltetés. Lásd bővebben fentid. művemben (A keresztség kiszolg.) 14—19. l.

gondozza, bár a szülők azt semmiképen sem biztosítják, törvénybeli biztosítékról pedig ilyen országokban szó sem lehet.

(Jól megjegyzendő, hogy ilyen eset lehetséges Magyarországon is, mert itt nálunk is előfordulhat, hogy mindkét szülő államjogilag a katolikus valláshoz tartozik és így gyermekek is katolikus, de mégis nem kereszteltették azt meg. Az ilyen gyermeket bizvást meg lehet keresztelni, a szülők ellenkezése esetén is; ha csak a gyermek (7 éven felüli) kívánja; a gyermek kath. nevelését az állami törvény és az iskola biztosítja.)

6. A *kath. lelkész* (plébános vagy helyettese), ha a fentiek szerint (1—5.) már eljár, a „*conversio*“ ügyét bejelenti a megyés püspöknek és tőle a kereszteléshez engedélyt kér.

Ezt, bár nem kizárólagosan imperativ alakban a *Rituale Romanum* is előírja (id. helyen: de baptismo adultorum punct. 3.)

„Adultorum baptismus, ubi commode fieri potest, ad Episcopum deferatur, ut si illi placuerit, ab eo *solemnius* conferatur, alioquin Parochus ipse baptizet, *stata caeremonia*.“

A „*solemnius*“ szó alatt azon keresztelési formát kell érteni, amelyet a püspöki funkciókat tartalmazó *Pontificale Romanum* függelékében találunk e cím alatt: „Pontificalis ritus pro adultorum baptismo.“¹⁸⁾

Azzal szemben a „*stata caeremonia*“ alatt az áldozópap funkciókat tartalmazó *Rituale Romanum*-ban található keresztelési szertartást („*Ordo baptismi adultorum*“) kell érteni, amely az imák és exorcismusok és kérdések szövegeire nézve teljesen azonos a „*ritus pontificalis*“-sal, ez utóbbi csakis a felszerelés és a cselekvények (*assistentia*, *usus pontificalium*) tekintetében mutat eltérést a „*stata caeremonia*“-tól.

Ezen, az áldozópap által végezhető keresztelési szertartás („*stata caeremonia*“) az, amelyek az egyházi „*stylus curiae*“ e szóval szokott megjelölni: „*forma Ecclesiae consuetudine*.“

A lelkésznek jelentésére a megyés püspök e szóval szokta megadni a keresztelésre a felhatalmazást: „*facultatem*

¹⁸⁾ *Pontificale Romanum*, ed. Pustet, 1888, append. 13. 1.

tribuo N. N. Judaeum in forma Ecclesiae consueta (ritu in Rituali praescripto) baptisandi.“

7. A *kath. lelkész* (plébános vagy helyettese) a hitoktatási idő leteltével, előre kitűzött napon,¹⁹⁾ lehetőleg *délelőtt, szent mise előtt, megkereszteli*²⁰⁾ a *hitujoncot* (catechumenus) a fentemlitett szertartás szerint, amely az egyházmegyei (érsektartományi) *Rituale*-ban is megtalálható, a nép nyelvére átfordított kérdések és feleletek kíséretében. A keresztség után, ha az *délelőtt* tartatott, a szent mise alatt, a *convertita* az *Oltáriszentséghez* járul.

A keresztségre való közvetlen előkészület tekintetében ezek a részletes szabályok:

a) A keresztség előtt a hitujonc figyelmeztetendő, hogy fel kell inditania magában a *hitet*, a *reményt* és a *bánatot* (elégleges az „*attritio*“ is). Enélkül nem veheti fel méltóképpen a keresztséget, bár érvényesen venné fel.

A *Rituale Romanum* (tit. II. 1. 3. de baptismo adultorum punct. 10.) így írja ezt elő:

„Admonendus est Catechumenus, ut peccatorum poeniteat.“

b) *Ajánlatos*, hogy a hitujonc a keresztség napján a keresztelés előtt *éhgymorral* maradjon, ami ajánlatos az őt keresztelő papra nézve is, (rendszerint ő ugyis szent mise előtt végzi a keresztelést).

A *Rituale Romanum* (l. cit. p. 8. 9.) így írja ezt elő:

„8. Pro huius autem veneratione Sacramenti, tam Sacerdotem, qui adultos baptizabit, quam ipsos adultos, qui sani sunt, convenit esse ieiunos.“

„9. Quare non post epulas aut prandia, sed ante meridiem (nisi ex rationabili causa aliter faciendum esset) eorum baptisma celebretur.“

¹⁹⁾ A keresztség napjául a *Rit. Romanum* (l. c. punct. 4—5.) ajánlja nagyszombatot vagy pünkösd vigiliáját, de megengedi, sürgős esetekben, a más időben való keresztelést is.

²⁰⁾ A keresztelési szertartásban a *vallásváltoztatásra* vonatkozó momentumok: 1. a kétszeri „*abrenuntiatio*“ (*satanae, operibus et pompis eius*), amely által a keresztelendő az eddigi téves vallással és a nem keresztény erkölcsi elvekkel szakít, 2. a vízzel való keresztelés, *baptismus fluminis*, amely által a megtérő az egyház tagjává lesz.

Azután a keresztelési szertartás után olvasható „rubrica specialis“-ban ezen intézkedés foglaltatik :

„Si adsit Episcopus, qui id legitime praestare possit, ab eo neophyti Sacramento Confirmationis initiantur. Deinde si hora congruens fuerit, celebratur Missa, cui neophyti intersunt, et sanctissimam Eucharistiam devote suscipiunt.“

8. A keresztség után végbement „conversio“ ténye a kereszteltek anyakönyvébe feljegyzendő a folyó szám alatt ; ezen anyakönyvi feljegyzés lesz mindig az egyházi közokirat, amely a „conversio“ megtörténtéről tanuskodni fog.*

Ahol a partikuláris egyházi törvényhozás (például Magyarországon) előírja a „conversio“-k és „apostasia“-k külön könyvbe (protocollum convertitarum et apostatarum)²¹⁾ feljegyzését is (az anyakönyvi bejegyzésen kívül), ott ezen bejegyzés is eszközlendő lesz.

III. Megtérés („conversio“) kiengesztelődés („reconciliatio“) útján.

„Reconciliatio“-ra a bár megkeresztelt, de a kath. egyházzal élő közösségben nem álló akatholikusoknak (haeretici, schismatici) van szükségük. A lényege ezen jogi aktusnak (reconciliatio) az eddigi téves vallás nyilvános megtagadása és kath. hitnek nyilvános megvallása.

Mivel ezen akatholikusoknak keresztsége vagy biztosan érvényes vagy esetleg *kétes* is lehet, azért a világosság ked-

²¹⁾ A megtértek (convertitae) és eltértek (apostatae) egy könyvben, de annak két külön részében jegyeztetnek fel. A megtértek feljegyzésénél ezen rubrikák szokásosak: 1. Folyó szám. 2. A megtértek neve. 3. Állapota és foglalkozása. 4. Kora. 5. Előbbi vallása. 6. Az állami törvényben előírt jelentkezések éve, hava, napja. 7. A kath. hitvallás letételének éve, hava, napja. 8. Élvezett-e hitoktatást? mi okozta megtérését? (Ezen utolsó kérdést nem helyeslem, mert csakis természetfölötti tiszta szándékból szabad felvenni a konvertitát.) 9. Észrevételek. — Az eltértek feljegyzésénél pedig: 1 Folyó szám. 2. Az eltértek neve. 3. Állapota és fogl. 4. Kora. 5. A felekezet, amelyhez átpártolt. 6. Jelentkezések dátuma. 7. Az említett felekezetbe való *tényleges felvétel* dátuma. 8. Az eltérés oka. 9. Észrevételek. — Beke Antal, Elméleti és gyakorlati irálytan, II. kiad., Budapest, 1878. 592—3. l. (Beke az eltértek 7-ik rovatának feliratát így javasolja: „A végleges kilépés éve, hava, napja.“ Ezt nem ajánlhatnám, mert a kath. egyházjog nem ismer „kilépést“ a kath. egyházból, sem „belépést“ az akath. felekezetekbe, legfőlebb egy „tényleges“ *fölvételről* lehet szó.)

x b not for J^s, since out in hofeme out?

véért, előbb fogok (A. pont) szólni a *biztosan megkeresztelt* egyéneknek „reconciliatio“-járól, azután (B. pont) azoknak a „reconciliatio“-járól, kiknek *keresztése kétes*.

Biztos akkor a keresztelés, ha észszerű kétség (*dubium rationabile, probabile*) nem emelhető a keresztelés tényleges kiszolgáltatása (*dubium facti*) vagy pedig érvényes kiszolgáltatása (*dubium iuris*) ellenében. A „*dubium iuris*“ oka lehet az anyag, az alak vagy a keresztelő egyén szándéka körüli valamely hiba. Világosabbá lesz ez majd alább III. B. pontban.

A.) Ha valamely nem katolikus, de keresztény vallásfelekezethez tartozó és *biztosan megkeresztelt* egyén a kath. egyházzal kiengesztelődni kíván, az eljárásnak jogszabályai részben azonosak a kereszttség útján konvertálókra nézve fent (II) előadott szabályokkal.

1.) A katolikus lelkész²²⁾ felvilágosítani köteles a megtérni kívánó akatholikust arra, hogy megtérésének, az egyházzal való kiengesztelődésének bensőnek és teljesnek kell lennie, vagyis meg kell ígérnie, hogy megtérése után ker.

²²⁾ A „reconciliatio“-útján való megtérésnél való *lelkészi eljárásra* az egyházjog szerint *illetékes* az a kath. plébános, akinek plébániájában az illető megtérni kívánó akatholikus (*haereticus, schismaticus*) *domicilium*-mal bir, vagy ha *domicilium*-mal sehol sem birna, akkor az a plébános, akinek plébániájában épen tartózkodik. Ezen illetékesség folyik azon, fent az I. fejezetben előadott általános elvből, hogy az egyházjog szerint a nem róm. kath. keresztények is tagjai a kath. egyháznak és alá vannak vetve az egyház törvényeinek és így ezek szerint szereznek plébániai illetőséget, és alá vannak vetve a megyés püspök és a plébános joghatóságának. A megtérés érvényességére természetesen ezen egyházi illetékesség figyelmen kívül hagyása nincsen befolyással, mert ilyen érvénytelenítő hatályt az egyházjog sehol sem állapít meg. Ezen, általános elvi alapon álló szabálylyal *ellenkezni látszik* a *S. Congregatio Inquisitionis*-nak alább az 5. és a 6. b) pontban is még idézendő 1900. márc. 28. *felelete*: „*Haereticorum abiurationem recipi posse coram quopiam ab episcopo delegato ut Notario et aliquibus personis uti testibus.*“

Hogy a magyar állami törvény (1868 : LIII.) szerint kicsoda az illetékes katolikus plébános a kath. vallásba való „*felvételnél*“, arról alább lesz szó. (Megoldás ez lesz: bármely katolikus lelkész.) Ott együtt az is előadom, ki az állami törvény alapján az illetékes lelkész a kilépési szándék államjogilag előírt „bejelentésének“ tudomásul vételére. (Megoldás lesz: az áttérés előtt egyházilag illetékes lelkész).

katholikus életet fog kezdeni és folytatni és eddigi esetleges botrányos életét megjavítani fogja. Ha a megtérni kívánó egyén ezt megígérni nem akarná, a megtérési egyházi eljárás nem is lesz megkezdendő.

Ezen szabály betartása esetében eo ipso ki van zárva, hogy olyan akatholikus konvertitákat fogadjon vissza élő közösségébe a kath. egyház, akik eddigi vallásfelekezettük által okozott nagy anyagi terhek, ezen vallásfelekezetek lelkesével való egyenetlenség és ellene forralt boszú miatt térnek meg a kath. hitre.

De ki van zárva az is, hogy visszavétesse olyanok, akik akár concubinatus-ban, akár merő polgári házasságban élnek és a „conversio“ után is ezen változtatni nem akarnak; mindaddig, míg az ilyenek egyháziilag is nem törvényesítik frigyüket, vagy ha ez nem volna lehetséges (impedimentum ligaminis), míg e frigygyel teljesen nem szakítanak.

Gyakorlati, lelkipásztori szempontból mégis felmerülhet az a kérdés:

Ha az egyháziilag érvénytelen házasságban vagy együttélésben lakó akatholikus (rendesen: apostata) semmiképen sem akar eddigi vallásának kötelékében megmaradni, hanem legalább is államjogilag ettől megszabadulni és legalább államjogilag a katolikus valláshoz tartozni kíván, nem lehet-e a lelkésznek ehhez hozzájárulnia annyiban, hogy őt az államjogi áttérési formások betartása mellett, de minden egyházi szertartás mellőzésével „felveszi“ a kath. vallásba, és így gyermekeinek kath. neveltetését és idővel esetleg az ő „belső“ megtérését is biztosítja?

Véleményem ez:

Azon államokban, amelyekben az áttérésnek államjogi érvényességéhez és törvényességéhez és befejezettségéhez nem kívántatik meg annak egyházi, istentiszteleti, liturgiai betetőzése, a liturgiai „felvételi“ szertartás teljesítése és annak okmány útján való utólagos bizonyítása, az olyan államokban teljesen két különböző és egymástól elválasztható dolog: az az államjogi vallási hovatartozás megváltoztatása és az egyház kebelébe való belépés, az avval való teljes kiengesztelődés.

Lehetséges és tényleg gyakran elő is fordul az ilyen államokban az, hogy az egyház kivételes esetekben „conversio“-

hoz bocsátja az olyan egyéneket is (például: Magyarországon: a még nem 18 éves gyermeket vagy a bár 18 éves, de betegágyon fekvő vagy fogságban levő egyéneket), akik az államjog szerinti áttérési formaságokat be nem tarthatják és így az államjog szerint továbbra is akatholikusok maradnak. Ha azután később az ilyen egyénnek akadály (18 éven alúli kor, súlyos betegség, fogság) megszűnik: ő utólag teljesítheti az államjog szerinti áttérési formaságokat és ily módon most utólag jut államjogilag is a katolikus vallásra.

Épen így előfordulhat az is az ilyen államokban, hogy az államjog szerinti vallásváltoztatás megelőzi az egyházjog szerinti vallásváltoztatást úgy, hogy ez utóbbi nem azonnal, hanem csak később és talán nem is bizonyosan következik be.

Államjogi szempontból ez ellen kifogás nem emelhető.

Egyházjogi és erkölcsi szempontból lehetne legfőlebb arról szó: vajjon helyes és megengedhető-e, hogy a kath. lelkész „megtérő“-ként kezelje és nevezze meg, bár csak az államjogi keretekben is, azt, aki tényleg egyháziilag „megtérni“ nem akar, vagy ha akarna is, a „conversio“ egyik feltételét (nyilvános botrány jóvátétele) teljesíteni nem akarja?

Ez természetesen nem helyes.

De helyteleníthető-e, ha a kath. lelkész tudomásul veszi, és, ha az államjog szerint az szükséges, hivatalosan bizonyítja is, hogy az államjog által követelt áttérési formaságok utolsó fázisa, a nála való jelentkezés, megtörtént és hogy őt e naptól fogva államjogilag katolikusnak tekinti?

Ez nem helyteleníthető.

Hiszen a kath. egyházjog szerint úgyis (mint fent az I. fejezetben láttuk) minden nem katolikus keresztény a kath. egyház tagja: ő tehát semmivel sem lesz kevésbé katolikus, sőt inkább, mert államjogilag is katolikus lesz az államjogi, áttérési formaságok elvégzése után. Hiszen nem is arra van szüksége az akatholikus kereszténynek, hogy belépjen az egyházba (feltételezve azt, hogy érvényesen van megkeresztelve), hanem arra, hogy az egyházzal kiengesztelődjék (reconciliatio). Hogy azonban ezen kiengesztelődés miért nem lehetséges most, és mikor lesz lehetségessé, az egyházi belső ügy csak úgy, mint az egyházból kiközösített olyan egyénnek kiengesztelő-

dése, aki nem pártolt át más vallásfelekezethez, hanem valamely egyházi bűncselekmény miatt lőn kiközösítve.

Sőt ha izraelita vagy másféle nem keresztény vallásból való áttérésről volna is a szó, akkor sem áll semmi útjában annak, hogy az államjog szerinti „áttérés“ végrehajtassék és róla igazolvány adassék a nélkül, hogy a keresztség maga egyelőre kiszolgáltatható volna.

Ami specialiter a *magyar* törvényt illeti, a szóbanforgó kérdés eldöntésénél az 1868 : LIII. t. c. 6. és 7. §-ai jönnek tekintetbe, amelyek így szólnak :

„6. §. Az így nyert bizonyítványokat az áttérni akaró azon vallásfelekezet lelkészének, melybe át akar térni, bemutatván, ez által az illető egyház teljesen fel van jogosítva őt kebelébe felvenni.“

„7. §. Azon lelkész, kinél az áttért *bizonyítványait előmutatá, tehát* a kinél *az átmenet befejeztetett*, köteles **erről értesíteni** azon egyházközség lelkészét, melyhez az áttért előbb tartozott.“

A ritkított betűkkel nyomtatott szövegből kétséget kizárólag kitűnik, hogy a magyar törvény a kétszeri jelentkezésről szóló bizonyítványoknak a jövőben követni kívánt vallás lelkészénél való „előmutatását“ úgy tekinti, mint az államjog szerinti vallásváltoztatási eljárás „befejezését“, és a „felvevő“ lelkészt a törvény szövege nem kötelezi arra, hogy a „megtérés“-ről vagyis az egyházi liturgia szerinti felvételtől, hanem csakis az államjog szerinti vallásváltoztatási (áttérési) eljárás „befejezéséről“ *értesítse* az előbb követett vallás lelkészét.

Természetes, hogy ezen „értesítést“ tartalmazó levelet is így kell fogalmazni és akkor az egyrészt a törvénynek is teljesen megfelel, másrészt pedig nem tartalmaz semmiféle valótlant, de nem is hallgat el olyan körülményt, amely az elhagyott vallás lelkészét vagy az államot érdekli, hanem csak olyant, ami egyházi belső ügy.

Épen azért nem helyeselhető azon értesítés-minta, amelyet *Beke Antal* ²³⁾ közöl „*Írálytanában*“ ilyen szöveggel :

²³⁾ *Beke Antal*, Elméleti és gyakorlati egyházi írálytan, II. kiad Budapest, 1878, 380—1. l. — *Beke* egyébként nem foglalkozik a fenti kérdéssel, ő csak a legfőbb áttérési szabályokat ismerteti és néhány folyamodvány-mintát közöl.

Nagytiszteletű Lelkész Ur!

Bodor József eddig ágostai hitvallású hive, kétszer, a szabályszerű időköz megtartásával jelentette magát Önnek becses személye és hivatala előtt avégett, hogy határozott szándéka a katolikus vallásra átjönni, — miről bizonyítványt kért.

De minthogy nem leheté szerencsés ezt megnyerni, két tanu által aláírt két hiteles bizonyítványt mutatott be nekem arról, hogy említett czéljának elérése végett, kétszer eddigi illetékes lelkészénél jelentést tett.

Azért az 1868. évi LIII. t.-cikk 7. §. értelmében van szerencsém jelenteni, hogy *mai naptól fogva Bodor Józsefet, mint megtértet, saját hivemnek tekintem.*

Egyébiránt

N . . . 1870. márcz. 24.

N. N.
plébános.

Ezen értesítés utolsó bekezdésének utolsó szavai kifogásolhatók csak; és azok helyett a helyes és kifogástalan szövegezés ez volna:

„ . . . *mai naptól fogva Bodor Józsefet, mint államjog szerint is immár katolikus vallásu egyént, saját hivemnek tekintem.*

A „nyilvános bűnös“ is plébániai hívő, de nem „megtért“ hívő, mert a megtérés magában foglalja az egyházzal való kibékülést is, ami az itt fenforgó esetben nem lehetséges.²⁴⁾

²⁴⁾ Ezen kérdésben, mint fent már említve lőn, érdekes hozzászólások olvashatók a *Havi Közlöny* 1903. évi folyamában Végh K. M. plébános (szept. szám) és Peszky Ferencz theol. tanár (decz. szám) tollából. Fent a szövegben általam elfoglalt álláspontra helyezkedett Végh K. M. is, de álláspontjának indokolását nem mindenben tenném magamévá. A dolog érdemére nézve Peszky F. álláspontját, bár indokolása finom és mély egyházi érzésről tesz tanuságot, nem fogadhatom el, mert ő a belső megtérés nélkül való, csupán az államjog szerinti visszatérést is tettetésnek és az ehhez való közreműködést a kath. papra nézve tilosnak véli. Abban igaza van Peszky-nek, hogy a Végh által felhozott konkrét esetben az illető Agazó néven megnevezett áttérő bizony nem tekinthető jó katolikusnak (Végh a „hitközség lángbuzgalmú tagjának“ nevezi). A dolog érdemére vonatkozólag Peszky által ajánlott azon megoldási módot, hogy Agazó legyen egyelőre felekezetlen, vagyis lépjen ki az ev. ref. egyházból (ahová azért aposztatált volt, hogy nejtől, ki még most is él, elválhasson és más nőt, jelenlegi élettársát, elvehesse) és majd

2. A „reconciliatio“ útján való megtérésnél a második követelmény az, hogy a megtérni kívánó egyén eléggé jár-tas legyen a katolikus hitben.²⁵⁾

Erre nézve ugyanaz áll, amit fent a keresztség útján való megtérésről mondtam (II. 3. pontban), ahol már a megkeresztelt egyének megtérésének esetére vonatkozó rub-rikát (Rituale Romanum) is közöltem: „*in fide catholica di-ligenter instruuntur.*“

A fentiek újbóli elolvasására utalom tehát az olvasót, mégis egy hozzáadással.

A dolog természetéből folyik, hogy a már megkeresz-telt egyénnek, tehát valamely keresztény vallásfelekezetből a kath. egyházba visszatérő egyénnek tanítása rendszerint rö-videbbre szabható, mint az izraelita, vagy más nem ke-resztény vallásból megtérő egyéneknek.

A nem katolikus keresztények ugyanis sok keresz-tény hitigazságot már ismernek és már ezért is a megtérés előtti hitoktatásnál a fősulyt a megkülömböztető hitigazsá-gokra (Differenzlehren) kell fektetni.

3. A „reconciliatio“ útján való megtérésnek *harmadik* követelménye ugyanaz, amit fent a keresztségnél (II. alatt) a 4. követelményként állítottam fel, vagyis az : hogy a kath. lelkésznek meg kell követelnie a megtérni kívánó akatholi-kustól, hogy az *állam törvényei szerint előbb* — ha az egyál-talában lehetséges — *hajtsa végre a vallásváltoztatást* (feltéve, hogy létezik ez irányban állami, közjogi szabályozás).

Ezen követelmény megindokolását az előbb idézett helyen fent már előadtam.

4. Negyedik követelmény az, hogy ha a megtérni kívánó egyén még nevelésre szoruló gyermek, akkor az ilyen, a nem katolikus vallásról visszatérő és már megkeresztelt gyer-mekre nézve ezen *gyermeknek katolikus neveltetése bizto-sittassék.*

Erről fent II. 5. pont alatt részletesen szoltam ; oda-utalom az olvasót.

akkor lépjen be a felekezeti-lenségből a kath. egyházba, ha első felesége meghal : *helyeselni nem lehet.*

²⁵⁾ *Ballerini-Palmieri* i. m. II. köt. 63. l.

5. A kath. lelkész, ha fentiek (1—4) szerint már eljárt, a „conversio“ ügyét azon esetben, ha a megtérni kívánó egyén „apostata“, vagyis régebben a katolikus vallásból pártolt el az akatholikus felekezethez, a megyés püspöknek bejelenteti és tőle engedélyt kér a „reconciliatio“ végzésére, és azzal kapcsolatban az egyházmegyei (esetleg) fentartott bűn alól (haeresis externa et formalis) való feloldozásra és az általa inkurrált és a pápának specialis modo fentartott kiközösítés (Constitutio: „Apostolicae Sedis“ I. 1.) alól való feloldozásra is „pro foro externo et interno.“

Ha a megtérő akatholikus születése óta az akatholikus felekezethez tartozott („in haeresi natus“), ez esetben nem kell püspöki engedélyt kérni a „reconciliatio“-hoz. Mégis, ha a kath. plébános előre tudná vagy alaposan sejtené, hogy a „haeresis formalis“ bűncselekményének tényálladéka és a „contumacia“ („scientia censurae“) az ilyen születése óta akatholikusnál is fennáll: ez esetben is előre kell bejelenteni az esetet a püspöknek és tőle a feloldozásra kettős hatalmat kérni. Ha nem kért előre ilyen hatalmat és a gyónásban rájön, hogy fennáll a kettős reservatio, akkor utólag kér engedélyt a feloldozásra, addig pedig, ha nem lehetett a feloldozást elhalasztani, megadja az „indirecta absolutio“-t. Tanulatlan, főleg falusi embereknél igen ritkán van meg a „formalis et pertinax“ eretnokség, de nem gyakori az a műveltebb megtérőknél sem.²⁶⁾

A *S. Congr. Inquisitionis*-nak 1900. márc. 28-iki alább (V. fejezet) egész terjedelmében közölt responsum-ából az a feltevés tűnik ki, mintha mindenféle „abiuratio haereticorum“-ra püspöki engedély volna szükséges. A *Congregatio*-hoz intézett kérdés akörül forgott, hogy az „abiuratio“-nak jogi nyilvánossággal („interventu Notarii“) kell-e történnie vagy pedig elég-e a pap és néhány tanu jelenléte? A *Congregatio* így felelt: „Haereticorum abiurationem recipi posse coram quopiam ab episcopo delegato ut Notario et aliquibus ut testibus.“²⁷⁾ Véleményem szerint ezen határozat még nem írja elő általánosan kötelező erővel a püsköki engedély ké-

²⁶⁾ *Ballerini-Palmieri* i. m. II. köt. 62. l.

²⁷⁾ *Archiv für kath. Kirchenrecht*, 1903. évf. III. füz. 494. l.

rését azon egyházmegyékre, amelyekben a püspökök ezen engedély kérését nem követelik meg bizonyos esetekben (haeresis materialis).

6. A hitoktatási idő leteltével végrehajtható a „reconciliatio haeretici“ (schismatici) templomi szertartása. Amint az izraelita vagy pogány vagy más meg nem keresztelt egyén a keresztség útján teljesíti a „megtérést“, úgy az akatholikus keresztény (megkeresztelt egyén) a „reconciliatio“ útján hajtja végre a megtérést.

A „reconciliatio“ templomi szertartása belső mivoltát illetőleg a töredelem szentségének (Sacramentum Poenitentiae) körébe tartozik, az alább felsorolandó aktusok mind csak a „pro foro interno et externo“ adandó feloldozásnak (a peccato et a censura) részleteire és az elkövetett rosznak nyilvános jóvátételére céloznak.

A „reconciliatio“ templomi szertartása egyes, megkülönböztethető aktusai, fazisai a következők:

a) *Gyónás* (Absolutio a peccato et a censura pro foro interno.)

b) *Abiuratio haereseos* (Az eretnekség megtagadása.)²⁸⁾

Az őskeresztény egyházban az volt a szabály, hogy az egyházzal kiengesztelődő eretnekek külön iratban (libellus fidei) is visszavonták és megtagadták eddigi hitbeli tévelygésüket („palinodiam canere“.)

Később ezen írásbeli visszavonás kijött a szokásból és csak élőszóval történt, majd pedig szokásba jött magába a hitvallás szövegébe felvett szavakkal azt letenni, amelyeket a megtérő egyén a hitvallással együtt, két tanu jelenlétében felolvas.²⁹⁾

Serdületlen gyermekeknél, kiknél nincs még szó „per tinacia“-ról, rendszerint 14 éven alul, nem szükséges az abiuratio, nem is kell a hosszas „professio fidei“, elmarad

²⁸⁾ c. 8. C. I. qu. 7. (Conc. Nic. I. c. 8. de Novatianis), c. 19. 20. ibid. (Leo I.), c. 42. D. II. de cons.

²⁹⁾ Hogy *tanúk jelenléte* az „abiuratio“-nál szükséges, az kivüláglík a S. Congr. Inquis.-nak 1900. márc. 28-án kelt, fent már kétszer említett feleletéből, mely így szól: „Haereticorum abiurationem recipi posse coram quopiam ab episcopo delegato ut Notario et aliquibus personis uti testibus.“ Ezen felelet egyébként azt is bizonyítja, hogy az abiurationnál szereplő pap mint közbizonyosság (legale testimonium) és egyházi közjegyző (testis autorizabilis) ténykedik. — Vesd össze: *Ballerini-Palmieri* i. m. II. köt. 63. l.

az „absolutio ab excommunicatione pro foro externo“ és a vele kapcsolatos reconciliatio-ritus is (1859. évi jul. 20. decretum szerinti ritus), hanem elégséges a gyónás „pro foro interno“ és az apostoli hitvallás (symbolum apostolorum) „pro foro externo“, amely hitvallási formulában nincsen semmiféle abjuratorius kitétel.³⁰⁾

Némely országban, főleg Olaszországban, az „abiuratio haereseos“ még a legujabb időkig is külön aktus volt a „professio fidei“-től.

De most már a legtöbb országban, vagy a IV. Pius pápa által a trienti zsinat megbízásából kibocsátott hitvallás („forma iuramenti professionis fidei“, a Pio IV. edita) van használatban, vagy pedig az a rövidebb hitvallási forma, a melyet a S. *Congregatio Inquisitionis* az 1859. jul. 20-án kibocsátott instructio kíséretében³¹⁾ tett közzé e cím alatt: „Modus excipiendi professionem fidei catholicae a Neo-Convertis.“

A IV. Pius-féle „professio fidei“-ben az „abiuratio“-t kifejező szavak ezek (az utolsó előtti bekezdésben:)

„ . . . simulque contraria omnia atque haereseos quascunque ab ecclesia damnatas et reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reiicio et anathematizo.“

(Az 1858. évi esztergomi érsektartományi Rituale ezen szavakat így fordítja magyarra: „És minden ezekkel ellenkezőt és mindennemű eretnokségeket, melyeket az anyaszentegyház kárhoztatott, megvetett és kiátkozott, hasonlóképen én is kárhoztatok, megvetek és kiátkozok.“)

Az 1859. évi jul. 20. (S. C. I.) „professio fidei“-ben pedig az „abiuratio“-t kifejező szavak ezek:

„Őszinte szívvel és igaz hittel utálok és megtagadok minden tévedést, eretnokséget és felekezetet, amelyek az imént megvallott szent, katolikus és apostoli római egyházzal ellenkeznek.“³²⁾

³⁰⁾ S. Congr. Inquis. 1878. nov. 20. dekretuma (lásd egész terjedelmében alább a III. B) pont elején az 1884. febr. 21. decr. szövegében); Hil. Sexten, Tractatus pastoralis de Sacramentis, Mainz, 1895, 516. l.

³¹⁾ Az instructio címe: „Instructio S. Congregationis Officii de Neo-Convertorum receptione.“ Acta et Decr. S. S. Conc. rec., Collectio Lac. III. 551.

³²⁾ Nem találván sehol egyházhatóságilag jóváhagyott magyar for-

(Németül: „Mit aufrichtigem Herzen und ungeheucheltem Glauben verabscheue ich daher und schwöre ab jeglichem Irrthum, jeglicher Ketzerei und Secte, welche der besagten heiligen, katholischen und apostolischen römischen Kirche entgegen sind.“)

Koholmányok azon „abiuratio“-formulák, amelyekkel a megtérőknek átkot kellett volna mondaniok előbbi tanítóikra, nevelőikre, szülőikre, elcsábítóikra, sőt önmagukra is.

Ilyen átkot tartalmaz a hirhedt, *Lányi* György ref. író által a 17. században (1676.) a jezsuitáknak tulajdonított „magyar átok formula“, amelynek hitelességét Dr. *Wald* königsbergi tanár 1821 évben megjelent husvéti iratában („paschale“) újból vitatta olyan formában, hogy a Magyarországon megtérő protestánsoknak ezen formula szerint kellett az „abiuratio“-t teljesíteni. Ezen ráfogás ellen állást foglalt *Jordánszky* Elek esztergomi kanonok, ³³⁾ kimutatva ezen koholt átokforma első nyomait és koholt voltát. Az 1822. évi pozsonyi nemzeti zsinat, hivatkozva *Jordánszky* művére, külön tiltakozást vett fel (sess. I.) aktáiba, ³⁴⁾ kijelentve, hogy Magyarországon a trienti zsinat óta mindig a IV. Pius pápa által előírt hitvallás volt használatban az akatholikusok megtérésénél és legfőlebb meg lőn az néha rövidítve, de soha olyan képtelenségekkel ³⁵⁾ teljes formula használatban nem volt.

Más országokban is cirkuláltak ilyen koholt formulák.
c) *Professio fidei*. (Hitvallás.)

Erről most már külön nem kell szólni, fent az „abiuratio“-val kapcsolatban volt már szó róla.

dítást, kénytelen voltam magam lefordítani a német szöveg után, a melyet a linzi „Theol. prakt. Quartalschrift“ 1886. évf. 302—3. lapján találtam. *Angol* szövegben ezen „professio fidei“ olvasható: Acta et Decreta SS. Conciliorum rec., Collectio Lacensis, III. köt. 550—2.

³³⁾ Al. *Jordánszky*, De haeresi abiuranda quid statuat Ecclesia Catholica, Strigonii 1822.

³⁴⁾ Acta et Decreta S. Conciliorum Rec., Collectio Lacensis, tom. V. 936. hasáb; *Scheerer* i. m. II. köt. 31. l.

³⁵⁾ A formula többek közt a következő abszurd hitvallást követeli a megtérőtől: 4. pont: a pápa szava Isten törvénye felett áll; 5. pont: a pápát Krisztusénál is nagyobb tisztelet illeti meg; 11. pont: a pápa megváltoztathatja a szentírást is; 17. pont: a Bold. Szűzet Krisztusénál is nagyobb tisztelet illeti meg. *Jordánszky* i. m. 100—104. l.

A „professio fidei“ módját a S. C. Inquisitionis 1859. jul. 20. instructio-ja ma így írja elő:

„Sacerdos superpelliceo et stola violacei coloris indutus sedet in cornu Epistolae (si SS. Sacramentum asservetur in tabernaculo), sin minus, in medio Altaris, et coram illo genuflectit Neo-Convertus; qui codicem Evangelii dextra manu tangens, emittit professionem fidei, prout inferius habetur: vel si nesciat legere, Sacerdos praelegit eidem tarde professionem, ut conversus eandem intelligere et cum Sacerdote distinctis verbis pronuntiare possit.“³⁶⁾

A IV. Pius-féle hitvallás szövegét meg lehet találni minden egyházmegyei (érsektartományi) *Rituale*-ban a „re conciliatio haereticorum“ szertartásnál.

Az 1859. jul. 20-iki S. C. I. instructio-ban előírt hitvallás (magyar és német) szövegét az V. fejezetben együtt az instructio (latin) szövegével közölni fogom egész terjedelmében.

Magyarországban a „professio fidei“ és „absolutio ab excommunicatione“ rendszerint szentmise alatt evangelium után történik.

d) *Absolutio ab excommunicatione*. (Kiközösítés alól való feloldás.)

A „haeresis externa, formalis, pertinax“ büntényét az egyházjog a pápának „speciali modo“ fentartott „latae sententiae“ kiközösítéssel sújtja. Régibb időben a „Coena Domini“ bulla volt erre nézve a jogforrás, manapság ennek helyébe IX. Pius pápának „Apostolicae Sedis“ constitutio-ja (1869. okt. 4.) lépett, melynek I. 1. pontja így kezdődik:

„Itaque excommunicationi latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae subiacere declaramus:

„1. Omnes a Christiana fide *apostas*, et omnes ac singulos *haereticos*, quocunque nomine censeantur, et cuiuscunque sectae existant, eisque credentes eorumque receptores, fautores ac generaliter quoslibet illorum defensores.“

Az „ipso facto“ (más szóval: „latae sententiae“) kiközösítést *pro foro interno* inkurrálja az, aki súlyos beszámíthatósággal elköveti az ilyen kiközösítéssel sújtott büntényt, tudva a kiközösítésről is és gondolva reá az elkövetés pillanatában. Ilyen „tudás“ híján nincsen „contumacia“, nem is inkurrálja a tettes a kiközösítést *pro foro interno*; legfőlebb

³⁶⁾ Acta et Decreta SS. Conc. rec., Collectio Lac., III. 551. I.

az egyházi bíró fog ellene büntető eljárást megindítani, de itt sem fog elmarasztaltatni, ha igazolja az „ignorantia censurae“-t. Aki *pro foro interno* kiközösítve tudja magát, az köteles tartózkodni mindazon egyházi jogok gyakorlásától, amelyek a „*toleratus excommunicatus*“-nak tiltva vannak.³⁷⁾

„*Pro foro externo*“ csakis akkor esik a büntettes belé a „*latae sententiae*“ kiközösítésbe, ha a bíró ellene büntető eljárást indítván, bírói ítéletben („*sententia declaratoria*“) kimondja, hogy ő elkövetve a bűntényt beleesett a kiközösítésbe, és ezen ítéletet a bíró közzé is teszi. Ezen ítélet folytán a büntettes a „*vitandus excommunicatus*“-ok osztályába tartozik, mert névszerint van kiközösítve (*nominatim excommunicatus*, helyesebben : *nominatim declaratus pro excommunicato*).³⁸⁾

Ezeket előrebocsátva világos, hogy igen ritka az eset, hogy az eretnekségből (*haeresis*) visszajövő egyénnek valóssággal szüksége van a kiközösítés alól való felmentésre.

„*Pro foro interno*“ (a gyóntatószékben) való felmentésre akkor szorulna az ilyen megtérő egyén, ha eretneksége idejében tudott az őt sújtó kiközösítésről és mégis annak dacára megmaradt az eretnek hiten. Ilyen eset a születésök óta akatholikusoknál ritka lesz. Valószínű azonban, hogy az előbb katholikus vallásról elpártolt, de most ismét visszatérni kívánó egyének („*apostata*“) közt akadnak olyanok, akik tudtak a kiközösítésről. Erről fent, a püspöki engedély kérésénél, volt már szó, ahol mondtam, hogy a gyakorlatban csakis ezen „*apostata*“-k megtérésénél kell a dolgot a püspöknek bejelenteni és tőle feloldozási hatalmat (a *peccato et censura*) kérni.

„*Pro foro externo*“ (a templomban nyilvánosan, a hivek jelenlétében) való felmentésre pedig szorulna a megtérő akatholikus, ha a kiközösítés ő ellene külön bírói ítéletben lőn kimondva (*sententia declaratoria, non condemnatoria*) és kihirdetve. Ez manapság még ritkább.

Az egyházi joggyakorlatban mégis mindenféle akatho-

³⁷⁾ Jos. *Laurentius* S. J., i. m. 302. I.

³⁸⁾ S. *Aichner*, *Compendium Juris Ecclesiastici*, ed. IX., Brixen 1900, 767. I.

likusnak „reconciliatio“-jánál megadatik az „*absolutio pro foro externo*“.

Ezen joggyakorlat annyiban helyes, mert, ha nem is esett az akatholikus a kiközösítés büntetése (censura) alá, de mint notórius eretneket a „*toleratus excommunicatus*“-ok sorába tartozónak vélelmezhetette őt mindenki, és illőnek látszik az is, hogy „*pro foro externo*“ is valami kifejezésre jusson az, hogy az egyház visszafogadja közösségébe azt, aki eddig közismerten azon kívül állott.

A *S. Congregatio Inquis.* 1859. jul. 20. instructio-jának szövegében, valamint az egymástól eltérő szövegeket tartalmazó partikuláris „*Rituale*“-kban egy általános feloldási formula van a kiközösítés alóli feloldozásra „*pro foro externo*“.

Az 1859. évi jul. 20. instructio formulája ez:

„*Auctoritate Apostolica, qua fungor in hac parte, absolvo te a vinculo excommunicationis, quam incurristi, et restituo te sacrosanctis Ecclesiae sacramentis, communioni et unioni fidelium in nomine Patris et Filii † et Spiritus Sancti Amen*“.

Ezen feloldozás után valamely penitenciát (ima, templomlátogatás, böjt, alamizsna) szab ki a megtérőre.

A *büntől* való feloldozás, (*forum internum*) természet-szerűen már megelőzte a kiközösítés alól „*pro foro externo*“ való feloldozást, mert nem lehet addig feloldozni valakit a büntetés alól, míg a bűn alól feloldozva nincsen.

Ahol a „*professio fidei*“ és „*absolutio ab excomm.*“ szent mise alatt evangelium után szokott megtartatni, ott a pap szent mise előtt közvetlenül meggyóntatja a megtérőt (előtte való nap is gyónhatik) és szent mise alatt áldozáskor az Oltári Szentséget nyújtja neki.

Azonban, sajnos, a nem születésük óta akatholikusok visszatérésénél nem tartják be ezen természetes sorrendet.

Lelkipásztori tankönyvek (*Schüch, Ricker* stb.) után indulva olyan gyakorlat fejlődött ki több helyen, amely szerint a megtérő előbb leteszi a *hitvallást* (együtt az „*abiuratio*“-val), azután a pap elmondja felette az „*absolutio ab excomm. pro foro externo*“ formuláját; ennek után *meggyóntatja* őt és végre *megáldoztatja*. Ha szent misével kapcsolatban történik az átvétel, akkor ezen sorrend követeli, hogy vagy szent mise

előtt történjék minden aktus, kivéve az áldozást, amely szent mise közben is történhetik, vagy pedig hogy ha evangelium után akarja a pap elvégezni a professio, abiuratio, absolutio (pro foro externo) aktusait, akkor egy másik pap gyóntatja meg a megtérőt szent mise közben úgy, hogy „Communio“-ig kész legyen vele.

Én, magam részéről, ezen sorrendet helyeselni nem tudom. „Pro foro externo“ feloldozásra a kiközösítés alól nincs is úgyszólván sohasem szükség, az tehát csak formaszerűség, amelynek „büntetés-oldozó“ természete is a gyónás előbbi végzését feltételezi.

Egészen más volt a középkorban, amidőn a püspök ünnepélyes szertartás kíséretében a templom kapujánál („ante fores Ecclesiae“) fogadta a megtért aposztátát és bevezette a templomba. Ezen szertartás most is benne van a „Pontificale Romanum“-ban („Ordo ad reconciliandum apostatam, schismaticum vel haereticum“); ez természetesen megelőzné ma is a gyónást.

Csakis a feltételesen megkeresztelendő megtérőknél kell a „professio fidei“-nek (együtt az „abiuratio“-val) megelőznie a feltételes keresztséget, ennek pedig meg kell előznie a gyónást és a kiközösítés alól való feloldozást. Erről alább a III. B. 6. pontban lesz szó.

7. Ha az annak idején az akatholikus lelkész által, de egyébként érvényesen megkeresztelt megtérő kifejezi abbéli óhaját, hogy a kath. keresztelési összes fel nem vett rítusokban (unctiones etc.) utólag részesíttessék, ezen kívánsága teljesítendő, és pedig az „Ordo baptismi adultorum“ szerint (nem az „Ordo baptismi parvulorum“ szerint,³⁹⁾ bár az igazi

³⁹⁾ Érdekes, de egészen logikus (bár első tekintetre ellenmondásnak látszik) az, hogy, ha egy születésétől katolikus egyénnek keresztelésénél, mely mindjárt születése után történt (tehát kisdéd korában), maradtak el valamely okból a keresztséget kísérő ceremóniák, és ha később ezen kath. egyén, mint *felnőtt* kéri ezen szertartások pótlását, akkor a kisdéd keresztelési rendje szerint (ordo baptismi infantium) kell a pótlást végezni. Ezt kimondotta a S. Congregatio Rituum 1836. évi aug. 27-én 4780. sz. a. a 3. pontban. Ugyanazon alkalommal a 4. pontban pedig úgy határozott a S. Rit. Congr., hogy az eretnekségben született és ugyanott mindjárt megkeresztelt egyénnél, ha később megtér és *felnőtt* korában kéri az elmaradt cerimoníák pótlását, a pótlásnak az „Ordo baptismi adultorum“ szerint kell történnie. Lásd ezen két határozatot és indokolásuknak egész szövegét: Wolff. Mühlbauer, Decreta

keresztelést mint gyermek vette is fel), de a vízzel való leöntés és az azt kísérő keresztelési forma elmarad, valamint átalakítandók a keresztelési aktust megelőző azon imák, amelyek még meg nem keresztelt egyént tételeznek fel. (Ezen utóbbi átalakításokat a „Rituale Romanum“ jelzi egy külön fejezetben: Tit. II. c, 5.: „Ordo supplendi omissa super baptisatum“ végén.)

A S. Congr. Inquis. 1859. jul. 20. instructio-ja erről így intézkedik:

„3. Quando denique validum iudicatum fuerit baptismum, sola recipitur abiuratio seu fidei professio, quam absolutio a censuris sequitur. Si tamen nonnumquam eiusmodi Neoconversus valde desideret, ut ritus in eius baptismo olim omissi, hac occasione suppleantur, Sacerdos huic pio eius voto morem gerere utique liberum habet. Debet tamen in tali casu adhibere *ordinem baptismi adultorum* et mutare mutanda ob baptismum iam valide susceptum.“⁴⁰⁾

8. A „reconciliatio“ után végzett megtérést magát, mintilyent, külön nem kell a kereszteltek anyakönyvébe bevezetni. (Kivételt képeznek az esetek, ha a keresztség „sub conditione“ mégis ki lett volna szolgáltatva; ezen eseteket persze, mint kereszteléseket, a kereszteltek anyakönyvébe bevezetni kell. Ezekről különben a B.) pontban lesz szó.)

De ajánlani kell a megtért egyénnek, hogy a kath. lelkészről nyert felvételi bizonyítvány alapján jegyeztesse fel a vallásváltoztatás tényét előbbi vallásának keresztelési anyakönyvébe, valamint, ha állami anyakönyvben is anyakönyvelve volt az ő születése, oda is jegyeztesse fel. Okvetlenül nem szükséges ugyan egyik sem, mert a vallásváltoztatás ténye a felvevő lelkész bizonyítványával magával igazolható. A vallásváltoztatásnak az állami születési anyakönyvbe való bejegyzéséről még a IV. fejezetben is lesz szó.

authentica Congr. Sacrorum Rituum, Tom. I., München 1865, 109—114. l. A két határozat ellentmondani látszik egymásnak, mert mindkét esetben „felnőtt“ egyén kéri és kapja meg az elmaradt szertartások pótlását; de mégsem ellenmondás, mert a „baptismus adultorum“ után az egyházra nézve idegen egyén lesz megkeresztelve, a cerimoniák pótlására nézve még az eretneket is ilyennek tekinti az egyház és megköveteli tőle az ünnepélyesebb pótlási módot.

⁴⁰⁾ Collectio Lacensis i. h.

Ahol a partikuláris egyházi törvényhozás a megtértek (convertitae) és elpártoltak (apostatae) külön jegyzékben való nyilvántartását előírja (igy van Magyarországon is), ott a „reconciliatio“-eseteket a „conversio“-k sorában be kell vezetni és pedig akkor is, ha feltételes keresztséggel volt kapcsolatban.

9. Ha a szülő vallásváltoztatása az illető államnak törvénye szerint a (nemebeli) gyermekek vallására, vagy ipso facto vagy valamely aktus mellett (például: Magyarországon a vallásváltoztatás folytán egy közös vallásra kerülő szülők új egyességet köthetnek a született 7 éven aluli és a születendő gyermekek vallására nézve), befolyással van, az ilyen országban a kath. lelkész mindjárt a megtérési eljárás végével utasítsa a vallásváltoztató szülőt, hogy a vallásváltoztatás tényét nemcsak saját születése (keresztelése) anyakönyvébe vezettesse be a kath. egyházba való belépésről nyert hivatalos bizonyítvány alapján, hanem ha a megtérőnek vannak gyermekei, jegyeztesse azt be összes már született gyermekeinek születését tartalmazó felekezeti és állami anyakönyvekbe. Erről különben alább a IV. fejezetben is lesz még szó.

B.) Az előbbi (A.) pontban szó volt a „reconciliatio“-sima, nem kuszált alakjáról, amidőn t. i. a megtérő akatholikus „keresztelt“ voltához kétség nem fér, vagy ha volt is kétség, az eloszlattatott. Most ezen (B.) pontban részletesen kell foglalkoznom azon esetekkel, a melyekben a megtérni kívánó egyén keresztsége körül kétség merül fel, és ismertetnem kell azon jogszabályokat, amelyek szerint kell történnie a „reconciliatio“-nak, ha a kétség el nem osztható.

Ha a keresztség körül kétség merül fel, nem szabad addig a „reconciliatio“ eljárását megkezdeni, míg a keresztség kérdése nem tisztáztatik.

A kath. erkölcstannak egyik sarkalatos elve, hogy a szentségek kiszolgáltatása körül a „pars tutior“-t kell követni. Ebből folyólag, hacsak valamely észszerű kétely marad is fen a vizsgálódás után, a keresztséget feltételesen kiszolgáltatni kell. És csakis akkor szabad előzetes kétség esetében, a feltételes keresztséget mellőzni, ha semmiféle észszerű kétely nem áll fenn sem a keresztség tényleges kiszolgáltatását, sem annak érvényességét illetőleg.

Ezt már egyszerű szavakkal kimondja a *Rituale Romanum* a felnőttek kereszteléséről szóló 15. általános rubrikában így: „15. Omnes autem, de quibus, re diligenter investigata, probabilis dubitatio est, an baptisati fuerint, si nihil aliud impediatur, sub conditione baptiscentur.“

Ha pedig a vizsgálódás eredménye az, hogy a keresztség kiszolgáltatása, vagy annak érvényessége nem is valószínű, akkor minden „conditio“ nélkül, tehát absolute kell kiszolgáltatni a keresztséget.

Ezen jogszabályokat már kimondotta a S. Congr. Inquisitionis 1859. júl. 20. (fent már többször idézett) inscriptio-ja, amely ezen munka V. fejezetében olvasható, de még részletesebben kifejtve, de lényegileg ugyanazon érdeemben, megismételte azokat a S. Congregatio Inquisitionis az 1878. évi nov. 20. és 1883. febr. 21-én hozott határozataiban.

Közlöm itt az 1883. febr. 21. határozatot, amelynek szövegébe egyúttal szóról szóra fel van véve az 1878. évi nov. 20. decretum is, valamint egy másik (1868. dec. 18.) declaratio is.

De Indagatione Ante Baptismum Conditionatum Facienda.

Decretum S. R. E. U. Inquisitionis die 21. Febr. 1884. latum. ⁴¹⁾

Dubium. Utrum, quando post diligentem indagationem de valore baptismi a Ministro haeretico collati nihil constiterit, nisi Ministellum baptizantem pertinuisse ad sectam Anglicanam, cuius Rituale validam praescribit materiam et formam, hoc factum sufficiat ad praesumendam baptismi validitatem, ita ut ad licite conferendum baptismum conditionatum speciali argumento probari debeat eius invaliditas; an vero praesumi debeat invaliditas baptismi a tali Ministello collati, ita ut sacerdos in tali casu conditionate rebaptizans irregularitatem non incurrat. Ratio praecipua dubitandi est, quod in Anglia praxis obtinet, qua omnium baptismatum ab haereticis collatorum invaliditas praesumenda, validitas autem probanda sit, et proinde juxta regulam, in Sacramento ad salutem necessario tutiorem partem esse eligendam, neo-conversis baptismum conditionatum semper conferri debeat, nisi testimonium personae omni fide dignae non solum de

⁴¹⁾ *Archiv für kath. Kirchenrecht*, 55. évf. 192. I., *Havi Közlöny* 1884. évf. 49—52. hasáb. (Rövidítve közli még: *Acta S. S. XVI.* 415—6. I.) *Zitelli* i. m. 303—5.

baptismo revera collato afferatur, sed etiam de perfecta ejusdem administratione, de qua tamen raro tantum probatio obtineri potest. Haec praxis praesumendi invaliditatem baptismi haereticorum in Anglia universaliter observatur quoad baptismata a Clero Anglicano, et a fortiori a Ministris Secretarum Wesleyensis, Anabaptistarum etc. collata.

Huic autem praxi obstare videtur *declaratio* Praelatorum Angliae relata in *Dubio* a S. Congregatione S. Officii die 18 Decembris 1868. soluto, ubi dicunt:

„Attenta praesertim diligentia juniorum e Clero Anglicano circa ritum baptizandi fideliter servandum, et attento proinde majori numero eorum, de quorum baptismatis infantilis valore non licet dubitare.“

Ex hac enim declaratione sequi videtur, baptismi a Clero Anglicano collati praesumi debere validitatem, juxta doctrinam a Benedicto XIV. in libro VII. de synodo Dioecessana, c. VI. u. 7. traditam: ibi „Episcopus diligenter investiget oportet, num in illa haereticorum secta, de qua agitur, aliquid innovatum fuerit circa baptismi materiam et formam a Christo institutas. Si enim utramque ab ejusdem sectae pseudo-ministris rite adhiberi deprehenderit, non potest permittere ut baptismus ullo pacto iteretur.“ Si igitur constet, aliquam a Ministro Anglicano fuisse baptizatum, juxta doctrinam Benedicti XIV. non amplius potest, ut videtur, baptismus ejus supponi fuisse invalidus. Hinc dubium.

Hisce dictis addendum est circumstantias in India fere easdem esse ac in Anglia, atque inter Missionarios praevalere opinionem unumquodque baptismum, collatum ab haereticis, quaecunque eorum secta, doctrina aut Rituale, praesumendum esse invalide collatum, ita, ut in quovis casu stricta requiratur probatio de facto baptismatis et de materia et forma rite adhibitae, nulla ratione habita de Rituali sectae, cui adscriptus erat ministellus baptizans.

Responsum. In Congregatione Generali S. Romanae et Universalis Inquisitionis habita coram Eminentissimis et Reverendissimis Dominis S. Romanae Ecclesiae Cardinalibus in rebus fidei Generalibus Inquisitoribus propositis dubiis, iidem Eminentissimi ac Reverendissimi Domini praehabito voto DD. Consultorum decreverunt respondendum prout sequitur, idest: *Detur Decretum fer. IV. 20. Novembris 1878*; quoad irregularitatem vero, juxta exposita non fuisse incursum.

Decretum autem feriae IV. 20. Novembris 1878 hoc est, scilicet:

„*Proposito dubio*, utrum conferri debeat Baptismus sub conditione haereticis qui ad Catholicam fidem convertuntur ex quocunque loco proveniant et ad quamcunque sectam

pertineant — Eminentissimi responderunt: Negative; sed in conversione haeticorum a quocunque loco vel a quacunque secta venerint, inquirendum est de validitate Baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur in singulis casibus examine, si compertum fuerit, aut nullum aut nulliter collatam fuisse, baptizandi erunt absolute: si autem pro temporum aut locorum ratione investigatione peracta, nihil sive pro validitate, sive pro invaliditate, detegatur, aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tunc sub conditione secreto baptizentur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abiurationem seu professionem fidei. Quoad abiurationem standum est Albitii regulae, scilicet quod si agatur de adolescentibus, qui annum 14 non attigerint, sola professio fidei catholicae ab iis exigenda est, antequam admittantur ad sacramenta, si vero agatur de iis, qui 14 aetatis annum excesserint, formalis sectae abiuratio, cui pertinuerint, est exigenda.“⁴²⁾

Nem szabad összetéveszteni ezen szigorubb, *tuciorisztikus* állásfoglalást azon enyhébb állásponttal, amelyet a *S. Cong. Inquis.* elfoglal azon házasságok érvényességének megítélésénél, amely házasságot kötő hitvesek egyikének keresztsége kétséges. Erre nézve a *S. Congr. Inquisitionis* 1830. évi nov. 17-én⁴³⁾ oly értelmű határozatot hozott, hogy a keresztség kiszol-

⁴²⁾ *Zitelli* i. m. 305. l. — A 14 éven alúli gyermekekre vonatkozó részét az 1878. évi decretum-nak csak *Zitelli*-nél találtam.

⁴³⁾ Világos lesz a dolog, ha az 1830. nov. 17. határozatot egész szövegében közlöm. A *S. C. Inquis.* az annecy-i püspök kérdésére: vajjon egy kath. félnek egy kétesen megkeresztelt kálvinista vagy lutheránus féllel való házassága nem érvénytelen-e a „cultus disparitas“ miatt — így felelt 1830. november 17-én: (P. Gasparri, *Tractatus Canonici de matrimonio*, II. kiad. Páris, 1900, I. köt. 411—4. l.) „1. Quoad haeticos, quorum sectae ritualia praescribunt collationem baptismi absque necessario usu materiae et formae essentialis, debet examinari casus particularis; 2. Quoad alios, qui iuxta eorum ritualia baptizant valide, validum censendum est baptisma. Quodsi dubium persistat etiam in primo casu, censendum est validum baptisma in ordine ad validitatem matrimonii; 3. Si autem certo cognoscatur nullum baptisma ex consuetudine illius sectae, nullum est matrimonium.“

Ezen határozat házasságkötés esetére a keresztség ténye, valamint érvényessége tekintetében jogvélelmet állít fel, amelyet minden egyes esetben bizonyítékokkal kell megdönteni; de addig a keresztség, ha kétes is, a jogvélelem folytán kiszolgáltatottnak (quaestio facti), illetőleg érvényesnek (quaestio iuris) tekintetik és az ilyen egyénnek egy biztosan megkeresztelt egyénnel való házassága keresztyének közti há-

gáltatása körül fennforgó és el sem oszlatható kétség (*dubium facti*), nemkülönben a biztosan kiszolgáltatott keresztség érvényessége körüli kétség (*dubium iuris*) nem idézi elő a „*cultus disparitas*“ bontó akadályt, hanem prezumálandó (*praesumptio iuris*, jogvélelem) a keresztség megtörténte, illetőleg érvényessége, úgy, hogyha később be is bizonyulna az illető fél keresztség-hiánya, a házasság érvényes (szentségi házasságnak tekintetik, és érvényesnek tartatik a jövőben még akkor is, ha a házasság megkötése után a keresztség hiánya, illetőleg érvénytelensége beigazolást is nyerne. Csakis egy esetben volna érvénytelen a házasság, mint szentségi házasság, t. i. ha mindkét fél keresztségéről kiderülne, hogy nem voltak megkeresztelve, de ezen esetben is fennáll a „*matrimonium naturale*.“

Az 1830. évi nov. 17. decretum 3. pontjának szövegezése kizárja a jogvélelem alól azokat, a kiknél úgyszólván *biztos* a keresztségnek *meg nem történte*; ilyenek azon eretnekek, a kiknek felekezete vagy egyáltalában nem ismeri a keresztséget, vagy más anyagot és alakot használ.

De nem zárja ki a határozat a jogvélelem alól azokat (decr. 1. pontja), akik oly felekezethez tartoznak, amely a keresztség helyes anyagát és alakját kötelezőleg elő nem írja. De még ilyen esetben is t. i., ha nem is kötelező a kellő „*materia*“ és „*forma*“ az ilyen felekezetben, a jogvélelem a keresztség mellett szól mindig, ha annak meg nem történte, illetőleg érvénytelensége csupán kétes (nem pedig bizonyos).

A határozat 2. pontja egész világosan kimondja, hogy azon keresztény felekezetekhez, a melyeknél a keresztség megvan, az anyag és alak kellő, és azok alkalmazása kötelező, tartozó egyének keresztsége biztosan érvényesnek tekintendő (jogvélelemtől eltekintve).

Scherer a 3. pontot azon esetre vonatkoztatja, ha a házasságkötés után tudódik ki a keresztség érvénytelensége; pedig a szövegből világos, hogy itt is előzetes kitudódásról van szó: a 2. pont első részében ugyanis szó van azokról, kiknek keresztsége biztos (nincs szükség jogvélelemre), a 2. pont második részében azokról van szó, kiknek keresztsége kétes, akár („*etiam*“) tartoznak a kellő keresztséggel nem bíró (1. pont) vagy pedig azzal bíró (2. pont 1. része) felekezethez (itt van tehát a kétség miatt szükség a jogvélelemre); a 3. pont szól azokról, kikről bizonyos, hogy keresztségük „*ex consuetudine sectae*“ érvénytelen (itt a jogvélelem nem használható, mert hiányzik előfeltétele: a formailag érvényes keresztség).

De az 1830. nov. 17. határozatot itt csak a kép teljessége végett közlöm. A megtérésnél (*conversio*) az 1830. nov. 17. decretum szabályai nem alkalmazhatók; erre nézve az egyházjog már szigorúbb álláspontot foglal el. Tévesen fogja fel tehát ezen decretum értelmét Nyögér A. (Havi Közlöny 1904. évf. dec. szám 1538. has.), mikor az unitáriusok „megtérésénél“ betartandó szabályok forrásaként idézi e decretum-ot.

ság) volna.⁴⁴⁾ Csakis ha mindkét félről bebizonyulna később, hogy nem voltak megkeresztelve, ezen esetben dőlné meg a praesumptio, a házasság „szentségi” jellegét illetően: praesumptio cedit veritati.“

Egészen másképpen áll a dolog az akatholikusok „megtérésénél.”

A megtéréseknél és (a házasságot kivéve) a többi szentségek felvételénél az előzőleg már felvett keresztség érvényessége tekintetében az egyházi tételes jog (S. C. Inquis. 1859. jul. 20., 1878. nov. 20.) és részben a joggyakorlat is erkölcsi bizonyosságot (certitudo moralis) kíván meg, úgy, hogyha valamely áttérésnél egyáltalában bizonyos a keresztség hiánya, a keresztség absolute szolgáltatandó ki, ha pedig csak kétes (rationabile dubium, iuris aut facti), akkor kiszolgáltatandó „sub conditione.”

A keresztségre nézve megkülönböztetendő a „quaestio facti” (t. i. az, vajjon tényleg kiszolgáltatott-e a keresztség?) a „quaestio iuris”-tól (vagyis az, vajjon a keresztség, feltételezve annak tényleges felvételét, érvényesen lett-e kiszolgáltatva?).

A „quaestio facti” alá tartozik az az eset is, mikor valaki olyan felekezetből tér át, amely a keresztséget (esetleg csak a kisdetek keresztségét) elveti.

A „quaestio iuris” szempontjából érvénytelen azon felekezetek keresztsége, amelyek vagy a keresztség anyagára (materia sacram.) vagy alakjára (forma sacram.) eltérnek a kath. egyháztól. (Maga az a körülmény, hogy némely felekezet a három isteni személy neveit csak ugyanazon egy isteni személy 3 nevének tekinti — mint az unitariusok, újabb protestans felekezetek — nem teszi érvénytelenné, sőt kétséssé sem a keresztséget, feltéve, hogy a 3 isteni személy neve a keresztelés formájából ki nem hagyatott.)

A „quaestio iuris” alá tartozik azon eset is, amidőn kétség merül fel, vajjon a keresztséget kiszolgáltató egyénnek (lelkésznek) volt-e szándéka szentséget kiszolgáltatni.

⁴⁴⁾ Ennek részletes fejtegetését és bizonyítását lásd egy előző művemben: A vegyes házasságokra vonatkozó tételes jog és gyakorlati eljárás, Pécs 1904, 18—21. l.

Az már első tekintetre világos, hogy a szándéknak nem csak a fizikai külsőségre (*intentio externa*, helyesebben : *intentio faciendi ritum indifferentem*) hanem a szertartásnak vallási és egyházi jellegére (*intentio interna*, helyesebben : *intentio faciendi „sacrum“ ritum*) kell irányulnia.⁴⁵⁾

A „szentség-kiszolgáltatási szándék“ lehet *kifejezett* (*intentio explicita*) és ez akkor van meg, ha a szentséget kiszolgáltató egyén egyenesen Krisztus rendelkezésre, a szentség lényegére (a szentség Krisztus által rendelt látható jele az ezen jelhez Krisztus által kötött kegyelemnek) gondol, és szándéka arra irányul, mikor keresztel.

De lehet *nem kifejezett* szándék is (*intentio implicita*) és ez akkor van meg, ha a keresztelő egyén nem gondol Krisztus rendelkezésre, vagy a cselekvény „szentségi“ jellegére, sőt talán nem is tud arról (pogány, zsidó, hitetlen katolikus, vagy akatholikus is érvényesen „képes“ keresztelni), de általában mégis szándéka van azt tenni, mit az egyház tesz. Az azután mellékes, hogy ő maga mit tart az egyháznak ezen szokásáról, annak hatályáról; az is mindegy, hogy mások talán játéknak tekintik-e az általa végzett keresztelési cselekvényt, csak ő benne magában lett legyen meg ezen belső, tán külsőleg ki sem fejezett, sőt róla fel sem tételezhető szándék. Így érthető, hogy Szent *Athanasius* az általa gyermekkorban, játékközben kiszolgáltatót keresztiséget érvényes keresztiségnek tartotta, valamint így érthető *Genesius* színész (*mimus*) esete, akit egy másik pogány színész a színpadon keresztelt meg *Diocletianus* császár jelenlétében és *Genesius* hirtelen belső átalakulást érzett magában, megvallootta *Diocletianus* előtt hitét Krisztusban és vértanui halált szenvedett.⁴⁶⁾

⁴⁵⁾ Az „*intentio externa*“ elegendőségét tanították *Luther* és *Kálvin* (*Chr. Pesch* S. I., *Praelectiones Dogmaticae*, tom. VI. 108. l.), ami az ő tanításuk rendszerében (a szentség a hit felkeltését célozza, erre pedig elég a *materia* és a *forma*) érthető volt. A kath. theologusok közt is sok híve volt még a trienti zsinat után is ezen felfogásnak, de ma már a theologusok „*sententia communis*“-a elveti a merőben „*externa intentio*“-t. *Pesch* i. h. 107—114.

⁴⁶⁾ *Ballerini-Palmieri* i. m. IV. köt. 480. l.

A *trienti* zsinat ezen „*intentio implicita*“ fennállását a keresztlő egyénben, mint az érvényességhez szükséges minimális szándékot, jelölte meg egy dogmatikus tételben, mely így szól (sess. VII. can. 11. de sacramentis in genere):

„Si quis dixerit in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, *non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia*: anathema sit.“

És *negatív* alakban ugyanazt kimondotta VIII. Sándor pápa (prohibita propositio 28.) amidőn 1690. dec. 7-én más tételekkel együtt *elvetette* ezen tételt:

„28. Valet Baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptisandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo, quod facit Ecclesia.“⁴⁷⁾

Ezen tételnek kárhoztatásából világos, hogy az olyan keresztség, amelynek kiszolgáltatásánál a keresztlő formaliter és expresse kizárja a fentemlített „*implicita intentio*-t, vagy az „*explicita intentio*“-t, érvénytelen.

Kérdéses csak az lehet, hogy érvényes-e akkor a keresztség, ha az „*explicita*“ vagy pedig az „*implicita intentio*“ nem lőn ugyan formaliter és expresse kizárva, de nem is lőn sem egyik, sem másik formaliter és expresse felindítva, viszont azonban a keresztlő egyén, az ő vallási felfogásából folyólag merő formaságnak, külsőségnek tartja a keresztelest és csakis mint ilyent akarta azt végezni?

Ezen kérdésre *tagadólag* kellene válaszolni, ha ő neki csakis egy „*fizikai aktusra*“ irányult a szándéka (*intentio externa*).

De *igenlőleg* kell felelni, ha ő a legcsekélyebb mértékben is „*keresztény vallási szertartásnak*“ tekintette a keresztelési cselekvényt (*intentio interna*).

Ha a fenti kérdésre az említett módosítás („a legcsekélyebb mértékben is keresztény szertartásnak tekinti“) mellett, igenlőleg *nem* felelnénk, akkor azt kellene mondani, hogy olyan *hitetlen katolikus pap*, aki maga a keresztség természetfeletti hatásában és Krisztus általi alapíttatásában nem hisz, mindig érvénytelenül szolgáltatja ki a keresztséget. És

⁴⁷⁾ Denzinger, Enchiridion, ed. IX. 1900, 276. l.

mivel nem lehet tudni, melyik pap volt vagy állandóan vagy legalább életének némely pillanatában ilyen hitetlen, a hivek a legnagyobb bizonytalanságban volnának keresztségük érvényességét illetőleg. És még inkább érvénytelennek kellene tartani az unitáriusok, valamint az összes protestans felekezetek által kiszolgáltatott keresztséget, mert ők a keresztségnek természetfeletti hatásait és az örök üdvre való szükségességét tagadják, de mégis Krisztus által rendelt vallási szertartásnak tartják. Más szempont az, ha valamely felekezet a keresztség anyagát vagy alakját is megváltoztatná: akkor már emiatt ugyanis érvénytelen volna a keresztelés. A magyarországi *unitáriusok* azonban ma is még használják a helyes anyagot és alakot.⁴⁸⁾

⁴⁸⁾ Nyögér Antal: „Az unitáriusok keresztelése“ (Havi Közlöny 1904. évf. febr.—dec. számaiban megjelent „Az unitarizmus“ című tanulmány II. része) című igen érdekes cikkben előadván előbb az unitáriusoknak, főleg magyarországi, történetét, a II. részben az unitáriusok által kiszolgáltatott keresztség érvényességéről értekezik (okt. nov. dec. számok), és oda konkludál, hogy bár az unitáriusok megtartották a keresztség anyagát és alakját, mégis nem valószínű, hanem csakis lehetséges, hogy érvényesen keresztelnek, és azért nem *absolute*, hanem *conditionate* megismétlendő a keresztség a megtérő unitáriusnál; mert mint Nyögér mondja: „Az unitárius valláselv egyenesen kizárja azt, hogy az unitáriusok által végzett keresztelés érvényességgel bírjon, ámde e keresztelést mégis emberek végzik, kiknek egyike-másika vagy ezek közül némelyiknek egyik-másik keresztelő ténykedésénél talán-talán mégis megvolt szándéka azt tenni, amit Krisztus, az egyház ugyanezzel a ténykedéssel cselekszik. Ez esetben az ilyen szándékkal végzett keresztelés szentségileg érvényes. S mivel nem tudhatjuk, melyik keresztelésök történhetett így, azért a *conditio*-t, a föltételt kell az ily keresztelésnél alkalmazni, ami ha szükséges, nem akadályoz, ha pedig nem szükséges, nem profanálja a szentségi actus-t.“ (Havi Közlöny 1904. dec. sz. 1537—8. has.) Nyögér az „unitárius valláselv“ alatt azt érti, hogy az unitáriusok Socinus (Sozzini) idejében úgy mint napjainkban (idézi Ferencz: „Unitárius Káté“, 1899. munkáját is) elvetik a Szentháromságot, az eredeti bűnt, a keresztség belső és természetfeletti hatályosságát és a keresztelést csak „a keresztény hit egy külső ünnepélyes nyilvánítása“-nak tartják, bár azt tanítják, hogy: „a keresztség az a vallásos szertartás, mely által az ember a keresztény vallás tagjai közé az anyaszentegyházba ünnepélyesen beavattatik.“ Nyögér mellesleg azért is érvénytelennek tartja az unitáriusok keresztelését, mert ők csak kényszerűségből tartották meg a gyermekek keresztelésének szokását: a *deési egyezkedés*

De ez t. i., hogy a hitetlen *katholikus pap vagy világi, az unitárius vagy* más akatholikus keresztény igen ritkán fogja úgy kiszolgáltatni a keresztséget, hogy csakis egy „fizikai aktust“, nem pedig vallási szertartást akar végezni, de mégis lehetséges. Nemcsak lehetséges, de valószínű már az, hogy egy zsidó vagy pogány, ha keresztelne, csakis „fizikai aktust“ akart végezni. De biztosan mondani azt, hogy a keresztelőnek megvolt a „belső szándéka“ kereszteni vagy hogy nem volt meg a „belső szándéka“, sohasem lehet.

Mégis különbség van a katolikus keresztelő és a nem katolikus keresztelő közt.

A katolikus keresztelő (pap vagy világi hívő) keresztelése csakis akkor lesz józanul kétség alá vonható, ha az ő egyéni hitetlensége és a keresztelestől való egyéni vélekedése mint bizonyítható tény lép előtérbe.

(complanatio Desiana) 1638. júl. 17-én kötelezte őket erre, nyilvánvalóan azért, mert akkortájt már igen sokszor teljesen elhagyták az unitáriusok a gyermekek keresztelését.

Részemről, bár elismerem, hogy *Nyögér A.* hasznos szolgálatot tett a tudománynak a nagy szorgalommal összegyűjtött adatok közlésével, nem tudok vele teljesen egyetérteni bizonyítás módjára, de legkevésbé a konkluzióra nézve. Ami az *elsőt* illeti, kár volt belekeverni az „actualis, virtualis, habitualis, interpretativa“ intentio szempontjait (hisz ezeknek megkülönböztetése az „advertentia“ fokára vezethető vissza); mert az unitárius keresztelőnél nem a pillanatnyi lélekjelenlét intenzivítása szerint specifikált szándékot, hanem a mindenesetre legalább virtualis szándéknak „terminus ad quem“-jét és annak tartalmát kell csak vizsgálódás alá venni; és épen e tekintetben minden hosszasság mellett sem kimerítő *Nyögér* bizonyítási eljárása. Ami pedig a *konkluziót* illeti, én épen ellenkező konkluziót vonok le az ő általa is előadott adatokból t. i.: Az unitárius lelkészek szándéka is (mint kátéjuk fent idézett meghatározásából látni) „*keresztény vallási szertartásnak*“ tekint; a keresztséget, amelyről eo ipso tudják, hogy Krisztus rendelte azt el („Euntes docete etc.“). Ha tehát ők mint „keresztény vallási szertartást“ akarják kiszolgáltatni, akkor már ők a Krisztus által rendelt keresztséget akarják kiszolgáltatni, és az csak egyéni és felekezeti hittévelyüknek tudandó be, ha ők ezen Krisztustól eredő keresztség mivoltáról és hatályáról másképp vélekednek, mint a katolikusok, vagy talán másképpen, mint a protestánsok is. Szorosan véve tehát ő nekik „*explicita intentio*“-juk van, mert Krisztus által rendelt szertartást akarnak teljesíteni. Ebből következik, hogy az unitáriusok által kiszolgáltatott keresztség is *rendszerint érvényesnek* mondandó, mert megvan az „*explicita intentio*“ for-

Az akatholikus keresztelő (lelkész vagy világi) keresztelese ellenben józanul kétség alá vonható teljesen, eltekintve az ő egyéni felfogásától, már akkor és pedig minden esetben, ha az ő *felekezete* magát a keresztséget, feleslegesnek tartja vagy annak anyagát vagy alakját nem tartja lényegesnek.

A kettő között a különbség tehát az, hogy az előbbi esetben a kétség egyszerű azért, mert hiteles adatok vannak az egyes személyről; a másik esetben pedig azért, mert hiteles adatok vannak a felekezetről.

Mivel pedig a házasság szentségétől eltekintve (ahol a keresztség hiánya egyik félnél nem okozná még a házasság szentsége érvénytelenségét, mert a kétes keresztség esetére a fenti S. C. I. decretum szerint az egyház fenn nem állónak tekinti a „cultus disparitas“-t), a többi szentség felvételénél a katolikus lelkész tartozik biztonsággal (*certitudo moralis*) birni arról, hogy a keresztség kiszolgáltatott, és ha nincs ilyen biztosság, sőt akár a „*quaestio facti*“ (*factum collationis baptismi*, a keresztség tényleges kiszolgáltatása) akár a „*quaestio iuris*“ (*materia, forma, intentio* miatt a kiszolgáltatás érvényessége) körül észszerű kétség merül fel („*dubium rationabile, probabile*“), a keresztséget feltételes alakkal („*sub conditione*“, helyesebben szólva: „*cum forma conditionata*“) meg kell ismételni.

málsan és *expresse* is. De mégis mivel ők az eredendő bűn létezését tagadják és a keresztséget hatály nélküli vallási szertartásnak tartják, aggódni *lehet*, hogy ők *egyes esetekben talán* vagy az anyag vagy az alak körül lényegbe vágó változtatást tesznek (az alak körül talán azért is, mert nem hisznek a Szentháromságban), vagy pedig *formaliter és expresse* kizárják az „*explicita*“ vagy az „*implicita intentio*“-t és így érvénytelenül szolgáltatják ki a keresztséget. De ezek csak „*lehetséges*“ és „nem valószínűtlen“ esetek, amelyekre való tekintettel észszerű a keresztségnek (megtérés esetén) való „*sub conditione*“ megismétlése (amint Magyarországon el is van rendelve általános szabálylyal). Azonban az unitárius keresztelese érvénytelensége nem rendes szabály, mert ha ez volna, akkor a keresztséget „*sine conditione*“ (tehát: *absolute*) kellene kiszolgáltatni, csak úgy, mint meg kell „*absolute*“ keresztelni az olyan megtérőt, akinek *felekezete* elvetette teljesen a keresztséget vagy megváltoztatta annak anyagát vagy alakját; *absolute* kellene keresztelni, dacára annak, hogy *lehetséges* mégis, hogy meg lett keresztelve az általános hitelv ellenére is.

Konkrét alakban akkor áll elő a keresztelés ezen megismétlésének esete, mikor a megtérésnél eljáró kath. lelkész az eljárás megkezdése előtt kutatja, a megtérni kívánó és állítólag megkeresztelt egyén keresztelésének tényét és annak érvényességét.

A konkrét esetek a következők lehetnek:

a) Ilyen kutatásra nincsen szükség, ha a megtérni kívánó egyén valamely nem keresztény felekezetből jön és sem ő maga nem tud arról, hogy valaha meg volt volna keresztezve, sem komoly számbavehető oldalról és forrásból e pontot illetőleg közlés a kath. lelkészhez nem érkezett.

Ezen esetben tehát a megtérési eljárás az lesz, amelyet fent II. alatt előadtam: a megtérni kívánó egyén katechumenképen kezelendő és megtérése rendes keresztség útján (cum forma non conditionata seu absoluta) történik.

b) Ha a megtérni kívánó egyén vagy maga állítja, hogy meg van keresztezve, vagy komolyan számbavehető oldalról és forrásból közlés érkezett e pontot illetőleg a lelkészhez, az esetben a kath. lelkésznek kutatnia kell első sorban a keresztelés ténye, *másodsorban* annak érvényessége után.

a) A keresztelés ténye jogilag teljesen beigazoltnak tekintendő, ha lelkési bizonyítvány (főképpen de nem okvetlenül és kizárólag: keresztelési anyakönyvi kivonat) által vagy ennek hiányában legalább egy tanu⁴⁹⁾ által bizonyítatik. Ezen tényt, a keresztelés tényét, illetőleg a kath. egyház jog hiteles bizonyítványnak tekinti az akatholikus lelkész bizonyítványát is, mert a keresztségnek érvényességi hatállyal kiszolgáltatója („minister quoad validitatem“) minden ember, tehát az akath. lelkész is, és ha ő keresztez, az ő tanúsága vagy hivatalutódjának tanúsága a keresztelés fizikai tényére nézve mindenesetre bizonyító erővel bír.

Ha az említett teljes igazolás nincsen meg, azon eset-

⁴⁹⁾ Glossa ad c. 111. D. IV. de consecr. et ad c. 51. X. II. 20. („Creditor ergo testimonio unius in baptismo et in consecratione ecclesiae.“) *Benedictus* XIV. Pp., Postremo mense (1747. febr. 28.) §. 31, R. Scherer i. m. II. köt. 83. l. 32. j.

ben a keresztség „*sub conditionata forma*“ kiszolgáltatandó és a megtérési eljárás az alábbi szabályok szerint végzendő.⁵⁰⁾

Ennek oka az üdvösség biztosítása, mikor annak alapja kétséges.⁵¹⁾ Még nagyobb lesz a kétség, ha a keresztség ki nem szolgáltatását vélelmezni is lehet vagy abból, hogy az illető felekezet nem tekinti kötelező dolognak a keresztség felvételét (legalább gyermekkorban nem, mint a nazarénusok, baptisták) vagy nem írja elő kötelezően a szentségi anyagot (víz) vagy alakot (Szentháromság neve.)

⁵⁰⁾ Kath. szülöktől származó egyéneknek, kik születésük után legalább egy ideig katolikus szüleiknél voltak nevelésben, *jogvélelem* áll fenn a keresztség tényleges kiszolgáltatása tekintetében, vagyis a kath. lelkész az ilyennél nem tartozik követelni a keresztelés tényének igazolását, de ha mégis valamely konkrét körülmény az ellenkezőre (t. i. a keresztség ki nem szolgáltatására) hagyna következtetni (milyen a szülők teljes vallástalansága és az azon vidéken vagy városban előforduló esetek, hogy gyermekek keresztleetlenül maradnak), az esetben a kath. lelkész mégis kutatni és, ha a kétség észszerűnek látszanék, feltételesen újra keresztelni tartoznék az illetőt, akár megtérőről, akár csak egyszerűen ilyen egyének szentséghez való bocsátásáról van szó. Ez főleg aktuálissá válik a házasságkötésnél (más szentségnél nem szokás keresztlevelet előkérni), akár egy akatholikusnál, ki kath. személylyel akar „vegyes“ házasságot kötni, merül fel a kétség, akár egy katolikusnál. A különbség csak az, hogy a megtérni nem kívánó akatholikust nem szabad megkeresztelni, mert ez az akath. pásztor kíségetése volna, de a házasság érvényessége szempontjából nem is szükséges, mert mint fent láttuk, (S. C. I. 1830. nov. 17.) a keresztség körüli kétség esetében a „cultus disparitas“ bontó akadálya nem áll fenn, hanem fennáll, ha az egyik fél akatholikus, a „mixta religio“ tiltó akadálya. Lásd ennek bővebb (*Demkó*-val szemben) fejtegetését *művemben*: A vegyes házasságokra vonatkozó tételes jog és gyakorlati eljárás, Pécs 1904., 20—1. l.

⁵¹⁾ A gör. keleti vallásról jövő megtérő keresztségének érvényességét, ha teljes bizonyítékot nem tud felmutatni (keresztlevel vagy tanu), szintén nem volna szabad vélelmezni a megtérési eljárásnál, nem azért, mintha ők a keresztelést nem tekintenék kötelezőnek (*factum*) vagy annak anyagát és alakját nem tartanák kötelezőnek vagy a keresztelési szándék volna a gör. keleti lelkésznel kétségbe vonható, hanem egyszerűen azért, mert kétséges a keresztelés ténye (*factum*) és nem kath. felekezettel nem vélelmezheti a kath. lelkész a keresztelés kiszolgáltatása körüli lelkiismeretességet, gyengédséget, anélkül, hogy vélelmezhetné annak ellenkezőjét. Ha ez utóbbi állana, akkor abszolút alakban kellene keresztelni. De mivel az előbbi feltevés a kath. egyházjogi álláspontból a helyes, azért *feltételes* alakban lehet és szentségfelvétel előtt (házasságkötéstől *esetleg* eltekintve) kell keresztelni.

Ha azonban az említett *teljes igazolás* a kereszteleés tényét illetőleg megvan, akkor tovább kell kutatni a keresztség érvényessége tekintetében.

β) A *kereszteleés érvényessége* erkölcsi bizonyossággal beigazoltnak tekintendő, ha a megtérő régebben katolikus volt és kath. módon lett megkeresztelve, vagy ha olyan felekezetben lőn megkeresztelve, amely felekezet a keresztség anyagát és alakját megtartotta és azokat kötelezőleg előírja (ez elmondható: az ág. ev., ev. ref., az anglikán vallásról, valamint még az újszövetségi szentírás alapján álló legtöbb egyéb felekezetekről, aminők az unitáriusok, baptisták, nazarénusok, methodisták) és olyan dogmatikai álláspontot nem foglal el a keresztség szükségessége tekintetében (eredeti bűn, a keresztség természetfeletti átalakító hatása), hogy alaposan aggódni lehetne a szükséges „intentio” hiányától.

Világossá tettem ezen kérdést fentebb egy jegyzetben a magyarországi unitáriusok példájával.

γ) Ha akár a szentségi anyag vagy alak miatt támad észszerű kétség (minő volna például: ha azon felekezet nem írná elő kötelezőleg a szentségi anyag vagy alak használatát), akkor a keresztséget „*cum forma conditionata*” ki kell szolgáltatni. Ugyanez áll, ha a keresztelő egyén a „*intentio*”-ja körül merül fel ilyen kétség.

A megtérési eljárás ezen esetben azon szabályok szerint végzendő, amelyeket alább (1—8 pont) fogok előadni, amelyek ugyanazok, mint a fenti, a „*reconciliatio*” rendes formájára nézve előadott (III. A) 1—8. pont) szabályok, mégis azon módosítással, hogy a feltételes keresztség is beléillesztendő a megtérési eljárásba és ennek megfelelően a templomi „*reconciliatio*”-nak ott felsorolt aktusai is (a. b. c. d.) ennek megfelelően módosulnak.

Ha pedig sem a szentségi anyag, sem az alak, sem a kiszolgáltató egyén szándéka (*intentio*) körül észszerű kétség nem támad: ezen esetben a keresztség „*cum forma conditionata*” nem lesz megismétlendő, hanem a megtérési eljárás azon jogszabályok szerint lesz végzendő, mint fent III. A) alatt előadtam, vagyis ez esetben a „*reconciliatio*” rendes formája lesz betartva.

Tekintettel az akatholikus szektáknak a szentségekről hirdetett tanaira, el lehet mondani, hogy a gör. keletieket és más keleti szektákat (nesztorián, monofizita) kivéve az összes „protestans” nevezet alá foglalható felekezetek keresztelésének érvényességére nézve némi kétely merülhetne fel a keresztelő egyén szándéka (intentio) miatt, mert nem ismervén el ezen felekezetek kath. értelemben vett szentséget, nem ismervén el a keresztelés természetfeletti átalakító hatását, félő lehet, hogy ilyen dogmatikus alapon álló keresztelő egyén a keresztelést csakis mint „fizikai aktust” akarta elvégezni és nem mint vallási szertartást.

De visszanézve még az előbbi bekezdés tárgyára, félő lehet az is, hogy az ilyen dogmatikus alapon álló keresztelő egyén lényegtelennek és azért megváltoztathatónak tekintette a keresztség anyagát, vagy alakját is. A szentségi alak („Ego te baptiso in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti”) tekintetében ilyen feltevésre támpontul szolgálhat az is, hogy az összes felekezetek a Szentháromság dogmájára nézve talán csak szavakban, de realiter nem különböznek az unitáriusoktól, kiket azért szintén a fenti tág értelemben vett „protestans” nevezet alá szokás foglalni.

És ezen aggodalom a „protestans” nevezet alá foglalható felekezetek tekintetében főleg a 18. század óta vált általánosabbá, mert azóta ezen felekezetek kebelében a racionalismus mind szélesebb körben talál pártolókra, főleg a lelkészek körében.⁵²⁾

⁵²⁾ Legújabban (1905. május hó) nagy port vert fel a németországi sajtóban a *Mauritz*-féle eset, amely szomorú világosságot vet a németországi protestánsok felfogására és eljárására a keresztelés tekintetében és amely igen félő, nem sporadikus, hanem szimptomatikus jelleggel bír. A dolog illusztrálása végett egyik magyar lapnak (1905. jun. 7. szám) a fentemlített esetet ismertető közleményét hasznosnak vélem ide felvenni. A közlemény így szól:

„**Mauritz lelkész esete.** Egy *Mauritz* nevű lelkész kereszteléseit tudvalevőleg a *bremai* senatus érvénytelennek nyilvánította, mert ő a szokott formákat nem tartotta be. A *bremai* törvény 57. szakaszának magyarázata szerint jogában áll a senatusnak is és a protestans püspököknek is egyházi dolgokban hozzászólni. Ezen jog alapján *Mauritz* lelkészt a senatus elé idézték. Itt a vádlott néhány ellene felhozott vádat megcáfolhatott; így például: hogy ő nem vízzel keresztel, hogy ő egyáltalán

Hogy mely felekezetekkel szemben és mely országokban érte el az imént előadott okokból keletkező kétség (dubium) már napjainkban az „ésszerűség“, „alaposság“ fokát (dubium rationabile, probabile), azt általánosságban megmondani nem lehet. Ez a kath. lelkész egyéni elbírálására van hagyva.

Csak ha ő maga a kétséget eloszlatni nem tudná és a kétség miatt szükségessé vált feltételes keresztséget önhatalmulag kiszolgáltatni nem akarná, akkor a kath. lelkész forduljon a püspökhöz utasításért, ami azért is tanácsolható, hogy az egyházmegyében egyöntetű eljárás honosuljon meg a megtérési eljárással kapcsolatos keresztség tekintetében.

Nem lesz szükséges a püspökhöz fordulni akkor, ha egyházmegyei vagy pedig érsektartományi tételes törvény van bizonyos felekezetekhez tartozó akatholikusok keresztségére nézve. Az ilyen tételes törvény jogvélelmet állít fel a keresztség kétségességére nézve, amidőn elrendeli bizonyos felekezetekből megtérőknek feltétel alatt való megkeresztelését.

Kíváncos volna, ha a fentemlített és mind szélesebb keretben felmerülő aggodalmak alapján ilyen partikuláris tételes intézkedések legyenek a protestáns vallások keresztelese tekintetében. Még jobb volna, ha egyetemes egyházi törvény állana fenn e tekintetben, de mint láttuk a *S. Congregatio Inquisitionis*-nak fentidézett 1884. febr. 21. határozatából, a pápai hatóság abszolút alaku imperatív szabályt nem

nem keresztel, hanem csak felavat. A keresztelési forma tekintetében felhozta, hogy 3 éves hivataloskodása alatt szokás szerint az Atya, Fiu és Szentlélek nevében keresztelt. Később azonban „lelki furdalásai“ támadtak, hogy a keresztelés régi formája a szabadgondolkodó szülőknek nem lesz megfelelő. Ezért 1900. évtől kezdve a következő formát használta *Mauritz: Én megkeresztellek téged, Istenre emelvén szemeim, kit mi Jézus atyjának nevezünk.* És később pedig a következő formát használta: *Én megkeresztellek téged az egy Istenhez emelvén szemeim, kit az egyház Atya, Fiu és Szentléleknek ismert.* Mindezek alapján Mauritz lelkészt a szenátus a keresztlevelek kiállításától és a keresztelések végzésétől eltiltotta. Erre a *brémai* dóm kegyurai *Mauritz* által 1900. óta kiállított keresztleveleket semmisnek nyilvánították és a szülőket megidézték gyermekeikkel együtt, hogy ezeket a régi és egyedül érvényes formák szerint megkereszteljék. Ennek azonban ismét egyéb akadályai is lettek. A szülők ugyanis, akiknek gyermekeit *Mauritz* az új formákkal keresztelte meg, elhatározták egyértelműleg, hogy a keresztelést a régi megszokott formák szerint nem engedik megismételni.“

akar felállítani, hanem csak a kutatás eredményétől függően rendeli el kategoriánként a föltétlen keresztelést (cum forma absoluta,) vagy a föltételes keresztelést (cum forma conditionata) vagy az újabb keresztelés teljes elhagyását.

Magyarországban, legalább az *esztergomi* érsektartományhoz tartozó egyházmegyékben az unitáriusok keresztelésére nézve, van abszolút alaku *tételes jogszabály* is és pedig az, hogy az unitáriusoknak keresztelése minden esetben „cum forma conditionata” kiszolgáltatandó.

Ezen tételes törvényt az 1858. évi *esztergomi érsektartományi zsinat* hozta meg (Tit. III. e. 2. De Baptismo. 3.) ilyen szöveggel: ⁵³⁾

„3. Sectae Socinianorum seu Unitariorum addicti ad sinum catholicae Ecclesiae venire cupientes *vel saltem* ⁵⁴⁾ *matrimonium cum catholico individuo inire desiderantes*, ob gravia, quae validitati baptismatis apud eos collati obstant dubia, sub conditione baptisentur.“

⁵³⁾ Acta et Decreta SS. Conc. rec., *Collectio Lacensis*, V. köt. 18. hasáb.

⁵⁴⁾ Az *esztergomi* tart. zsinati határozatnak ezen, fent a szövegben ritkított betűkkel megjelölt szavaiból az következnék, hogy a kath. lelkésznek azon esetben, ha egy unitárius fél megtérni, a kath. hitre, nem kíván, de házasságot akarna kötni egy kath. egyénnel a kath. pap előtt, akkor őt a házasság érvényességének biztosítása céljából „cum forma conditionata” meg kellene keresztelnie. Ezen intézkedés *egyrészt felesleges* dolgot rendel el, mert a római Szentszéknek fentidézett, ismételt kijelentései (főleg 1830. nov. 17. S. C. I.) után: kétes esetekben nem kell tekintetbe venni a „cultus disparitas”-t: az teljesen (és a jövőre is kihatólag) nem létezőnek tekintendő; de másrészt *helytelen* is az *esztergomi* zsinatnak a házasságkötés esetére a feltételes keresztelést előíró intézkedése. Újrakereszteni ugyanis akár „absolute”, akár „sub conditione” egy felnőtt eretneket egy kath. papnak csakis (még, ha még úgy kívánja is) akkor szabad, ha ő áttér a kath. vallásra és megvált az eretnekségtől, mert ellenkező esetben a kath. pap az eretnek felekezet lelkészének volna csak helyettese. Az eretnek lelkész által végeztetni az újrakeresztelést egyrészt a kath. pap nem tanácsolhatja, másrészt az eretnek fél is hiába fogja kérni ezt lelkészétől. — Ha az unitárius házasságkötés előtt a kath. hitre tér át, akkor „sub conditione” megkeresztelendő és utána házasságkötésre bocsátható mindenféle dispensáció nélkül, mert nincs sem mixta religio, sem cultus disparitas. — Mindezt már kifejtettem más művemben: A vegyes házasságokra vonatkozó tételes jog, 20—1. l.

Az 1863. évi *kalocsai* érsektartományi zsinat is hozott az „*akatholikusok*“ (haeretici) keresztelésére nézve törvényt, de nem abszolút, hanem alternatív alakban, körülbelül úgy mint a S. Congr. Inquisitionis felelt 1859. 1878. és 1884. években.

A *kalocsai* érsektartományi zsinat határozata (Tit. III. c. II. De Baptismo) így szól: ⁵⁶⁾

„Circa baptismum ab *haereticis* collatum, quum ad Ecclesiae gremium convertuntur, inquirendum est, an servata fuerit debita materia et forma, in casu affirmativo de baptismi validitate iudicium proferendum est; at si peracta inquisitione adhuc rationabiliter dubitatur, tunc baptisma iterandum erit sub conditione. Generatim quoad hoc servantur ea, quae habet Benedictus XIV. de Synodo dioecessana lib. VII. cap. VI.“

Feltűnő, hogy a *kalocsai* érsektartományi zsinat nem tette magáévá az esztergomi zsinatnak az unitáriusok keresztelésének kétes érvényessége tekintetében elfoglalt álláspontját; pedig leginkább állott volna érdekében, mert az unitáriusok tulnyomó része az erdélyi püspökség területén, tehát a *kalocsai* érsektartomány területén lakik, de talán éppen ezen közelség miatt mellőzte a zsinat az unitáriusok kifejezett felmentését és hátrányukra jogvédelem felállítását, hogy ők aktszerűleg ne sértsenek meg.

A *feltételes* keresztelés „*mely esetekben*“ való kiszolgáltatására vonatkozólag előre bocsátott ezen jogszabályokkal végezvén, átmegyek magának a feltételes keresztségre szoruló megtérőknél követendő „*reconciliatio*“-eljárás jogszabályainak elősorolására.

Ezen jogszabályok a következők:

1. A megtérésnek bensőnek és teljesnek kell lenni. Ebből folyólag a kath. lelkésznek azon megtérőt, aki eddig nyilvános bűnös volt, kötelezni kell életének megjavítására, a botrány eltávolítására, aminek megigérése és teljesítése nélkül a „*reconciliatio*“-eljárás nem is lesz megkezdendő.

Részletesen kifejtettem ezt már fent III. A. i. alatt.

2. A megtérni kívánó egyénnek jártasnak kell lennie a

⁵⁶⁾ Collectio Lac., V. köt. 643. hasáb.

kath. hitben, amiből folyólag megfelelő mérvű *hitoktatásban* kell a végleges „reconciliatio“ előtt részesülnie.

Részletesen szóltam erről fent II. 3. és III. A. 2. alatt.

3. Meg kell követelni a megtérni kívánó egyéntől, hogy, amennyiben akadály nincsen, az *állam törvényei szerint* előbb hajtsa végre a vallásváltoztatást.

Erről fent II. 4. alatt szóltam bővebben.

4. Ha a megtérni kívánó egyén még nevelésre szoruló gyermek, akkor szükséges, hogy az ilyen gyermekek kath. neveltetése biztosíttassék.

Erről már fent II. 5. alatt szóltam bővebben.

5. A feltételes kereszteléssel kapcsolatos „reconciliatio“ végzésében ritkán kell előzetes püspöki engedélyt kérni, mert a feltételes keresztelést épen az „in haeresi natus“ megtérőknél szokott szükséges lenni; már pedig az „in haeresi natus“ egyén „reconciliatio“-jához, mint fent III. A. 5. alatt kifejtettem, nem szükséges (rendszerint) előzetes engedélyt kérni a püspöktől.

6. Magának a feltételes kereszteléssel kapcsolatos „reconciliatio“-nak templomi szertartásai, egyes megkülönböztethető aktusainak sorrendjét a S. Congr. Inquisitionis 1859. jul. 20. decretuma így foglalja röviden össze:

„Si baptismus sit sub conditione iterandus, hoc ordine procedendum erit: 1. *Abiuratio* seu fidei *professio*. 2. *Baptismus* conditionatus. 3. *Confessio sacramentalis cum absolute conditionata*.“

Ezen sorrendnek „ratio“-ja világos: A *hitvallás* és *abiuratio* elől megy, mert az a keresztséghez és a „reconciliatio“-hoz szükséges, de nem tételezi fel eo ipso a keresztséget. A feltételes keresztség megelőzi a feltételes „absolutio“-t, mert keresztség nélkül érvénytelen volna a töredelem szentsége, de ezen utóbbinak is feltételesnek kell lennie, mert csakis azon esetben van rá szükség, ha az első keresztség mégis megtörtént, illetőleg érvényes volt, a második (feltételes) keresztség pedig érvénytelen volt; ha az utóbbi, a feltételes keresztség volt az érvényes (az előbbeni pedig érvénytelen, vagy pedig meg sem történt), az esetben ezen keresztség most letörölte egyszerre az eredeti bünt és a megtérés napjáig elkövetett személyes bűnöket, és így nincs semmi szükség

sem „pro foro interno absolutio“-ra a bűn alól sem a kiközösítés alól akár „pro foro interno“ akár „p. f. externo“ feloldozásra, mert aki mai napig az egyházon kívül volt, az nem is inkurrálhatott semmiféle eretneki hitvallással egyházi büntetést.

Az 1859. évi decretum figyelembevételével, a megtérőnek kétes keresztelése esetében, a „reconciliatio“ aktusai ezek lesznek :

a) *Abiuratio haereseos et professio fidei.*

Ez épen úgy történik, mint fent (III. A. 6. b. és c. alatt) a biztosan megkeresztelt akatholikusoknak „reconciliatio“-jánál előadtam.

b) *Baptismus conditionatus.*

Ezen „feltételes“ keresztség épen úgy történik, mint (lásd fent II. alatt) más felnőtt egyénnek megkeresztelése („Ordi baptismi adultorum“), mégis ezzel a két különbséggel;

α) A keresztvizzel való leöntés pillanatában a „forma sacramentalis“-ba felveendő a „feltétel“ (conditio).

A *Rituale Romanum* erről az „Ordo Bapt. Ad.“ megfelelő helyén így intézkedik :

„Verum si probabiliter dubitetur, an Electus fuerit alias baptisatus, dicat Sacerdos : *Si non es baptisatus*, ego te baptiso in nomine Patris †, et Filii †, et Spiritus † Sancti.“

β) *Keresztszülő* (patrinus, matrina) nem szükséges a feltételes keresztségnél.⁵⁶⁾

c) *Confessio sacramentalis cum absolutione conditionata.*

A feltételes formával megkeresztelt egyén most már biztosan tiszta az eredeti büntől (remissio culpaе originalis), bírja a megszentelő malasztot (infusio gratiae et donorum), tagjává lett az egyháznak (regeneratio).

De nem lévén az biztos, hogy az *első* keresztség megtörtént-e vagy érvényes volt-e, nem lehet tudni, vajjon az első vagy pedig a második keresztség idézte-e elő az imént felsorolt hatásokat, és azért azt sem lehet tudni, kiközösítés büntetése forog-e fen vagy sem? és azt sem, vajjon az első keresztség után elkövetett személyes bűnök elengedettek-e?

⁵⁶⁾ *Ballerini-Palmieri* i. m. IV. köt. 548. l.

Ezért szükséges (feltételezve t. i. azon esetet, hogy a a második, a feltételes keresztelés már felesleges és így hatálytalan volt) a személyes bűnök megbocsátása gyónási feloldozás útján, de ez csakis feltételes lehet, mert a 2-ik keresztelés hatálytalansága kétes.

A feloldozási forma ez lehet: „Si indiges, ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris †, et Filii †, et Spiritus † Sancti. Amen.“

d) *Absolutio ab excommunicatione.*

Az előrebocsátottak után világos, hogy a kiközösítés csakis akkor áll fenn, ha az első keresztelés hatályos, a 2-ik (a feltételes) hatálytalan volt; mert csakis ezen esetben lett ő az egyháznak tagja már régebben és eshetett azután egyházi büntetés alá.

Ebből folyik, hogy a kiközösítés alól való feloldozás is, úgy a gyónásban („pro foro interno“), mint azon kívül, a „reconciliatio“ nyilvános szertartása közben, csak *feltételes* lehet.

A felfétel (conditio) express kifejezése ugyan előírva nincs, de legmegfelelőbb azt a: „Si indiges“ szavakkal a feloldozási formula mondása közben kifejezni.

Maga az „absolutio ab excommunicatione“ templomi szertartására és annak „pro foro externo“ való szükségességére vonatkozólag ugyanaz áll, mint fent (III. A. 6. d. alatt) előadtam.

A *konkrét* egymásutánja az aktusoknak rendszerint ez legyen a feltételes keresztség melletti kiengesztelődésnek: Szent mise előtt a megtérő egyén az oltár lépcsőinél a lecke oldalán ülő pap által tartott evangeliumos könyvet jobb kezével érintve, elmondja a hitvallást. Azután a keresztkúthoz vonulnak és ott részesül a keresztségben (forma conditionata). Majd elvégzi gyónását (absolutio conditionata). Ezután ismét az oltárhoz vonul a megtérő és a lecke oldalán leülő pap elé térdel, míg a pap elmondja (ülve) a „Miserere“-t. Ezután a pap feláll és elmondja a könyörgést (S. C. Inquis. 1859. é. jul. 20. decr.), majd leülve, a még mindig térdelő megtérőnek megadja a kiközösítés alól a „pro foro externo“ feloldozást is.

14 éven alul levő gyermekeknél csakis az 1859. jul. 20. decretum szöszerinti szövege tartandó be: a professio fidei (symbolum apostolorum sine abiuratione), a feltételes kereszt-

ség és a gyónás. Az *abiuratio* és a (pro foro externo) *absolutio* és az azt kísérő imák elmaradnak, mint azt fent (III. A. 6. b. alatt) már előadtam.

7. A feltételes keresztséggel kapcsolatos megtérést be kell vezetni a napi dátum és a folyó szám alatt azon plébánia keresztelési anyakönyvébe, amelynek területén történt a megtérési templomi szertartás. Keresztszülők rovatába bejegyzendő: A keresztség „sub conditione” szolgáltatott ki azért, mert kétes volt, meg volt-e keresztele („dubium facti” esetében) vagy pedig: mert kétes volt, érvényesen volt-e megkeresztelve első ízben (dubium iuris): ezen helyen, ezen felekezethelyen, ezen napon (az első keresztelés helye és napja.)

A megtértek naplójába is be kell vezetni ezen megtérést, mint fent III. A. 8. (II. 8.) alatt már előadtam.

Ugyancsak ajánlani kell a megtért egyénnek azt, hogy vallásváltoztatását előbbeni felekezete keresztelési anyakönyvébe és az állami születési anyakönyvbe jegyeztesse be. Erről fent III. A. 8. alatt már szoltam, és alább (IV. Fej. III. G. alatt) lesz még szó.

8. Ha a megtért egyénnek gyermekei is vannak, az esetben azok vallásának esetleges megváltoztatására való tekintettel a fent III. A. 9. alatti (és alább IV. Fej. III. G. alatti) teendőkre utasítandó.

IV. A kath. egyházjog szerint a különféle kath. szertartások egyikéről a másikra való áttérés nincsen a híveknek szabadságára bízva. Épen azért a dolog összefüggése miatt szükséges, hogy a „conversio”-ról szólván, előadjam a „mutatio ritus”-ra vonatkozó egyházjogi szabályokat is.

A florenci egyetemes zsinat kimondván a görög egyháznak a latin egyházzal való egyesülését (decretum unionis: „Laetentur coeli”, 1439. évi jul. 6.), a görögöktől csakis a két egyház közt főnálló dogmatikus eltéréseknek föladását, valamint a római pápával való élő közösségnek visszaállítását követelte meg, de érintetlenségében hagyta a görög egyháznak görög szertartását (ritus Graecus), amely alatt, midőn a dogmával szembehelyeztetik, a görög egyházban az egyesüléskor érvényes egyházjogot (vigens Ecclesiae Graecae disciplina) kell érteni. Ugyanilyen alapra lőn fektetve a latin egyháznak egyesülése az örményekkel (decretum pro Armenis:

„Exultate Deo“ 1439. év.), a jakobitákkal (1442. év „Cantate Domino“ decr.), a szirekkel, a khaldokkal és a maronitákkal.

A római szentszék azért hagyta meg érintetlenségében az egyesült keleti egyházak „ritus“-át, egyházjogát (melynek egyik, bár legföltünőbb kiegészítő része a liturgia, pedig sokan csakis ezt értik a „ritus“ alatt), mert ezen „ritus“-ok épúgy, mint a római (latin), lényegükben az apostoli időkhöz nyúlnak vissza és a keleti nemzetek életével egészen összeforrottak és azért a „ritus“-nak el nem ismerése az unio megkötésének (a dogmatikus eltéréseknél is nehezebb, mert a közönséges nép által is megértett és átértett) főakadálya lett volna, a netán mégis létrejövő unio megkötése után pedig az attól való elpártolásra csábító főok volt volna, míg meghagyatván a „ritus“, az épen a katolikus egyházban a népek és nemzeteknek nyelvben és szokásokban való lényegtelen eltéréseik dacára való fensőbb értelmű egységét volt hivatva megvalósítani és szemléltethetővé tenni, és a még nem egyesült keleti szertartású keresztényeknek előre megjelölván ezen „katolikus“ egység keretében az őket megillető helyet, nagy vonzó erőt gyakorolt és gyakorol rájuk, hogy mint a föld összes népei és nemzeteinek szánt „keresztény“ vallásnak hivei, a tényleg ilyen tagozással bíró római „katolikus“ egyháznak tagjaivá váljanak.

Igy azután érthető az, hogy bár a római Szentszék a még nem keresztények között (missiones exterae) a latin „ritus“ *terjesztését* (propagatio) tartja föladatának és a már a kereszténységre megtért népek közt is a latin „ritus“-t részesíti leg-hathatósabb jogvédelemben, amidőn a latin „ritus“ elhagyását tiltja⁵⁷⁾ és e tilalom alól igen rendkívüli esetekben való fölmentést mindig magának tartotta fenn, mégis a keleti „ritus“-okat is jogvédelemben részesíti és azoknak a tényleges állapotban való *föntartását* (conservatio) törvényhozási uton is biztosítja.

A keleti (katolikus) „ritus“-oknak ezen *föntartása* ket-tős irányban történik: először *intensive*, amidőn egyházi törvényből folyólag⁵⁸⁾ *tiltva van* a „ritus“-ok egymásközi ösz-

⁵⁷⁾ XIV. Benedek „Etsi pastoralis“ (1742. máj. 26.) constit.

⁵⁸⁾ XIV. Benedek „Allatae sunt“ (1755. júl. 21.) constit.

szekeverése és ez által meg van akadályozva az egyes keleti „ritus“-nak fokozatos és az egész egyházfegyelemre lassankint kiterjeszkedő kiszorítása; másodszor *extensive*, amidőn az egyházjog a keleti „ritus“-nak más „ritus“-sal való felcserélését *megnehezíti* és in specie a latin „ritus“-ra való csábítást szigorúan tiltja és bünteti.⁵⁹⁾

A „*mutatio ritus Graeci*“ megnevezítése a XVIII. században az „*Etsi pastoralis*“ bulla szerint abban állott, hogy egyes görög katolikus hívők az elhagyni kívánt „ritus“ püspökétől, az ezt megtenni kívánó egész görög katolikus hitközségnek pedig, valamint az ezt megtenni kívánó görög katolikus lelkésznek a római Szentszéktől kellett engedélyt kérnie. Az „*Etsi pastoralis*“ bulla Itáliára nézve (Italo-Graeci) vonatkozott, de a benne foglalt jogszabályokat a római Szentszék másfelé is (Galicia, Magyarország, Erdély) irányadóknak tekintette, habár a gyakorlat ezen országokban azoktól némileg eltért.

Magyarországban enyhébb gyakorlat fejlődött ki, mert még a latin „ritus“-ból való kitérésnél is mellőztetett a pápai engedély kieszközlése és mindenféle „ritus“-cseréhez elégségesnek tekintett az elhagyni kívánt „ritus“ püspökének beleegyezése. Ezt formálisan is kimondotta a magyarországi püspöki karnak az 1848 február 14-én (az országgyűlés alatt) megtartott konferenciája, amelyen a kétféle szertartás püspökei megegyeztek abban, hogy minden egyes esetben együttesen kiküldendő bizottság vizsgálata és véleménye alapján adassék meg a „ritus“ változtatásra az engedély. Hasonló egyesség létrejött később *Erdélyben* is, az erdélyi püspök (latin szertartás) és a fogarasi érsek (görög szertartás, 1854. év előtt csak „püspök“ volt Balázsfalván, a fogarasi egyházmegegye székhelyén) között.⁶⁰⁾

⁵⁹⁾ XIII. Leo „*Orientalium dignitas*“ (1894. nov. 30.) decr.

⁶⁰⁾ Beke Antal (Egyházi Irálytan, 427—431. l.) közöl egy ilyen egyesség-szöveget (dátum nélkül). Ezen egyesség szerint a ritusváltatás megengedésének joga azon püspököt illeti, kinek ritusához eddig tartozott az áttérni kívánó; valamint őt illeti meg a jog, ha szükségesnek látszik, az ilyen áttérés iránti folyamodásnak a pápához való felterjesztésre is (3. §.).

Galiciában, épen ellenkezőleg, szigorubb gyakorlat fejlődött ki. A galíciai latin és görög szertartásu püspökök 1853. évi december 23-án megegyeztek abban, hogy a ritusváltoztatáshoz minden esetben pápai engedély kérendő; a püspököknek ezen egyességét a S. Congregatio de Propag. Fide is jóváhagyta (decr. 6. Oct. 1863.)⁶¹⁾.

Ezen Galiciára kötelező jogszabályt a római Szentszék legújabbán Magyarországra nézve is irányadóvá tette az esztergomi érsekhez intézett rescriptumában. (S. Congr. de Prop. Fide 1903. é. április 27-én 15.921. sz. a.),⁶²⁾ amelyet alább az V. fejezetben egész szövegében is közölni fogok.

Ezen rescriptum intézkedő része így hangzik:

„1. Itaque haec S. Congregatio nemini concedit veniam transeundi ex uno ad alium ritum, nisi intercedat consensus Episcopi a quo et ad quem in scriptis traditus. 2. A praedicta consensione imploranda non eximuntur fideles rítus graeci, qui subiacent iurisdictioni episcoporum latinorum. 3. Proles a graeci ritus coniugibus ortae, quae deficiente graecorum Ecclesia, latino ritu baptizantur, pertinent ad ritum graecum. 4. Fideles ritus graeci, qui, ut suum ritum mutare valeant, prius a fide catholica deficiunt et postea latinum ritum amplectuntur, graviter admonendi sunt, apostasiam a fide esse detestabile delictum. 5. Ad remedium huic defectioni opponendum iidem recurrant in singulis casibus ad Apostolicam Sedem pro transitu e proprio ad latinum ritum implorando.“

Ezen rescriptum *explicite* nem írja ugyan elő kötelezően, hogy „minden“ esetben pápai engedély szükséges az áttéréshez, hanem mint csakis a ritusváltoztatás elérése céljából netán elkövetendő apostasia elhárítására szolgáló eszközt írja elő, hogy „ilyen“ esetben pápai engedélyt kérjenek az illető hivek a ritusváltoztatáshoz.

De azért *implicite* ezen rescriptum Magyarországra nézve „minden“ esetről a pápai engedély kérését inaugurálja, amidőn a ritus-változtatásnak módját körülírja.

Ennek magyarázata a következő:

⁶¹⁾ Linzer Quartalschrift, 1894. évf. 795. l. (*Arndt* S. I. cikkében.)

⁶²⁾ Lásd: „Havi Közlöny“, 1903. évf. 747. l.

Hazánkban a görög katolikus egyházak: a ruthének és a katolikus románok, nemzetiségi egyházak lévén, hazafias magyar püspökeink a nemzetiségi egyházhoz való átlépést lehetőleg ellenezni igyekeznek, viszont pedig a (magyar ál-lameszméhez egyébként hű) görög katolikus, főleg a román katolikus püspökök is a maguk egyházának számbeli integritását megóvni törekednek.

Igy állott elő az a helyzet, hogy a ritusváltoztatáshoz az elhagyni kívánt ritus püspöke rendszerint nem adta meg vagy végtelenségig elhalasztotta az engedélyt.

Utóbbi években főleg sürően jelentkeztek Erdélyben a románajku görög katolikusok a latin szertartásra való áttérés végett. És több esetben soká nem nyervén a román katolikus püspöktől engedélyt a latin „ritus“-ra való áttéréshez, azon fortélyhoz folyamodtak, hogy előbb a görög katolikus (román) szertartásról áttértek a felekezetlen állapotba, vagy pedig a protestáns vallások egyikébe, majd ezt is elhagyván, beléptek a róm. katolikus vallásba, vagyis a latin szertartásu katolikus egyházba. (Erre vonatkozik a fenti rescriptum 4-ik pontja.)

Ilyen kerülő és erkölcstelen módon, *államjogilag* befejezett alakban állott elő az ilyen egyénnek ritusváltoztatása.

Az állami (magyar) jog ugyanis a szertartás megváltoztatását nem tekinti vallásváltoztatásnak, arra nézve tehát az 1868 : LIII. t.-c. nem is intézkedett; az 1814. évi okt. 4-ikén 23.034. sz. a. kelt kir. intimátum⁶³⁾ (b. pont) az ilyen ritusváltoztatást az illetékes püspökök beleegyezésétől teszi függővé.

De ha valaki az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §§-ainak formái szerint a felekezetlenségbe való (bár látszólagos) kilépésre, vagy pedig kettős hitehagyásra vállalkozik, akkor, az *államjog* szempontjából, törvényszerű módja van a szertartásnak püspöki engedély nélkül való megváltoztatására.

⁶³⁾ Az V. fejezetben ezen kir. intimátumot egész szövegében közlöm, mert arra igen gyakran történik hivatkozás, teljes szövegét pedig igen kevés gyűjteményes munkában (azok is régiek) lehet megtalálni. Minket e könyvben az 1814. évi intimátumnak csak két pontja érdekel, a b) pont, amely a ritus-változtatásról szól és a j) pont, amely a különböző ritushoz tartozó egyének házasságkötéséről és a tőlük származó gyermekek vallási neveléséről szól.

Egyházjogilag persze ez csak merényletnek, de nem törvényszerű ritusváltoztatásnak mondható. A latin szertartásu vagy a görög szertartásu katolikus az ő aposztaziája után egyformán hitehagyó katolikus, aki, ha ismét vissza akar térni, köteles azon szertartásra visszatérni, amelyhez azelőtt tartozott, hacsak törvényes egyházi engedélye (püspöki, pápai) nincs a ritus megváltoztatásához.

De épen mivel a Magyarországon immár gyakran előfordult esetek miatt félni lehet, hogy az ilyen célú hitehagyások, ha a ritusváltoztatáshoz a püspökök az engedélyt megtagadják vagy pedig halogatják, mindinkább szaporodni fognak, azért a jövőben a ritusváltoztatás egyetlen biztos módjának csakis a pápai engedély kérése tekinthető, mert ezen engedélyhez szükséges okmányt, t. i. a föntidézett rescriptum 1. pontja értelmében az elhagyni kívánt „ritus“ püspököknek (*episcopus a quo*) beleegyezésének okmányát, a fölvenni kívánt „ritus“-nak püspöke (*episcopus ad quem*) „igyekezni“ fog (talán sikertelenül!) eszközölni és magát a ritusváltoztatásra irányuló kérelmet Rómába fogja felterjeszteni.

A *jövőre nézve* tehát minden esetben a fönti, 1903 április 27-iki rescriptum, főleg annak 5. pontja, betartása kívánatos.

A *multra nézve*, vagyis a már a fönt említett módon elkövetett hitehagyás után a latin „ritus“-ba való fölvételre jelentkező volt görög szertartásu katolikusokra nézve is, a pápai engedély a „ritus“-változtatáshoz utólag kieszközlendő lesz; addig rendes esetekben, a „reconciliatio haeretici“-t is el kell halasztani, vagy pedig őt e célból a görög katolikus lelkészhez kell utasítani.

A „ritus“-változtatás külön dolog, amely önkényesen nem végezhető, de amelyhez a pápai engedély, ilyen sajnálatos apostasia után, biztosra vehető és pedig a legrövidebb expedició mellett; a rescriptum 5. pontja ugyanis ilyen esetekre már nem említi a két püspök beleegyezését tartalmazó „iratok“-nak fölterjesztését, amittől az apostoli Szentszék, ha van rá fontos ok, sürgős esetekben máskor is eltekinthet.

Majláth Gusztáv Károly gróf erdélyi püspök 1904. évi X. sz. körlevelében (1904 szeptember 16.), a fenti célból történt hitehagyásokra való tekintettel, a katolikus egyházba való fölvétel alkalmával a fölvétel eszközölését külön püspöki

engedélytől teszi függővé olyan esetekben, ha a most a katolikus egyházba a felekezetlenségből vagy az eretnekségből belépni kívánó egyén eredetileg (t. i. mielőtt felekezetlen vagy pedig eretnek lett) latin, görög, avagy örmény szertartásu katolikus volt; a püspökhöz intézendő fölterjesztéshez melléklendő az áttérőnek személyi adatairól és áttérésének indokairól fölvelt jegyzőkönyv és az 1868 : LIII. t.-c., illetőleg (felekezetleneknél) az 1895 : XLIII. t.-c. szerinti áttérés-bejelentési bizonylatok. Ezen fölterjesztésre adandó engedély elnyerése előtt az erdélyi püspök érvénytelennek nyilvánítja az esetleg mégis eszközölt fölvételt.

Az erdélyi püspök rendelkezésének célja világos: kiirtani a főntemlitett erkölcstelen módját a ritusváltoztatásnak és azt, bár utólag, a rendes utra terelni: vagy hivatalból kieszközölni a régi erdélyi conventio szerint a görög katolikus püspök beleegyezését vagy ezt esetleg nem tudván kieszközölni, a felet kérelmével a római Szentszékhez való folyamodásra utasítani.

Az imént említett dilemmának második részét megvalósítani igen kényes dolog a latin szertartásu püspökre nézve. És ez áll nemcsak Erdélyre, hanem szorosan vett Magyarországra is. A ritusváltoztatás ügye ugyanis kölcsönös ügy, a melyben az egyik szertartásnak nyeresége a másiknak veszteségét jelenti.

Véleményem szerint legcélszerűbb még az, ha a görög ritus megváltoztatását kérő félnek nevében az illetékes latin szertartásu plébános folyamodványt intéz a S. Congregatio de Propaganda Fide-hez és a folyamodványhoz mellékeli a két püspök beleegyezéséről, esetleg bele *nem* egyezéséről kért és kapott iratot; illetőleg a folyamodványban egyszerűen csak felemlíti, hogy a görög-katolikus püspök az engedélyt kérő hivatalos beadványra (ennyi és ennyi idő elteltével sem) feleletet nem adott.

A latin szertartásu püspök ugyan hivatalból is fölterjeszthetné ezen folyamodványt, de a görög katolikus püspök bele *nem* egyezése esetében kényes helyzetbe kerülne vele szemben.

Az egységesítő és békitő szempont a ritusváltoztatásnál mindenestre az, hogy az nem a latin „ritus“ terjesztése ér-

dekében (mindjárt római propágandát sejtenek ugyanis uton-
utfélen) kéretik, hanem fontos egyéni okokból, amelyekhez
Magyarországban még a fönti, célzatos hitehagyás veszélye
is járul.

Jó volna, ha a ritusváltoztatásért Rómába intézendő fo-
lyamodás módozatai az egész országra kiterjeszkedő egyön-
tetiséggel szabályoztatnának.

Erdélyre nézve mégis lehetne kivételt tenni, ahol amugy
is sok különleges egyházi jogszabály áll fenn napjainkban is.

V. Még egy pótló megjegyzést kell tennem arra nézve,
van-e a kath. egyházjog szerint és milyen befolyással van a
megtérés (*conversio*) vagy a ritus-változtatás a megtérő, ille-
tőleg a ritus-változtató egyéntől származó gyermek vallására
(ritus-ára) nézve?

1. Ha a szülők egyike megkeresztelkedni akar, de a
másik még nem akarja felvenni a keresztséget, az esetben az
előbb említett szülőnek joga van az összes gyermekeit, sőt uno-
káit is a keresztségre elhozni magával és őket is megkeresz-
teltetni (de ha a megtérő egyén a nagyanya volt, ez esetben
az unokákat csakis a gyermekek apjának halála esetére hoz-
hatja a keresztséghez).⁶⁴⁾ De a kath. papnak csak akkor
szabad megkeresztelnie a gyermeket, ha a kath. neveltetés
biztosítva van a fent (II. alatt) már említett faktorok egyike
által, jelen esetben: főleg a most megkeresztelt szülő (nagy-
szülő) által. A 7 éven felül levő gyermeknek azonban ma-
gának is kell kívánnia a keresztséget és ezt lehetőleg 2 tanú
előtt kell kijelentenie.

2. Ha mind a két szülő felveszi a keresztséget, akkor
ugyanaz áll, de ez esetben a gyermekek kath. neveltetése
egészen biztosra vehető és a szülők és gyermekeik kereszt-
ségének semmiféle *egyházjogi* akadályja nincsen azon egy
föltételen kívül, hogy a 7 éven felüli gyermekeknek maguk-
nak is kell kívánniuk a keresztséget.

Ha azonban a gyermekek államjogilag továbbra is nem
keresztények maradnának, nem kell a keresztséget sem az 1.,

⁶⁴⁾ *Bened. XIV.* Pp. „*Postremo mense*“ bulla 15—17. §§.; „*Probe
te meminisce*“ bulla 12. és 16. §§. — Lásd részletesebben művemben:
A keresztség kiszolgáltatása, 16—17. l.

sem a 2. esetben (halálos betegség esetétől eltekintve) kiszolgáltatni.

3. Ha az egyik szülő akatholikus keresztényből katholikussá lesz, az esetben csakis azon 7 éven felüli gyermekei veendők át a fent III. A) 6. alatti módon, akik államjogilag is katolikusok, de a születendő gyermekek annak idején mind megkeresztelhetők kath. módon, ha a kath. szülő biztosítja a gyermek kath. neveltetését.

4. Ha mind a két szülő akatholikus keresztényből katholikussá lesz, akkor ugyanaz áll, mint a 3. pont alatti esetben; a gyermekek államjogilag úgyis rendszerint katolikusok lesznek.

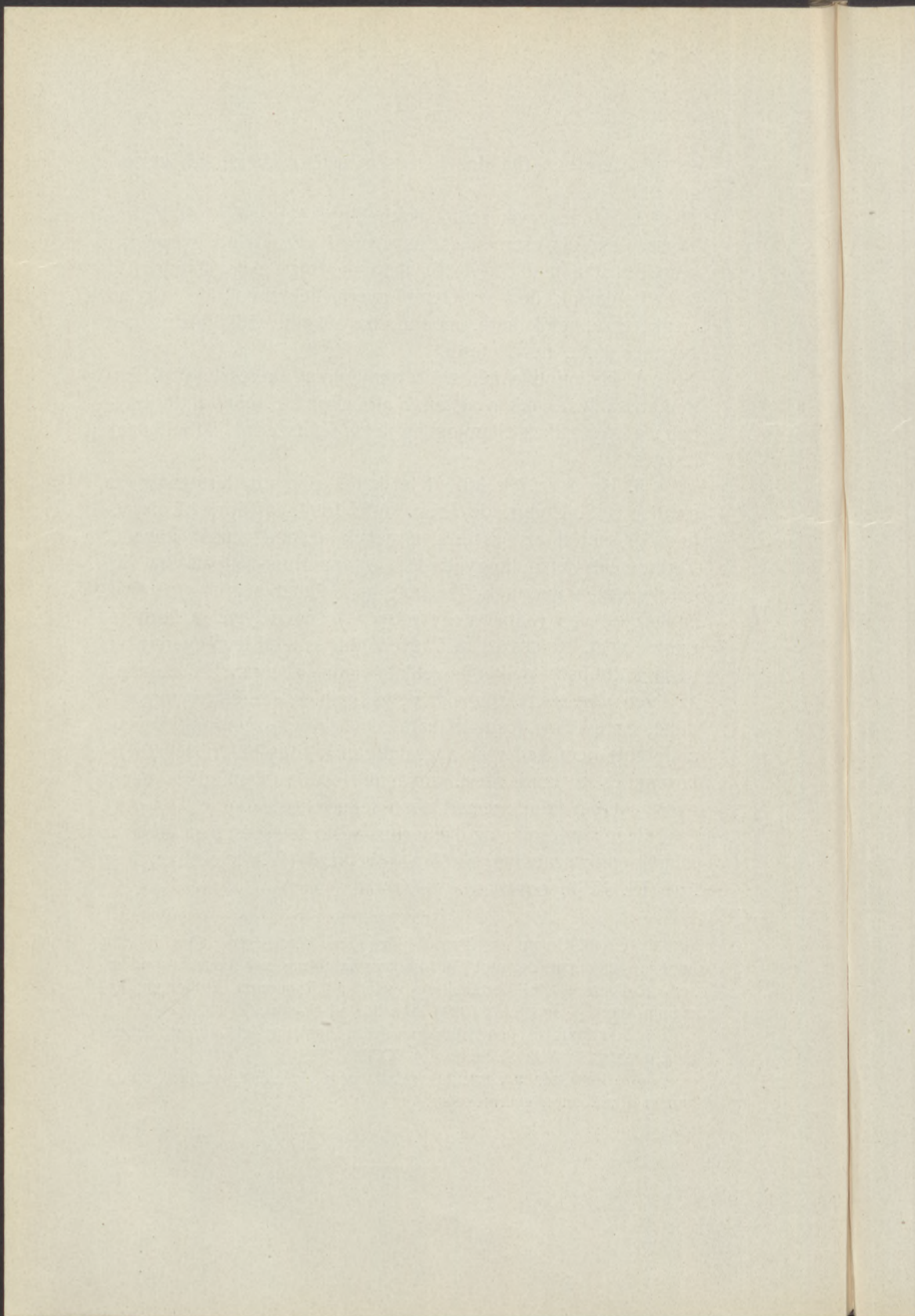
5. Ha a szülők különféle kath. ritushoz tartoznak, az esetben a S. Congr. de Prop. Fide 1894. évi ápril 11. decretuma⁶⁵⁾ szerint az összes gyermekek az apa ritusát követik. Természetes tehát, hogy csakis az apa ritus-változtatása van befolyással a gyermek ritusára; ha ő tehát a görög ritusról, egyházhatósági (pápai vagy püspöki) engedéllyel a latin ritusra tér át, az összes, a 7 éven alúl és felül levő gyermekei, nemi különbség nélkül követik a latin ritusra. Ha azonban az ilyen gör. szert. apa valamely akath. felekezethez aposztálna, az esetben (csupán kath. egyházi jogi szempontból véve a dolgot) nem kell már a családban a ritus-különbséget fenntartani, és a latin szert. anyának joga van mindkét nemű gyermekeit a latin szertartásban felnevelnie.

Hogy micsoda az ilyen ritus-változtatási esetre a magyar államjognak szabálya, arról a következő (IV.) fejezetben lesz szó (III. K. 2. pontban).

⁶⁵⁾ A S. Congr. de Prop. Fide ezen kérdésére: „Utro in ritu baptizari et educari debeant filii filiaeque parentum catholicorum quidem, sed ad diversos ritus pertinentium, veluti ad Romanum, Ruthenum, Armenum etc.“ — így felelt (1894. apr. 11. ad II.-um):

„Filii familiae, generatim loquendo, baptizari et educari debent in ritu patris.“ (Acta S. Sedis vol. XXVII. 383. I.)

A „filii“ szó, a contextus miatt, nem érthető egyedül a fiúkra, hanem általában a gyermekekre.

IV. FEJEZET.

A ma érvényben levő magyar államjognak a vallásváltoztatásra vonatkozó szabályai.

I. A vallásváltoztatásra vonatkozó magyar államjognak szabályait az 1868: LIII. t. c. 1—8. §-ai, az 1894: XXXII. t. c. 3. és 4. §-ai valamint az 1895: XLIII. t. c. 5. és 21—25. §-ai, valamint az ezek végrehajása tárgyában kibocsátott *miniszteri utasítások* tartalmazzák. Ezen források szószerinti szövege olvasható alább az V. fejezetben.

Az egész joganyag alapját, bázisát, mindenesetre az 1868: LIII. t. c. idézett szakaszai képezik, mert ott van a vallásváltoztatás a maga teljességében szabályozva, míg az 1894: XXXII. t. c. csakis a 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermekekre bizonyos esetben (t. i. a vegyes vallású szülők egy közös vallásra kerülése esetében) terjeszti ki az 1868. évi vallásváltoztatási jogszabályokat, az 1895: XLIII. t. c. pedig a felekezeten állapottba való „kilépés“-re, valamint a felekezeten állapottból valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való „belépés“-re terjeszti ki (23—25. §§.), némi alkalmazkodással, az 1868. évi vallásváltoztatási jogszabályokat, valamint lehetőségessé teszi azt, hogy az eddigi öt bevett valláson kívül bármely más bevett (1895. nov. 2. óta az izraelita) vallásra vagy bármely csakis törvényesen elismert vallásra (ilyen még nincs hazánkban) áttérni lehessen (21—22. §§.)

De sem az 1894: XXXII. t. c. sem az 1895: XLIII. t. c. nem mennek belé a vallásváltoztatásra vonatkozó jogszabályok teljes felsorolásába, hanem csak az 1868. évi jogszabályokon túlmenő részletekre nézve állítanak fel pótló szabályokat, de semmiképen sem derogálnak az 1868: LIII. t. c. 1—8. szakaszainak.

Már ezen általános szemlélődésből is világos, hogy az az 1868: LIII. t. c. 1—8. §-ai ma is érvényben vannak.

De, bár a dolog még oly világosnak lássék, vannak, akik az 1868: LIII. t. c. 1—8. §-ainak mai hatályára nézve más véleményen vannak.

Az ország egyes részeiben szórványosan a közigazgatási hatóságnál (főszolgabíró, polgármester) az egyik bevett vallásról a másikra való „*áttérés*“ esetében olyan gyakorlat kezd életbe lépni, hogy az ilyen áttérésnél az azelőtt követett vallás lelkészénél való kétszeri jelentkezésről nyert (lelkésztől, vagy ennek vonakodása esetében a két tanutól) bizonyítványokat az áttérő fél az illetékes elsőfoku közigazgatási hatóságnál mutatja be és ez (főszolgabíró, polgármester) azután értesíti azon felekezet lelkészét vagy előljáróságát, amelybe az illető egyén „*áttérni*“ akar.

Ezen helytelen gyakorlat az 1895. XLIII. tcz. („A vallás szabad gyakorlatáról“) 5., 21., 22., 23., 24. és 25. §-ainak téves magyarázásából, főleg az 5., 23. és 25. §-aiban előforduló „*kilépés*“ és „*belépés*“ szavaknak félreértéséből és az „*áttérés*“ szóval való azonosításából ered.

Hogy azonban ezen félreértés lábra kaphatott és gyakorlattá, ha csak szórványosan is, fejlődhetett, abban kétségkívül részük van az ugyanezen álláspontot elfoglaló és a jogi főiskolák útján mind szélesebb körben elterjesztő *tankegyneknek* (Kmetty Károly: A közigazgatási jog II. kiad. Budapest, 1900. 486—7. l., dr. Konek Sándor és dr. Antal Gyula: Egyházjogtan kézikönyve VIII. kiad. Budapest, 1900. 130—1. l.) és hasonló álláspontra helyezkedő egyéb kiadványoknak (Knorr Alajos: Az *Önügypéd* V. kiadásához pótfüzet, 1899. é. 96. l.; Dunay János: Az áttérésekről. II. kiad. 1904. 28. l.) Viszont annak oka, hogy ezen írók így tévedtek, abban van, hogy csupán az 1895: XLIII. törvénycikk 5. és 23. §-aik szövegét elemezték, de többi szakaszait (21. 22.) és főleg a miniszteri végrehajtó utasítás szövegét nem vették figyelembe.

Hogy a jogi gyakorlatban és elméletben elterjedt ezen *törvényt*magyarázat téves, így igazolható be:

1. Az 1868: LIII. tcz.-ben az „*áttérés*“-ekre vonatkozó szabályokat ezen tcz. 1—8. §-ai tartalmazzák.

2. Ezen §-okban sehol sincs a közigazgatási hatóságról, vagy annál való jelentkezésről szó. Az „*áttérés*“ alakszerűségei

ezen §-ok szerint abban állanak, hogy az áttérni kívánó egyén két tanú jelenlétében két izben, 14—30 napi időközben bejelenti eddigi egyházközsége *lelkészénél* áttérési szándékát és az ezen aktusokról a lelkész vagy pedig a tanúk által kiállított külön-külön bizonyítványokat bemutatja azon vallásfelekezet *lelkészénél*, melybe át akar térni; ez megtörténvén, ezen vallásfelekezetnek joga van az áttérőt fölvenni kebelébe, mégis a *lelkész*, kinél az áttért a bizonyítványokat előmutatta, köteles erről azon egyházközség lelkészét értesíteni, melyhez az áttért előbb tartozott.

3. Az „áttérés“-nek ezen alakszerűségeit előíró törvényszakaszokat (1868 : LIII. t.-c. 1—8. §§.) nemcsak meg nem szüntette az 1895 : XLIII. t.-c., sőt épen ezen t.-c. expresse felújította és az összes bevett (addig csak öt *keresztény* bevett vallásra vonatkoztak az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. szakaszai) vagy a jövőben beveendő vagy csak törvényesen elismerendő vallásokra is kiterjesztette következő módon:

1895 : XLIII. t.-c. 21. §. : „Az 1868 : LIII. t.-c. 1—8., valamint 19—21. §-aiban foglalt rendelkezések hatálya a *törvényesen elismert* vallásfelekezetekre is *kiterjesztetik* oly módosítással, hogy az idézett t.-c. 3. §-ában említett bejelentések az illető egyházközség lelkésze vagy előljárója¹⁾ előtt teendők, továbbá, hogy a 21. §-ban említett intézetekben stb.“ (Az itt következő szövegrész már nem az áttérésekre, hanem az 1868 : LIII. t.-c. 21. és 22. §-aiban foglalt dolgokra vonatkozik.)

1895 : XLIII. t.-c. 22. §. : „Az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. szakaszaiban *foglalt rendelkezéseknek hatálya* minden *bevett* vallásfelekezetre kiterjesztetik.“ Ezen 22. §. folytán 1895. dec. 11. óta (e napon lépett életbe az 1895 : XLIII. t.-c.) az *izraelita* „vallásra“ való áttérés lehetséges már államjogilag, míg azelőtt az lehetséges nem volt, bár lehetséges volt az *izraelita* „vallásról“ valamely *keresztény bevett* vallásra áttérni.

Ezen két szakaszból világos, hogy az 1868. évi törvény által a vallási „áttérés“-nél megkívánt formaszertiségek az

¹⁾ Ezen módosításnak oka az volt, hogy a jövőben törvényesen elismerendő vallásfelekezetek valamelyike esetleg nem ismer lelkészt, hanem csak egyházközségi előljáróságot.

1895. év után megtörtént vagy történendő „áttérés“-ekre nézve is változatlanul (csonkítás és bővítés nélkül) betartandók.

4. De az 1895: XLIII. tcz. nemcsak egyik vallásról (bevett vagy törvényesen elismert) a másik vallásra való „áttérés“-t ismer, hanem kimondván a teljes vallásszabadság elvét, megengedi és az „áttérés 1868. évi alakszerűségeinek analóg, hasonló (de nem identikus, azonos) módon való előírása mellett államjogilag szabályozza a vallásfelekezetből a „felekezetlen“ állapotba való „kilépést“-t és viszont a „felekezetlen“ állapotból valamely vallásfelekezetbe való „belépés“-t.

Ez világossá lesz, ha ide igtatom az 1895: XLIII. tcz. 5., 23., 24. és 25. §-ainak teljes szövegét (a kissé hosszú 25. §-nak csak kezdő sorait, két első bekezdését):

5. §.: „Valamely vallásfelekezetből *kilépni* vagy valamely vallásfelekezetbe *belépni* mindenkinek szabad a törvényekben megállapított föltételek alatt.“

23. §.: „Arra, ki a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikéből *kilépni*, avagy azokon kívül állván, azok valamelyikébe *belépni* óhajt, az 1868: LIII. tcz. 1—5. és 7. §-ai nyernek alkalmazást azzal a módosítással, hogy az „áttérés“ szó helyett „*kilépés*,“ illetőleg „*belépés*“ értendő; továbbá, hogy az idézett tcz. 4. és 5. §-aiban említett bizonyítványok az illetékes elsőfoku *közigazgatási hatóságnál* mutatandók fel, amely annak az egyháznak illetékes *lelkészét* vagy előljáróságát értesíti, melyből az illető *kilépni*, illetőleg melybe *belépni* óhajt. Az elhagyott egyház elvei az abból *kilépettre* semmiben sem kötelezők.“

24. §. „Aki valamely *bevett vagy elismert*²⁾ vallásfelekezetből *kilép*, köteles a *kilépés* idejéig esedékessé vált egyházi tartozásait annak az egyháznak, melyből *kilépett*, megfizetni.“

25. §.: „A *bevett*³⁾ vallásfelekezetek valamelyikéből *kilépett* mindaddig, míg valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez nem csatlakozik:

²⁾ A 24. §. csak egy magától értetődő elvet mond ki, amely már 1895. év előtt is, bár az 1868: LIII. t.-c. nem is mondta ki expresse, mégis érvényben volt.

³⁾ A 25. §. csakis a „*bevett*“ vallásokat védi egy kivételes kedvezményvel a „*felekezettlenség*“ őket fenyegető megkárosodás ellen.

a) köteles a *kilépés* idejét követő ötödik naptári év végeig esedékes rendes egyházi járulékokat annak az egyháznak szolgáltatni, melyből *kilépett*; a *kilépés* idejét követő öt év egyikében sem terhelhető azonban nagyobb járulékkal, mint a mennyit a kilépés évében tartozott fizetni.“ (A b) és c) pontok az 5%-os iskolai pótdónak állandó és az egyéb elvállalt fizetési kötelezettségeknek az elvállalt időig való fizetésére kötelezi a felekezetlenné vált egyént.)

Az imént idézett törvényszakaszok elolvasásából kitűnik, hogy azokban *nem* az egyik vallásfelekezetből a másikra való „*áttérés*“ van szabályozva, hiszen, mint fent (3. pont) beigazoltam, az „*áttérés*“-t szabályozó 1868. évi szakaszokat az 1895 : XLIII. t.-c. felújította, azoknak hatályát fentartotta; hanem a felekezetlenségbe való „*kilépés*“, valamint a felekezetlen állapotból valamely vallásfelekezetbe való „*belépés*“ van szabályozva. És pedig (23. §.) úgy, hogy a „*kilépés*“-nél a *felekezetlenné lenni* óhajtó egyén az ő ebbeli *szándékát* két tanú jelenlétében két ízben, 14—30 napi időközben, bejelenti eddigi egyházközségének *lelkészénél* (illetőleg, ha ezen vallásfelekezet lelkészt nem ismerne, akkor az egyházközség előljáróságánál) és az ezen bejelentésekről kiállított *bizonyítványokat* a *kilépő* egyén az elsőfoku *közigazgatási hatóságnál mutatja fel* (a felekezetlen állapotnál t. i. nem lehet valamely másik lelkész által való felvételtől, hanem csakis az állam képviselője részéről való tudomásvételtől és nyilvántartásról szó). Viszont a „*belépés*“-nél az 1895 : XLIII. t.-c.-ben és az ennek végrehajtása végett kibocsátott (a vallás- és közoktatásügyi, a belügyi és igazságügyi miniszterek által 1896. évi január 8-án 56. eln. sz. a.) miniszteri utasítás 8. §-ában előirt alakszerűségek abban állanak, hogy a felekezetlen állapotból valamely vallásfelekezetbe belépni óhajtó egyén belépési *szándékát egyszer* (min. rend. 8. §.) bejelenti az elsőfokú közigazgatási hatóságnál; és ez erről jegyzőkönyvet vévén fel, a jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldésével értesíti azon egyházközség lelkészét (illetőleg előljáróját), amelybe a fél belépni óhajt. (A közigazgatási hatóság a fél esetleges kérelmére ennek *is* köteles kiadni a jegyzőkönyv hiteles másolatát, díj nélkül.) A lelkész azután a jegyzőkönyv hiteles másolata alapján (akár a hivatalból megküldött példány, akár a fél által

felmutatott példány alapján) jogosulttá válik a felet ezen vallásfelekezetbe és egyházközségbe fölvenni és a fél kérelmére a belépés megtörténtéről neki bizonyítványt ad ki, de nem köteles értesíteni a közigazgatási hatóságot a belépés megtörténtéről.

5. Az előbbi (4.) pontban magából az 1895 : XLIII. t.-c.-ből és reá vonatkozó miniszteri utasításnak (1896. évi 56. eln. sz.) a felekezetlen állapotba való átlépésre, vagy abból való visszatérésre (az elhagyott, vagy valamely más felekezetbe) nézve tett intézkedéseiből igazoltam be, hogy a közigazgatási hatóságnak az ilyen „*kilépés*“-eknél vagy „*belépés*“-eknél micsoda szerepe van.

És hogy *csakis* az ilyen, a *felekezettlenséggel* kapcsolatos vallásváltoztatásnál van a közigazgatási hatóságnak szerepe, *nem pedig* (mint *Kmety* és *Antal* könyvei és a szórványos gyakorlat véli) az egyik vallásfelekezetről a másikra való „*át-térés*“-nél is, az az említett miniszteri rendeletről külön is beigazolható és pedig a következő érvekkel:

a) Az 1896. január 8-án 56. eln. sz. a. kibocsátott végrehajtó miniszteri utasítás 5. §-ának utolsó bekezdésében kifejezetten kimondja, hogy azon eset, ha valaki kilépven eddigi vallásából, azonnal belép egy másik vallásba, „*át-térés*“, és mint ilyen *kizárólag az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §-ai alá esik.*

Ezen bekezdés így szól: „Valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből való *kilépésre*, mely egy másik bevett, vagy törvényesen elismert vallásba való belépéssel történt, a jelen rendelei 6—9. §-ai⁴⁾ *nem* nyernek alkalmazást, hanem ilyen eset, mint *át-térés*, *kizárólag az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §-ai alá esik.*“

b) Sőt az idézett min. utasítás 9. §-a egyenesen *megtiltja* a közigazgatási hatóságnak a hivatalos eljárást a „*belépés*“-nél, ha azt látja, hogy a magát felekezetlennek mondó és most valamely vallásfelekezetbe belépni óhajtó egyén *nem felekezetlen.*

Ezen 9. §. így szól: „A közigazgatási hatóság, ha úgy találja, hogy a fél, ámbár magát a bevett vagy törvényesen

⁴⁾ A 6., 7. és 8. §-okban vannak pontosan körülírva a felekezetlen állapotra vagy onnét való kitérésre vonatkozó, fent ismertetett alak-szerűségek.

elismert vallásfelekezeteken kívül állónak tartja, mégis az 5. §. értelmében⁶⁾ valamely bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik, *megtagadja* a 8. §. második bekezdésében említett *jegyzőkönyv felvételét*, felvilágosítja a felet tévedéséről, és ha a vallásfelekezet, a melybe a fél belépni óhajtott, nem az, amelyhez az 5. §. értelmében úgyis tartozik, *figyelmeztetni kell* egyszersmind a felet, *hogy az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §-ai értelmében az áttérés eszközzése végett az illetékes lelkészekhez*⁶⁾ avagy vallási előljárókhoz *fordulhat*.⁷⁾

Fenti (1—5. pontok alatt) fejtegetésemben felhozott érvekkel szemben, úgy hiszem, alig lesz sikerrel megvédendő azon álláspont, hogy a magyar államjog szerint vallásváltoztatási formások 1895. év óta (az 1895 : XLIII. t. c. 23. §-a folytán) úgy módosultak, hogy azóta mindenféle vallásváltoztatásnál az elsőfoku közigazgatási hatóságnak joga és kötelessége volna közreműködni.

Nem tagadható ugyan az, hogy a vallásváltoztatásnak kizárólag a közigazgatási hatóságnál való bejelentése igen egyszerűsítene a vallásváltoztatási eljárást.

De a vallások érdeke és a vallási meggyőződés szentsége szempontjából mégis inkább kívánatos, hogy a vallásnak elhagyása a lelkésznek jusson első sorban hivatalos tudomására, aki az esetleg valamely eltávolítható konkrét okból keletkező vallásváltoztatást lelkészi gondossággal megakaszthat.

Ezt még saját érdekükben is állónak tekintik azon államok is, amelyek még közjogi törvényekkel megóvni törekednek a vallások történeti kereteit; és így érthető, hogy bizonyos mérvig a vallás elcserélését megnehezíteni törekednek.

II. Az 1868 : LIII. t. c. 1—8. §-ainak mai érvényessége körül *még egy más téves magyarázat* is kapott lábra és pedig az, mintha ezen szakaszok az 1895 : XLIII. t. c. életbelépéte-

⁶⁾ Az 5. §. ugyanis kimondja azon elvet, hogy az, ki nem a törvényekben megállapított alakszerűségek mellett lépett ki a vallásból, az még mindig előbbi vallásához tartozónak tekintendő.

⁶⁾ A „lelkészekhez“ szó (többes szám) már mutatja, hogy az „át-térés“-eknél a kilépési szándék az egyik vallás lelkésznél, a belépési szándék a másik vallás lelkésznél jelentendő be.

⁷⁾ Ezen fenti (I. 1—5.) fejtegetéseim cikk alakjában megjelentek a „Jogtudományi Közlöny“ 1904. évi okt. 14-iki számában.

tése előtt született izraeliták áttérésére nem vonatkoznának, hanem (az 1895 : XLIII. t. c.-nek fentid. 22. §-a folytán) csakis azon, az izraelita vallásról más bevett vallásra áttérni akaró egyénekre, akik az új törvény (1895: XLIII.) életbeléptetése (1895. dec. 11.) után születtek.⁸⁾

Lelkipásztori körökben némely vidéken van ilyen téves vélemény elterjedve, t. i. az, hogy az 1895: XLIII. t.-cz. („A vallás szabad gyakorlatáról“) életbeléptetése (1895. dec. 11.) előtt született izraelita vallásu egyének megkeresztelése előtt nem szükséges az áttérések állami törvényszerűségéhez (1868: LIII. t. c. 1—8. §§.) megkívánt alakiságokat (14—30 napi időközben, 2 tanu kíséretében, kétszeri személyes jelentkezés az elhagyni kívánt vallás lelkészénél) betartani; és pedig azért nem, mert az ezen alakiságokat az izraelita vallásról vagy vallásra való áttérésekre is kiterjesztő törvénynek (1895: XLIII. t.-cz. 22. §-a) nincsen visszaható ereje, az csakis az ezen törvény életbelépése után született és már 18 éves, áttérni kívánó izraeliták áttérésénél leszen a jövőben (tehát semmiesetre 1913. dec. 11. előtt) betartandó.

Ezen téves vélemény erősítésére ugyanazon körökben állítólagos minisztertanácsi határozatra is hivatkoznak, amely azonban közzé nem fog tétetni (?); és ezen határozat is fentvázolt törvénymagyarázatot tette volna magáévá.

Az elméleti tévedés állítólag már a lelkipásztori gyakorlatban is alkalmazásra kerül olyan formában, hogy az izraelita konvertiták megkeresztelése az 1868: LIII. t.-cz. 1—8. §-ában előírt formaságok mellőzésével eszközöltetik, sőt eszközöltetik a 18-ik életévet még tul nem haladott konvertiták megkeresztelése is.

Mivel az említett téves felfogás első tekintetre némi plauzibilitással bír („lex non agit retro, nisi expresse enuntietur“), és mivel másrészt magam is beszéltem olyan lelkipásztorral, ki ezen felfogást a gyakorlatban alkalmazni készül, azért érdemes dolognak tartom, ha az izraelita vallásról vagy az arra való áttérésnek jogtörténeti adatait, a magyar közjog és közigazgatási jog („vallásügyi közigazgatás“)

⁸⁾ Ezen téves törvénymagyarázatról véleményemet a „Havi Közöny“ 1905. márciusi számában (271—8.) már közzétettem.

köréből, röviden összefoglalva, elősorolom és a ma érvényes jogot törvény-hermeneutikai úton megvilágítom.

A) *Jogtörténeti adatok.*

Az 1789. évi okt. 30-án 41. 777. sz. a., az 1791. szept. 16-án 17. 193. sz. a., az 1799. szept. 17-én 21. 803. sz. a. kelt királyi rendeletek ⁹⁾ tartalmazták az 1895. év előtt az izraeliták áttérésére, megkeresztelésére vonatkozó jogszabályokat.

Ezen jogszabályok a következők: 18 éven aluli *izraelitát* csakis szülője, vagy gyámja beleegyezésével volt szabad *megkeresztelni*; halálos ágyon ezen beleegyezés sem volt szükséges. A szülők ellenkezése esetében, 14 éven aluli izraelita gyermek megkereszteléséhez királyi engedély, 14 éven felüli, de még nem 18 éves izraelita gyermek megkereszteléséhez kormányengedély volt szükséges. Ha az áttérni kívánó izraelita már betöltötte a 18-ik évet, szabadon meg volt keresztelhető.

Ezen jogszabályok hatálya csak 1895. december 11-én szűnt meg.

Valamely *keresztény vallásról* pedig az izraelita vallásra áttérni nem volt egyáltalában megengedve és nem volt államjogilag lehetséges az 1895. év előtt. Az izraeliták ugyanis az 1867 : XVII. t.-cz. által („Az izraeliták egyenjogúságáról polgári és politikai jogok tekintetében“) csakis a polgári és politikai jogokra nézve emancipáltattak, de mint vallás, az izraelita vallás sem törvényesen *bevett*, sem törvényesen *elismert* vallássá nem lett, hanem továbbra is csak *türt* vallás maradt, amelyre következképpen, államjogi érvényességgel áttérni nem volt lehetséges.

Az 1895: XLII. törvénycikk („Az izraelita vallásról“) az *izraelita vallást* recipiálta ezen szavakkal:

„1. §. Az izraelita vallás törvényesen bevett vallásnak nyilvánítatik.“

Ennek folytán *elméletileg* már meg volt a lehetőség arra, hogy az izraelita vallásra való áttérés államjogi érvényességgel megtörténhessék.

Mégis éppen ez a körülmény: a „zsidó“ vallásra való áttérés, valamint a felekezetienségbe való „kilépés“ voltak

⁹⁾ Extractus benignarum resolutionum normalium (Tyrnaviae, 1834) 181—8. l.

hist & lit
/ve

azon részletek, melyek ellen az ország keresztény közvéleménye felzúdult.

Azért a receptio-törvénybe (1895: XLII. t. c.) nem vették fel az izraelita vallásra való áttérés szabályozását és így e törvény megszavazása elég simán ment és 1895. okt. 16-án a király által szentesítettett, október 18-án pedig az „*Országos Törvénytár*“-ban kihirdettetett. Tudvalevő dolog, hogy a magyar közjog szerint az országos törvények (ha csak a törvény kifejezetten nem intézkedik) a kihirdetést követő 15 nap elteltével hatályba lépnek: a fenti törvény tehát 1895. november 2-án hatályba lépett. (Az 1894: XXXI., XXXII. és XXXIII. t. cikkek már 1895. október 1-én léptek hatályba.)

Az 1895: XLIII. törvénycikk („A vallás szabad gyakorlatáról“) pótolta a fenti hiányosságot, anélkül, hogy az izraelita vallást külön fölemlítette volna.

Ezen törvény 22. §-a ugyanis így szól:

„22. §. Az 1868. évi LIII. t.-c. 1—8. szakaszaiban foglalt rendelkezéseknek hatálya minden bevett vallásfelekezetre kiterjesztetik.“

Ezen törvényszakasz folytán az izraelita vallásra (keresztény vallásról) való áttérés lehetősége valóra vált, amennyiben úgy ennek, mint az izraelita vallásról valamely más (keresztény) vallásra való áttérésnek állami érvényességéhez szükséges feltételek és alakszerűségek meghatározatnak, és pedig ugyanazok, amelyek az 1868: LIII. t. c. folytán a keresztény¹⁰⁾ vallások közt végbemenő áttérésekre nézve voltak érvényben.

Az 1895: XLIII. t. c. 1895. dec. 11-én lépett hatályba.

B) Törvénytárgy.

1. Az izraelita vallásról vagy az arra való áttérésekre vonatkozó ma érvényes (1895. dec. 11. óta) tételes jogot fent idézett törvényszakasz: az 1895: XLIII. t.-c. 22. §-a tartalmazza.

Ezen 22. §-t a fentemlített lelkipásztori felfogás és gyakorlat úgy magyarázza, hogy ezen §. csakis a törvény élet-

¹⁰⁾ Az 1868: LIII. t.-c. címe („A bevett keresztényen — sic! — vallásfelekezetek viszonyosságáról“) már mutatja, hogy 1868-tól 1895. évig nem volt államjogilag lehetséges nem keresztény vallásra áttérni.

beléptetése után született izraelitáknak áttérésére vonatkozólag statuálja az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §§-ainak alkalmazását.

Ezen felfogásra hihetőleg az 1894: XXXII. t.-cikknek *analógiája* vezette az illető lelkipásztorokat.

Az 1894: XXXII. t.-c. („A gyermekek vallásáról) ugyanis ezen intézkedést tartalmazza:

„7. §. A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, amely az ilyen házasságok kötése idejében hatályban volt.“

Vagyis az 1894: XXXII. t. cikkben a vegyes házasságokból született gyermekeknek vallására nézve felállított új jogszabályokat a törvény kifejezetten korlátozza az 1895. okt. 1. után kötött vegyes házasságokból származó gyermekekre. *Tehát e törvény nem bír visszaható erővel.*

De ezen „*per analogiam*“ következtetés a *tételes jogban korlátlanul nem alkalmazható.*

Ellenkezőleg, épen az 1894: XXXII. t.-c. 7. §-a azt bizonyítja, hogy szükség volt kifejezett kijelentésre az 1895. okt. 1. előtt kötött házasságokra vonatkozólag, mert különben az ezen házasságokból született vagy születendő gyermekek nézve is alkalmaztattak volna az új törvény (1894: XXXII. t.-c.) jogszabályai. Pedig ezen esetben igazán *egy általános jogi elv* lett volna megsértve, t. i. hogy valamely jogügylet érvénye és jogi következményei mindig a jogügylet megkötésekor fennálló jogszabályok szerint állapítandók meg. Már pedig a vegyes vallású szülők gyermekeinek vallása is nem más, mint egyik jogi következménye a kezdettől fogva „vegyes“ házasság megkötésének.

De a *magyar törvényhozás* ezen általános elvet is *csak részben ismeri el.*

Igy az 1894: XXXI. t.-c. („A házassági jogról“) elismeri ugyan (138. §.), hogy az ezen törvény hatálybalépte előtt kötött házasságok érvényessége a korábbi jogszabályok szerint ítélendő meg, de mégis (139. §.) az ilyen házasságok feletti bíráskodási jogot az állami bírónak megadja és pedig úgy, hogy az állami bíróság az 1894: XXXI. t.-cikkben foglalt okok alapján kötelékileg felbonthatja az ilyen csupán egyházilag (1895. okt. 1. előtt) kötött házasságot még akkor

is, ha a felhozott válási okot a korábbi jogszabályok nem ismerték, vagy legalább „felbontási“ oknak el nem ismerték.

Azonban az áttéréseknél ezen, a magyar jogban, mint látjuk, ugy sem egészen elismert, általános jogi elv egyáltalában nem is alkalmazható.

Ez esetben ugyanis *nem létezik* olyan megelőző *jogügylet*, amelynek kihatása okozná azt, hogy a bizonyos időpont előtt született egyének vallásukat ne változtathassák meg.

Tehát ha valóban az 1895. decz. 11. előtt született izraelitákra az 1895 : XLIII. t.-cz. 22. §-át a *törvényhozás kiterjeszteni nem kívánta volna*, akkor ebbeli *negatív* szándékát a törvényben *expresse kijelenteni kellett volna, mert egyébként a törvények hermeneutikája szerint az említett 22. §-t* ugy az 1895. dec. 11-e előtt, mint az ezen időpont után született és születendő egyénekre *alkalmazni kell.*

2. A törvény végrehajtása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi miniszterek által kiadott (1896. jan. 8-án 56. vall. köz. eln. sz. alatt) *miniszteri utasítás* sem említi, nem is sejteti a szóban levő korlátozást, mikor így rendelkezik:

„2. §. Az 1895 : XLIII. t.-c. szerint bevett izraelita vallásra és követőire alkalmazást nyernek az 1868 : LIII. t.-cz. 1—8. §-ai (az 1895 : XLIII. t.-cz. 22. §-ánál fogva), — az 1868 : LIII. t.-cz. 13., 14., 15. és 18. §-ai (az 1894 : XXXII. t.-cz. 8. §-ánál fogva) — az 1868 : LIII. t.-cz. 18., 19., 20., 21. és 23. §-ai (az 1895 : XLII. t.-cz. 2. §-ánál fogva).“

3. Az 1896. év óta kifejlődött *joggyakorlat* is azt mutatja, hogy az *izraelita vallásról vagy az izraelita vallásra való áttérésre nézve alkalmazva lőnek az 1868 : LIII. t.-cz. alakszerűségei és pedig éppen 1895. évi decz. 11-e előtt született egyéneknél, mert hiszen ezen időpont után született egyének vallásváltoztatása eddig (nem lehetvén még 18 éves koru áttérők) még egyáltalában nem is volt lehetséges, mert még a régi királyi intimátumok is csak a 18. év betöltése után adták meg az akadály nélküli áttérési jogot az áttérni kívánóknak, azon egy kivétellel, hogy az izraelita vallásra áttérni egyáltalában (18 éves kor után sem) nem volt ezen intimátumok szerint lehetséges.*

Lássuk csak a statisztikai adatokat.

Kezemnél van a *vallás- és közoktatásügyi* miniszternek a vallásügy adatait („Egyházi és hitélet“) 1896. évtől 1902. évig felölelő jelentése.

Ezen jelentéshez mellékelt táblázatokból veszem ki ezen adatokat:

1896. évtől 1902. évig (7 év) áttértek:

Izraelita vallásról róm. kath. vallásra: 1760 egyén				
”	”	gör.	”	88
”	”	gör. kel.	”	41
”	”	ág. ev.	”	216
”	”	ev. ref.	”	489
”	”	unitarius	”	11
Rom. kath. vallásról izraelita vallásra 429 egyén				
Gör. kath.	”	izraelita	”	18
Gör. kel.	”	izraelita	”	14
Ág. ev.	”	izraelita	”	61
Ev. ref.	”	izraelita	”	85
Unitárius	”	izraelita	”	2

Vagyis összegezve, 1896-tól 1902-ig Magyarországon 2605 izraelita tért át keresztény vallásra, 609 keresztény pedig izraelita vallásra.

Mivel pedig a keresztény egyénnek (ha be is töltötte a 18. évet) az izraelita vallásra csakis az 1895:XLIII. t.-cz. 22. §-ának fennállása óta lehetséges, azért világos a fenti statisztikából, hogy ezen 22. §-t a miniszter és az áttérések-nél eljáró felekezetek az izraelitákra nézve, és pedig bizonyára nem csupán az 1—7 éves egyénekre (1896—1902), hanem az áttérési törvényes korban (18. év már a királyi intimátumok szerint) levő egyénekre nézve is, irányadónak tekintették.

Röviden: az izraelita vallásra áttérni vagy arról más vallásra áttérni csakis az 1868:LIII. t.-cz. 1—8. §§-ban előírt alakszerűségek mellett lehet, akár született valaki az ezeket kiterjesztő törvény (1895:XLIII. t.-cz.) életbeléptetése előtt, akár pedig életbeléptetése után.

C) Korollárium.

A 1879:XL. t.-cz. („A magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról“) 53. §-a így szól:

Resumé

„53. §. A ki életkorának tizennyolczadik évét még be nem töltött kiskoru egyént, az 1868: LIII. t.-cz. rendelkezése ellenére, más vallásfelekezetbe felvesz: két hónapig terjedhető elzárással és 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“

A büntetőtörvénykönyvnek ezen szakasza alapján bűnhődött azon lelkész, a ki valamely még *nem* 18 éves egyént egyik keresztény vallásról a másikra felvett.

Az izraelita vallásról a keresztény vallásra való áttérés (1895. év előtt) a királyi intimátumokban megszabott közigazgatási és büntető rendelkezések (a serdületlen zsidógyermeket, szülői akarata ellenére, megkeresztelő pap javadalom vesztésre volt ítélendő) által volt szabályozva.

Az 1879: XL. t.-cz. 53. §-a explicite hivatkozik az 1868: LIII. t.-czikre, és mivel ezen törvénycikknek czime így szól: „törvénycikk a törvényesen bevet *keresztény* felekezetek viszonyosságáról,“ következik, hogy 18 évet még be nem töltött egyéneknek az izraelita vallásból 1895. évi dec. 11-e előtt történt áttérése (kikeresztelése) esetében, a keresztelést végző pap nem volt az 1879: XL. t.-cz. 53. §-a alapján büntetendő, mert ezen §. 1895. decz. 11-ig csakis keresztény vallásokra vonatkozott.

Amióta azonban az 1868: LIII. t.-cz. áttérési rendelkezései (1—8. §§.) kiterjesztettek az összes, törvényesen bevett vallásokra (1895: XLIII. t.-cz. 22. §.), valamint az összes törvényesen elismert (helyesebben: elismerendő) vallásokra (id. t.-cz. 21. §.), azóta az 1879: XL. t.-cz. 53. §-ának hatálya is kibővült és kiterjed az ezen ujabban bevett vagy elismert vallásokat érdeklő áttérésekre is, és pedig tekintet nélkül arra, vajjon az áttérő 1895. decz. 11-ke előtti időben vagy az utáni időben született-e.

Ha tehát a fent, a bevezetésben említett téves felfogást és gyakorlatot követő lelkipásztorok egy még nem 18 éves, bár 1895. decz. 11-ike előtt született, izraelitát megkeresztelnek az 1868: LIII. t.-cz. 1—8. §-aiban előirt alakszerűségek mellőzésével, azon hiedelemben, hogy ezen alakszerűségek csak az új törvény életbelépése (1895. decz. 11.) után született izraelitákra nézve irányadók, akkor ezen lelkészek nemcsak államilag törvényszerűtlen és hatálytalan áttérést eszkö-

zöltek, hanem meg is büntethetők az 1879:XL. t.-cz. 53. §-a alapján.

És aligha lesz magyar bíróság, amely az általuk helyesnek vélt törvényt magyarázatot helyesnek elismerné, mikor a fentiekből látható, hogy az izraelita vallást érintő és érdeklő áttérések 1895. decz. 11. óta kivétel nélkül az 1868: LIII. t.-cz. 1—8. §-ai szerint bírálандók el, tekintet nélkül arra, vajjon az áttérő egyénnek születése ezen időpont előtti vagy utáni időbe esik-e.

Az egész fenti fejtegetésből kitűnik az, hogy a téves felfogás előidézője az 1895. évi decz 11. napjának, mint határidőnek félreértése.

Ezen nap (1895. decz. 11.) valóban határidő, mert ezen napon lépén hatályba az 1895:XLIII. törvényczik, ezen naptól kezdve terjesztetett ki az 1868: LIII. t.-cz. 1—8. §-ainak hatálya az izraelita vallást érdeklő áttérésekre. Vagyis 1895. decz. 10-én a keresztény vallásról az izraelita vallásra áttérni egyáltalában nem lehetett, decz. 11-én és azóta lehet, és pedig az 1868: t.-cz. alakszerűségei szerint, amelyek szerint kell 1895. decz. 11. óta történniök az izraelita vallásról keresztény vallásra való áttéréseknek is, holott 1895. decz. 10-én ezen utóbbi áttérések még a királyi intimátumok szerint történtek.

De tévedés azt állítani, hogy 1895. decz. 11. napja határidő oly értelemben, mintha csakis az ezen határidő után született egyéneknek az izraelita vallást érdeklő vallásváltoztatása állana az 1868: LIII. t.-cz. 1—8. §-ainak uralma alatt, és mintha az ezen időpont előtt született egyéneknek az izraelita vallást érdeklő vallásváltoztatása, ha 1895. decz. 11. óta történt is meg, még mindig a régi jog (királyi intimátumok) szerint bírálандó el.

III. Lássuk már most azon *jogszabályokat*, amelyek manapság a magyar államjog (törvények, min. utasítások és rendeletek és bírói ítéletekben adott törvényt magyarázatok) szerint az „*áttérés*“-re nézve érvényben állanak. (A felekezeten állapotba való „*kilépés*“-t és az onnét valamely vallásfelekezetbe való „*belépés*“-t a magyar államjog nem nevezi „*áttérés*“-nek; arról tehát külön (IV.) pontban fogok szólni.)

A jogszabályokat rövid kérdésekre adott feleletek alakjában szövegezve fogom előadni.

A) *Mely vallásra lehet áttérni?*

A magyar államjognak a vallásváltoztatás körül fent (II. fejezet) vázolt „közjogi“ álláspontjából következik, hogy Magyarországon, magyar honosságú egyénnek, államjogi hatálylyal csakis a „*törvényesen bevett*“ vagy a „*törvényesen elismert*“ vallások egyikére lehet áttérni. A törvényesen el nem ismert vallásra (hazánkban: pld. nazarénus, baptista stb.) áttérni államjogi hatálylyal nem lehet; a tényleg mégis áttérő nem büntethető ugyan, sőt nem is akadályozható ezen vallás felvevésében és gyakorlásában, de az ilyen „áttérés“ érvénytelen, és az ilyen, törvényesen el nem ismert, vallásra áttérő azon vallás hívének tekintetik, amelyhez előbb tartozott.

Csupán „*törvényesen elismert*“ vallás ezidőszert még nincsen Magyarországon. Az 1895: XLIII. t.-c. 7—8. §-ai írják elő a feltételeket, amelyek alatt valamely tényleg már Magyarországon létező vallás (nazarénus, baptista stb.) „*törvényesen elismert*“ vallássá lehet.

„*Törvényesen bevett*“ vallás az, amelynek elismerése és a régebbi vallásokkal való egyenjogúsítása külön törvény útján történik.

A törvényesen bevett vallásfelekezetek száma a magyar közjog szerint jelenleg hat (6),¹¹⁾ amelyek:

1. a latin, a görög és az örmény szertartású *katholikus* egyházak (Szent István óta)¹²⁾
2. az evangélikus *református* egyház (1608: I. t.-c.)
3. az *ágostai* hitvallású evangélikus egyház (1608: I. t.-c.)
4. a *görög-keleti szerb* egyház és a görög-keleti román

¹¹⁾ 1895: XLIII. t.-c. 6. §.

¹²⁾ Szorosan véve csak a latin szert. katolikusok bírnak *Szent-István* óta elismertséggel: a görög-katolikusok (mint külön „szertartás“) „*via facti*“ kapták azt meg keletkezésük után, tehát a 17. század óta. Az örmény-katolikusok különállása (kizárólag Erdélyben bírnak plébániákkal, az erdélyi latin szertartású püspök alatt) először az erdélyi 1791: LXI. t.-c. által ismertetett el. Az Erdélynek Magyarországgal való egyesítését becikkelyező 1868: XLIII. t.-c. 14. §-a a bevett vallásokra (ref., ágost., unit., kath.) vonatkozó erdélyi törvényeket, a görög- és az örmény-katolikusokra és a görög-keletiekre is kiterjesztve, hatályukban fentartotta. V. ö. Dr. *Kmetz* Károly: A magyar közjog tankönyve, III kiad. Budapest 1905, 103. l.

egyház (1791 : XXVII. t.-c. óta, de mint külön két metropolia — szerb és román — az 1868 : IX. t.-c. óta)

5. az *unitarius* egyház (1848 : XX. t.-c.)

6. az *izraelita* vallás (1895 : XLII. t.-c.)

Ezen 6 vallás bármelyikére az „áttérés” a magyar állam-jog szerint meg van engedve és 1895. dec. 11. óta kölcsönös egyenjogúsággal van szabályozva úgy, hogy ezen vallások bármelyikére ugyanazon, alább említendő formaszűrűségek mellett áttérni lehet, és ha valaki áttérni akar, az államjogi érvényességre számító „áttérés”-nek ezen formaszűrűségek mellett kell megtörténnie.

A görög-keleti szerb egyház és a görög-keleti román egyház külön egyházat képeznek, de nem külön „vallást” úgy, hogy az áttérési törvény (1868 : LIII. t.-c. 1—8. §§.) betartásával bármely más bevett vallásról át lehet térni akár a görög-keleti szerb, akár a görög-keleti román egyházba és viszont; de nem lehet áttérni, vagyis nem szükséges áttérni az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §§. betartásával a görög-keleti szerb egyházból a görög-keleti román egyházba, mert ezen két egyház csakis két független metropolia-ját képezi a görög-keleti vallásnak, amelyhez tartoznak más, se nem szerb, se nem román, de mégis görög-keleti hivek is (1868 : IX. t.-c. 9. §.). Ezen két metropolianak egyikéből a másikba való átlépés egyházi belügy, amelyet a magyar államjog (törvény, kormányrendelet) eddig nem szabályozott.

Ugyancsak ez áll, nagyjában szólva, a különféle szertartású *katholikus* egyházakról (latin, görög, örmény) is.

Erről különben a III. fejezet IV. pontjában már tárgyaltam. Itt most csak az államjog szempontjából pótlók egyetmást.

A magyar államjog az említett háromféle *katholikus szertartású egyházat egy és ugyanazon vallás hármassá belsejében tagozásának tekintí, amelyeknek egyikéről a másikra való áttérés egyházi belügy és semmi esetre sem az 1868 : LIII. t.-cz. 1—8. §-aiban szabályozott vallásváltoztatás.*

Mégis, mivel a kath. egyház közigazgatásában a magyar királyok, mint főkegyurak, évszázadokon át igen jelentékeny részt vettek úgyis mint jogalkotók (törvényhozás), úgyis mint jogszolgáltatók, nem lehet csudálni, hogy a magyar királyi kormány a különféle kath. szertartások egymás-

hoz való viszonyát és nevezetesen az egyik katolikus szertartásról a másikra való áttérést, valamint a különféle szertartáshoz tartozó szülőktől származó gyermekek vallási nevelését 1814. évben szabályozta (1814. okt. 4. kir. intimátum). Az intimátum kezdő sorai mutatják, hogy az intimátum csakis a *latin* és a *görög* szertartások egymáshoz való viszonyát szabályozza.

Ezen intimátumot alább az V. fejezetben egész terjedelmében közlöm; a szertartás-változtatásra a b) pont vonatkozik, amely így szól:

„b) Fideles ad mutandum Ritum nullo modo et tempore (imprimis vero occasione administrationis Sacramentorum Poenitentiae et Matrimonii) persuadeantur aut alliciantur, sed et spontaneus ex uno ritu ad alium transitus non secus quam gravi de causa et semper *cum praevio scitu et assensu Episcoporum utriusque Ritus*, indulgeatur.“

Ezen szabályozás is, mint látható, meghagyja egyházi belügynek a ritus-változtatást, csakis azt köti ki, hogy arra senkit sem szabad csábítani, hanem azt a félnek önként kell kérnie, de kérelme is csakis úgy valósulhasson meg, ha mindkét érdekelt „ritus“-nak püspöke beléegyezik. Ennek gyakorlati nehézségeivel már fent (III. fej. IV.) foglalkoztam.

Annyi kétségtelen, hogy az 1868 : LIII. t.-cz. 1—8. §-aiban foglalt áttérési formaszerűségekre, a „ritus“-változtatás állami érvényessége céljából, szükség nincsen. Áttérhet tehát a két püspök engedélye mellett, a 18 éven aluli gyermek is más kath. szertartásra.

(A különféle szertartásu kath. szülők gyermekeinek a szülő vallásváltoztatása folytán beálló vallásváltozásáról alább (K. pont) még lesz szó.)

Hogy az 1814. évi okt. 4. kir. intimátum idézett pontja még ma is érvényes, azt az 1894—5. évi egyházpolitikai törvények életbeléptetése után a vallás és közoktatásügyi miniszter a m. kir. belügyminiszterhez 1898. szeptember 7-én 11.054. sz. a. intézett átiratában kimondotta. Ezen átirat szövegét közlöm odább, az V. fejezetben.

B) Mely vallásról lehet áttérni?

Az előbbi (A.) kérdés után feleslegesnek látszhatik ezen kérdés, mert az áttérés kölcsönösen meg van engedve a bevett vallások közt.

De még sem felesleges.

Lehetséges ugyanis, hogy valaki egy törvényesen el nem ismert vallás hívének mondja magát, és most „*áttérni*“ kíván egy törvényesen bevett vallásra. Ezen esetben államjogi formaszervezetek szerinti „*áttérés*“-re csakis akkor van szükség, ha azon bevett vallás, amelyre áttérni akar, más, mint az a bevett vallás, amelyhez ő a magyar államjog szerint tartozik.

Nem szükséges tehát, a kath. vallásra államjogi formaszervezetek közt áttérni azon *nazarenusnak*, aki előbb maga is kath. volt; nem szükséges azon *nazarenusnak* sem, aki maga ugyan mindig *nazarenus* volt, de akinek államjog szerinti vallása („*törvényes*“ vallása) úgyis a katolikus volt (pld. ha mindkét szülője katolikus volt és soha államjogi forma szerint el nem hagyták a kath. vallást).¹³⁾

Ezen jogszabályt félremagyarázhatatlan világossággal kimondja az 1895: XLIII. t.-c. végrehajtása végett kibocsátott (1896. jan. 8. 56. eln. sz.) vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet 5. §-a, mely így szól:

„5. §. Az 1895: XLIII. t.-c. 5. §-a akképen rendelkezik, hogy valamely vallásfelekezetről *kilépni*, vagy valamely vallásfelekezetbe *belépni* mindenkinek szabad a törvényekben megállapított feltételek alatt.“

„A *kilépés* vagy *belépés* tehát, mely nem a törvényekben megállapított feltételek alatt történt, figyelembe nem vehető.“

„Mindazokat *ennélfogva*, a kik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetükből szabályszerűen ki nem léptek, ezentul is az illető bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozóknak kell tekinteni, habár más vallás követőinek tartják is magukat.“

„Ha azonban a *kilépés* szabályszerűen megtörtént, a kilépetteket a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állóknak kell tekinteni mindaddig, a mig vala-

¹³⁾ Ezt a *nazarénusokra* nézve kimondotta már a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1875. évben 563. sz. a. kibocsátott körrendelete, amelynek általános elvi része ma is érvényes jog; és azért érthető, hogy az 1895. jun. 29-én 1674. eln. sz. a. miniszteri rendelet (v. k., igazs. és belügyi) 3. §-a ezen rendelet elvi kijelentéseire hivatkozik. Épen azért ezen 563/1875. rendeletet alább (V. fejezet) egész terjedelmében közlöm.

mely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe be nem léptek.“

„Valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből való kilépésre, mely egy másik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépéssel történt, a jelen rendelet 6—9. §-ai nem nyernek alkalmazást, hanem ilyen eset, mint áttérés, kizárólag az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai alá esik.“

Ezen § ugyan szorosan véve csakis a felekezetlen állapotba való „kilépés“-re vonatkozik, de mivel ezen „kilépés“-nek az eddig követett felekezettel szemben épen olyan kötelékszakitó ereje van, mint az „áttérés“-nek: azért az, amit ezen 5. §. az eddigi egyházi kötelék megszűnésére vagy meg nem szűnésére nézve szabályként kijelent, eo ipso vonatkozik a köteléknek az áttérés útján való megszűnésére vagy meg nem szűnésére is.

Ezen 5. §. egyébként egy általános elvet mond ki: minden nem az állami törvény szerint történő vallásváltoztatás, valláselhagyás, vallásfelvétel eo ipso érvénytelen. Ezen „irritatorius“ szabály absolute feleslegessé teszi az áttérési tételes szabályok büntető szankcióját. A korhiány esetére mégis statuált a törvény büntető szankciót is.

C) *Kiknek engedi meg a magyar államjog az áttérést?*

Ezen kérdésre a feleletet megadják az 1868: LIII. t.-c. 1., 2. §-ai:

„1. §. A törvény által megállapított feltételek és formák megtartásával *mindenkinek* szabadságában áll más hitfelekezet kébelébe, s illetőleg más vallásra áttérni.“

„2. §. Áttérni annak szabad, aki *életkora 18. évét már betöltötte*. Azonban *a nők férjhezmenetelök után*, ha e kort el nem érték volna is, áttérhetnek.“

A törvény, mint látható, a korra helyezi a súlyt: 18 éven felüli egyénnek megengedi, 18 éven alulinak pedig nem engedi meg az áttérést.

1. Ami már most a *részleteket* illeti, *először* az a kérdés merülhet fel, vajjon az alább említendő *kétszeri jelentkezésnek* is a 18. életév betöltése után, illetőleg, férjhezmenő nőnél, a férjhezmenetel után kell-e megtörténnie? vagy pedig történ-

hetnek ezen jelentkezések a 18. életév betöltése előtt, illetőleg a nőnek férjhezmenetele előtt.

A m. kir. *Kúria* 1896. szept. 16.-án 6279. sz. a. hozott ítélete¹⁴⁾ azon magyarázatot fogadta el, hogy a törvény a jelentkezésekre nézve nem állít fel korhatárt, hanem csak az áttérés befejezésére nézve.

Ha valamely nő a vallásváltoztatást a férjhezmenetellel egy napon óhajtaná végezni, nem volna neki szabad előbb áttérni az új vallásba és azután „*államjogilag érvényes*“ házasságot kötni, hanem előbb kellene a polgári házasságot kötnie.

Az egyházi házasságkötést 1895. év óta azonban az áttérés megelőzheti, mert 1895. év óta az egyházi házasságkötés nem tekintetik államjogilag érvényes házasságkötésnek.

Tehát például: egy konvertálni akaró menyasszony megkötve a polgári házasságot vőlegényével, még aznap (ha előzőleg megtörtént 14—30 napi időben a kath. lelkésznel a kétszeri jelentkezés) a katolikus egyházba az istentisztelet alatt felvehető és utána megeskethető.

2. *Második részletkérdés a 2. §-nak a magyar büntető törvénykönyvben nyert szankciója körül* merülhet fel és pedig kettős irányban, mint azonnal látni fogjuk.

¹⁴⁾ A *Kúria* ítéletét a *Havi Közlöny* (1897. évf. 81—2. hasáb) ezen szövegben közli:

„Életének 18-ik évét még be nem töltött nő férjhezmenetele után azonnal áttérhet más vallásra, habár a törvény által előírt áttérési jelentkezéseket férjhezmenetele előtt tette is meg.“

„*Ügyállás.* Az 1879. jan. 18-án született B. Roza 1896. jan. 15-én és 30-án jelenté lelkészének, hogy a kath. vallásra akar áttérni. 1896. febr. 2-án férjhez ment. Az áttérési jelentkezéseiről szóló bizonyítványok előmutatása alapján a kath. lelkész őt kértére 1896. február 4-én a kath. egyház kebelébe fölvette.“

„E miatt az *első bíróság* azon indokolással, hogy a jelentkezések csak a házasságra lépés után lettek volna érvényesen eszközölhetők, a lelkészt elítélte.“

„A *másodbíróság* azonban fölmentette, mert a törvény a nőt a férjhezmenetele esetében 18-ik életévének betöltése előtt is feljogosítja az áttérésre, ha a törvényes alakszerűségek teljesítését igazolja, tekintet nélkül arra, hogy ez alakszerűségek a férjhezmenetel előtt vagy után történtek-e.“

Ezen másodbírósági ítélet ellen emelt fölbbevezést a m. kir. *Kuria* 1896. szeptember 16-án 6279. sz. a. elutasította. (Büntetőjog tára XXXIII. kötet, 6. szám.)

Ha valaki még a törvény által megállapított törvényes életkor előtt térne át, az áttérés *érvénytelen*; az így áttérő továbbra is eddigi vallásához tartozónak fog az állami fórumban tekintetni. Ez következik a fent a B. pontban (1896. jan. 8. rend. 5. §.) előadott általános elvből, amely az áttérési szabályok ellenére történt „áttérés” érvénytelenségét mondja ki.

De ezenkívül a törvényben meghatározott életkor előtti áttérést a magyar törvényhozás külön *büntető szankcióval* is előre megakadályozni akarta. Ezért statuálta az 1879: XL. t.-c. (büntető törvénykönyv a kihágásokról) a következő büntetést:

„53. §. A ki életkorának *tizenhatszadik* évét még be nem töltött *kiskorú egyént* az 1868: LIII. t.-cz. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe *felvesz*: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”

Ezen 53. §. (1879: XL. t.-c.) körül kettős irányban merülhet fel kétség:

α) *Vajjon egy még nem is cselekvőkép*s gyermeknek („infans”, kised) a keresztség útján vagy (más vallásnál) valamely más vallási szertartással való „felvétele” az egyházba szintén beleütközik a kihágási büntető törvénykönyv 53. §.-ába?

β) *Vajjon az 53. §-ban csakis a törvényes életkor előtti* felvétel vagy pedig minden, az 1868: LIII. t.-c. „rendelkezése ellenére” történő „felvétel” *van-e büntetéssel sújtva?*

α) Ezen kérdés a büntető törvénykönyv életbeléptetése után egy ideig még tisztázatlan kérdés volt, amelynek tisztázását a magyar judikaturának köszönhetjük.

Az alsóbb fórumoknak konkrét esetekben („elkeresztelések”) hozott eltérő ítéletei után a magyar királyi Kuria 1882. március 24.-én (10927 ex anno 1881. szám alatt) a *tatai* ügyben elvi jelentőségű ítéletet hozott, amelyben kimondotta, hogy valamely kisednek, tehát kora miatt cselekvőképtelen egyénnek, az ő reá nézve nem törvényes vallása lelkesze által való megkeresztelése nem ütközik bele az 53. §-ba. Az ítélet indokolásaiban a Kuria kifejti, hogy az 1879: LX. t.-c. 53. §-a nem az egész 1868: LIII. t.-cikket, nem is annak 12. §-át, hanem csakis egyik §-át és pedig a 2. §-t akarta büntető sanctioval ellátni; ezen 2. §-ban pedig felserdült vagy legalább is cselekvőkép személynek „áttéréséről” van

szó, ép azért használja az 1879: XL. t.-c. 53. §-a is a „felvesz” szót, ami szintén cselekvőképessé egyénnek felvétel iránti kérelmét tételezi fel.¹⁵⁾

β) Ezen elvi jelentőségű (1882. márc. 24.) ítélet indokolása ugyan már a β) alatt jelzett kérdést is közvetve eldöntötte.

De mivel ott „gyermek” kereszteléséről volt szó, azért mégis kétséges lehetett, vajjon egy már 18 éven felül levő egyénnek formális áttérése szintén nem büntethető-e az 1879: XL. t.-c. által akkor, ha az áttérés nem az 1868: LIII. t.-c. rendelkezése (áttérési államjogi formaszerűségek) történt.

Ezen kétséget is eloszlatja a m. kir. Kuria 1887. okt. 11. (7190. sz.) ítélete a „puchói” ügyben, amely expresse kimondotta, hogy a törvényes életkor betöltése után az előírt államjogi formaszerűségek betartása nélkül történt áttérés nem büntethető.¹⁶⁾

3. Harmadik részletkérdés az, meg van-e engedve a 7 éven felül levő, de még nem 18 éves gyermeknek az „áttérés”, ha a gyámhatóság (árvaszék) beleegyezik?

A kérdés furcsának látszik, de, a gyakorlatban, már ismételtelen felmerült ezen kérdés, és sokan, félreértve az 1894: XXXII. t.-c. 3. és 4. §-ainak rendelkezéseit, általánosan igenlő feleletet adnak; holott igenlő feleletet csakis azon gyermekekre nézve lehet adni, akiknek szülői 1895. okt. 1. óta polgári házasságot kötöttek és akkor különböző vallásuak voltak, de áttérés folytán egy közös vallásra kerültek. De ezen gyermekek áttérése is az esetben, ha a szülők annak idején a polgári házasságot megelőzően a gyermekek vallására nézve egyességre léptek, csak úgy van megengedve, ha a szülők,

¹⁵⁾ Az 53. §. alapján a *protestans* lelkészek által kath. lelkészek ellen indított „elkeresztelési” perekről és azoknak a *Trefort*-féle (1884. jul. 11.) és a *Csáky*-féle (1890. febr. 26.) rendeletekkel („elkeresztelési rendeletek”), valamint az 1894—5. évi egyházpolitikai törvényekkel való összefüggését részletesen kimutattam egy másik művemben: A vegyes házasságok jogtörténete, Pécs 1904, 140. l. és köv. — A fent a szövegben említett bírói ítéletekből a *soproni* esetre vonatkozó 3 ítéletet (*soproni* kir. járásbíróság, budapesti tábla és m. kir. Kuria) és a *tatai* esetre vonatkozó kir. kuriai (elvi jelentőségű) ítéletet alább az V. fejezetben egész szövegökben közlöm.

¹⁶⁾ A *puchói* ügyben hozott kúriai ítéletet is alább az V. fejezetben egész terjedelmében közlöm.

miután áttérés folytán egy közös vallásra kerültek, új egyességet kötnek és abban a közös új vallásukat kötik ki gyermekeik jövő vallásaul, amelyet azután a 7 éven alúli, valamint a születendő gyermekek eo ipso követnek, a 7 éven felüli és még nem 18 éves gyermekek pedig áttérhetnek az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai szerinti módon a gyámhatóság beleegyezése mellett.

A már 7 éven felül levő, de még nem 18 éves gyermekek vallásváltoztatásának összes lehetséges esetei a következők:¹⁷⁾

a) A bevett vagy a törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó felek házasságából származó gyermekekre nézve az 1894: XXXII. t.-c. („A gyermekek vallásáról“) az 1868-ik évi törvényhozás által a vallásváltoztatás tekintetében föllálitott szabályokat (1868: LIII. t.-c. 1—8. §§.) részben megszüntető, részben kiegészítő intézkedéseket tett, amelyeknek lényege az, hogy az 1895. október 1-je (a fönti törvénycikk életbeléptetése napja) után kötött *vegyes* házasságokból származó gyermekek vallásos nevelésére a szülőknek a polgári házasságkötés előtt netán kötött *egyessége irányadó elsősorban*; és csak másodsorban, ilyen egyesség nem léteiben, kerül alkalmazásra azon elv, hogy a gyermekek a nemökbeli szülő vallásában neveltessenek: a fiúk az apa vallásában, a leányok az anya vallásában.

Az *egységben* vagy az apa vagy az anya vallása köthető csak ki, mint a gyermekeknek közös vallása. Ezen elvtől a felekezetlen (egyik vagy mindkét részről) szülők gyermekeire nézve eltért az 1895: XLIII. t.-c. (a vallás szabad gyakorlatáról), midőn az ilyen szülőknek megengedte azt, hogy a gyermekek közös vallásaul az *egységben bármely* bevett vagy törvényesen elismert vallást választhatnak. (1895: XLIII. t.-c. 27. §.)

Az 1894: XXXII. t.-c. 1. §. szerinti alakszerűségek mellett kötött fönti *egység a házasságkötés után többé nem változtatható* meg, a szülők közös egyetértésére sem. De még a *szülők vallásváltoztatásának* sincsen azon az 1868: LIII. t.-c. 14. §-ában megadott és az 1894: XXXII. t.-c. által (egység

¹⁷⁾ Ezeket külön cikkben kifejtettem az *Egyházi Közlöny* 1905. jan. 20. számában. — Volt erről, más vonatkozásban, szó fent is már: II. fej. II. a) b) pontokban.

nem létezése esetében) hatályában továbbra is föntartott azon ereje, hogy a vallásváltoztató szülőt a nemebeli 7 éven aluli gyermekek „eo ipso“ követik az új vallásba.

Mégis egy kivételt tesz a törvény: t. i. azon esetre, ha a vallásváltoztatás folytán a szülők egy vallásra és pedig nem az egyességben kikötött vallásra kerülnek.

Ily esetben ugyanis joguk van új egyességet kötni és abban a születendő, valamint a még 7 éven aluli, született gyermekek közös vallásaul a szülők jelenlegi (új) közös vallását megjelölni.

De megengedi ez esetben a törvény (1894 : XXXII t.-c.) azt is, hogy a gyámhatóság (árvaszék) beleegyezése mellett a 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermekek is áttérhesse-
nek ezen vallásra, az 1868 : LIII. t.-c. 3—8. §§-ai szerinti formaságok mellett, vagyis úgy, hogy két tanuval 14—30 napi időközben két ízben jelentkeznek az előbb követett vallás lelkesénél. Az ezen áttérés alakszerűségeit szabályozó miniszteri rendelet (vallás-közüoktatásügyi, igazságügyminiszteri és belügyi 1895. évi 1674. sz.) szerint a gyámhatóság csakis akkor adhatja meg beleegyezését az ilyen áttéréshez, ha a gyermek maga is áttérni hajlandó és ha már az érettség oly fokát bírja, hogy saját vallási meggyőződéssel birhat.¹⁸⁾ Ez

¹⁸⁾ A gyámhatóság eljárását pontosan meghatározza az 1895. jun. 29-én 1674. eln. sz. a. kibocsátott (vallás és közokt., igazságügyi és belügyi) miniszteri rendelet 7. §-a, melynek szövege így szól:

„7. §. Ha a bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó szülők házassága annak következtében, hogy egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át: egyvallásuak házasságává válik és a házasságból született az a gyermek, aki a 7. életévét már túlhaladta, de a 18. életévét még be nem töltötte, az 1894. évi XXXII. t.-c. 3. és 4. §§-ai értelmében a szülőknek most már közös vallására kíván áttérni: ez csak a gyámhatóság beleegyezése mellett történhetik meg.“

„A beleegyezést az illetékes árvaszéknél kérheti: az áttérni kívánó gyermek, vagy a szülők valamelyike vagy ha nem a szülő a gyermek törvényes képviselője, a törvényes képviselő is.“

„A kérelmező tartozik bemutatni: a szülők házassági anyakönyvi kivonatát, azon esetben, ha a szülők között gyermekeik vallása iránt törvényes megegyezés létesült, a megegyezésről, valamint a megegyezés megváltoztatásáról szóló jegyzőkönyv hiteles másolatát, továbbá a szülő áttéréséről kiállított bizonyítványt, végül az érdekelt s 7 életévüket már

áll mindazon alább felsorolandó esetekben is, amelyekben valamely még nem 18 éves gyermek (a szülőknek egy közös vallásra kerülése esetében) a gyámhatóság engedélyével válást változtathat.

Ugyanezen kivételes engedélyt megadja az 1895 : XLIII. t.-c. 28. §-a az egyik vagy mindkét részről *felekezetlen* szülőknek is; ha az ilyenek vallásváltoztatás vagy a felekezetlenségből valamely felekezetbe való belépés által ugyanazon egy vallásra és pedig nem az egyességben kikötött vallásra kerülnek, akkor joguk van a régi egyességet fölbontani és újat kötni, amelyben a születendő és a már született, de még 7 éven alul levő gyermekek közös vallásaul az ő (szülőké) mostani vallásukat jelölik még. De a 7 éven *felüli és még nem 18 éves gyermekek is áttérhetnek* ezen vallásra a fönntemlített módon és föltételek mellett.

b) Ha a szülők a (polgári) házasságkötés előtt *egyességet nem kötöttek*, az esetben a szülők mindenféle vallásváltoztatása befolyással van a nemökbeli, 7 éven aluli gyermekek vallására: a 7 éven aluli fiuk követik a vallásváltoztató apát,

tulhaladott, de 18. életévöket még be nem töltött gyermekek születési anyakönyvi kivonatait.

„A kérvényt, illetőleg a szóval előadott kérelemről felvett jegyzőkönyvet a gyámhatóság az érdekelteknek, jelesen az áttérni kívánó gyermeknek, e gyermek szülőinek és, ha nem a szülők valamelyike a gyermek törvényes képviselője, a törvényes képviselő kihallgatása végett az illetékes polgármesternek vagy főszolgabírónak adja ki. Az áttérni kívánó gyermek mindenesetre személyesen, a szükséghez képest a szülők, illetőleg a törvényes képviselő jelen nem létében hallgatandó ki.”

„Ezen alkalommal a polgármester vagy főszolgabíró köteles meggyőződést szerezni arról, valjon érett-e már a gyermek annyira, hogy saját vallásos meggyőződéssel birhat. A kihallgatás eredménye tüzetesen jegyzőkönyvbe foglalandó.”

„A gyámhatóság szükség esetében az áttérni kívánó gyermeket kihallgatás végett maga elé idézheti, s az áttéréshez beleegyezését csak akkor adja meg, ha az áttérni kívánó gyermek már az érettség oly fokát mutatja, hogy saját vallásos meggyőződéssel birhat.”

„Ha a gyermek eddigi vallását elhagyni nem hajlandó: a gyámhatóság beleegyezése megtagadandó.”

„Az árvaszék határozata ellen az illetékes felsőbb hatóságokhoz felebbezésnek van helye.”

„Maga az áttérés a gyámhatóság beleegyezésének megadása után az 1868 : LIII. t.-cikk 3—8. §-aiban körülírt módon megy végbe.”

a 7 éven aluli leányok a vallásváltoztató anyát és pedig any-
nyiszor, ahányszor a nemebeli szülő vallást változtat; föltéte-
lezve mindig, hogy a vallásváltoztatáskor a nemebeli gyermek
még nem haladta meg 7-ik életévét. Ha a gyermek 7 éven
túl van, akkor megszűnik a változandóság a nemebeli gyer-
mek vallásában és a gyermek 18 éves koráig marad abban a
vallásban, amelyhez tartozott, amikor 7-ik életévét betöltötte.

*Mégis itt is, ezen szabály alól is van egy eltérés, tudni-
illik: ha vallásváltoztatás folytán a szülők egy közös vallásra
kerülnek, akkor a 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyerme-
kek a fönntemlített áttérési formaságok mellett áttérhetnek, a
gyámhatóság bejegyzése mellett ezen vallásra.*

A *felekezetlen* szülőnek valamely bevett vagy törvényesen
elismert vallásba való belépése a nemebeli 7 éven alul gyer-
meknek vallására¹⁹⁾ semmi befolyással nincs, mert a feleke-
zetlen szülőkre az 1868: LIII. t.-c. 14. §-a nem lett kiter-
jesztve. Ennek oka kétségtől az, hogy a törvényhozók az
ilyen felekezetlen egyén vallási tájékozatlanságának és inga-

¹⁹⁾ A *felekezetlen* szülőnek, ha egyességet a házasság előtt nem
kötött, joga van a nemebeli gyermek részére vallást választani. Ha nem
választ (a gyermek 6 éves koráig), akkor ha a másik szülő nem feleke-
zetlen, az összes gyermekek ezen szülő vallásában neveltetnek, de ha
mindkét szülő felekezetlen és a gyermek 6 éves koráig a nemebeli
szülő a nemebeli gyermek részére vallást nem választ, akkor a gyám-
hatóság állapítja meg a gyermekek vallását, a rokonok meghallgatásával.
(1895: XLIII. t.-c. 27. §.) A felekezetlen szülő csakis a bevett vagy tör-
vényesen elismert vallások közül választhat vallást gyermeke részére,
de ezek közül *bármelyiket* választhatja. De ha a házasság megkötésekor
a szülő még nem volt felekezetlen, ez esetben a később felekezetlenné
váló szülőnek nincs joga vallást választani már megszületett gyermekei
részére, azok követik tovább is azon vallást, amelyet születésökor kö-
vettek (egyesség folytán, vagy nemök szerint). Ezt expresse kimondotta
a *belügyminiszter* 1898. évben 108.856. szám alatt hozott határozatban
(Havi Közöny, 1905. évf. 521—3. hasáb.) Ha egyességet (különböző
vallású felek) kötöttek volt a házasság előtt, az esetben a születendő
(a felekezetlenné válás után született) nemebeli gyermekek részére sincs
joga vallást választani a felekezetlen szülőnek. Csakis ha egyesség nem
volt, és a szülő felekezetlenné lett, és ennek megtörténte után születnék
egy gyermeke, ez esetben lehet arról szó, hogy a nemebeli gyermek
vallása „egyelőre meg nem állapított”-nak veendő és a felekezetlen
szülő a gyermek tanköteles koráig választhat vallást a gyermek részére.

tagságának nem akarták áldozatul hozni a már valamely vallásban nevelt gyermek vallásos nevelését.

Mégis van itt is egy kivétel: t. i. ha a felekezetlen szülőnek vagy szülőknek valamely (bevett vagy törvényesen elismert) vallásba való belépése által a *házasság egyvallásuak házasságává* lesz. Ezen esetben ugyanis a 7 éven aluli született és az összes születendő gyermekek ezen vallásban nevelendők (föltéve, hogy eddig *nem* ezen vallásban neveltettek); de a *7 éven felüli, de még nem 18 éves* gyermekek, fiuk és leányok, a főntemlített áttérési formaságok mellett *áttérhetnek* a szülőknek ezen közös vallására.

c) Legbonyolódottabb végre a *törvénytelen*, de *utóbb törvényesített*, vagy az apa által elismert gyermek vallására fönnálló törvényhozás; főleg azon része, mely a *7 éven felüli, de még nem 18 éves törvényesített gyermekek* vallására vonatkozik.

A törvénytelen gyermekek vallására vonatkozó jogszabályok röviden így összegezhetők:

α) *Törvénytelen gyermekek* (mindkét nemből) az anya vallását követik, föltételezve mindig azt, hogy az bevett vagy törvényesen elismert vallás. A vallásváltoztató anyát összes, mindkét nembeli 7 éven aluli törvénytelen gyermekei követik új vallásába annyiszor, ahányszor vallást változtat. Ha valamely gyermek az anya vallásváltoztatásakor már betöltötte a 7-ik életévét, akkor marad abban a vallásban, amelyhez eddig tartozott; és ezen vallását 18-ik életéveig meg nem változtathatja. *A gyámhatóság sem adhatja beleegyezését a törvénytelen gyermeknek a 18. életév előtti áttéréséhez.*

Felekezetlen anyának joga van összes törvénytelen gyermekei részére (fiúk és leányok) valamely (bevett vagy törv. elismert) vallást választani. Ha nem választ (a gyermek hat éves koráig) akkor a gyámhatóság állapítja meg a gyermek vallását a rokonok meghallgatásával. (1895: XLIII. t.-c. 29. §.)

β) Ha a természetes apa *utólagos házasságkötés* által *törvényesíti* gyermekeit, akkor az így törvényesített gyermekek vallásos nevelés tekintetében úgy tekintetnek, mintha kezdettől fogva törvényes gyermekek lettek volna. Vagyis, ha ezen utólagos házasságkötéskor nem volt egyesség a gyermekek vallására nézve, akkor az összes fiuk (a 7 éven felül levő, de még nem 18 éves fiúk is) az apa vallását nyerik és nincs szükség az 1868. törvény szerinti áttérésre nem.

Ha azonban a szülők az iménti esetben a házasságkötést megelőzőleg az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a szerinti egyességet kötöttek, akkor ezen egyesség nemcsak a születendő törvényes, hanem visszahatólag a született törvénytelen összes gyermekek vallására is befolyással van, vagyis ezen törvényesített gyermekek is mind (fiuk és leányok) az egyességben megállapított vallást követik és pedig nemcsak a 7 éven aluliak, hanem a 7 éven *felüliek is* és pedig *minden áttérési formáság nélkül*. Ezt kifejezetten kimondotta egy konkrét esetből folyólag a m. kir. belügyminiszter 1901. évi 45859. számú határozatában.²⁰⁾ Ezen szabály különben már meg volt az 1868: LIII. t.-c.-ben is (15., 16. §§.), sőt az id. 16. §. ezen visszaható erőt megadja az apa általi egyszerű elismerésnek is. Az 1894: XXXII. t.-c. a visszaható erőt egyrészt (intenzíve, t. i. ugyanazon házasságot tekintve) *kitágította*, amennyiben az utólagos házasságkötés előtt köthető egyesség nemcsak a fiuknak, hanem a törvényesített *leányoknak* vallását is megváltoztatja, másrészt (extenzíve, t. i. a vegyes házasságok csoportjait véve) *szűkítette*, amennyiben a *kir. leirrattal* való törvényesítésnek, valamint az apa általi egyszerű *elismerésnek* csakis a 7 éven aluli *fi-gyermekek* vallására nézve, (de ezekre nézve is csak: „az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő 6 hó alatt kijelentett kívánságára“, 1894: XXXII. t.-c. 5. §.) ad visszaható erőt és pedig azért, mert a királyi leirrattal való törvényesítés, illetőleg az apai elismerés, nem (utólagos) házasságkötés, és így nem is lehet előzetes egyességről és közös vallás megállapításáról szó; nem is lehet azért arról sem szó, hogy a *leányok* vallására az *apa* vallása befolyással legyen.

γ) Ha az utólagos házasság által törvényesített gyermekeknek szülei *vallást változtatnak*, akkor alkalmazandók a törvényes gyermekekre nézve (a szülők vallásváltoztatása esete) fent elsorolt szabályok és pedig:

Először: ha az utólagos házasság megkötésekor *volt egyesség* a gyermekeknek egy közös vallásban való fölneveltetésére nézve, akkor az csakis az esetben változtatható

²⁰⁾ Lásd fent II. fej., továbbá művemben: A keresztség kiszolgáltatása az egyházjog és a magyar közjog szempontjából. (A gyermek vallására vonatkozó magyar törvények teljes magyarázatával.) Pécs, 1404., 40. l.

meg, ha a szülők vallásváltoztatás által egy és ugyanazon vallásra kerültek; ezen esetben a születendő, valamint a a 7 éven aluli, született gyermekek részére a most kötendő új egyességben a szülők új vallása kötendő ki, mint közös vallás. A 7 éven *felüli*, de még nem 18 éves gyermekek pedig szintén *áttérhetnek* az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §§-ai szerinti formaságok mellett, a gyámhatóság beleegyezésével.

Másodszor: ha *nem volt egyesség*, akkor az apa vallásváltoztatása a 7 éven aluli fiuknak, az anya vallásváltoztatása a 7 éven aluli leányoknak vallására bir befolyással. De ha a vallásváltoztatás útján a szülők egy közös vallásra kerülnek, akkor nemcsak eo ipso követik a 7 éven aluli született gyermekek és a jövőben születendők a szülőknek ezen közös új vallását, hanem a 7 éven *felüli*, de még nem 18 éves gyermekek is *áttérhetnek* ezen vallásra, ha a gyámhatóság beleegyezik.

2) A királyi leirattal törvényesített vagy az apa által egyszerűen elismert gyermekek vallására nézve már fönt eladtam, hogy az ilyen (másodrangu) törvényesítésnek, illetőleg az apai elismerésnek csakis az apa nemebeli 7 éven aluli gyermekeknek, vagyis a 7 éven aluli fiuknak vallására nézve van befolyása, ezek követik tehát az apa vallását; *de a 7 éven felüli fiúk és a leányok mind maradnak az anya vallásán*. És ha az ilyen anya vagy a gyermekek természetes apja *vallást változtat*, akkor is csak a nemebeli 7 éven aluli gyermek követi az új vallásba. A 7 éven *felüli*, de még nem 18 éves gyermekek azonban *még akkor sem változtathatják meg vallásukat*, ha vallásváltoztatás útján mindkét szülő egy közös vallásra került.

Egyvallásúak „házasságát” részesíti csak a törvény azon nagy, új kedvezményben, hogy 7 éven *felüli*, de még nem 18 éves gyermekeik két tanu mellett formálisan áttérhessenek a törvényes „házasságban” élő szüleik közös vallására. De az apa általi elismerés vagy királyi leirattal való törvényesítés csak korlátolt apai viszonyt, de nem házassági teljes kölcsönöséget teremt; érthető volt tehát, hogy a törvény nem részesítette a fönti kedvezményben.

A szülők utólagos házasságkötése által törvényesített 7 éven *felüli*, de *még nem 18 éves gyermekeknek* más vallásra

való áttérése ennél fogva két esetben és pedig különböző terjedelemben lehetséges:

Először: A szülők utólagos házasságkötése által törvényesített, 7 éven felüli, de még nem 18 éves *fiuk* eo ipso követik az apa vallását, anélkül, hogy az 1868: LIII. t.-c. 3—8. §§-aiban előírt áttérési formaságokra szükség volna.

Másodszor: A szülők utólagos házasságkötése által törvényesített 7 éven felüli, de még nem 18 éves olyan *gyermek*ek, akiknek szülei vallásváltoztatás folytán egy közös vallásra kerültek, mind (fiuk és leányok) áttérhetnek a szülők ezen közös vallására (akár kötöttek a szülők egyességet, akár nem — a gyermekeknek vallására nézve), de ezen áttérésnek az 1868: LIII. t.-c. formáságai szerint a gyámhatóság engedélyének előzetes kieszközlése után kell megtörténnie.

d) Ha vagy a törvényesítő (vagy a gyermeket elismerő) apa, vagy pedig a törvénytelen gyermek anyja, vagy mindketten felekezetlenek, akkor alkalmazásra kerülnek a törvényesítésre nézve egyrészt, a felekezetlen gyermekekre másrészt fönt előadott szabályok.

Főnti összes jogszabályok persze csakis azon gyermekekre vonatkoznak, akik 1895. évi október 1. utáni időben születtek olyan házasságból, mely szintén 1895. október 1. után kötött és pedig mint polgári házasság (esetleg csakis mint ilyen).

Az 1895. október 1. előtti időben kötött házasságokból született vagy a jövőben is még (1895. óta máig vagy ezután) születendő gyermekek vallására nézve még ma is az 1868: LIII. t.-c. §-ai egyedül irányadók. Ilyen gyermekeknél tehát nem is lehetséges az, hogy 7 éves koruk után és 18 éves koruk előtt áttérhessenek egy más vallásra, t. i. a szülőknek esetleg későbbi vallására.

Mivel azonban a 7 éven aluli gyermekek az 1868: LIII. t.-c. 14. §. szerint nemők szerint követik az áttérő szülőt, világos, hogy az 1868. törvény szerint is azon esetben, ha a szülők, vallásváltoztatás útján, egy közös vallásra kerülnek, az összes 7 éven aluli gyermekek, valamint a születendő gyermekek (fiuk és leányok) is ezen vallásba jutnak; föltételezve természetesen azt, hogy a szülők egyike vagy másika vallását újból meg nem változtatja: ez esetben ugyanis ő maga után viszi új vallásába a még 7 éven alul levő nemebeli gyermekeket.

A 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermekeknek áttérésére adott kivétel csakis a polgári házasság formájában kötött (utána esetleg egyházilag is) vegyes házasságoknak sajátja.

Ezen, 1895. október 1. óta polgárilag megkötött vegyes házasságokból született 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermekeknek fölvétele a szülőknek közös vallására tehát nem ütközik belé a kihágási törvény (1879: XL. t.-c.) 53. §-ába, mely így szól:

„53. §. Aki életkorának 18. évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868: LIII. t.-c. rendelkezése ellenére más vallás-felekezetbe fölvesz: két hónapig terjedhető elzárással és 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“

D) Ki az „illetékes“ lelkész, kinél az áttérési szándékot két ízben „bejelenteni“ kell.?

Maga az 1868: LIII. törvénycikk (3. §.)²¹⁾ megadja már erre a feleletet: „saját egyházközségének lelkésze“ vagyis azon lelkész, akinek lelkészsége körébe eddigelé az illető egyház törvénye szerint tartozott az áttérni kívánó egyén: ahol tehát egyházi illetősége volt eddig.

Kath. vallásúaknál tehát a „verum domicilium“ és a „quasi domicilium“ jön tekintetbe. Egy „vagus“-nak áttérésére jogosult lesz a tényleges tartózkodási helynek lelkésze.

A magyarországi protestansoknál a lelkészi illetőséget létrehozza a hat hétig birt rendes lakóhely.²²⁾

²¹⁾ Az 1868: LIII. t.-c. 3. §-a így szól:

„3. §. Az áttérni kívánó, bármely egyház tagja legyen, ebbeli szándékát önmaga által választott két tanú jelenlétében saját egyházközségének lelkésze előtt nyilatkoztatja ki.“

„S ezen első nyilatkozattételtől számítandó 14 nap eltelte után, és legfőlebb 30 nap eltelte előtt ugyanazon, vagy más, szintén általa választott két tanú jelenlétében ismét saját egyházközségének lelkésze előtt jelenti ki, hogy áttérési szándéka mellett továbbra is megmarad.“

²²⁾ Hörk József, Magyar protestans egyházjog, Pozsony-Budapest (Stampfel-féle Tud. Zsebkönyvtár 119—120), 1903, 36. l., ahol ezen szerző így ír: „A magyarországi protestans egyházak bármelyikének tagja azon protestans egyházközségben (ev. ág. hitv., vagy ev. ref.) illetékes (sic!), amelynek körében legalább hat hétig rendes lakóhelye van. Lásd: ev. ág. hitv. Zsin. törv. Egyh. Alk. 34. §. Ev. szász 1878-diki „Verfassung“ §. 14. Ev. ref. Zsin. törv. 46. §. II. József h. r. 32. §. stb.“

E) *Ki az „illetékes“ lelkész az áttérőnek „felvételére“?*

Erre is a törvény adja meg a feleletet a 6. §-ban:

„Azon vallásfelekezet lelkésze, melybe át akar térni.“

Nem írja tehát itt már elő a törvény, hogy az áttérőnek egyházközségi illetősége szerinti lelkész az egyedül jogosított a jelentkezésekről hozott *két bizonyítvány átvételére*, hanem jogosítva van arra az „illető egyház“ („vallásfelekezet“) ²³⁾ bármelyik lelkésze; de bemutatván ezen vallásfelekezet valamelyik lelkészének az említett bizonyítványokat, ezen vallásfelekezet jogosítva van őt felvenni kebelébe; és ezen *felvétel eszközésére* a dolog rendje szerint *első sorban* illetékes lesz azon lelkész, akinél a bizonyítványok előmutattak, de *kizárólagos* illetékességét a törvény nem mondja ki, jogosult tehát egy másik lelkész is, csak azon vallásfelekezethez tartozzék, a templomi felvétel (katholikusoknál: „reconciliatio“) végzésére.

F) *A felvételt végző lelkésznek az elhagyott vallás melyik lelkészét köteles az átmenet befejezéséről „értesíteni“?*

Maga a törvény adja meg erre a feleletet a 7. §-ban:

„7. §. Azon lelkész, kinél az áttért bizonyítványait előmutatá, tehát akinél az átmenet befejeztetett, köteles erről *értesíteni* azon egyházközség lelkészét, amelyhez az áttért előbb tartozott.“

Vagyis értesítendő ugyanazon lelkész, aki a jelentkezésekre nézve volt illetékes, akinél a jelentkezések meg is történtek.

Ezen kérdést (F) itt felvetni azért volt szükséges, mert a törvény intézkedésének célja az „*értesítés*“ elrendelésénél az volt, hogy a vallásváltoztatás ténye jegyeztessék fel az áttért egyén keresztelési (születési) anyakönyvébe. És ezen célból folyólag az így értesített lelkész köteles, ha az áttért egyén nem az ő keresztelési (születési) anyakönyvében volt elanyakönyvelve, értesíteni a keresztelést (születést) nyilvántartó egyházi anyakönyvvezetőt; feltételezve, hogy a keresztelés (születés) az 1895. okt. hó 1-je előtti időben történt és így

(Hörk, mint látható, az „illetőség“ szót összezavarja az „illetékesség“ szóval.)

²³⁾ A 3. és a 6. §-ok összevetéséből világos, hogy a törvény az „egyház“ szó alatt „vallásfelekezetet“ és *nem* „egyházközséget“ ért.

még állami közokirat jellegével bíró egyházi anyakönyvben lett feljegyezve.

Hogy ezen „további“ *értesítésre* a D) alattiakra illetékes lelkész kötelezve van, azt kimondotta a *vallás és közoktatásügyi miniszter* 1890. márc. 11-én 12267. szám alatt kelt rendeletében, amelyet alább az V. fejezetben egész szövegében közlök. Ezen min. rendelet szerint az értesített egyházi anyakönyvvezető az áttérést a születési (keresztelési) anyakönyv „Jegyzet“ rovatába jegyzi be.

Ezen miniszteri rendelet még ma is érvényes²⁴⁾ azon áttérőkre nézve, akiknek keresztelése (születése) 1895. okt. 1. előtti időbe esik, bár az áttérés 1895. okt. 1. után megy végbe.

Az *izraeliták* megkeresztelése esetére²⁵⁾ nézve a *vallás és közoktatásügyi miniszter* külön rendeletekben (1896. márc. 11. 3565. sz., 1890. ápr. 1. 14692. sz.)²⁶⁾ írta elő lényegében ugyanezt. Külön rendeletekre azért volt akkor szükség, mert 1895. előtt az izraeliták megkeresztelésénél nem kellett betartani az 1868: LIII. t. c. 1—8. §-ainak intézkedéseit, mert azok addig (1895. dec. 11.) csakis a keresztény vallásfelekezetekre vonatkoztak. Az idézett miniszteri rendeletek azt írták elő, hogy az izraelita egyénnek megkeresztelését végző lelkész vezesse reá a keresztelés tényét, helyét és idejét az izr. születési anyakönyvi kivonatra és ezen kivonatot a közigazgatósági hatóság (alispán, polgármester) küldje át a születést nyilvántartó izraelita felekezeti anyakönyvvezetőhöz, aki köteles a saját anyakönyvének „Jegyzet“ rovatába bevezetni a keresztelés tényét, helyét és idejét, ennek megtörténtét a kivonaton tanusítani és azután a kivonatot ugyanazon uton az illető keresztény lelkészhez visszaküldeni, aki a keresztlevelet már kiadhatja (az 1890. ápr. 1. rendelet adta meg ezen szabad-

²⁴⁾ Ennek oka az, hogy az állami anyakönyvekről szóló törvény (1894 : XXXIII.) 93. §-a, az egyházi anyakönyveket az 1895. okt. 1. előtti adatokra nézve, továbbra is „közokiratoknak“ tekinti, amelyeket az akkor előírt szabályok szerint kell tovább is vezetni, amennyiben ezen időre visszanyúló utólagos bejegyzésekre később még szükség lesz.

²⁵⁾ Izraelita vallásra áttérni nem volt lehetséges 1895. dec. 11. előtt; de izraelita vallásról valamely keresztény bevett vallásba (keresztiség útján) lehetséges volt, de csak a kir. intímátumok jogszabályai szerint.

²⁶⁾ Lásd ezen rendeleteket alább az V. fejezetben.

ságot), mihelyt elküldötte az említett módon az izr. anyakönyvezetőhöz a tudósítást; és nem kell bevárnia, a keresztelelésnek az izraelita anyakönyvbe való bejegyeztetéséről szóló tudósítást.

A gyakorlatban az itt említett tudósítás sok esetben a vallás és közoktatásügyi miniszter közvetítésével történt, nem pedig az előirt közigazgatási uton.

Az izraelitákra vonatkozó ezen rendeletek, az 1895. okt. 1. előtt született, de később keresztség útján áttérő izraelitákra nézve, még ma is érvényben vannak; amint ezt a vallás és közoktatásügyi miniszter 1898. évi március hó 31-én 18.352. számú rendeletében kimondotta.²⁷⁾

G) *Köteles-e vagy legalább jogosult-e a felvételt eszközlő lelkész (az áttérés útján nyert vallás lelkésze) vagy pedig az általa értesített lelkész (az áttérés útján elhagyott vallás lelkésze) értesíteni azon állami anyakönyvvezetőt az áttérésről* akinél az áttérő egyénnek születése van elkönyvelve, továbbá azon állami anyakönyvvezetőt (-őket), akinél a vallásváltoztató szülő gyermekeinek születése van elanyakönyvelve?

1. Ami magát az áttérő egyént illeti, ezen kérdés ma még nem aktualis, mert az állami születési anyakönyvek csak 1895. okt. 1-étől kezdődnek és így az ott elkönyvelt újszülöttek még nincsenek az áttéréshez megkivánt életkorban. Legfeljebb az előző (C.) pontban elősorolt esetekben a 7 éven felüli és még nem 18 éves gyermekek áttérése történhetett meg 1902. óta.

Mindamellet a következőkben megadom a feleletet a kérdésre.

Az anyakönyvi törvénynek végrehajtása véget kibocsátott (60.000/895. sz.) utasítás 57. §-ának²⁸⁾ utolsó bekezdése nyújtja az első támpontot a felvett kérdés megfejtéséhez. Ezen szöveg így szól:

„Ha az 1868. évi LIII. t. c. 2. §-ában jelzett korban levő magyar állampolgár eddig követett vallásáról áttér egy más bevett, vagy törvényesen elismert vallásra, és ez áttérést (vallásváltoztatást) bejelentik és igazolják, az áttérést (vallás-

²⁷⁾ Lásd ezen §-t egész terjedelmében az V. fejezetben.

²⁸⁾ Az egész 57. §. szövegét lásd alább az V. fejezetben.

változtatást) a *születési* állami anyakönyvi lap szélén fel kell jegyezni.“

Tehát az 1895. okt. 1. után született egyének vallási áttérését az állami anyakönyvvezető *köteles* bejegyezni az áttért egyén születési anyakönyvébe, de csak akkor, ha nála a vallásváltoztatást *bejelentik és igazolják*.

A második támpontul szolgál ugyanazon (60.000/1895. sz.) min. utasításnak 91. §-a, amely a 7. pontban így intézkedik:

„Nem tartoznak közigazgatási eljárás alá, tehát kiigazítási eljárás és annak alapján hozott bírói rendelet nélkül bejegyezhetők az anyakönyvbe: 7. A *vallás megváltoztatásának* (áttérésének) *feljegyzése a születési anyakönyvbe* (Jelen utasítás 57. §-a) A *feljegyzés hivatalból* vagy az *érdekeltek kérelmére* történik.“

A „*hivatalból*“ való feljegyzés jelenti azon eseteket, amikről az állami anyakönyvvezető egy hozzá a törvényben vagy végrehajtási rendeletben taxative felsorolt (60.000/1895. min. utas. 37. §.) ügyben valamely hivatal, bíróság vagy hatóság részéről írásbeli úton érkező adatokat köteles bejegyezni az anyakönyvbe.

A „vallásváltoztatás“ azonban nincsen felsorolva az idézett min. utasítás 37. §-ában az „*írásbeli*“ bejelentés tárgyai közt, a miből az következik, hogy a vallásváltoztatás bejelentésének „*szóbelileg*“ kell történnie.²⁹⁾

Ezen „*szóbeli*“ bejelentésre jogosult bármely „*érdekelte fél*“, de főleg maga a vallásváltoztató fél.

A fél a szóbeli bejelentést elvégezheti a saját lakóhelyén illetékes állami anyakönyvvezetőnél is, aki ezen szóbeli bejelentésről felvett jegyzőkönyvet megküldi a születést nyilvántartó állami anyakönyvvezetőhöz.

Ezt a belügyminiszternek 1903. évi 26.757. számú rendelete expresse kimondja így:³⁰⁾

„Minthogy a vallásváltoztatás (áttérés) tényének anyakönyvi feljegyzését az Anyakönyvi Törvény végrehajtása tár-

²⁹⁾ A 60.000/1895. min. utasítás 37. §-ának egyik záradéka így szól: „Amennyiben más esetekben is történnének írásbeli bejelentések, azok a *szóbeli* bejelentési kötelezettségre utalással elutasítandók.“

³⁰⁾ *Havi Közlöny* 1904. évf. febr. sz. 195—6. hasáb (Dr. G. A. cikkében idézve).

gyában 1895. 60.000 sz. a. kiadott belügyminiszteri utasítás 57. és 91. §-ai, valamint a gyermekek vallására vonatkozó megegyezések anyakönyvi nyilvántartásáról követendő eljárás tárgyában 1895. évi 1674/V. K. eln. sz. a. kibocsátott rendelet 8. §-a általában azon feltételekhez kötik, hogy az áttérést az anyakönyvvezetőnél maguk az érdekelt felek jelentsék be és igazolják: ennél fogva kétségtelen, hogy a vallásváltoztatás anyakönyvi feljegyzésére *a fél bejelentése szükséges és azt az egyházi hatóság értesítése nem pótolhatja* . . . Ugyancsak nevezett miniszter urakkal egyetértőleg *általánosságban kijelentem továbbá, hogy a szülő áttéréséről szóló bejelentésnek szóbelileg kell történnie*, mert az idézett 1895. évi 60.000 sz. Utasítás 37. §-a a vallásváltoztatás bejelentését nem sorolja azok közé, melyek írásbeli uton is bejelenthetők. Ha a *bejelentő fél* nem lakik a gyermek születését nyilvántartó anyakönyvvezető kerületében: a bejelentés megtehető az érdekelt fél lakhelye szerint illetékes anyakönyvvezetőnél is, ki a személyazonosság kellő igazolása után a szóbeli bejelentésről jegyzőkönyvet vesz fel s ezt a vonatkozó adatokat igazoló irat vagy iratok kíséretében anyakönyvi feljegyzés végett a születést nyilvántartó anyakönyvvezetőhöz juttatja.

A fentiekből tehát világos, hogy a felvevő (vagy bármely más, például az elhagyott vallás lelkésze) *lelkész semmiesetre sem köteles* értesíteni az „áttérés“-ről azon állami anyakönyvvezetőt, akinél az áttérő egyénnek születése van elanyakönyvelve.

Hogy legalább *jogosult-e* a lelkész erre, az annak elbírálásától függ, vajjon őt is „érdekelt“ félnek elismerik-e a kérdéses ügyben?

Legcélszerűbb mindenestre, ha maga a vallásváltoztató fél vagy hozzátartozói jelentik be előszóval az anyakönyvvezetőnél a vallásváltoztatást és kérik annak anyakönyvi bejegyzését.

Igazolásul, a bejelentésnél, a félnek elő kell mutatnia az „*áttérési bizonyítványt*“, vagyis azon iratot, amelyet a felvevő lelkész az áttérés befejezése után kiállított a felvételtől.

2. Ugyanez mondandó az ilyen áttérő egyéntől származó azon gyermekek születési anyakönyvébe való bejegy-

zésről is, akiknek vallása a szülő vallásváltoztatása folytán megváltozik.

Hogy mikor változik meg és mikor változtatható meg a gyermekek vallása a szülők vallásváltoztatása folytán, arról fent már két helyen (II. fej. II. 5. b) pont: 46—51. lap., és IV. fej. III. C) 3. pont) szóltam.

Ezen vallásváltozásnak, illetőleg vallásváltoztatásnak a gyermek születési anyakönyvébe való bevezetéséről a belügy-miniszter által 1895. jun. 29.-én 60.000 sz. a. kibocsátott végrehajtási *utasítás* 57. §. 7. és 8. bekezdései intézkednek és pedig így:

„Ha az 1894. évi XXXII. t.-cikk 3. §-a szerint³¹⁾ megváltoztatott megegyezés folytán ugyanezen törvényszakasz 2-ik bekezdéséhez képest, *7-ik évét még be nem töltött gyermek vallása megváltozik*, ez a körülmény a megváltoztatott megegyezésről felvett közjegyzői okiratnak, illetőleg jegyzőkönyvnek az eljáró kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró által az 1895. évi 1674. V. K. M. eln. sz. a. kibocsátott vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyi miniszteri rendelet 6. és 10. §-ai értelmében a *születést nyilvántartó anyakönyvvezető részére megküldött hiteles kiadványa, illetőleg hiteles másolata alapján* a gyermek születési anyakönyvi lapja szélén följegyzendő. *Ha pedig* ugyancsak az idézett törvényszakasz második bekezdéséhez képest a *7-ik életévét már túlhaladott*, de az 1868: évi LIII. t.-cikk 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermek a gyámhatóság beleegyezése mellett a szülők közös vallására tér át, ez a körülmény, *ha bejelentik és igazolják*, a születési anyakönyv szélén feljegyzendő.“

„Ha a gyermek szülei a házasság megkötése előtt gyermekeik vallása iránt megegyezésre nem léptek, akkor a gyer-

³¹⁾ Az 1894 : XXXII. t.-c. 3. §-a így szól: „3. §. Az 1. §. szerint létrejött megegyezés később csakis az esetben változtatható még: ha különböző vallású felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egyvallásúak házasságává válik.“

„Ez esetben a megegyezés ugyanazon alakiságok mellett, de csupán oly irányban változtatható meg, hogy a születendő, valamint a 7-ik életévét még be nem töltött összes gyermekek most már valamenynyien a szülők közös vallását kövessék és abban neveltessenek; a 7-ik életévét pedig már túlhaladott, de az 1868 : LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek, az idézett törvénycikk 3—8. §-aiban előírt módon a szülők vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.“

mek, ha fiu, atyjának, ha leány, anyjának vallására jegyzendő be. (1894: évi XXXII. t.-cikk 2. §-a.) Ha később az egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásúak házasságává válik, az ez után születő gyermekek a szülők közös vallására jegyzendők be. (1894: évi XXXII. t.-cikk 4. §-ának második bekezdése.) Ha az utóbbi esetben *7-ik életévét még be nem töltött* gyermek vallása megváltozik (1894: évi XXXII. t.-cikk 4. §-ának második bekezdése), avagy az áttért szülő nemebeli, *7-ik életévét már túlhaladott*, de az 1868: évi LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermek gyámhatósági beleegyezés mellett a szülők közös vallására tér át (1894: évi XXXII. t.-c. 4. §-ának harmadik bekezdése), vagy általában, ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint melyet előbb követett s a *7-ik életévét még be nem töltött* saját nemebeli gyermek vallása ennek folytán megváltozik (1868: évi LIII. t.-c. 14. §-a, 1894: évi XXXII. t.-c. 8. §-a): mindezen körülményeket, *amennyiben bejelentik és igazolják*, a születési anyakönyvi lap szélén fel kell jegyezni.“

Ezen 60.000/1895. sz. a. utasítás, mint látjuk hivatkozik az 1674/1895. sz. vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyi rendelethez, amelyek idevonatkozó szakaszai az 5., 6., 8. és 10. §§-ok (a 7. szakaszt fent C) 3. a. alatt idéztem). Ezeknek szövege egészen világossá teszi az eljárást:

„5. A gyermekek vallására vonatkozólag megkötött *megegyezés* az 1894: XXXII. t.-cikk 3. §-a értelmében később csak az esetben változtatható meg, ha a különböző vallású felek közül valamelyik a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy e házasság egy vallásúak házasságává válik.“

„Ezen esetben a megegyezés az 1. §-ban foglalt szabályok mellett a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró által a 2. §-alatti minta szerint felveendő jegyzőkönyvbe foglalandó.“

„6. §. A 2. §. első bekezdésének rendelkezései az eredeti megegyezés megváltoztatása esetén is alkalmazandók. Az *átterési bizonyítvány*, amelynek *igazolnia* kell, hogy a házasság most már mindketten ugyanazon egy vallásfelekezethez tartoznak, valamint az eredeti megegyezés hiteles másolata, amennyiben a megegyezés más hatóság előtt jött volna létre, a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt felmutatandó“.

„Ezenkívül felmutatandók a házassági anyakönyvi kivonat, a 7. életévét még be nem töltött összes gyermekek születési anyakönyvi kivonatai is. A felmutatott okiratok a jegyzőkönyvhöz csatolandók. Az eredetiek helyett csatolható azoknak hiteles másolata. E másolatokat az eljáró köztisztviselő is hitelesítheti“.

„A megegyezés megváltoztatásáról felvett jegyzőkönyv hiteles másolata legkésőbb a felvétel napját követő 3 nap alatt a kérelemhez képest kiadandó az egyik vagy mindkét házastársnak, illetőleg a különös meghatalmazottaknak és mindenestre hivatalból megküldendő egyrészt azon anyakönyvvezetőnek, kinél a felek házassága (27.243/95. számú igazságügyi-miniszteri utasítás 78. §-ának utolsó bekezdése),³²⁾ másrészt pedig mindazon anyakönyvvezetőknek, akiknél a 7. életévet még be nem töltött gyermek születési esete nyilván van tartva (60.000/95. számú belügyminiszteri utasítás 57. §-a). A 4. §. utolsó bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók“.

„8. §. Ha a gyermekek érvényes megegyezés hiányában a törvény értelmében szülők vallását követik és a szülők valamelyike a házasság tartama alatt más vallásra tér át, az áttért szülő, ha neméhez tartozó s 7. életévet még be nem töltött gyermeke van, az áttérést annak tényleges megtörténte után a születési anyakönyvben leendő nyilvántartás végett az áttérést tanúsító okmány bemutatása mellett az illetékes anyakönyvvezetőnek jelentse be. (60.000/95. számú belügyminiszteri utasítás 57. §.)“

„10. §. A jelen rendelet 1—6. és 9. §§-ainak rendelkezései megfelelően alkalmazandók abban az esetben is, ha a házasulók a gyermekek vallására nézve az 1894: XXXII. t.-cikk 1. §-a alapján létrejött megegyezéseket, vagy a megegyezésnek az idézett törvény 3. §-a értelmében történt megváltoztatását, vagy a törvénytelen gyermek vallására nézve az atya az 1894: XXXII. t.-cikk 5 §-ához képest tett kijelentését kir. közjegyző előtt nyilvánítták“.

„Ez esetben a közokirat felvételének alakszerűségeire nézve a közjegyzői törvény rendelkezéseit kell alkalmazni“.

„Az említett megegyezések és kijelentések anyakönyvi nyilvántartása végett a kir. közjegyző a felvett közokiratról hiteles kiadványt köteles küldeni a jelen rendeletben megnevezett anyakönyvvezetőhöz, illetőleg polgári tisztviselőhöz“.

H) *Hogyan történik az áttérési szándéknak az eddig követett vallás lelkészénél való bejelentése?*

³²⁾ A vallásváltoztatásnak a házassági anyakönyvbe való bejegyzése csakis ezen esetben van előírva, itt is csak a régi egység felbontása és az újjal való helyettesítése miatt. A belügyminiszternek 1897. márc. 2-án 20924. sz. a. kelt rendelete (határozata?) szerint: „a vallásváltoztatást nem kell a házassági anyakönyvben feljegyezni.“ (Dr. G. A. cikke: *Havi Közlöny* 1905. május havi szám 524. hasáb.) Dr. G. A. cikkíró joggal helyteleníti ezt, mert a vallásváltoztatásnak a házassági anyakönyvbe való bejegyzése sok későbbi hibás bejegyzésnek és emiatt való hosszadalmas eljárásnak elejét venné.

Ezen kérdésre meg van a felelet az 1868: LIII. t.-c. 3., 4. és 5. §-aiban:

„3. §. Az áttérni kívánó, bármely egyház tagja legyen, ebbeli szándékát önmaga által választott két tanú jelenlétében saját egyházközségének lelkésze előtt nyilatkoztatja ki.“

„S ezen első nyilatkozattételtől számítandó 14 nap eltelte után és legfőlebb 30 nap eltelte előtt ugyanazon, vagy más, szintén általa választott két tanú jelenlétében ismét saját egyházközségének lelkésze előtt jelenti ki, hogy áttérési szándéka mellett továbbra is megmarad.“

„4. §. Az áttérni akaró, mind első, mind másodikban tett nyilatkozata felől azon lelkésztől, ki előtt áttérési szándékát kijelentette, mindkét ízben külön-külön bélyegmentes bizonyítványt kér.

„5. §. Ha a lelkész a kívánt bizonyítványt bármelyik esetben, akármely okból ki nem adná: mindkét ízben tett nyilatkozatáról külön-külön a jelenvolt tanúk adnak bélyegmentes bizonyítványt.“

A részlefkérdésekre nézve megjegyzendő:

1. *Tanúkúl* tanúzási korban (betöltött 16. év: 1868: LIV. t.-c. 191. §., 1877: XXII. t.-c. 48. §.) levő olyan egyének szerepelhetnek, akik az áttérni kívánó egyént személyesen ismerik. Az aktus komolysága ajánlja *férfi-tanúk* alkalmazását, de előírva ez sehol sincsen. A tanú lehet *bármily vallású*. *Ajánlatos*, hogy *mindkét* jelentkezésnél *ugyanazon* tanúk legyenek; de a törvény expresse megengedi, hogy *második* alkalommal *más két* tanú szerepelhessen.

2. A 14 nap „betöltött“ napot jelent.³³⁾

Tehát az első nyilatkozattól (bezárólag) számított 15.-ik napon van *legközelebbi terminus* arra, hogy az áttérő a második nyilatkozatot megtehesse; a *legtávolabbi terminus* pedig az első nyilatkozattól számított 31.-ik napon.

Ha tehát valaki az első nyilatkozattól számított 14.-ik napon jelentené be áttérését, ezen bejelentés *érvénytelen* volna. Viszont érvénytelen lesz a második bejelentés akkor is, ha az első bejelentéstől fogva 32.-ik vagy későbbi napon történik.

Érvényes pedig a bejelentés, ha a két nyilatkozat közé 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 egész napi időköz esik.

³³⁾ Ezt kimondotta a vallás és közoktatásügyi miniszter 1898. nov. 12-én 78735. sz. a. kelt rendeletében, amelyet az V. fejezetben közlők egész terjedelmében.

Ha a 31.-ik nap letelte után történnék már a második jelentkezés, ez esetben ezen második jelentkezés mint első veendő és 14 (betöltött) nap múlva tartandó a második.

3. Az egyházközségi illetékes lelkész, akinél a kétszeri jelentkezés történt, *nem köteles kiállítani* a bizonyítványokat, de *nem is jogosult* e bizonyítványokért, ha mégis kiállítja azokat, *díjat venni*. Ha mégis követelne ilyen díjat, ez ellen jogorvoslásnak ugyan nincsen módja³⁴⁾ de ez mindenesetre elegendő ok arra, hogy abban az áttérő a bizonyítvány iránti kérelmének megtagadását lássa és a két tanúnak bizonyítványával beérje. Ezt kimondotta a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1890. febr. 7-én 4256. sz. a. kelt (és egy másik 1894. év folyamán kiadott), a veszprémi püspök által hozzá intézett kérdésre hozott határozataiban.³⁵⁾

4. A tanúk által az *első* jelentkezésről kiállított *bizonyítvány* mintájául szolgálhat az alábbi, amelyet *Knorr* után, de kissé átalakítva közlök:

Az 1868: LIII. t. c. 5. §-a alapján, áttérési ügyben, bélyegmentes.

Bizonyítvány.

Alulírottak ezennel hitelesen bizonyítjuk, miszerint az általunk személyesen ismert Nándor Bertalan gyöngyösi lakos által tanukul felkérte, a nevezettel együtt a mai napon az ő saját egyházközségének lelkészéhez: N. N. gyöngyösi . . . vallású lelkészhez elmentünk, ahol Nándor Bertalan a mi jelenlétünkben kinyilatkoztatta, hogy a . . . hitfelekezetből a . . . hitfelekezetbe áttérni szándékozik, és kérte a lelkészt, hogy ezen nyilatkozatának megtételéről adna ki bizonyítványt.

Mely kérelmet N. N. lelkész megtagadván, (ide szurható be a lelkész tagadó válaszának esetleges indokolása) az eként történtek igazolására mi alulírottak, mint együttesen jelenlevő

³⁴⁾ Csáky gróf miniszter 1890. évi febr. 7-én 4256. sz. a. határozatában valóságos „Ibis-redibis“-féle választ adott ezen ügyben a veszprémi püspöknek.

³⁵⁾ A csakis díjért való kiállítást a miniszter úgy magyarázza, mint a törvény 5. §-ában említett „akármely okból“ való ki nem adás eseteinek egyikét, amelyben tehát szabad a tanúknak kiállítani a bizonyítványt. — Mindkét min. határozat alább az V. fejezetben olvasható.

tanúk, ezen bizonyítványt az 1868: LIII. t. c. 5. §-a alapján kiadtuk.

Kelt Gyöngyösön, 1898. év december hó 1-én

*Sajtos Pál,
Barna Mihály.
gyöngyösi lakosok.*

A második bizonyítvány épen így fogalmazható meg azon esetben, ha a *tanúk* a második jelentkezésnél mások voltak, mint az elsőnél.

De ha másodízben is *ugyanazon* tanúk voltak, akkor *második* bizonyítványul ajánlható ezen formula:

Az 1868: LIII. t. c. 5. §-a alapján, áttérési ügyben bélyegmentes.

Bizonyítvány.

Alulírottak ezennel hitelesen bizonyítjuk, miszerint *Nándor Bertalan* gyöngyösi lakossal mai napon *másodízben* megjelenvén az ő saját egyházközségének lelkészén: *N. N. gyöngyösi* vallásu lelkész előtt, *Nándor Bertalan* a mi jelenlétünkben kinyilatkoztatta, hogy a hitfelekezetből az 1898. dec. 1-én már egyszer bejelentett abbeli szándékánál, hogy a . . . hitfelekezetbe áttér, továbbra is megmarad, és kérte a lelkészt, hogy ezen nyilatkozatának megtételéről adna ki bizonyítványt.

Mely kérelmet *N. N.* lelkész megtagadván (esetleges indokolás ide szurandó be), az eként történtek igazolására mi alulírottak, mint *Nándor Bertalan* által választott és ezen *második* jelentkezésnél is együttesen jelenlevő tanúk, ezen bizonyítványt az 1868: LIII. t. c. 5. §-a alapján kiadtuk.

Kelt Gyöngyösön, 1898. év december hó 15-én

*Sajtos Pál,
Barna Mihály,
gyöngyösi lakosok.*

5. A kétszeri jelentkezést *személyesen* kell az áttérő egyének végeznie, de a jelentkezésnek nem kell a lelkész *hivatalos helyiségében* vagy *lakásában* történnie.

Tehát *nincs* előírva az sem, hogy az áttérőnek „fel kell keresnie” az eddig követett vallás lelkészét.

Elegendő, ha a jelentkezések „előtte” (3. §.) történnek.

De mivel az elhagyni kívánt vallás lelkésze természetesen soha sem lesz hajlandó felkeresni a tőle elpártolni ké-

szülő egyént, azért az is *természetes*, hogy az *áttérni kívánó egyénnek kell felkeresnie a lelkészt*.

Ha az *áttérni kívánó egyén ágyban fekvő beteg*, akkor ez persze nem lehetséges és így az államjogilag érvényes áttérés sem lehetséges, *hacsak meghatalmazott egyén útján* nem. De a *törvény szövege ilyen meghatalmazást nem említ*; így tehát érvényessége kétséges. Elvi jelentőségü min. határozat, vagy miniszteri rendelet sincsen ezen kérdésre nézve. A gyakorlatban mégis ajánlani lehet a meghatalmazott útján való áttérési bejelentést, ha a beteg halálához közeledik és már a 18. évet betöltötte. Büntetés a felvevő lelkészt ez esetben nem érheti; az áttérés érvényessége lesz csak kétes.

Ha az *áttérni kívánó egyén* fogságban van, vagyis szabadságvesztés büntetése (fegyház, államfogház, börtön, fogház, elzárás) alatt áll, ez esetben szintén nem lehetséges az államjogi áttérési alakszerűségek betartása. Ennek megfelelően intézkedett az *igazságügyminiszter* 1875. évi febr. 18-án 696. sz. a. kelt rendelete, amelyben (42. §.) kimondatik, hogy a fogságban levők nem változtathatják meg vallásukat.³⁶⁾

Azon esetre, ha a lelkész nem hajlandó fogadni az őt felkereső, áttérni kívánó egyént, a törvény nem intézkedik és ezen módon a lelkész soká megakadályoztatja az államjogiilag érvényes vallásváltoztatás végrehajtását. A gyakorlatban már fordultak elő ilyen esetek, főleg *tömeges* áttéréseknél.

1) *Hogyan történik a felvenni kívánt vallás lelkészénél való jelentkezés?*

Ezen kérdésre az 1868: LIII. t.-c. 6. és 7. §§-ai adják meg a feleletet:

„6. §. Az így nyert bizonyítványokat az áttérni akaró azon vallásfelekezet lelkészének, melybe át akar térni, bemutatván, ez által az illető egyház teljesen fel van jogosítva őt kebelébe felvenni“.

„7. §. Azon lelkész, kinél az áttért bizonyítványait előmutatá, tehát akinél az átmenet befejeztetett, köteles erről értesíteni azon egyházközség lelkészét, melyhez az áttért előbb tartozott“.

Részletesebb tudni valók a következők:

³⁶⁾ Dr Tauber S.: Egyházi Közlöny 1903. évf. 47. sz. 804. l. közölt ismertetésben.

1. A két bizonyítvány előmutatásánál *nem szükséges tanuk jelenléte*: az áttérő „*egyedül*” is átadhatja azokat.

2. A bizonyítványokat az áttérő „*személyesen*” tartozik előmutatni; de nem szükséges, hogy ő elmenjen a lelkészhez, előmutathatja neki az áttérő bárhol, tehát a saját (az áttérőnek) lakásán is, vagy más közömbös helyen.

Ebből következik, hogy ha az áttérő ágyban fekvő beteg, a felvevő lelkész, ha az állami törvény betűjéhez kíván ragaszkodni, köteles elmenni a betegágyhoz és ott betekinteni a két bizonyítványt. Ezt a felvevő lelkész megtagadni nem fogja, mert egyházi átvétel (reconciliatio, szentségekkel való ellátás) céljából ugyis fel kell az egyházjogból folyólag keresnie a beteget, főképen, ha a betegség halálos.

3. A két bizonyítvány „*átadása*” nincsen előírva, elégséges a „*bemutató*” (7. §. „előmutatás”).

De ajánlatos az, hogy a felvevő lelkész vegye át és helyezze el az irattárba a két bizonyítványt, mint az áttérés államjogi érvényességének bizonyítékát.

Azon esetben, ha egyházhatósági engedélyre van a lelkésznek szüksége az egyházi (templomi) felvétel, áttérési szertartás végzésére, a két bizonyítvány „*visszakérőleg*” az egyházhatósághoz küldetik be előbb és csak azután kerül a lelkészi irattárba.

J) *Mely pillanatban, mely aktus után válik teljessé az áttérés?*

1. Erre a fent idézett 6. és 7. §§-ok szövege adja meg a választ.

Ezen szöveg (6. §.) még „*áttérni kívánó*” néven nevezi az áttérőt akkor, amikor a lelkész előtt előmutatni készül a két bizonyítványt.

De már „*áttért*”-nek (7. §.) nevezi őt akkor, amidőn a bizonyítványokat tényleg már előmutatta a lelkész előtt.

Tehát az előmutatás elvégzése, a bizonyítványok tartalmának tudomásul vétele, azoknak elfogadása és megtartása befejezetté teszik az áttérést („átmenetet”).³⁷⁾ Az előbb kö-

³⁷⁾ A bizonyítványok tényleges előmutatása volt az áttérésnek befejező aktusa az 1868. év előtti jogállapot idejében is. Az 1844 : III. t.-c. 10. §-a ugyanis így intézkedett a két bizonyítvány előmutatásáról:

vetett vallás lelkészének *értesítése* már csak az „átmenet befejezéséről” szóló értesítés, amely nem az áttérésnek aktusa, hanem annak az anyakönyvekben való nyilvántartása céljából a felvevő lelkészre helyezett utólagos kötelezettség. (Lásd fent F. kérdésnél).

2. Az állami törvény szempontjából közömbös az, hogy az áttérés, a felvétel egyházi szertartása megtörténik, és ha igen, a templomban-e vagy máshol (betegszoba).

Ezen egyházi aktusok csak egyházi folyamányai az államjogilag befejezett áttérésnek.

Ezért tartom én lehetségesnek azt, hogy a kath. egyházzal ki nem békülő nyilvános bűnös is áttérhet államjogi érvényességgel a kath. vallásra, bár egyházi (liturgiai) felvétele nem végezhető el addig, míg a nyilvános bünt elhagyni, jóvá tenni nem hajlandó.

Erről fent az egyházjogi részben (III. Fejezet, III. A. 1. pontban.) részletesen szóltam.

K) *Melyek az áttérésnek államjogi következményei az áttért egyénre nézve és melyek az ő gyermekeinek vallására nézve?*

1. Az elsőre nézve a feleletet az 1868: LIII. t.-c. 8. §-a adja meg, mely így szól:

„8. §. Az áttértnek áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint ítélendők meg, melybe áttért, s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.”

Ezen §. szerint Magyarországon az államjogilag bevégezett alakú áttérés megszakítja teljesen a köteléket az előbb követett vallásfelekezettel; első sorban az elvi dolgokban, de közvetve anyagiakban, vagyoni dolgokban is. Az áttérés napjától kezdve mentesül az egyházi adózástól. De a befejezett áttérés, az új vallásába való felvétel, a bizonyítványok elő-

„10. §. Az átmenni akaró a 8-ik, vagy 9-ik §. rendelete szerint vett *bizonyosságlevelet* azon vallásbeli lekipásztornak, mely vallásra átmenni szándékozik, bemutatván, ez által az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. Ezen bizonyosságlevelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.”

(Az 1844 : III. t.-c. még nem írta elő azt, hogy a felvevő lelkész az előbbeni lelkészt értesíteni köteles.)

mutatása *napjáig esedékes egyházi és felekezeti iskolás tartozásait* (akár rendes adózások akár rendkívüli járulékok) köteles kifizetni az eddig követett vallás egyházközségének (felekezeti iskolának.)

Ez magától értődő szabály, amelyet a felekezetlenségbe való „kilépés”-re nézve *expresse* is kimondott az 1895: XLIII. t.-c. 24. §-a, sőt ha a „kilépés” a felekezetlenségbe valamely „bevetett” vallásfelekezetről történt, még *megsúlyosított* (id. t.-c. 25. §. a), b), c) pontjai),³⁸⁾ főleg azzal (a. pont), hogy a felekezeten kívül álló egyén, a „kilépés”-től számított 5 éven át még köteles rendes egyházi járulékát fizetni az elhagyott egyháznak és pedig azon nagyságban, amelylyel a járulékok a kilépés évében birtak. *Ezen és az id. b. és c. pontokban foglalt szigorítások nem sújtják az „áttérőt”, hanem csak a „kilépőt”* vagyis azt, aki elhagyva eddigi vallását *felekezetlenné* lesz.

A 8. §-ban kimondott elvnek *közvetve* a házasságok felbontására és kötésére is volt 1895. okt. 1.-ig befolyása.

1895. okt. 1. előtt ugyanis lehetséges volt egy kath. egyénnek áttéréssel elérni azt, hogy házassága felbontassék kötelékieg és ő az áttérés útján választott protestans, görögkeleti vagy unitárius vallás szertartása szerint új házasságra lépjen.

1895. okt. 1. előtt ugyanis a tisztán katolikus házasságok, valamint a vegyes házasságokban a kath. fél a kath. egyházjog elveinek, tehát a felbonthatatlanság elvének is voltak alávetve. Ezekre nézve állami hatálylyal törvénykezni egyedül a kath. szentszékeknek volt joguk.

Az *erdélyi* protestánsoknak és unitáriusoknak voltak saját felekezeti házassági bíróságaik, amelyek saját elveik (felbonthatóság) szerint, de állami hatálylyal ítélkeztek a hozzájuk tartozó vagy hozzájuk áttért egyének házasságai felett (ha kath. egyénnel vegyes házasságban élt az ilyen fél, akkor csakis az akatholikusra nézve bonthatták fel a házasságot.)

A szorosan vett *Magyarországban* a protestánsoknak nem voltak egyházi házassági bíróságaik, hanem a kir. törvény-

³⁸⁾ Lásd szövegüket alább IV. A. 8. pontban és az V. fejezetben.

székek ítélkeztek felettük a *II. József* féle házassági pátens szerint, amely szintén a felbonthatóság alapján áll ott.

A *polgári házasság életbeléptetése óta* (1895. okt. 1.) a vallásváltoztatásnak nincsen már ilyen közvetett befolyása a világi egyének házasságkötésére vagy házasságbontására, mert az 1894: XXXI. t. c. („A házassági jogról“) egyedül az állami bíróságot ismeri el már illetékesnek a házasság felbontására, és pedig minden magyar állampolgárra nézve, valláskülönbőség nélkül.

És így 1895. év október 1. óta *semmiféle válni* akaró házassfélnek a házasság felbontására nézve semmi haszna sincs a vallásváltoztatásból, mert anélkül is, ha fenforgott valamely az 1894: XXXI. t. c.-ben foglalt vállalási ok, felbontathatta házasságát.

Ennyiben lehet mondani, hogy a *polgári házasság* intézménye Magyarországon a *katholikus* vallásból a protestans és unitárius vallásra való áttérések számának apadását idézte elő. Legalább is megszűntek az említett házassági érdek miatt évenként több ezerre menő elpártolások a *kath. egyháztól*.

Legfőlebb arról lehetne még szó, hogy az *apostata papok és szerzetesek* a *kath. hit* elhagyásával a fentidézett 8. §-ban foglalt elv alapján felszabadúlnak az 1894: XXXI. t.-c. 25. §-ában felállított tiltó akadály alól.³⁹⁾

Ezen, a 8. §-ban kimondott, elv egyébként egy a nemzetközi magánjogban⁴⁰⁾ nagyobbbrészt elfogadott elvnek feladását jelenti t. i. annak, hogy minden jogügylet érvényessége és felbontása azon törvény szerint bírálendő el, amely szerint a jogügylet kötöttetett.

Az idézett 8. §. folytán a *kath. vallástól* való elpártolás által az elpártolt fél megszabadult a *kath. kánonjogtól*, mely

³⁹⁾ 1894: XXXI. t.-c. 25. §.: „Tilos az egyházi felsőbbtség engedélye nélkül házasságot kötni annak, aki azon egyház szabályai szerint, melyhez tartozik, egyházi rend vagy fogadalom okából házasságot nem köthet.“ — Ezen §. folytán a latin szert. *kath. papoknak és szerzeteseknek*, valamint a görög-katholikus és a görög-keleti szerzeteseknek házassága, továbbá a görög-kath. és görög-keleti papoknak a nagyobb rendek felvétele után való házassága meg van akadályozva mindaddig, míg őket egyházuk papjainak (szerzeteseinek) kell tekinteni.

⁴⁰⁾ R. Scherer i. m. II. köt. 451. l.

a felbonthatatlanság alapján áll, és igénybe vehette a felbonthatóságot valló unitárius, protestans és az utóbbinak szellemében készült II. József császár-féle házassági jogot; és felbontathatta azon házasságot, amelyet annak idején egy katolikus egyénnel (tisztán kath. házasság) vagy egy akatholikus egyénnel (vegyes házasság) a kánonjog elve (felbonthatatlanság) alapján kötött.

Ausztriában az említett nemzetközi magánjogi elv még manapság is érvényben áll és az „*impedimentum catholicismi*” név alatt eléggé ismertté vált hazánkban is, mert éppen a magyarországi és erdélyi (unitárius) enyhébb házasságjognak igénybevételével iparkodtak az osztrák állampolgárok a felbonthatatlanság elvét kijátszani, midőn megszerezték („*Siebenbürgische Ehen*”) és még ma is, 1895. okt. 1. óta is, megszerzik a magyar állampolgárságot.

Ezen elv az osztrák állami házasságjogban a következő konkrét következményekkel jár:

a) Azon házasság, amelynek megkötésekor legalább az egyik házastárs *katholikus* volt, absolute és maradandóan felbonthatatlan; tehát még akkor is, ha később egyik fél vagy mindkét fél akatholikussá is lesz. (Allg. Bürg. Gesetzbuch §. 111.) Felbonthatatlan még az említett előfeltétel mellett kötött „*Nothcivilehe*” is; de⁴¹⁾ mégis ezen utóbbi osztályi házasságoknál állami dispenzáció kérhető az „*impedimentum catholicismi*” alól.⁴²⁾

b) Azon házasság, amelynek megkötésekor mindkét házastárs *akatholikus* volt, felbontható az *A. B. G. B. 115. §*-ában foglalt okok (házasságtörés, 5 évi börtönbüntetés, hűtlen elhagyás, életveszélyes leselkedés, súlyos bántalmazás, legyőzhetetlen ellenszenv) alapján; de az a házastárs, aki a házasság megkötése után és annak felbontása előtt katolikus lett, nincs jogosítva felbontási keresetet benyújtani.⁴³⁾ Ugyan-

⁴¹⁾ R. Scherer i. m. II. köt. 576—7. l.

⁴²⁾ U. o. 363. l. 68. j. — Ezen dispenzáció azért lehetséges, mert az „*impedimentum catholicismi*” egy, kath. egyházjog szerint érvényes házasságot vélelmez; ha mégis tényleg ilyen nem áll fenn („*Nothcivilehe*”), akkor megdőlvén a jogvélelem, az „*imped. catholicismi*” alól felmentés adható.

⁴³⁾ Id. h. 576. l. 109. j.

ezen okokból felbontható (1870. ápril 9. osztrák törvény, B. G. Bl. Nr. 51.) a két felekezetlen (konfessionslos) egyén által kötött házasság is.⁴⁴⁾

c) Azon akatholikus, aki házasságának köteléki felbon-
tása után katolikussá lesz, megtérése után, míg katolikus
marad, nem köthet addig második házasságot, míg első há-
zassága utáni (akatholikus) házastársa él. Ugyanez áll, ha
mindkét fél lesz katolikussá anélkül, hogy az utóbbi esetben
a felbontó ítélet eo ipso semmissé lenne: ők ugyanis csakis
új házasságkötés útján lehetnek újból törvényes házások.
(Scherer i. m. 363. l. 69. j.)

d) Egy katolikus és szabad egyén nem köthet házas-
ságot egy az első (akath. vallású) házastársától elválasztott
akatholikus egyénnel és pedig mindaddig, míg ennek elvá-
lasztott házastársa él.⁴⁵⁾

Ezen osztrák „*impedimentum catholicismi*“-t a magyar
állami anyakönyvvezetők osztrák állampolgár *férfinak* Magyar-
országon kötni szándékolt házassága esetében tekintetben venni
és a házasságkötésnél való eljárásukat az esetben, ha az „*impe-*
dimentum catholicismi“ fennállása az osztrák hatóságnak bizo-
nyítványából kitűnik, megtagadni tartoznak.

Az 1894 : XXXI. t. c. 108—113. §-ai szerint ugyanis
külföldi állampolgár férfi és magyar állampolgár nő Magyar-
országban érvényes házasságot csak akkor köthetnek, ha a
két házasuló a maga házassági joga szerint kellő korról és
cselekvőképességgel bír, és ha egyik félnek házasságjoga sze-
rint sincsen egyik fél részén sem valamely házassági bontó
akadály; a külföldinek ezt hatósági bizonyítvánnyal kell iga-
zolni. Ha a férfi a magyar állampolgár, a nő a külföldi állam-
polgár, ez esetben a házasság megköthető, ha a nő az ő
hazája törvénye szerint kellő korról és cselekvőképességgel
bír és ha a magyar házassági törvényben megjelölt házassági
akadály nem áll fenn; de azért az ilyen nőnek is kell ható-
sági bizonyítvány; mégis a házasság megköthető, ha ezen

⁴⁴⁾ U. o. 577. l. 113. j.

⁴⁵⁾ A c) és d) alatti „*impedimentum catholicismi*“ az 1814. aug.
26. 1099. sz. és 1855. jul. 17. 61. sz. császári „Hofdecret“-ekben van
szabályozva. R. Scherer i. h. 363. l. 67. j., Karl Gross, Lehrbuch des
kath. Kirchenrechts, III. kiad. Wien 1899, 337—8. l.

bizonyítvány olyan akadály (péld.: az „imped. cathol.”) fennállását bizonyítaná, amelyet a magyar törvény, az 1894: XXXI. t. c., el nem ismer.

Világos, hogy a magyar állami házasságkötésnek csakis egy osztrák „*férfi*” jegyes részéről lehet akadály a „*impedimentum catholicismi*” és pedig úgy, hogy ő a fent elősorolt (a—d) négy oknak egyikéből az osztrák jog szerint nem köthet érvényes házasságot, bár talán az a) és b) esetben a magyar állampolgárság megszerzése után a magyar bíróság⁴⁶⁾ fel is bontotta az előbbi (egész vagy részben katolikus) házasságot. A c) esetben az osztrák férfinak kell lennie a kath. vallásra megtért akatolikusnak.

Az „*impedimentum catholicismi*”-t egyébként még Magyarországon házasodó osztrák állampolgár „*férfiak*” is igyekeznek kijátszani oly módon, hogy a hatósági bizonyítvány előmutatása alól a magyar igazságügyminisztertől az 1894: XXXI. t. c. 113. §-a alapján felmentést kérnek, amelynek megadására az igazságügyminisztert az idézett §. valóban felhatalmazza. De a magyar igazságügyminiszter, ha tud (a férfi részén) az „*impedimentum catholicismi*” fennállásáról, megszokta tagadni a felmentést.⁴⁷⁾ Az „*impedimentum catholicismi*”

⁴⁶⁾ Az 1894: XXXI. t.-c. 115. §-a megengedi, hogy a magyar állampolgárság megszerzése után a magyar bíróság felbonthassa a külföldiek házasságát és pedig oly tények alapján is, amelyek a magyar állampolgárság megszerzése előtt történtek, mégis csak, ha a tények az 1894: XXXI. t.-cikkben bontó okokul szolgálnak és ha az új magyar állampolgárnak korábbi joga szerint is bontó vagy (ágy- és asztaltól való) elválasztó okokul elismerve vannak. R. Scherer (i. h. 446. l. 72. j.) ezen 115. §-nak egyenesen azon célzatot tulajdonítja, hogy a régi (1895. okt. 1. előtti) „erdélyi” házasságokkal való kijátszása a szigorúbb osztrák házassági jognak ezen §. által állandósíttatik, de ezúttal vallásváltoztatás nélkül (1895. okt. 1-ig az akath. vallásra való áttérés és hitközségi illetőség volt szükséges a kijátszáshoz: azóta elég a magyar állampolgárság egymagában).

⁴⁷⁾ *Havi Közlöny* 1905. évf. június havi füzet 637—9. hasáb. E helyen Dr. G. A. „*Impedimentum catholicismi*” cím alatt igen érdekes cikket közöl, amelyben a magyar igazságügyminiszternek három esetben való „*impedimentum catholicismi*” miatt *tagadó* határozatait idézi olyan féllel szemben, aki a fent a szövegben említett felmentést kérte. Ugyanezen cikkben Dr. G. A. közli a budapesti kir. törvényszéknek egy ítéletét, amelyben a törvényszék, dacára a beígazolt „*impedimentum ca-*

dacára, (bár a magyar jog szerint talán érvényesen) Magyarországon kötött házasságot az osztrák jog érvénytelennek és büntethető „bigamia“-nak tekinti és az ilyen nőt (férfit), ha visszatér Ausztriába, perbe fogják.

Az „impedimentum catholicismi“-ban kifejezésre jutó elvet („tempus, scilicet copulationis, regit actum“) alkalmazta az osztrák jog akkor is, amidőn felszentelt papnak⁴⁸⁾ vagy ünnepélyes fogadalmat tett szerzetesnek⁴⁹⁾ házasságkötését érvénytelennek tekinti még akkor is, ha elhagyja eddigi (kath.) vallását.

2. *Másodszor:* az áttért egyénnek vallásváltoztatása az állami törvények szerint rendszerint befolyással van a tőle származó gyermekek vallására.

Hogy milyen befolyást állapít meg e tekintetben a magyar államjog, azt *fent* (II. fej. II. b) pont és IV. fej. III. C) pont) *már előadtam*.

Most itt még csak a *különféle szertartású katolikus*

tholicismi“-nek, utasítja az anyakönyvvezetőt, hogy működjk közre az említett akadályban szenvedő volt osztrák állampolgárnak (ki azelőtt kath. volt, de 1887-ben Magyarországon az ág. ev. vallásra tért át és a kir. Kúria által 1888. évben kötelékileg elvlasztatott most is élő első feleségétől) egy másik nővel kötendő házasságánál. Az ítélet megokolása elismeri az „impedimentum catholicismi“-nek jogi jelentőségét, de tagadja az 1894 : XXXI. t.-c. 116. §-ának visszaható erejét, másrészt pedig hangsúlyozza, hogy épen ezért az 1888. évi kúriai ítélet, amely a házasságot felbontotta és mindkét félnek az új házasságra lépést megengedte, teljesen törvényes és szabályszerű volt és annak az új törvény idejében (1895. okt. 1. óta) Magyarországon való végrehajtása sem ütközhetik akadályba.

Az 1894 : XXXI. t.-c. 116. §-a így szól: „116. §. Külföldiek házassági perében a magyar bíróság csak az esetben járhat el, ha ítélete hatályos abban az államban, amelynek a házasfelek polgárai.“

Ezen §. 1895. okt. 1. óta okvetlenül szükségessé teszi az épen Magyarországon elválni akaró külföldinek, hogy megszerezze a magyar állampolgárságot. 1895. okt. 1. előtt erre nézve nem volt állami törvény, de tényleg maga a vallásváltoztatás nem volt elégséges ahhoz, hogy Erdélyben vagy Magyarországon az unitárius, protestans házassági jog vagy a II. József-féle pápens szerint elvlasztathassék, hanem kellett ehhez a „hitközségi illetőséget“ megszerezni az unitárius vagy protestans vallások egyik hitközségében („Erdélyi házak“).

⁴⁸⁾ *Allg. Bürg. Gesb.* §. 63., K. Gross, i. m. 303—4. l.

⁴⁹⁾ U. o.

szülők vallásváltoztatásából a gyermekek vallására keletkező hatást kell előadnom, amelyről fent még nem volt szó.

A magyar államjog, mint ismeretes, nem tekinti a görög (örmény) szertartású kath. egyházat a latin szert. kath. egyháztól különböző vallásfelekezetnek, és épen ezért sem a különböző vallású házasságkötésére és az ilyen házasságokból származó gyermekek vallására nézve fenálló magyar törvények, sem a vallásváltoztatásra nézve irányadó magyar törvények nem vonatkoznak a latin és a görög (esetleg: örmény) szertartásúak közt végbemenő házasságkötésekre, az ilyen házasságból származó gyermekekre és vallásváltoztatásra (ritusváltoztatás).

Már fent (III. fej. IV. pont) alatt előadtam, hogy a latin és a görög szertartású katolikusok egymáshoz való viszonyát az 1814. évi okt. hó 4-én 23.034. sz. a. kelt kir. intimátum szabályozza, amely a kétféle szertartáshoz tartozó házasságok vegyes házasságai esetében azon szabályt állítja fel a gyermekek vallására nézve, hogy az összes gyermekek az apa szertartásában nevelendők („in ritu patris“).⁶⁰⁾

⁶⁰⁾ Ezzel megegyezik most már (Galiciára 1863. évben még a „sexus sexum sequitur“ elvet mondta ki a Congr. d. P. F.) a S. Congr. de Prop. Fide 1894. ápr. 11. responsum-a („Filii familiae generatim loquendo baptisari et educari debent in ritu patris.“) Dr. G. A. a Havi Közlönyben (1904. okt. sz. 1237. l.) ezen responsum-ot úgy magyarázza, hogy csak a fiúk követik az apa ritusát, a leányok pedig az anyáét. Véleményem ez: A Congr.-hoz azon kérdés intéztetett, vajjon az összes gyermekek az apa vagy pedig az anya vallásában nevelendők-e. És erre felelte: „in ritu patris.“ A „filii familiae“ alatt tehát nemcsak fiúk, hanem az összes „gyermekek“ értendők. V. ö. fent: III. fej. V. pont. — Jól tudom egyébként, hogy ez nem mindig volt a S. Congr. de Prop. Fide álláspontja. Ezen Congregatio-nak 1863. é. okt. 6-án kelt (fent III. fej. IV. alatt), már említett decretum-a a különféle szertartású szülők gyermekeire a „sexus sexum sequitur“ elvet mondotta ki, mégis azon kivétellel, hogy a szülők előre kiköthetik azt is a házasság előtt, hogy az apa szertartását kövessék az összes gyermekek; ezt követniök is kell a gör. szertartású papok összes gyermekeinek. A decretum ezen intézkedése azért feltűnő, mert ellentétbe helyezkedik a galiziai két szertartásbeli kath. püspököknek 1853. dec. 23-án kötött megegyezésével, amely a „ritus patris“-t határozta meg az összes gyermekek szertartásául. Gyakorlatilag véve a dolgot, az 1894. responsum nem ellenkezik az 1863. decretum-mal, mert ez az utóbbi is megengedi a „ritus patris“ felülkerekedését. V. ö. Fr. Vering, Lehrbuch des kath., orient. und pro-

Feltéve most már azon esetet, hogy az egyik szülő, vagy mind a két szülő vallást, vagy csak „ritus“-t változtat: kérdés, vajjon ezen vallásváltoztatás, illetőleg „ritus“-váltóztatás van-e befolyással a tőle (tőlük) származó gyermekek vallására?

a) Ha a különféle kath. ritushoz tartozó szülők egyike vagy mindketten „vallást“ változtatnak, vagyis áttérnek a protestáns, vagy görögkeleti, vagy unitárius, vagy izraelita vallásra, az *esetben* (a magyar államjog szempontjából) az ő házasságuk megszűnik már különféle szertartású katolikusok házassága lenni, és *különböző vallású felek közti házasságnak tekintetik* és pedig az 1868: LIII. t.-c. 8. §-ában kimondott elvből folyólag.

És így az ilyen „vallás“-váltóztatás olyan befolyással van a gyermekek vallására, mint fent (II. fej. 5. b) alatt, valamint IV. fej. III. C) 3. alatt) előadtam.

Csakis az jegyzendő meg, hogy azon gyermekek, akik a törvény szerint *nem követik a vallásváltoztató apát*, vagyis a leányok és a 7 éven aluli fiuk, természetsszerűleg az *anya szertartására* kerülnek az apának vallásváltoztatása folytán.

És pedig azért: mert az apa szertartása volt azelőtt irányadó az összes gyermekekre nézve és elnyomta az anya szertartását is, mint a család feje által követett kath. ritus. De miután az apa hátat fordított a kath. hitnek és eo ipso a ritusnak is, nem lehet már az ő ritusa fölényben az anya ritusa felett. Az anya katolikus vallású most is, a gyermekek is azok, csak a szertartás választja el őket, amely pedig most az atyáé sem már. Világos, hogy az 1814. évi kir. intimátum intenciója szerint fog eljárni az anya, ha az összes, az apát a törvény szerint követni nem tartozó gyermekek a maga (anya) ritusában neveli fel.

Ha az anya hagyta el a kath. hitet és vele eo ipso a szertartást (ritus) is, akkor a 7 éven aluli leányok követik őt új vallásában, de a többi gyermekek (7 éven felüli leányok

és az összes fiuk) katolikusok maradnak és pedig továbbra is az apa szertartásán.

Ezen szabályokat nem mondotta ki semmiféle miniszteri rendelet, de azok a dolog természetéből folynak.

b) Ha a különféle kath. ritushoz tartozó szülők egyike áttér a másiknak ritusára, akkor ezen eshetőségek vannak:

α) ha az apa tért át az anya ritusára, vagy egy harmadik (örmény) kath. ritusra, akkor az összes gyermekek is követik őt az új ritusba, mert az 1814. évi kir. intimátum intenciója épen az volt, hogy a családi vallásos nevelést egyöntetűvé tegye és pedig az apai hatalomnak érvényre emelésével, amely mindkét szempont az apa ritusváltoztatása után követeli az összes gyermekek ritusának a megváltoztatását is, mert ezen ritust már egyik szülő sem követi;

β) ha az anya tért át az apa ritusára vagy egy harmadik (örmény) kath. ritusra, akkor nem lehet változás, mert a kir. intimátum szerint az apa ritusa mindig az irányadó, amely most is még ugyanaz, de esetleg felesleges is volna a változás, t. i. ha az anya is férje ritusára tért át.⁵¹⁾

IV. Most átmegyek azon jogszabályok ismertetésére, amelyek a ma érvényes magyar államjogban a *felekezetlen* állapotba való „*kilépés*“-re és a felekezetlen állapotból valamely bevett (vagy törv. elismert) vallásfelekezetbe való „*belépés*“-re fennállanak.

Ezen jogszabályok egy része azonos, a fent, az „*áttérés*“-re nézve előadott jogszabályokkal.

⁵¹⁾ Közelről érinti a fenti a különféle szertartású kath. szülők gyermekei vallásának a szülők „vallásváltoztatásából“ vagy „ritusváltoztatásából“ folyó átváltozásait az a kérdés, vajjon ha a törvénytelen gyermeknek apja és anyja különféle szertartású katolikusok, milyen ritusban neveltessenek az apa által törvényesített vagy csak elismert gyermekek. Az 1814. évi kir. intimátum ezen kérdésre nem terjeszkedik ki. De a m. kir. belügyminiszter 63497/1900. sz. határozatában az id. intimátum és az 1868 : LIII. t.-c. 15. §-ának kombinációjából ezen szabályokat vonja le a felvetett kérdésre: 1. A törvénytelen gyermekek az anya vallását, és így kath. szertartását is követik mind, nemi különbség nélkül. 2. Az atya általi elismerés vagy kir. leirattal való törvényesítés nem változtat a gyermek kath. szertartásán (t. i. ha természetes apa is kath., de más szertartású). 3. Az utólagos házasság által való törvényesítés az apa kath. szertartására vonja az összes gyermekeket. Lásd a 63497/1900. sz. min. határozatot és hozzáfűzött megjegyzéseimet alább az V. fejezet végén.

A „kilépés“-re nézve ez egészen világos, mert a „kilépés“ csakis az utolsó aktusban, a „felvételnél“, tehát a lelkészi két bizonyítvány előmutatásának helye és elfogadója (közig. hatóság) tekintetében tér el az „áttérés“ formaszorúságától és így fent III. B. C. D. H. kérdésekre adott feleletek teljesen állanak a „kilépés“ eseteiben is.

Már a „belépés“-re vonatkozólag ez kevésbé mondható, bár a főszabályok itt is analogok az áttérési szabályokkal.

Lássuk most már a kilépésre és belépésre vonatkozó jogszabályokat részletesen.

A) A *(felekezeten kívüli állapotba való)* „kilépés“-re vonatkozó jogszabályok.

A „kilépés“ „belépés“ és „áttérés“ szók és fogalmak különbségeit már fent (IV. fejezet I. pont) kifejtettem. Ott idéztem már a „kilépés“ formaszorúségeit szabályozó törvény-szakaszt (1895: XLIII. t. c. 23. §.); ezt, valamint a „kilépést“ és „belépést“ megengedő 5. szakaszt, itt alább ismét fogom idézni, és egyúttal az ezen törvénycikk végrehajtása végett kibocsátott miniszteri rendelet (1896. jan. 8. V. K. M. 56. eln. sz.) szakaszait, valamint a törvénynek a „kilépés“ következményeit szabályozó 24. és 25. §-ait. Az 1895: XLIII. t. c.-nek a vál-lásváltoztatásra és a felekezetlenekre vonatkozó szakaszait az V. fejezetben újból egész szövegükben közlöm.

1. A „kilépés“ csak akkor áll fenn, ha valaki elhagyja előbbi vallását azon kijelentéssel, hogy felekezeten kívül akar állani, vagy legalább is anélkül, hogy más vallásba való belépéséről nyilatkoznék.

Ha a „kilépő“ kijelenti, hogy ő más bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe akar egyúttal belépni, akkor ő neki nem a „kilépés“-re és „belépés“-re vonatkozó alak-szorúségeket (1895: XLIII. t.-c. 23. §.) kell betartani, hanem az „áttérés“-re vonatkozókat (1868: LIII. t.-c. 1—8. §§.).⁵²⁾

2. „Kilépni“ lehet bármely bevett vagy elismert vallásfele-kezetből; egy még nem is törvényesen elismert vallásfelekezet-ből nem lehet „kilépni“, de felesleges is, mert államjogilag úgy sem tartozik senki hozzá. (Lásd fent a III. B. alattiakat.)

⁵²⁾ Ezt kimondja expresse az 1895: XLIII. t.-c. végrehajtása végett kibocsátott miniszteri utasítás (1896. jan. 8. V. K. M. 56. eln. sz.) 5. §-a. Lásd alább az V. fejezetben.

Az 1895: XLIII. t.-c. 5. §-ának „valamely vallásfelekezete“ kifejezése tehát az említett módon értelmezendő, ami legjobban az 5. és 23. §§. (1895: XLIII. t.-c.) szembehelyezésével igazolható be:

„5. §. *Valamely* vallásfelekezetből *kilépni*, vagy *valamely* vallásfelekezetbe *belépni* mindenkinek szabad a törvényekben megállapított feltételek alatt.“

„23. §. Arra, ki a *bevett* vagy a *törvényesen elismert* vallásfelekezetek valamelyikéből *kilépni*, vagy azokon kívül állván, *azok valamelyikébe* *belépni* óhajt: az 1868: LIII. t.-c. 1—5. és 7. §§-aiban nyerne alkalmazást azzal a módosítással, hogy az „*áttérés*“ szó *helyett* „*kilépés*“, illetőleg „*belépés*“ értendő; továbbá, hogy az idézett törvénycikk 4. és 5. §§-aiban említett bizonyítványok az illetékes *elsőfoku közigazgatási hatóságnál* mutatandók fel, a mely annak az egyháznak illetékes lelkészét vagy elöljáróságát értesíti, melyből az illető *kilépni*, illetőleg *melybe belépni* óhajt. Az elhagyott egyház elvei az abból *kilépésre* semmiben sem kötelezők.“

3. „*Kilépni*“ *szabad mindenkinek* (Magyarországon, magyar állampolgárnak), aki a *18 évet* betöltötte; nőknek férjhezmenetelük után.

Ez következik abból, hogy a fent idézett (1895: XLIII. t.-c.) 23. §-ban a „*kilépés*“-re is kiterjesztett az 1868: LIII. t.-c. 2. §-a.

Részletesebben a vallásváltoztatási korról lásd a fent előadottakat (III. C) alatt).

Megjegyzendő mégis, hogy gyermek (18 éves koráig) nem lehet akkor sem felekezetlen (tehát „nem léphet ki“), ha szülője vagy mindkét szülője az (vagy utólag „*kilépett*“).

Ezt kimondotta az 1895: XLIII. t.-c. 26. §-a, mely így szól:

„26. §. A gyermekek, kiknek akár mind a két, akár csak az egyik szülője a *bevett*, vagy a *törvényesen elismert* vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik, valamely *bevett* vagy *törvényesen elismert* vallást követnek és abban nevelendők“.

„Ehez képest az 1894: XXXII. t.-c. rendelkezései az ilyen gyermekek vallására nézve a következő 27—30. §-okban foglalt eltérésekkel alkalmazandók“.

4. Az *illetékes lelkész*, aki előtt a „*kilépést*“ *be kell jelenteni*, az eddig követett vallás szerinti „*illetékes egyház-községi lelkész*“.

Részletesebben lásd fent III. D) alatt.

5. A „Kilépés“-ről hozott két bizonyítvány átvételére jogosult a kilépő fél eddigi egyházközségének székhelyén illetékes *elsőfoku közigazgatási hatóság* (főszolgabíró, illetőleg polgármester).

Ezt kimondja a fent idézett 23. §. (1895: XLIII. t.-c.) és az ezen t.-cikk végrehajtása végett kibocsátott miniszteri utasítás 6. §-a.

6. A „kilépés“ államjogi *alakszerűségeit* és a közigazgatási hatóságnak *teendőit* az imént idézett miniszteri rendelet (1856. jan. 8. V. K. M. 56. eln. sz.) 6. és 7. §§-ai részletesen meghatározzák.

Ezen §§-ok így szólnak:

„6. §. Aki a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikéből *kilépni* óhajt anélkül, hogy más bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe lépne be, kilépési szándékát egyházközségének lelkésze, vagy vallási előjárója előtt az 1868: LIII. t.-c. 3. §-a értelmében kinyilatkoztatja és ezen szándékáról az 1868: LIII. t.-c. 4. és 5. §§-aihoz képest kiállított két *bizonyítványt* az 1895: XLIII. t.-c. 23. §-a értelmében bemutatja az egyházközségének székhelye szerint illetékes elsőfoku közigazgatási hatóságnál és pedig nagy- és kisközségekben a főszolgabírónál, rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig a polgármesternél.

A közigazgatási hatóság a bejelentésről a bemutatott két bizonyítvány csatolása mellett az 1. számú minta szerint jegyzőkönyvet vesz föl. *Ezzel a kilépés befejezettnek tekintendő.*

A közigazgatási hatóság a jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldésével a kilépés megtörténtéről az elhagyott vallásfelekezet lelkészét vagy előljáróját hivatalból értesíti és a 2. számú minta szerint készült jegyzék 1—3 rovatait kitölti.

Ha a fél kívánja, a kilépésről felvett jegyzőkönyv hiteles másolatát díj nélkül részére is ki kell adni.

„7. §. A közigazgatási hatóság, ha úgy találja, hogy a 6. §. első bekezdése értelmében bemutatott két bizonyítvány nem szabályszerű, a 6. §. második bekezdésében említett jegyzőkönyv felvételét megtagadja“.

A „kilépés“-nek *alakszerűségei* tehát ezek:

a) A „kilépő“ egyén „kilépési“ szándékát két ízben bejelenti az eddig követett vallás lelkészénél.

A rendelet expresse nem említi a két *tanut* és a jelentkezések közti 14—30 napi *időközt*, de szól „két bizonyít-

vány“-ról, és így eo ipso feltételezi a *két tanút*,⁵³⁾ mint a kiknek a lelkész vonakodása esetében a bizonyítványokat kiállítaniok kell.

A 14—30 napi *időköz* pedig magától értetődik, mert a kétszeri jelentkezés mindenestre a kettő közti bizonyos időt követel meg és annak tartama ez esetben nem lehet más, mint 14—30 nap, amelyet az „áttérés“-ekre előir az 1868: LIII. t.-c. 3. §-a, amelyet megfelelő módosítással a felekeztlenségbe, avagy az abból való kitérésre is kiterjesztett az 1895: XLIII. t.-cikk.

b) Ezen kétszeri jelentkezésről a lelkész (esetleg a két tanu) által kiállított *bizonyítványokat* a kilépő egyén bemutatja az elsőfoku közigazgatási hatóságnak.

c) Ezen bemutatásról, (bejelentésről) a közigazgatási hatóság jegyzőkönyvet vesz fel. (Ezzel a „kilépés“ be van fejezve.) Azt a ki így „kilépett“ előbbi (bevett vagy törv. elismert) vallásfelekezetéből azon kifejezett szándékkal, hogy nem lép be más (bevett vagy törv. elismert) vallásfelekezetbe, a közbeszédben „*felekezetlen*“-nek hívják. Az 1896. jan. 8. 56. sz. min. rendelet függelékeiben e néven szerepel: „*a bevett vagy elismert vallásfelekezeteken kívül álló.*“

d) Ezen jegyzőkönyvet a közigazgatási hatóság hivatalból és mindenestre megküldi az elhagyott vallásnak lelkészéhez; de ha a fél kéri, a félnek is hiteles másolatban kiadja.

Ami a többit: a tanuk minőségét, a 14—30 nap mikénti értelmezését, a jelentkezések helyét, a bizonyítványok kiállítását illeti, állanak a fent H. 1—5. alatt előadottak.

(Az ott közölt bizonyítvány-minták természetesen megfelelően módosulnak, körülbelül úgy, mint az 1896. é. jan. 8. min. utasítás függelékében „*1. sz. minta*“ cím alatti jegyzőkönyv 1. bekezdése végén olvasható. Lásd ezen min. utasítást, összes mintáival és függelékeivel alább az V. fejezetben.)

7. A „*kilépés*“ *befejezetté* lesz akkor, amidőn a két bizonyítvány a közigazgatási hatóságnál előmutattatván, a kilépés általa jegyzőkönyvbe vétetett.

⁵³⁾ A min. rendelethez függelékképen mellékelte (a közigazgatási hatóság által kiállítandó) 1. számú jegyzőkönyv-minta már határozottan említi a „*két tanút*“, kiknek jelenlétében történik a „*kilépési*“ szándék bejelentése. (Magyarországi Rendeleték Tára. 1896. évf. 20. l.)

Ezt kimondja az előző 6. pontban id. min. utasítás 6. §-ának 2. bekezdése.

8. A „kilépés“-nek államjogi következményeit részben kimondja az 1895 : XLIII. t. c. fentidézett 23. §-ának utolsó mondata:

„Az elhagyott egyház *elvei* az abból kilépettre semmiben sem kötelezők.“

Ez azonos az 1868 : LIII. t. c. 8. §-ban kimondott elvvel. Az ott elmondottakra utalom az olvasót.

De *nem* mondja ki ezen §. az összes következményeket, hanem *csak az elvieket*, főleg azt, hogy az illető kilépő a „kilépés“ napjától kezdve nincs egyházi függőségben az elhagyott felekezetétől és amennyiben ezen függőség állami közjogi védelemben is részesül, a „kilépett“-el szemben ilyen karhatalom már nem alkalmazható.

A „kilépés“-nek a *vagyoni* kötelezettségekre való kihatását a következő 24. és 25. §-ok szabályozzák és pedig így :

24. §. „Aki valamely *bevett vagy elismert* vallásfelekezetből kilép, köteles a *kilépés idejéig* esedékessé vált egyházi tartozásait annak az egyháznak, melyből kilépett, megfizetni.“

25. §. „A *bevett* vallásfelekezetek valamelyikéből *kilépett* mindaddig, míg valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez nem csatlakozik :

a) köteles a kilépés idejét követő *ötödik naptári év végéig* esedékes rendes egyházi járulékokat annak az egyháznak szolgáltatni, melyből *kilépett*; a kilépés idejét követő öt év egyikében sem terhelhető azonban nagyobb járulékkal, mint amennyit a kilépés évében tartozott fizetni;“

b) amennyiben a kilépett az 1868. évi XXXVIII. t. c. 35. §-ában⁵⁴⁾ megszabott 5%-ig terjedhető *iskolai pótdóval*

⁵⁴⁾ 1868 : XXXVIII. t.-c. („A népiskolai közoktatás tárgyában“) 35. §-a így szól: „35. §. A *községi* népiskolák terheit első rendben a község viseli, mely e célra minden kebelbeli vagy hozzátartozó polgárra és birtokosra külön adót vethet ki. Ez adó azonban az állami egyenes adóknak 5%-át nem haladhatja meg.“ — Állami egyenes adók: a földadó, házadó, keresetadó, nyilv. számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója, bányaadó, tőkekamat és járadékadó. (1891 : XV. t.-c. 18. §. 2. bekezdése.) Ezen adók összegeztetvén, azoknak huszadrésze (5% = 0.05 = $\frac{1}{20}$) a községi iskolánál kötelező iskolai adó nagysága.

Jónak látom itt közölni az id. t.-c. 36. §-át is:

„36. §. Azon községi tagok és birtokosok, kik a jelen törvényben kijelölt kellékeknek megfelelő hitfelekezeti iskolát tartanak fenn, csak

és az 1891: XV. t. c. 18. §-ában⁵⁵⁾ megjelölt 3%-ig terjedhető *óvodai pótdóval* a község részéről vagy azért nem volna megróható, mert e községben községi iskola, illetőleg óvoda nincs, vagy azért, mert ily pótdót a községben ki nem vetettek: köteles az általa elhagyott felekezet részére fentartott iskola vagy óvoda céljaira fizetett rendes évi hozzájárulási összeget a *községi pénztárba évenként befizetni*; mely összeget a község első sorban az általa fentartott vagy segélyezett, másodsorban egyéb, a községben levő népiskola, óvoda vagy menedékház céljaira fordítja;

c) köteles végre a kilépett az általa elhagyott felekezet iskolai vagy egyházi céljaira fizetett, illetőleg elvállalt *rendkívüli, egyszersmindenkorra vagy időre szóló járulékokat* annak az időnek a tartamára vagy annak az összegnek az erejéig, ameddig azokat elvállalta, szintén a *község pénztárába befizetni*. Ezeket az összegeket a község az illető által elhagyott vallásfelekezet arra illetékes közegének szolgáltatja ki, az ily járulékok alól azonban az érdekelt hitfelekezettel való jogérvényes *megegyezés útján megváltásnak lehet helye*.”

„Az e §. b) és c) pontjaiban megjelölt járulékok, ha a kilépettnek *vagyoni viszonya változik*, aránylagosan *mérsékelhetők*. Ugy e mérséklés, mint a járulékok összegének vagy azok értékének megállapítása kis- és nagyközségekben a szababírónak, rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal bíró városokban pedig a városi tanácsnak feladata.”

„A megállapítással vagy mérsékléssel meg nem elégedő fél a közigazgatási bizottsághoz és innen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez folyamodhatik.”

Ezen szakaszokra nézve felvilágosító megjegyzéseim ezek:

a) A 24. §., mint fent (III. K. 1. alatt már említettem) csak egy önmagától értődő elvet mond ki t. i., hogy a „kilépés” befejeztétől fogva megszűnik az „egyháztagság”-ból folyó vagyoni kötelezettség. De csakis ezen naptól fogva szűnik meg a vagyoni kötelezettség, addig fennáll. A „kilépés” be van fejezve, amint a lelkésznél történt a kétszeri jelent-

annyiban köteleztetnek a községi iskola fentartásához járulni, amennyiben azon összeg, amelylyel saját hitfelekezeti iskolájuk fentartásához pénzben vagy terményekben járulnak, egyenes adóik öt százalékát nem meríti ki.”

⁵⁵⁾ 1891: XV. t.-c. („A kisedóvásról”) 18. §-ának első bekezdése így szól: „Egyéb vagyon és jövedelem hiányában, úgy a törvényhatósági joggal felruházott városok, valamint a községek is, a kisedóvoda és gyermekmenedékház felállítására és fentartására céljából 3%-ot meg nem haladó pótdót vetnek ki.”

kezésről szóló két bizonyítvány a közigazgatási hatóságnál bemutatott és ezen tény ezen hatóság által jegyzőkönyvbe vétetett (fent id. 1896. jan. 8. min. rend. 6. §. második bekezdése).

Ezen a 24. §-ban említett vagyoni kötelezettség egyformán fennáll akár egy törvényesen „bevett” akár egy törvényesen „elismert” vallásfelekezetből „lép ki” valaki a felekezeten kívüli állapotba, sőt (mint fent III. K. 1. alatt már említettem) fennáll ilyen két felekezet közti „áttérés” esetében is.

b) De a 25. §. már kizárólag a „bevett” vallásfelekezetből való „kilépés” esetére statuál három épen nem önmagától értődő vagyoni kötelezettséget, azon feltűnő célzattal, hogy ezen vagyoni kötelezettségek akadályokul szolgáljanak a felekezetlenségbe való „kilépés”-nél, és így azok a magyar államra, az 1894—5. évi törvényhozók felfogása szerint is, épen nem kívánatos felekezetlenség terjedése ellenében preventív intézkedések jellegével birnak főleg olyan irányban, hogy anyagi előny elérése, főleg az eddigi súlyos egyházi és egyházközségi vagyoni terhektől való szabadulás ne legyen indító oka a felekezetlenségbe való „kilépés”-nek, amint sok esetben, sajnos, oka egy másik, kevesebb anyagi terhet okozó felekezetbe való „áttérés”-nek.

Egyenkint véve a *háromféle vagyoni kötelezettséget*:

α) A 25. §. a) pontja azt írja elő, hogy a felekezetlenné levő egyén a „kilépés” idejét követő 5 éven át még köteles mindazon készpénzben vagy természetben történő szolgáltatásokat teljesíteni, amelyekre kötelezve volt a kilépés idejében.

Tehát a felekezeteken kívül álló egyén köteles *párbért*, hitközségi adót fizetni, nem vonhatja ki magát a plébános vagy kántort illető fuvarok alól (turnus szerint vagy váltság összegben, sem a plébánia-templom és plébánialak ujjáépítése és javítása körül a hiveket terhelő munka alól (természetben vagy váltságösszegben), vagy, ha leányegyházban van az illető felekezetlenné vált egyén, az előbbieken kívül, köteles a filiális templom és felekezeti iskola költségeinek fedezésére kivetett hitközségi adót fizetni stb.

β) Az 1868: XXXVIII. t.-c. 36. §.-a és a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1892. évi 16064. sz. a. rendelete alapján a hitfelekezeti iskola évi fentartási költségeihez köte-

lesek hozzájárulni az illető felekezethez tartozó összes helybenlakó hívők (rendes fizetésük, nyugdíjuk vagy helyben birt birtokaik jövedelme után) és a nem helyben lakó, de helyben birtokos hívők (helyben birt birtokaik után).

Ezen hitfelekezeti iskolai hozzájárulásra nem vonatkozik az 1868: XXXVIII. t.-c. 35. §-ának korlátozása, vagyis: a hitfelekezetek 5%-nál nagyobb iskolai adót is vethetnek ki fentemlített hiveikre (1886. jun. 14-én 46249. sz. vallás- és közoktatásügyi min. rendelet.)

És ezen hitfelekezeti iskolai adót akkor is tartoznak fizetni a nevezettek, ha a község is tart fenn ott helyben községi iskolát, és ha nem is járatják oda gyermekeiket, vagy gyermekeik nincsenek is. Csakis annyiban van a községi iskola terhénél könnyítés, hogy azon lakosok, akik saját hitfelekezetükhöz tartozó iskolát tartanak fenn, *csak az esetben* és oly mértékben *kötelezhetők* a *községi* iskola fentartása végett kivetett *iskolai adó fizetésére*, amennyiben az ő felekezeti iskolai adójuk nem éri el az ő egyenes állami adójuk 5%-át. (1868: XXXVIII. t.-c. 36. §.)

Azon más vallású szülők, kik a nem saját felekezetükhöz tartozó iskolába járatják gyermekeiket, szintén kötelesek iskolai adót fizetni ezen felekezeti iskolának.

Ugyanez áll a kisdóvodára vonatkozólag azzal a különbséggel, hogy a községi kisdóvodához való köteles hozzájárulás 3%-ot tesz ki. (1891: XV. t.-c. 18. §.).

A *felekezetlenné* vált egyént ezen felekezeti iskolai adó alól feltételesen felmenti az 1895: XLIII. t.-c. 25. §. fent idézett b) pontja, amidőn kimondja, hogy a felekezetlenek *csak* akkor kötelezhetők a „*hitfelekezeti*“ iskolának (óvodának) fenttartására iskolai adót fizetni, ha a „*községi*“ iskolára (óvodára) vagy semmit (mert pld. nincs is községi iskola) vagy legalább nem fizetnek egyenes adójuk után 5% iskolai adót. És ezen esetben *tartoznak azt állandóan* (évenként) fizetni mindaddig, míg talán a községi iskolához (óvodához) való hozzájárulásuk az 5%-ot el nem éri. Ha ez beáll, akkor *csak* ezen 5% -ot tartoznak fizetni. De míg nem állott még be, addig köteles az *egész* hitfelekezeti iskolai adót (mely pedig az egyenes adó 5%-ánál nagyobb is lehet) megfizetni és

fizetni a községi iskolai adót (1, 2, 3, 4%), ha ilyen községi iskola (óvoda) is van.

A befizetésnél a felekezetlen egyén és az illető hitfelekezet (hitközség) között a közvetítő szerepével a törvény a „községet” bizta meg; azért fizetendő a községi pénztárba.

γ) Az elvállalt rendkívüli s *egyszersmindenkorra vagy bizonyos időre szóló járulékokra* (25. §. c) pont is ez áll, itt is a község a közvetítő. Ezen (c.) pont és a következő két bekezdés nem szorúl már bővebb magyarázatra.

B) A „belépés”-re *(felekezeten kívüli állapotból valamely vallásfelekezetbe) vonatkozó jogszabályok.*

A „belépés” *formaszerűségeit* az 1895: XLIII. t. c. 23. §-a szabályozza, amelyet már fent (IV. fejezet I. és IV. A) 2. pont) idéztem; ezen szakaszt, valamint a „kilépést” és „belépést” megengedő 5. szakaszt azért itt alább már nem idézem újra, hanem csak az ezen törvénycikk végrehajtása végett kibocsátott miniszteri rendeletnek (1896. jan. 8. V. K. M. 56. eln. sz.) szakaszait fogom idézni.

1. „Belépni” lehet *valamely és bármely, törvényesen bevett vagy törvényesen elismert* vallásfelekezetbe.

Egy még törvényesen el nem ismert vallásfelekezetbe nem lehet államjogi hatálylyal és az államjogban előírt alakiságok mellett „belépni.”

2. „Belépni” *nem szükséges* annak, aki államjogilag valamely vallásfelekezethez vagy talán épen azon vallásfekezethez tartozónak tekintetik, amelybe most „belépni” akar. Vagyis más szóval: csak valóságos „felekezetlen” egyén bocsátható a „belépés”-hez; az pedig, akiről kiderül, hogy ő nem felekezetlen, az elutasítandó: ha más vallásfelekezetbe akar belépni, mint amilyenhez az államjog szerint tartozik, akkor az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai szerinti „áttérés” elvégzésére utasítandó; ha pedig ugyis azon vallásba akarna belépni, amelyhez államjogilag tartozik, akkor nincs szüksége semmiféle „belépési” eljárásra.

3. „Belépni” *szabad* minden „felekezetlen” egyénnek, sőt az alább előadandó „belépési” formaságok mutatják, hogy az 1895. évi magyar törvényhozás és végrehajtó hatalom kívánatosnak tartja és azért megkönnyíteni törekszik a „belépést”, a felekezetenkívüliség elhagyását.

4. A „belépés“-i szándék bejelentésére illetékes azon elsőfoku közigazgatási hatóság, akinek illetékessége területén van azon egyházközségnek székhelye, amelybe a felekezeten egyén „belépni“ kíván.

5. A tényleges „belépés“ történhetik tehát a *belépő egyén választása szerinti egyházközségbe*, amelyet azonban a közigazgatási hatóságnál már jelezni kell azon célból, hogy ez értesíthesse erről az illető egyházközségi lelkészt (előljárót.)

6. A „belépés“ államjogi *alakszerűségeit* és a közigazgatási hatóságnak e körüli teendőit a fentid. *miniszteri rendelet* (1896. jan. 8. V. K. M. 56. eln. sz.) 8. és 9. §-ai szabályozzák.

Ezen §-ok szövege így szól:

„8. §. A ki a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állván, valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe *belépni* óhajt, *belépési szándékát bejelenti* nagy- és kis községekben azon főszolgabirónál, rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig azon polgármesternél, aki azon egyházközség székhelye szerint illetékes, a melybe a fél *belépni* óhajt.“

„A közigazgatási hatóság a jelen §. első bekezdésében említett bejelentésről a 3. számú minta szerint jegyzőkönyvet vesz föl és a jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldésével a belépési szándék bejelentéséről azon vallásfelekezet lelkészét vagy előljáróját, amelybe a fél *belépni* óhajt, hivatalból értesíti, és amennyiben a kilépés korábban az ezuttal eljáró közigazgatási hatóság előtt történt — a 2. számú minta szerint készült jegyzék 4. rovatát kitölti.“

„Ha a kilépés korábban, nem az ezuttal eljáró közigazgatási hatóság előtt történt, hivatalból kell értesíteni ugyancsak az említett jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldése mellett azt a főszolgabirót vagy polgármestert is, a ki előtt korábban a fél a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetéből a 6. §. értelmében kilépett volt. Ez a főszolgabíró vagy polgármester a szóban forgó jegyzőkönyvi másolatot a 6. §. értelmében a kilépésről fölvett jegyzőkönyvhöz csatolja és a 2. számú minta szerint készült jegyzék 4. rovatát kitölti.“

„Ha a fél kívánja, a jelen §. értelmében fölvett jegyzőkönyv hiteles másolatát díj nélkül részére is ki kell adni.“

„A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépés a közigazgatási hatóság által a jelen §. értelmében fölvett s az illető vallásfelekezet lelkészével vagy választási előljárójával hivatalból közölt, vagy pedig a fél által

felmutatott hiteles jegyzőkönyvi másolat alapján az illető vallásfelekezet szabályai szerint történik.

„Azon vallásfelekezet lelkesze vagy előjárója, amely vallásfelekezetbe a fél belépett, a fél részére, ha kívánja, a belépés megtörténtéről bizonyítványt ad.”

„9. §. A közigazgatási hatóság, ha úgy találja, hogy a fél, ámbár magát a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állónak tartja, mégis az 5. §. értelmében valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik, megtagadja a 8. §. második bekezdésében említett jegyzőkönyv felvételét, felvilágosítja a felet tévedéséről és ha a vallásfelekezet, amelybe a fél *belépni* óhajtott, nem az, amelyhez az 5. §. értelmében úgyis tartozik, figyelmeztetni kell egyszersmind a felet, hogy az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §-ai értelmében az *áttérés* eszközzése végett az illetékes lelkészekhez vagy vallási előjárókhoz fordulhat.”

Eddig a rendelet szakaszai. Most rátérek azoknak megmagyarázására.

A „*belépés*” alakszerűségeinek fordított egymásutánban és viszonyban ugyanolyan 4 aktusból kellene állaniok, mint a „*kilépés*” alakszerűségeinek (lásd fent IV. A) 8. alatt), ha az 1868. évi törvényben az áttéréseknél a szereplő kétféle felekezet kölcsönösségére vonatkozó elvet kívánná a törvényhozó alkalmazásra juttatni a „felekezetlenség” és a „felekezetiség” között is. A „*kilépés*”-nél még teljes a kölcsönösség; ott az 1868 : LIII. t.-c. 1—8. §§-oknak analógiája keresztül van vive. És ha az 1895 : XLIII. t.-c. 23. §-át tekintenők csak, azt kellene mondani, hogy a felekezetlenségből való visszatérésre nézve is teljesen be kell tartani az „áttérési” alakszerűségek analógiáját. De a min. rendeletnek fent idézett szakaszai a „*belépést*” könnyebbé teszik, mint amilyen az „áttérés” és a „*kilépés*”.

A „*belépés*”-nek ezen egyszerűbb alakszerűségei (8. §.) a következők:

a) Az első alakszerűség abban áll, hogy a „*belépő*” (vagyis a felekezetlenséget elhagyni akaró) egyén „*belépési szándékát*” *egy ízben* bejelenti az elsőfoku közigazgatási hatóságnál. (A rendelet ismét nem említi a *két tanut*, de a miniszteri rendelethez mellékelt 3. számú jegyzőkönyvminta már említi a két tanut).

Itt van tehát az első *eltérés* az analógiától, t. i. hogy míg az „áttérés”-nél és a felekezetlenségbe való „*kilépés*”-nél

„két“ izben és pedig 14—30 napi időközben kell az áttérési, illetőleg kilépési szándékát bejelenteni a volt lelkésznel, addig a felekezetlenségből valamely felekezetbe való „belépés“-nél csak *egyszeri* jelentkezés (a közigazgatási hatóságnál) van előírva.

De ezen egyszerűsítés észszerű és a dolog természetéből folyik.

Mert mi is a célja a kétszeri jelentkezésnek az „áttérés“-nél, valamint a „kilépés“-nél?

Kétségtől az, hogy az áttérőnek, illetőleg a kilépőnek a kétszeri jelentkezés közé eső 14—30 napi időközben legyen ideje higgadt megfontolásra és az esetleg szenvedély által sugalt elhatározás visszavonására.

Ilyen meggondolási időt adni azonban annak, aki a felekezetlen állapottal felhagyni és ismét valamely vallásfelekezetbe lépni akar, nem látszott indokoltnak az 1895: XLIII. t.-cikk („A vallás szabad gyakorlatáról“) szempontjából sem, mert ezen törvénycikknek a felekezetlen szülőktől származó gyermekeknek vallásos nevelésére vonatkozó szakaszaiban (26—30. §§.) a magyar törvényhozás még némileg kifejezésre juttatta azon felfogást, hogy a felekezetlenség olyan baj, melynek nem terjedése, hanem visszaszorítása áll az államnak érdekében.

Épen azért logikus volt a fent idézett miniszteri rendeletnek azon intézkedése, hogy a felekezetlen egyéntől nem követel kétszeri jelentkezést, hanem csak egyszerit, midőn valamely vallásfelekezetbe „belépni“ akar.

b) A *második alakszerűség* abban áll, hogy a belépni óhajtó egyénnek egyszeri jelentkezéséről az elsőfoku *közigazgatási hatóság jegyzőkönyvet* vesz fel és annak hiteles másolatát azon egyházköztség lelkészének, amelybe a fél „belépni“ óhajt, *hivatalból megküldi* (ha pedig annak idejében a „kilépés“ más közigazgatási hatóság előtt történt, akkor annak is hiteles másolat küldendő hivatalból); de ha a fél kéri, ennek is kiadandó a jegyzőkönyv hiteles másolata.

Ez a *második eltérés* az analogiától, amennyiben a tanuk szerepe csakis paszszív, mert a jelentkezés megtörténtéről nem ők adnak bizonyítványt, hanem a hatóság hivatalból küldi át a jegyzőkönyvet.

Ezen átküldésnek megtörténtével a közigazgatási hatóságnak szerepe a „belépés“-nél megszűnik.

A többi a lelkész dolga, aki a belépni ohajtó egyént felveszi a vallásába és pedig vagy a közigazgatási hatóságtól hivatalból kapott jegyzőkönyv-másolat, vagy pedig a fél által előmutatott jegyzőkönyv-másolat alapján.

És ez megtörténvén, a lelkész nem köteles a főszolgabíró (polgármestert) értesíteni a tényleges felvételtől, a „belépés“ tényleges megtörténtéről.

A főszolgabíró, illetőleg polgármester által a felekezetlen egyénekről vezetett rovatos „jegyzék“-nek következő rovatai vannak:

1. Folyó szám.
2. A kilépett fél családi és utóneve; születésének éve és helye.
3. Melyik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből lépett ki?
4. Kilépése után később melyik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépését jelentette be és mikor, melyik közigazgatási hatóság előtt?
5. Megjegyzés.

Ezen rovatok betekintéséből és a fenti min. rendelet 8. §-ával való egybevetéséből kitűnik, hogy a „belépés“-nek tényleges megtörténtére nincs külön rovat, azt tehát a főszolgabíró (polgármester) nyilván nem tartja.

Vagyis az állam a „belépési“ szándékkal magával beéri és már nem tekinti, ezen szándéknak a közigazgatási hatóság előtti bejelentése és a lelkésznek erről való értesítése után, az ilyen egyént felekezetlennek.

Itt van tehát a *harmadik eltérés* az „áttérés“ és a „kilépés“-nél megkívánt alakszerűségektől.

Ennek is az az oka, hogy a magyar törvényhozás és annak magyarázó, a fenti rendeletet kibocsátó miniszterek, a felekezetlenségből való visszatérést egyszerűsíteni és megkönnyíteni törekedtek ott, ahol a teljes analogia és kölcsönösség előírása mellett épen az alakszerűségek alapjául szolgáló főelv (t. i. a vallásváltoztatások megnevezése) szenvedett volna sérelmet.

7. A „belépés“ *befejezetté* lesz akkor, amihelyt a közigazgatási hatóság a „belépés“ egyszeri bejelentéséről felvett jegyzőkönyvet az illetékes lelkészhez átküldötte. Amint a lelkész ezen jegyzőkönyvet megkapta, államjogilag az ő vallásfelekezetéhez tartozónak tekintheti ezen egyént, és annak fog az tekintetni mindenütt az állam forumában; még akkor is, ha valamely egyház (pl. a kath. egyház) valamely egyházi akadály (például: concubinatus vagy pedig csupán polgárilag kötött házasság) miatt őt közösségébe visszafogadni nem hajlandó.

8. A felekezetlen állapotból valamely bevett vagy elismert vallásfelekezetbe való „belépés“-nek *államjogi következményei* ugyanazok, mint a befejezett „áttérés“ államjogi következményei, amelyeket az 1868: LIII. t.-c. 8. §-a első (ritkített betűvel jelzett) része mond ki:

„Az áttértnek áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint *ítélendők meg, melybe áttért*, s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.“

Ezen §. második része nem a „belépés“-nél, hanem a „kilépés“-nél jön tekintetbe és azért az 1895: XLIII. t.-c. 23. §-ában meg van újítva ezen rész („Az általa elhagyott egyház elvei az abból kilépettre nézve semmiben sem kötelezők“).

Az „áttérés“-re egyformán vonatkozik az id. 8. §. mindkét része, mert az áttérés a „kilépés“ és „belépés“ együttes elvégzése, a felekezeten kívüli állapot kikerülésével.

Ami már most a belépés jogi következményeit részletelesen illeti:

a) A „belépő“ a belépés folytán államjogilag elismert *egyházi függőségbe* kerül a felekezet hatóságával, de csak a belépés napjától.

b) *Vagyoni tekintetben* köteles az illető egyházközség egyházi és felekezeti iskolai terheihez hozzájárulni; de ha ily módon felekezeti iskola fentartására fizetett adója eléri az egyenes adója utáni 5%-ot, felszabadul a községi iskola után reá kivetett 5% alól.

A törvény már előre gondolt azon esetre, hogy, ha egy, azelőtt egy „bevett“ valláshoz tartozott, de azután felekezetlenné vált és így e felekezet iránt még 5 évig egyházi teherviselésre kötelezett egyén az 5 év letelte előtt elhagyja a felekezetlenséget

és belép egy másik „bevett“ vallásba: kell-e az ilyennek a még nem 5 évvel ezelőtt elhagyott „bevett“ egyháznak terheit viselni? vagy pedig talán most már úgy tekinthető, mint „áttérő“, aki csak mostani felekezete terheit tartozik viselni?

A felelet ezen kérdésekre megvan az 1895 : XLIII. t.-c. 25. §-ának bevezető soraiban: „A bevett vallásfelekezetek valamelyikéből kilépett *mindaddig, míg valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez nem csatlakozik*: a) köteles stb.“

Vagyis: a „belépés“ után a volt felekezetlenre nem nehezedik többé az 1895 : XLIII. t.-cikk 25. §-ában kirótt hármas kötelezettség, a „belépő“ tehát a vagyoni kötelezettségek tekintetében nem különbözik az „áttérő“-től.

V. FEJEZET.

Jogforrások szövegei.

Az előző fejezetekben lehetőség szerint kimerítettem a vallásváltoztatásra vonatkozó jogi elméletet és tételes joganyagot.

Ezen utolsó V. fejezetben a vallásváltoztatásra (ritusváltóztatásra) vonatkozó ma érvényes tételes jognak, úgy a kath. egyházjognak, mint a magyar államjognak, fő forrásait teljes szövegökben akarom közölni úgy, hogy ezen V. fejezet tulajdonképpen nem lesz más, mint az előző két fejezetnek (III. és IV. fejezet) okmányokkal való támogatása.

Ezen okmányokban: egyházi törvényekben, magyar állami törvényekben, miniszteri rendeletek és elvi jelentőségű határozatokban, valamint a magyar királyi bíróságok elvi jelentőségű ítéleteiben fekvő tételes joganyagot az idézett két (III. és IV.) fejezetben már részeikre szétszedve megmagyaráztam, rendszeres egészbe foglalva előadtam.

Itt az V. fejezetben láthatók a fatörzsek, amelyeket kellett apróra szétszedni, a tételes előadásnál. Csak néhány kisebb jelentőségű jogforrást mellőztem itt az V. fejezetben, és elégségesnek véltem azt, hogy a tételes jog előadásánál (III. és IV. fejezet) idéztem azoknak tartalmát vagy szövegök intézkedő részét.

Hogy teljesen kimerítő-e ezen forrás-közlés, azt állítani nem akarom, de meg vagyok győződve, hogy ezen szétszórt helyeken feltalálható forrásoknak ilyen lehető kimerítő együttes közlésével is hasznos szolgálatot teljesítek a joggyakorlat (lelkészek, közigazgatási tisztviselők) embereinek, akik a talán előttük még talán ismeretes, vagy később ismeretessé váló forrásokat ezen könyvhöz csatolhatják.

Az allább idézendő *jogforrásokat hat csoportba* foglalom :

I. *csoport*: a vallásváltoztatásra vonatkozó katolikus egyházi jogforrások;

II. *csoport*: a vallásváltoztatásra vonatkozó ma érvényben levő magyar orsz. törvények;

III. *csoport*: a vallásváltoztatásra vonatkozó miniszteri rendeletek és határozatok;

IV. *csoport*: a vallásváltoztatásra vonatkozó elvi jelentőségű birói ítéletek;

V. *csoport*: a kath. ritus megváltoztatására vonatkozó egyházi és magyar állami jogforrások;

VI. *csoport*: a vallásváltoztatásra vonatkozó magyarországi statisztikai adatok.

A „statisztikai adatokra“ nézve egy általános természetű megjegyzésem van.

A latin szertartású kath. egyházból a gör. szert. kath. egyházba való átlépéseket az országos m. kir. statisztikai hivatal, elég helytelenül, szintén a „vallásváltoztatás“ címe alatt közli, mintha bizony a magyar közjog szerint a latin szertartású katolikusok különálló vallást (vallásfelekezetet) képeznének a görög szertartású katolikusoktól.

A hiba tényleg meg van és kiinduló pontja ott van, hogy a népességi statisztikai adatok közlésénél a „római kath.“ (latin szert.) hitfelekezet számadatait mindig elkülönítve közlik a „görög katolikus“ (gör. szert.) hitfelekezet számadataitól.

Feltűnő, hogy a görög-keletieknek (görög-keleti szerb és gör.-kel. román) tagozottságát, amely pedig országos törvénybe (1868: IX. t.-c.) is békébe van iktatva, egyáltalában nem veszi tekintetbe a statisztika, és *csakis görög-keletiekről* tesz említést úgy a népességnek vallások szerinti megosztásánál, mint a vallásváltoztatásnál, és így természetesen nem is lehetséges arról meggyőződést szerezni, történnek-e átlépések a görög-keleti szerb egyházból a g. kel. román egyházba.

Pedig egész világos, hogy amilyen joggal „egy“ vallásnak számítja a statisztika a görög-keleti románokat a görög-keleti szerbekkel, úgy „egy“ vallásnak kellett volna számítani a latin szertartású katolikusokat a görög-katolikusokkal, mert sem azokra, sem ezekre nem vonatkoznak a „felekezet“-közi (főleg „áttérési“) törvények.

JOGFORRÁSOK I. CSOPORTJA.

Kath. egyházjogi források.

1.

Instructio (20. Jul. 1859.) S. Congregationis S. Officii de Neo-Convertorum receptione.¹⁾

Proposito dubio R. P. D. Episcopi *Philadelphiensis* circa Professionem Fidei ac Absolutionem haeticorum, dum convertuntur, feria IV. die 20. Julii 1859., Emmi R. D. decreverunt dandam esse instructionem, prout sequitur.

In conversione haeticorum inquirendum est primo de validitate Baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur diligenti examine, si compertum fuerit, aut nullum, aut nulliter collatum fuisse, baptizandi erunt absolute. Si autem investigatione peracta, adhuc probabile dubium de Baptismi validitate supersit, tunc sub conditione iteratur, iuxta ordinem baptismi Adultorum. Demum, si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad Abiurationem, seu Professionem Fidei.

Triplex igitur in conciliandis haeticis distinguitur procedendi methodus:

1. *Si Baptismus absolute* conferatur, nulla sequitur abiuratio, nec absolutio, eo, quod omnia abluit Sacramentum Regenerationis.

2. *Si Baptismus sit sub conditione* interandus, hoc ordine procedendum erit:

- A) Abiuratio, seu Fidei Professio;
- B) Baptismus conditionatus;
- C) Confessio Sacramentalis cum Absolutione conditionata.

3. *Quando denique validum iudicatum fuerit Baptisma*, sola recipitur Abiuratio seu Fidei Professio, quam Absolutio a censuris sequitur.

(Si tamen nonnunquam eiusmodi Neo-conversus valde desideret, ut ritus in eius baptismo olim omissi, hac occasione suppleantur, Sacerdos huic pio eius voto morem gerere utique

¹⁾ *Acta et Decreta* SS. Conc. recent. Collectio Lacensis, t. III. 550—2, *Linzer Quartalschrift*, 1886. évf. 391—3. l. — Lásd ezen *instructio* magyarázatát fent: 105—112. l. és 130—132. l.

liberum habet. Debet tamen in tali casu adhibere ordinem baptismi Adultorum, et mutare mutanda ob baptismum iam valide susceptum.)²⁾

Notandum vero Abiurationem seu Professionem Fidei aliam esse ab ea, quae habetur in Bulla Pii IV. Nam a Suprema S. C. S. Officii praescripta fuit illa, quae adnectitur, pro conversione haereticorum, eaque utetur Episcopus Orator, cum formula Absolutionis, quae pariter adiungitur.

Modus

excipiendi Professionem Fidei Catholicae a Neo-Convertis.

Sacerdos superpelliceo et stola violacei coloris indutus sedet in cornu Epistolae (si Ss. Sacramentum asservetur in tabernaculo), sin minus, in medio Altaris, et coram illo genuflectit Neo-convertus; qui codicem Evangelii dextra manu tangens, emittit professionem fidei, prout inferius habetur: vel si nesciat legere, Sacerdos praelegit eidem tarde professionem, ut Convertus eandem intelligere, et cum Sacerdote distinctis verbis pronuntiare possit.

Hitvallás.³⁾

A szent evangéliumokra, amelyeket kezemmel érintek, és azon meggyőződéssel, hogy senki sem üdvözülhet azon hit nélkül, amelyet a szent, katolikus, apostoli, római egyház őriz, hisz és tanít, és amely hit ellen, amit most bánok, annyira vétkeztem, mikor az egyház tanaival ellenkező tanokat tartottam és hittem:

Glaubensbekenntniss.

Angesichts der heiligen Evangelien, die ich mit meiner Hand berühre, und mit der Uebersetzung, dass Niemand ohne den Glauben selig werden kann, welchen die heilige, katholische, apostolische, römische Kirche bewahrt, glaubt und lehrt, und gegen welchen ich — was ich jetzt bereue — sehr gefehlt habe, indem ich Lehren behauptete und glaubte, die ihrer Lehre zuwider waren:

²⁾ A zárójel közti részt csakis a *Linzer Quartalschrift* által közölt szövegben találtam, de nélküli e részt a *Collectio Lacensis* id. helyén közölt okmányszöveg.

³⁾ Ezen magyar fordítás nincsen egyházhatóságilag hitelesítve, mert sehol sem találván hivatalosan közzétett magyar szöveget, az *angol* (*Collectio Lac. id. h.*) és a *német* szöveg (*Linzer Quartalschrift id. h.*) után készítettem ezen magyar fordítást.

én, N. N., telve fájdalommal és bánattal eddigi tévelyeim felett, megvallom most, hogy hiszem azt, miszerint a szent, katolikus, apostoli, római egyház az egyedüli igaz egyház, amelyet Krisztus e földön alapított, és ezen egyháznak magamat szívem mélyéből alávetem. Hiszem az összes hitcikkelyeket, amelyeket az egyház előir, és elvetek és kárhozzatok mindent, amit ő elvet és kárhozzat, és kész vagyok mindent megtartani, amit ő nekem parancsol.

Hiszek egyedül egy Istenben és az ő három személyében, kik egymástól különböznek és egymással egyenlők, vagyis: hiszek az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekben.

Továbbá hiszem a megtestesülésnek katolikus tanát, hiszem a mi Urunk Jézus Krisztus kínszenvedését, halálát és feltámadását; a két természetnek, az isteni és emberi természetnek egy személyben való egyesülését; hiszem a szeplőtelenül fogantatott Boldogságos Szűz Mária istenanyaságát és szeplőtelen szüzességét.

Hiszem, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus teste és vére igazán, valósággal és lényegileg, emberi lelkével és istenségével együtt, jelen van a legfölségebb Oltári Szentségben.

Hiszek a Krisztus által az emberi nem üdvösségére rendelt hét szentségben, nevezet szerint: a keresztségben, a bérálásban, az Oltáriszentségben,

bekenne ich N. N. jetzt mit Schmerz und Reue über meine früheren Irrthümer, dass ich glaube, dass die heilige, katholische, apostolische, römische Kirche die einzige und wahre Kirche ist, die Christus auf Erden gestiftet hat; und ihr unterwerfe ich mich mit ganzem Herzen. Ich glaube alle Artikel, welche sie zu glauben vorstellt, und verwerfe und verdamme alles das, was sie verwirft und verdammt, und ich bin bereit, Alles zu halten, was sie mir befiehlt.

Ich glaube an Einen einzigen Gott in drei göttlichen Personen, die von einander unterschieden und einander gleich sind, nämlich: an den Vater, den Sohn und den heiligen Geist.

Ferner glaube ich die katholische Lehre von der Menschwerdung, dem Leiden, Sterben und der Auferstehung unseres Herrn Jesu Christi; die Vereinigung der beiden Naturen, der göttlichen und menschlichen in Einer Person; die göttliche Mutterschaft der seligsten Maria, ohne Makel empfangen, sowie ihre makellose Jungfrauschaft.

Die wahre, wirkliche und wesentliche Gegenwart des Leibes und Blutes unseres Herrn Jesu Christi, sammt Seiner Seele und Gottheit im allerheiligsten Sacramente des Altares.

Die sieben Sacramente, die Christus zur Seligmachung des Menschengeschlechtes eingesetzt hat, nämlich: die Taufe, die Firmung, das heilige Altars-

a penitenciatartásban, az utolsó kenetben, az egyházi rendben és a házasságban.

Hiszem a tisztítóhelyet, a halottaknak feltámadását és az örök életet.

Hiszem a római pápának, mint Szent Péter az apostolok fejedelemé utódának és Jézus Krisztus helytartójának egyházfőnökségét nemcsak a tiszteletre, hanem a lelki hatalomra nézve is.

Hiszem a szenteknek és képeknek tiszteletét.

Hiszem az apostoli hagyományoknak és az anyaszentegyház hagyományainak és a szentírásnak tekintélyét, amelyeket nekünk nem szabad más értelemben magyarázni és érteni, mint abban, amelyet a mi szent anyánk, a kath. egyház, tartott és tart még ma is.

Végre hiszek mindent, amit a szent kánonok, az egyetemes zsinatok és kivált a trienti és vatikáni zsinatok meghatároztak és kijelentettek.

Őszinte szívvvel és igaz hittel utálok és megtagadok minden tévedést, eretnekséget és felekezetet, amelyek az imént megvallott szent, katolikus és apostoli római egyházzal ellenkeznek.

Isten engem úgy segítse, és ezen, az ő szent evangéliumai amelyeket kezemmel érintek.

sacrament, die Busse, die letzte Oelung, die Weihe und die Ehe.

Ich glaube an das Fegfeuer, an die Auferstehung der Todten und an das ewige Leben.

An den Primat des Römischen Papstes, als Nachfolgers des heiligen Petrus des Apostelfürsten, und Stellvertreters Jesu Christi, nicht nur der Ehre, sondern auch der geistlichen Gewalt nach.

Die Verehrung der Heiligen und ihrer Bildnisse.

Die Auctorität der apostolischen und kirchlichen Ueberlieferungen, sowie der heiligen Schrift; welche wir in keinem andern Sinne auslegen und verstehen dürfen, als in jenem, in welchem es unsere heilige Mutter, die katholische Kirche, gethan hat und annoch thut.

Endlich glaube ich alles, was durch die heiligen Canones, durch die allgemeinen Kirchenversammlungen, und besonders das heilige Concilium von Trient und vom Vatican fegesetzt und erklärt worden ist.

Mit aufrichtigem Herzen und ungeheucheltem Glauben verabscheue ich dacher und schwöre ab jeglichem Irrthum, jeglicher Ketzerei und Secte, welche der besagten heiligen, katholischen und apostolischen römischen Kirche entgegen sind.

So war mir Gott helfe und diese Seine heiligen Evangelien, die ich mit der Hand berühre.

Postea, Neo-converso genuflexo manente, Sacerdos sedens dicit Psalmum „Miserere“, sive Psalmum „De profundis“ cum „Gloria Patri“ in fine.

Quo finito, Sacerdos stans dicit:

Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster, secreto.

℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℞. Sed libera nos a malo.

℣. Salvum fac servum tuum (vel ancillam tuam). ℞. Deus meus sperantem in te.

℣. Domine exaudi orationem meam. ℞. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiscum. ℞. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus, cui proprium est misereri semper et parcere; suscipe deprecationem nostram, ut hunc famulum tuum (hanc famulam tuam) quem (quam) excommunicationis catena constringit, miseratio tuae pietatis clementer absolvat. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum: qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia saecula saeculorum. ℞. Amen.

Deinde Sacerdos sedet et ad Profitentem genuflexum versus, eum ab haeresi absolvit dicens:

Auctoritate Apostolica, qua fungor in hac parte, absolvo te a vinculo excommunicationis, quam ineurristi, et restituo te sacrosantis Ecclesiae sacramentis, communioni et unitate fidelium in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. ℞. Amen.

Denique abiuranti aliquam Poenitentiam salutarem iniungat e. g. aliquas preces, visitare Ecclesiam, aut similia.

2.

A S. Congr. Inquisitionis-nak 1900. márc. 28. határozata az „abiuratio“ módjáról.

Abjuratio haereticorum.⁴⁾

E S. R. Univ. Inquisitione.

Reverendissime Domine!

In Congregatione Generali habita feria IV. die 28. Martii 1900 expensis Amplitudinis Tuae precibus die 1. dicti signati, quibus petis, an abjuratio haereticorum recipi possit absque interventu Notarii, idest coram solo sacerdote ab Episcopo delegato aut coram toli Sacerdote et teste, Eminentissimi Domini Cardinales una mecum Inquisitores Generales respondendum decreverunt:

⁴⁾ *Archiv für kath. Kirchenrecht*, 1903. III. füz. 494—5. 1. — Lásd ezen határozat magyarázatát fent: 104. 1. 29. jegyzet.

„*Haereticorum abjurationem recipi posse coram quopiam ab episcopo delegato ut Notario et aliquibus personis uti testibus.*“

Ad plenioram vero Amplitudinis Tuae informationem sequens decretum Tibi communicandum mandarunt.

Ex litteris S. Congregationis de Propaganda Fide 8. Aprilis 1786. ad Ep. Limericensem: *Non est necesse*, ut qui a catholica fide defecerunt ad eamque postmodum reverti cupiunt, *publicam abjurationem praemittant*, sed *satis est*, ut *privatim coram paucis abjurent*, dummodo tamen promissa servant ac revera abstineant communicare cum haereticis in spiritualibus aut quidquam facere, quod haeresis protestativum sit. Item sentiendum de iis, qui haeresim, in qua usque ab initio educati fuere, *privatim* abjurent.

Fausta quaeque Tibi a Deo precor.

uti frater

Rmo. Dno Episcopo N.

L. M. Card. Parocchi.

JOGFORRÁSOK II. CSOPORTJA.

Magyar országos törvények.

1.

1868: LIII. Törvénycikk⁵⁾

a törvényesen bevett keresztyén (sic!) vallásfelekezetek viszonosságáról.

(Szentesítést nyert 1868. évi december 8-án. Kihirdettetett a képviselő-
házban 1868. december 8-án, a főrendek házában 1868. évi dec. 9-én.

Megjelent az Országos Törvénytárban 1868. évi december 11.-én.)

Addig, a míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága törvény
utján általánosan szabályoztatnék, az 1848: évi XX. t.-c.
alapján a keresztyén vallásfelekezetek viszonzosságát illetőleg
rendeltetik:

1. §. A törvény által megállapított föltételek és forma-
ságok megtartásával mindenkinek szabadságában áll más hit-
felekezet kebelébe, s illetőleg más vallásra áttérni.

2. §. Áttérni annak szabad, a ki életkora 18. évét már
betöltötte. Azonban a nők férjhezmenetelök után, ha e kort
el nem érték volna is, áttérhetnek.⁶⁾

3. §. Az áttérni kívánó, bármely egyház tagja legyen,
ebbeli szándékát önmaga által választott két tanú jelenlétében
saját egyházközségének lelkésze előtt nyilatkoztatja ki.

S ezen első nyilatkozattételtől számítandó 14 nap eltelte
után, és legfeljebb 30 nap eltelte előtt ugyanazon vagy más,
szintén általa választott két tanú jelenlétében ismét saját egy-
házközségének lelkésze előtt jelenti ki, hogy áttérési szán-
déká mellett továbbra is megmarad.⁷⁾

4. §. Az áttérni akaró, mind első, mind másod ízben tett
nyilatkozata felől azon lelkésztől, ki előtt áttérési szándékát.

⁵⁾ Dr. Márkus D., Corpus Juris Hung., 1836—1868. törvények,
Budapest, 1896, 506. l. — Az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ainak magyará-
zatát lásd fent: 157—197. l.

⁶⁾ V. ö. az 1879: XL. t.-c. 53. §-ának büntető rendelkezését az
ezen §. ellenére áttérítők ellen. — L. még 1894: XXXII. t.-c. 3. és 4. §§

⁷⁾ V. ö. 1894: XXXII. t.-c. 3. és 4. §§.

kijelentette, mindkét izben külön-külön bélyegmentes bizonyítványt kér.

5. §. Ha a lelkész a kívánt bizonyítványt bármelyik esetben, akármely okból ki nem adná: mindkét izben tett nyilatkozatáról külön-külön a jelenvolt tanúk adnak bélyegmentes bizonyítványt.

6. §. Az így nyert bizonyítványokat az áttérni akaró azon vallásfelekezet lelkészének, melybe át akar térni, bemutatván, ez által az illető egyház teljesen fel van jogosítva őt kebelébe felvenni.

7. §. Azon lelkész, kinél az áttért bizonyítványait előmutatá, tehát a kinél az átmenet befejeztetett, köteles erről értesíteni azon egyházközség lelkészét, melyhez az áttért előbb tartozott.

8. §. Az áttértnak áttérése utáni minden cselekvényei azon egyház tanai szerint ítélendők meg, melybe áttért, s az általa elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.

9. §. Különböző keresztyén hitvallásu egyének egybekeléséből származó vegyes házasságoknál a háromszori hirdetés eszközzésére mindkét fél lelkésze felszólítandó.

Ha azt valamelyik fél lelkésze megtagadná, két tanunak a felől adott bélyegmentes bizonyítványa mellett, hogy azon lelkész a kihirdetésre felszólított, egyik fél lelkészének kihirdetése elégséges.

10. §. Ha a háromszori kihirdetés megtörtént, de valamelyik fél lelkésze vonakodnék kiadni az elbocsátó levelet: a házasulandó felek részéről két tanu megjelenvén, kéri az elbocsátó levél kiadását, melynek megtagadása esetén a tanuk egyike azon kérdést intézi a lelkészhez, hogy szándékolt egybekelés ellen jelentetett-e be akadály vagy nem? A lelkész által e kérdésre adott vagy megtagadott válaszról a tanuk bélyegmentes bizonyítványt adnak, mely teljesen pótolja az elbocsátó levelet.

A netalán bejelentett akadály eltitkolásáért a lelkész a saját egyházi hatósága által reá szabható fenytéken kívül 500 forintig fokozható bírsággal és fél évig terjedhető fogsággal büntetendő.

11. §. Vegyes házasságok bármelyik fél papja előtt érvényesen köthetők.⁸⁾

⁸⁾ A fenti 9—11. §-ok az 1894: XXXI. t. c. folytán hatályukat veszítették, mert a házassági hirdetés és házasságkötés tekintetében az azóta érvénybe lépett állami házasságjog nem ismer „vegyes“ házasságokat, csakis a gyermekek vallása tekintetében bir államjogi jelentőséggel a házasok vallási különbözése.

12. §. A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiúk atyjuknak s a leányok anyjuknak vallását követik. A törvénnyel ellenkező bármely szerződés, térítvény vagy rendelkezés ezentul is érvénytelen, és semmi esetben sem birhat jogerővel.

13. §. A gyermekek vallásos nevelését se a szülők bármelyikének halála, se a házasságnak törvényszerű felbontása nem változtathatja meg.

14. §. Ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint amelyet előbb követett, a 7-ik évet még be nem töltött gyermekek nemők szerint követik az áttértet.

15. §. A házasság előtt született, de az egybekelés által törvényesített gyermekek vallásos nevelés tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.

16. §. Házasságon kívül született s így törvénytelen gyermekek, ha atyjok által elismertetnek, hasonlóul a törvényes gyermekekkel egyenlő szabály alá esnek, ellenkező esetben anyjuk vallását követik.

17. §. A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött vegyes házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, amely az ily házasságok idejében hatályban volt.

18. §. Lelencek s általában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallását követik, aki őket felfogadta. Ha lelencházba adattak s az intézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveltetnek. Ha az ezen §-ban említett esetek egyike sem fordul elő, az ily lelencek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van.

19. §. Egyik vallásfelekezetnek tagjai sem kötelezhetők arra, hogy más vallásfelekezetbeliek egyházi szertartásait és ünnepeit megtartsák, vagy hogy ezen napokon bárminemű munkától is tartózkodjanak.

Vasárnapokon azonban minden nyilvános és nem elkerülhetetlenül szükséges munka felfüggesztendő. Ugy szintén bármely vallásfelekezetnek ünnepén a templom közelében, és egyházi menetek alkalmával azon téreken és utcákon, melyeken az ily menet keresztül vonúl, mindaz mellőzendő, a mi az egyházi szertartást zavarhatná.

20. §. Bármely bevett vallásfelekezethez tartozó oly hit-sorsosok, a kik külön egyházközséget nem képeznek, kötelesek csatlakozni a saját vallásfelekezetükhöz tartozó, s hozzájuk legközelebb eső oly önálló egyházközséghez, mely a magyar állam területén belől létezik.

21. §. A hadseregnél s állami közintézetekben (péld. katoná-növeldékben, vakok intézetében, lelenc-házakban stb.) ugy szintén a polgári s katonai kórházakban, minden *vallás-*

felekezet tagjai saját egyházuk lelkészei által részesítendőek a vallásos tanításban és minden lelkészi szolgálatban.

22. §. Temetőben a különböző vallásfelekezetek tagjai vegyesen és akadálytalanul temetkezhetnek.

23. §. Különböző vallásfelekezetűek által lakott községben és városban, mely házi pénztárából egyházi célokra, vagy valamely felekezeti iskola javára segélyt szolgáltat ki, e segélyben igazságos arány szerint minden ottan létező vallásfelekezet részesítendő.

24. §. Új egyház-gyülekezetek alakítása, s leány-egyháznak any-egyházakká vagy viszont ezeknek leány-egyházakká átváltoztatása, a vallásfelekezetek kizárólagos jogai közé tartozik.

2.

1894: XXXII. törvénycikk

a gyermekek vallásáról.⁹⁾

(Szentesítést nyert 1894. évi december 9-én. Kihirdettetett az „Országos Törvénytár”-ban 1894. évi december 18-án.)

1. §. Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó házassulók, házasságuk megkötése előtt egyszersmindenkorrá megegyezhetnek arra nézve: hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltessenek.

A megegyezés csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt a megálapított alakszerűségek mellett jön létre.

A kir. közjegyző előtt létrejött megegyezés közokiratba foglalandó. A többi hatóságok előtt létrejött megegyezés alakszerűségeit, valamint a megegyezés anyakönyvi nyilvántartása körül követendő eljárást a vallás- és közoktatásügyi, az igazságügyi és a belügyminiszter rendeletileg szabályozzák.

2. §. Az 1. §-ban körülírt megegyezés hiánya esetén a gyermekek szülők vallását nemők szerint követik, illetve abban neveltetnek; amennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

3. §. Az 1. §. szerint létrejött megegyezés később csakis az esetben változtatható meg: ha különböző vallású felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egyvallásúak házasságává válik.

⁹⁾ Dr. Márkus D., Corpus Juris Hungarici 1894—5. törvények Budapest 1897, 194—5. l. — Ezen törvény keletkezésének történetét lásd művemben: A vegyes házasságok jogtörténete, II. rész. Az ezen törvénynek a vallásváltoztatásra vonatkozó szakaszai magyarázatát lásd fent: 167—174. l.

Ez esetben a megegyezés ugyanazon alakiságok mellett, de csupán oly irányban változtatható meg, hogy a születendő, valamint a 7-ik életévét még be nem töltött összes gyermekek most már valamennyien a szülők közös vallását kövessék és abban neveltessenek; a 7-ik életévét pedig már túlhaladott, de az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek, az idézett törvénycikk 3—8. §-aiban körülírt módon a szülők vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

4. §. A 2. §-ban foglalt szabály alól eltérésnek később csak akkor van helye: ha az egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egyvallásúak házasságává válik.

Ez esetben a születendő, valamint a 7-ik életévét még be nem töltött összes gyermekek a szülők közös vallását követik, illetőleg abban nevelendők.

Az áttért szülő nemebeli 7-ik életévöket már túlhaladott, de az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek is az idézett törvénycikk 3—8. §-ában körülírt módon a szülők közös vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

5. §. A törvénytelen gyermek anyja vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

Ha az anya más, bevett vagy törvényesen elismert vallásra tér át vagy ilyenbe lép, akkor a 7-ik életévét még be nem töltött törvénytelen gyermekei új vallásába követik. A 7-ik életévöket még be nem töltött, kir. leirattal törvényesített vagy az atya által elismert fiú, az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő hat hó alatt kijelentett kívánságára, az atyának vallását követi; amennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A kijelentésre és annak anyakönyvi nyilvántartására az 1. §. második és harmadik bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

6. §. A jelen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, téritvény vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem bír joghatállyal.

7. §. A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, amely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

8. §. Az 1868: LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §§-ainak rendelkezései, a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályukban fentartatnak.

9. §. A jelen törvénnyel ellenkező mindennemű jogszabályok s jelesül az 1868: LIII. t.-c. 12. és 16. §-ai hatályon kívül helyeztetnek.

10. §. A jelen törvény a kötelező polgári házasságot szabályozó 1894: XXXI. törvénycikkkel egyidejűleg lép életbe s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyminiszterek bizatnak meg.

3.

Az 1895: XLIII. t.-cikknek („a vallás szabad gyakorlatáról“) a vallásváltoztatásra vonatkozó, vagy azzal összefüggő szakaszai.¹⁰⁾

„5. §. Valamely vallásfelekezetből *kilépni* vagy valamely vallásfelekezetbe *belépni* mindenkinek szabad a törvényekben megállapított föltételek alatt“.

„21. §. Az 1868: LIII. törvénycikk 1—8., valamint 19—21. §-ában foglalt rendelkezések hatálya a törvényesen elismert vallásfelekezetekre is kiterjesztetik oly módosítással, hogy az idézett törvénycikk 3. §-ában említett bejelentések az illető egyházközség lelkésze vagy előljárója előtt teendők, továbbá, hogy a 21. §-ban említett intézetekben levő egyének lelki szükségleteinek kielégítéséről ezek a felekezetek magok gondoskodhatnak.

A törvényesen elismert vallásfelekezetek saját céljaikra külön temetőket rendezhetnek be, és tagjaik a községi temetőkben akadálytalanul temetkezhetnek“.

„22. §. Az 1868. évi LIII. t.-c. 1—8. szakaszaiban foglalt rendelkezéseknek hatálya minden bevett vallásfelekezetre kiterjesztetik“.

„23. §. Arra, aki a bevett vagy a törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikéből *kilépni*, avagy azokon kívül állván, azok valamelyikébe *belépni* óhajt, az 1868: LIII. t.-c. 1—5. és 7. §-ai nyernek alkalmazást azzal a módosítással, hogy az „*áttérés*“ szó helyett „*kilépés*“, illetőleg „*belépés*“ értendő; továbbá, hogy az idézett t.-c. 4. és 5. §-ában említett bizonyítványok az illetékes elsőfoku közigazgatási hatóságnál mutatandók fel, amely annak az egyháznak illetékes lelkészét, vagy előljáróságát értesíti, melyből az illető *kilépni*, illetőleg *belépni* óhajt.

¹⁰⁾ Dr. Márkus D., Corpus J. Hung., 1894—5. törvények, Budapest 1897, 312—4. l. — Lásd ezen szakaszok magyarázatát fent: 35. 43., 48., 78., 143—157., 197—212. l.

Az elhagyott egyház elvei az abból kilépttre semmiben sem kötelezők“.

„24. §. Aki valamely *bevett vagy elismert* vallásfelekezetből kilép, köteles a kilépés idejéig esedékessé vált egyházi tartozásait annak az egyháznak, melyből kilépett, megfizetni“.

„25. §. A *bevett* vallásfelekezetek valamelyikéből kilépett mindaddig, míg valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez nem csatlakozik:

a) köteles a kilépés idejét követő *ötödik* naptári év végéig esedékes rendes egyházi járulékokat annak az egyháznak szolgáltatni, melyből kilépett; a kilépés idejét követő öt év egyikében sem terhelhető azonban nagyobb járulékkal, mint amennyit a kilépés évében tartozott fizetni;

b) amennyiben a kilépett az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 35. §-ában megszabott 5%-ig terjedhető *iskolai* pótdóval és az 1891: XV. t.-c. 18. §-ában megjelölt 3%-ig terjedhető *óvodai* pótdóval a község részéről vagy azért nem volna megróható, mert e községben községi iskola, illetőleg óvoda nincs, vagy azért, mert ily pótdót a községben ki nem vettek: köteles az általa elhagyott felekezet részére fentartott iskola vagy óvoda céljaira fizetett rendes évi hozzájárulási összeget a községi pénztárba *évenként* befizetni; mely összeget a község elsősorban az általa fentartott vagy segélyezett, másodsorban egyéb, a községben levő népiskola, óvoda vagy menedékház céljaira fordítja;

c) köteles végre a kilépett az általa elhagyott felekezet iskolai vagy egyházi céljeira fizetett, illetőleg elvállalt rendkívüli, *egyszersmindenkorra* vagy időre szóló járulékokat annak az időnek tartamára vagy annak az összegnek az erejéig, a meddig azokat elvállalta, szintén a község pénztárába befizetni. Ezeket az összegeket a község az illető által elhagyott vallásfelekezet arra illetékes közegének szolgáltatja ki, az ily járulékok alól azonban az érdekelt hitfelekezettel való jogérvényes megegyezés útján megváltásnak lehet helye.

Az e §. b) és c) pontjaiban megjelölt járulékok, ha a kilépettnek vagyoni viszonya változik, aránylagosan mérsékelhetők. Ugy e mérséklés, mint a járulékok összegének, vagy azok értékének megállapítása kis- és nagyközségekben a szolgabírónak, rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal bíró városokban pedig a városi tanácsnak feladata.

A megállapítással vagy mérsékléssel meg nem elégedő fél a közigazgatási bizottsághoz és innen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez folyamodhatik.“

„26. §. A gyermekek, kiknek akár mind a két akár csak az egyik szülője a bevett vagy törvényesen elismert vallás-

felekezetek egyikéhez sem tartozik, valamely bevett vagy törvényesen elismert vallást követnek és abban nevelendők.

Ehhez képest az 1894: XXXII. tcikk rendelkezései az ilyen gyermekek vallására nézve a következő 27—30 §§-ban foglalt eltérésekkel alkalmazandók.

„27. §. A házasulandók az 1894: XXXII. tcikk 1. §-a értelmében megegyezhetnek abban, hogy gyermekeik valamennyien az általuk megjelölt bármely bevett vagy törvényesen elismert vallást kövessék, illetőleg abban neveltessenek.

Ilyen megegyezés hiányában a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozó szülő jogositva van megállapítani, hogy a nemebeli gyermekei a bevett vagy törvényesen elismert vallások melyikében nevelendők.

Ha az illető szülő nem határoz, a másik szülő azonban valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik: akkor az összes gyermekek ezen utóbbi szülő vallását követik, illetve abban neveltetnek.

Ha egyik szülő sem tartozik valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez: a szülő helyett, ki a saját nemebeli gyermekek vallása felől nem határoz, a gyámhatóság határoz a rokonok meghallgatásával.

Az, hogy a gyermekek a jelen §. 2., 3. és 4. bekezdésében körülírt esetekben mely vallásban neveltessenek, legkésőbb azok tanköteles korának elértéig állapítandó meg.

„28. §. Az oly házasság, melyben akár mind a két, akár csak az egyik fél a bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozik, különböző vallású felek közti házasságnak tekintetik.

Az ily felek közt az előző §. 1. bekezdésében említett megegyezéstől, illetőleg a 2. és 4. bekezdés szerint létrejött megállapodástól, valamint a 3. bekezdés szabályától eltérésnek később csak akkor van helye: ha az egyik vagy mindkét házastfélnek valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépése által a házasság egyvallásuak házasságává válik, amely esetben az 1894: XXXII. tcikk 3. és 4. §-ai megfelelően alkalmazandók.

„29. §. A 27. §. 2. és 4. bekezdésében foglalt szabályok megfelelően alkalmazandók akkor is: ha a törvénytelen gyermek anyja, vagy az, a ki a lelcet vagy általában ismeretlen szülők gyermekét felfogadta, a bevett vagy törvényesen elismert vallás felekezetek egyikéhez sem tartozik.

„30. §. Az 1868: LIII. tcikk 13. és 15. §-ainak rendelkezései a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állókra is kiterjesztetnek.

JOGFORRÁSOK III. CSOPORTJA.

Miniszteri rendeletek és határozatok.

1. A vallás és közoktatásügyi miniszternek 1875. évi január 13-án 563. sz. a. kelt körrendelete valamennyi törvényhatósághoz a nazarénusokról.¹¹⁾

Az ország különböző részeiben, magukat hol „nazarénusok“-nak, hol „Krisztus követői“-nek, „világosság fiai“-nak s más neveken is nevező, tényleg létező, de szabályszerűen nem szervezkedett, törvény által pedig el nem ismert felekezet irányában, részint az annak hivei közt történő születések, házasságok és halálozások anyakönyvi nyilvántartása, részint társulati működésük feletti rendőri felügyelet, részint az előbbi felekezetük irányában fenn volt és törvényesen meg nem szűnt kötelezettségeik, részint végre más szempontból is ujabban mind gyakrabban felmerülő mozzanatok és számos egyes esetek, a törvényhozásnak e részben minél előbb óhajtott végleges intézkedéseig is, egyöntetű s következetes eljárást s e végből rendeleti intézkedést tévén szükségessé, midőn e tárgyban még hivatali elődöm, báró Eötvös József által 1868. évi augusztus hó 13-án 12548. sz. a. Pest város közönségéhez, egy felmerült eset alkalmából kibocsátott rendeletét, irányadóul s mihez tartás végett közlöm, ezt a m. kir. belügy-miniszterrel egyetértőleg, még a következőkkel tartom szükségesnek kiegészíteni:

Miután eddigi vallásügyi s felekezetközi törvényeink s jelesen az 1868. évi LIII. t.-c. is, csak a törvényesen bevett hitfelekezetek egyikéből a másikba való áttéréseket szabályozza s engedi meg, illetőleg azokat tekinti törvényeseknek, ennél fogva a magukat nazarénusnak vagy Krisztus követőjének valló egyén előbbi felekezete kebeléből törvényesen kilépettnak nem tekinthető és azért, valamint a mellékelt rendelet

¹¹⁾ Tokody Ödön, Egyházi ügyekre vonatkozó m. o. törvények, kir. és kormányrendeletek és bírósági döntvények Tára, III. kiad. Temesvár 1888, 412—3. l. — Lásd ezen rendelet alkalmazását fent: 161. l

szerint, a körükben történő születések és halálozások, a polgári hatóság által azon felekezet lelkészéhez is átírandók rendes anyakönyvezés végett, amelyhez az illetők előbb tartoztak, a felekezeten kívül kötött házasságok pedig törvényeknek nem tekintetnek, úgyszintén előbbi felekezetők terheinek hordozásától sem menthetők fel és ehhez képest az ország valamennyi törvényhatósága oda utasíttatik, hogy a nazarénusok, vagy magokat bármi néven nevező hasonló, törvényesen be nem vett secta tagjai ellenében egyházi adó vagy párbér címén az illető egyház által követelt járandóságokat vagy hátralékokat épen úgy hajtssa és hajtassa be, mint az egyház más tagjai ellenében, és amennyiben az ily végrehajtások akár általam, akár az illető törvényhatóság által ideiglenesen felfüggesztettek, ezen felfüggesztés is megszüntetendő.

2. V. K. Miniszteri határozat¹²⁾ a vallásváltoztatásoknál előírt bejelentésekről szóló bizonyítványok tárgyában.¹³⁾

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 4256. szám.
Méltóságos és Főtisztelendő Püspök és Báró Úr!

Méltóságod folyó évi január 2-án 5. sz. a. kelt becses felterjesztése kapcsán van szerencsém tisztelettel válaszolni, hogy az általam meghallgatott illető helv. hitv. egyh. hatóság jelentése szerint a községben lakó és egyházi adót fizető egyén részéről anyakönyvi kivonat fejében 1 frtnyi, a községben nem lakó egyén részéről 2 frtnyi díj szedetik be. Nevezett (hatóság) elismeri, hogy ő maga ily esetben díjat nem szed; kilátásba helyezi azt is, hogy a legközelebbi egyházkerületi gyűlésen az áttérési szándékból kért bizonyítvány díj nélküli kiállíttatását fogja indítványozni, másrészt pedig kijelenti, hogy az illető református lelkész szabályszerűen járt el. Ezen ügy küszöbön levő rendezésére való tekintettel tisztelettel kérem Méltóságodat, sziveskedjék a feljelentő . . . plébánost oda utasítani, hogy N. N. áttérési szándékáról az 1868: LIII. t.-c. 5. §-ának intézkedéséhez képest a két tanú állítson bélyegmentes bizonyítványt. Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapesten, 1890. évi február 7-én. A miniszter meghagyásából: Dr. Wolafka Nándor, m. k., osztálytanácsos.

¹²⁾ A határozatot provokáló eset a veszprémi egyházmegyében történt. (Lásd fent: 184. l.) — Ide vág a veszprémi püspöknek 1894. é. II. és IV. sz. körleveleiben adott püspöki utasítás is. Lásd: *Havi Közlöny* 1894. évf. 181—2. has. és 519—520. has.

¹³⁾ *Havi Közlöny* 1890. évf. 451—4. has.

3. Miniszteri határozat a megtérési esetek alkalmával szükséges jelentkezéseket igazoló bizonylatokról.¹⁴⁾

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök és Báró Úr¹⁵⁾

Ami Méltóságodnak azon kérdését illeti, vajjon az áttérési bizonylatokért a lelkészek követelhetnek-e valamit és ha igen, mennyit, ki kell jelentenem, hogy a jelentkezésekről kiállított bizonylatokért a lelkészek díjazást nem követelhetnek. Ha mégis követelnének, a félnek annyival is inkább jogában és módjában áll ezen fizetést megtagadni, mert az 1868: LIII. t.-c. 5. §-a világosan mondja, hogy ha a lelkész a kívánt bizonyítványt bármelyik esetben, akármely okból ki nem adná: mindkét izben tett nyilatkozatról külön-külön a jelen volt tanuk adnak bélyegmentes bizonyítványt. Fogadja stb. Gróf Csáky.

4. Miniszteri körrendelet a megtért izraelitákról.¹⁶⁾

A vallás- és közokt. m. kir. minisztertől. 3565. szám.

Ismételten fordultak elő oly esetek, hogy izraeliták, kik valamely keresztény vallásra tértek át, vagyis megkeresztelkedtek, utóbb ismét izraelitáknak adták ki magokat s az izr. anyakönyvvezetőtől kivett eredeti születési kivonattal egyes rabbikat s izr. hitközségeket tévedésbe ejtettek nemcsak, hanem az is megtörtént, hogy az ily anyakönyvi kivonat alapján az illető izr. ritus szerint házasságra egybeadatott.

Hasonló visszaélések megakadályozása céljából van szerencsém felkérni a főt. Főhatóságot, méltóztassék a hatósága alatt álló lelkészkedő papságot utasítani, hogy izraeliták megkeresztelésénél jövőre mindenkor a következő módon járjanak el.

Ha izraelita a keresztséget kívánja felvenni legelőször mutasson fel, vagy az izr. anyakönyvekben szükségessé váló utólagos bejegyzések szabályozása tárgyában 1889. évi március hó 6-án 10442. sz. a. kiadott körrendeletben előírt módon szerezzen be hiteles anyakönyvi kivonatot születéséről.

A mint a keresztelés megtörtént, a keresztény lelkész vezesse a keresztelés tényét, helyét és idejét az izr. születési anyakönyvi kivonatra s az így helyesbbitett anyakönyvi kivonatot tegye át hivatalból és haladéék nélkül azon megye alispánjához, vagy törvényhatósági joggal bíró város polgármesteréhez, melynek területén azon izr. anyakönyvvezető működik, ki a keresztelés alapjául szolgált születési anyakönyvi kivonatot kiállította volt.

¹⁴⁾ Havi közlöny 1894. évf. 519—520. l. — Vesd össze fent: 184. l.

¹⁵⁾ A veszprémi püspök IV/1894. számú körleveléből.

¹⁶⁾ Havi Közlöny, 1890. évf., 449—50. l. — Lásd e rendelet magyarázatát fent: 176. l. (Ott hibásan van a körrendelet éve „1896“-nak nyomtatva, e helyett: 1890. márc. 11.)

A törvényhatóság a helyesbitett anyakönyvi kivonatot megfelelő utasítás mellett az illető izr. anyakönyvvezetőnek kiadván, ez utóbbi köteles a keresztelés tényét, helyét és idejét saját anyakönyvében a megfelelő bejegyzési tétel „Jegyzet” rovata alatt feljegyezni, ennek megtörténtét a hozzá érkezett megfelelő anyakönyvi kivonaton tanusítani s azt a törvényhatóság első tisztviselőjéhez rögtön megküldeni a keresztelő lelkészhez leendő visszaszolgáltatás végett, ki is az ujonnan keresztelt részére keresztelési anyakönyvi kivonatot csakis akkor lesz jogositva kiállítani, ha az izraelita anyakönyvvezető által a leírt módon láttamozott születési anyakönyvi kivonat kezéhez visszakerült s megőrzés végett levéltárában letétetett.

Budapest, 1890. márc. 11-én.

Gróf Csáky.

5. V. K. miniszteri körirat, mely szerint a vallásváltoztatásoknál az áttért egyén által felvett vallás az ő születési anyakönyvébe bejegyzendő.¹⁷⁾

A vallás- és közokt. m. kir. minisztertől. 12267. szám.
Az anyakönyvek feladata lévén a bejegyzett egyének személyi állapotát hiven és hitelesen tanusítani, következőleg vallásukat is teljes hitelességgel feltüntetni, szükségesnek tartom a főtitzt. Főhatóságot a f. évi 3565. számú körlevelem kapcsán tiszteletteljesen felkérni, méltóztassék a joghatósága alatt álló anyakönyvvezető lelkészeket odautasítani, hogy valahányszor egy keresztyén hitvallásról egy másik hitvallásra történik áttérés: az 1868: LIII. t. c. 7. §-ának határozataihoz képest erről értesített anyakönyvvezető lelkészek kötelességüknek ismerjék, hogy az illető áttért egyén születési anyakönyvének „Jegyzet” rovatában az áttérés megtörténtét följegyezzék és amennyiben az áttért más plébánia születési anyakönyvében volna bevezetve, ezen plébánia anyakönyvvezető lelkészét az említett bejegyzés foganatosítása céljából hivatalból értesítsék.

Budapest, 1890. évi március hó 11-én.

Gróf Csáky s. k.

6. Miniszteri körirat a megkeresztelt izraeliták keresztleveléről.¹⁸⁾

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztertől. — 14.962. szám. — F. évi 3565. sz. a. kelt köriratom kapcsán az izraeliták megkereszteltetése körül követendő eljárás tár-

¹⁷⁾ Havi Közlöny, 1890. évf. 447—8. hasáb. — Lásd fent: 176. l.

¹⁸⁾ Havi Közlöny, 1890. évf., 525—6. has. — Lásd fent: 176. l.

gyában van szerencsém a főtiszt. főhatóságot tisztelettel megkeresni, méltóztassék az anyakönyvvezető lelkészeket pótlólag odautasítani, hogy mikor izraelita egyént megkeresztelnek és olyan valóban sürgős eset fenforog, hogy a keresztelési anyakönyvi kivonatra az illető megkeresztelt egyénnek azonnal szüksége van, a keresztelési anyakönyvi kivonat, mihelyt a keresztelő lelkész az előírt módon az izraelita anyakönyvvezető tudomására hozta a keresztelés megtörténtét, nyomban kiadható anélkül, hogy a keresztelés tényének az izraelita anyakönyvbe való bejegyeztetéséről szóló tudósítás bevárando volna. Minden esetben azonban multhatatlanul követendő a fentjelzett köriratban előírt eljárás az izraelita anyakönyvbe való bejegyeztetés eszközésére.

Budapest, 1890. évi április hó 1-én.

Gróf. Csáky.

7. A gyermekek vallása iránt köthető szülői megegyezést szabályozó 1895. évi miniszteri rendelet.¹⁹⁾

1674/95. eln. sz.

Vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi miniszteri és belügy-miniszteri rendelet a gyermekek vallására vonatkozó megegyezések és nyilatkozatok alakszerűségeinek s azok anyakönyvi nyilvántartásánál követendő eljárásnak s a gyámhatósági beleegyezés mellett való áttérésnek szabályozása tárgyában.

A gyermekek vallásáról szóló 1894. évi XXXII. t.-c. 1. §-ában foglalt felhatalmazás s ugyanezen törvény 3., 4., 5. és 10. §-ai alapján a következőket rendeljük:

1. §. A bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házassulóknak gyermekeik vallására vonatkozó megegyezése (1894: XXXII. t.-c. 1. §-a) a kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt a házassulók által személyesen, vagy különös meghatalmazottjaik által jelentendő ki.

Különös meghatalmazottul csak az fogadható el, aki ebbeli megbízatását közjegyzőileg, vagy bíróságilag hitelesített olyan meghatalmazással igazolja, amelyben határozott kifejezést nyer, hogy a gyermekek valamennyien melyik szülőnek, az atyának, vagy az anyának vallását fogják követni.

A megegyezés a kir. járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró előtt az érdekelt két házassuló vagy külön meghatalmazottjaik együttes jelenlétében jelentendő ki.

¹⁹⁾ Az egyházpolitikai törvények végrehajtási rendeletei, Budapest 1895, 298—311. l. — Lásd e rendelet tárgyunkra való vonatkozásait fent: 161., 179—182. l.

A megegyezésről a kir. járásbíró, a polgármester vagy a főszolgabíró által az 1. számú minta szerint jegyzőkönyv veendő fel, mely a feleknek felolvasandó, az általuk értett nyelven megmagyarázandó s az elfogadás után úgy az eljáró köztisztviselőnek, mint a feleknek aláírásával s illetőleg az utóbbiaknak kézjegyével ellátandó.

2. §. A jegyzőkönyv felvétele előtt a járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró köteles meggyőződni a felek személyazonosságáról és arról, hogy az esetleges meghatalmazások az 1. §-nak megfelelőleg vannak-e kiállítva.

Kikérdezendők végül a felek arra nézve, hogy a házasságot hol, mikor és mely polgári tisztviselő előtt (1894 : XXXI. t.-c. 2. §.) kívánják megkötöni.

3. §. A járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró köteles meggyőződni arról is, hogy a házasulók a fennálló törvényeknek vagy rendeleteknek (1875. évi 563. sz. körrendelet) értelmében azon vallásfelekezethez tartoznak-e, a melynek híveül magukat vallják.

A mennyiben úgy találná, hogy a házasulók a törvény értelmében nem azon vallásfelekezethez tartoznak, amelynek híveül magukat vallják: fel kell világosítani azokat tévedésükről s arról, hogy a kötendő megegyezés csak akkor lesz hatályos, ha az összes gyermekeknek azon vallásban való nevelésében egyeznek meg, a melyhez vagy az apa vagy az anya törvény szerint tartozik. Ha azonban a házasulók felvilágosításuk után is ragaszkodnak ahhoz, hogy megegyezésök jegyzőkönyvbe foglaltassék: az előre bocsátott figyelmeztetés és annak sikertelensége a jegyzőkönyvben külön felemlítendő.

4. §. Az 1. és 3. §-ok értelmében felvett jegyzőkönyv hiteles másolatát a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró legkésőbb a felvétel napját követő három nap alatt kiadja a kérelemhez képest az egyik vagy mindkét házasulónak vagy azok különös meghatalmazottjainak és mindenestre hivatalból megküldi a házassági anyakönyv, illetve azon polgári tisztviselőnek, aki előtt a házasságot megkötöni kívánják (27.243/95. számú igazságügyminiszteri utasítás 70. §-ának utolsó bekezdése, 74. §-a, 78. §-ának utolsó bekezdése).

Az eredeti jegyzőkönyvet, valamint az 1. és 3. §§. értelmében kiállított meghatalmazásokat a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró saját irattárában tartja vissza.

Az anyakönyvvezető vagy más polgári tisztviselő a megegyezést az anyakönyvbe, illetőleg a házasság megkötéséről fölvetett jegyzőkönyvbe nem jegyzi be, ha a létrejött megegyezés az 1894 : XXXII. t.-c. szerint nem érvényes.

5. §. A gyermekek vallására vonatkozólag megkötött megegyezés az 1894. évi XXXII. t.-cikk 3. §-a értelmében

később csak az esetben változtatható meg, ha a különböző vallású felek közül valamelyik a másik házastárs vallására tér át, úgy hogy e házasság egyvallásúak házasságává válik.

Ezen esetben az megegyezés az 1. §-ban foglalt szabályok mellett a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró által a 2. /- alatti minta szerint felveendő jegyzőkönyvbe foglalandó.

6. §. A 2. §. első bekezdésének rendelkezései az eredeti megegyezés megváltoztatása esetén is alkalmazandók. Az átterési bizonyítvány, amelynek igazolnia kell, hogy a házasság most már mindketten ugyanazon egy vallásfelekezetnek tagjai, valamint az eredeti megegyezés hiteles másolata, amennyiben a megegyezés más hatóság előtt jött volna létre, a járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró előtt felmutatandó.

Ezenkívül felmutatandók a házassági anyakönyvi kivonat, a 7. életévet még be nem töltött összes gyermekek születési anyakönyvi kivonatai is. A felmutatott okiratok a jegyzőkönyvhöz csatolandók. Az eredetiek helyett csatolható azoknak hiteles másolata. E másolatokat az eljáró köztisztviselő is hitelesítheti.

A megegyezés megváltoztatásáról felvett jegyzőkönyv hiteles másolata legkésőbb a felvétel napját követő 3 nap alatt a kérelemhez képest kiadandó az egyik vagy mindkét házastársnak, illetőleg a különös meghatalmazottaknak és mindenestre hivatalból megküldendő egyrészt azon anyakönyvvezetőnek, kinél a felek házassága (27.243/95. számú igazságügyminiszteri utasítás 78. §-ának utolsó bekezdése), másrészt pedig mindazon anyakönyvvezetőknél, akiknél a 7. életévet még be nem töltött gyermek születési esete nyilván van tartva (60.000/95. számú belügyminiszteri utasítás 57. §-a). A 4. §. utolsó bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

7. §. Ha a bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó szülők házassága annak következtében, hogy egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át: egy vallásúak házasságává válik és a házasságból született az a gyermek, aki a hét évet már túl haladta, de a 18. életévet még be nem töltötte, az 1894. évi XXXII. t.-c. 3. és 4. §-ai értelmében a szülőknek most már közös vallására kíván áttérni: ez csak a gyámhatóság beleegyezése mellett történhetik meg.

A beleegyezést az illetékes árvaszéknél kérheti: az áttérni kívánó gyermek, vagy a szülők valamelyike, vagy ha nem a szülő a gyermek törvényes képviselője, a törvényes képviselő is.

A kérelmező tartozik bemutatni: a szülők házassági anyakönyvi kivonatát, azon esetben, ha a szülők között gyermekeik vallása iránt törvényes megegyezés létesült, a megegyezésről, valamint a megegyezés megváltoztatásáról szóló

jegyzőkönyv hiteles másolatát, továbbá a szülő áttéréséről kiállított bizonyítványt, végül az érdekelt s 7. életévüket már túlhaladott, de 18. életévüket még be nem töltött gyermekek születési anyakönyvi kivonatait.

A kérvényt, illetőleg a szóval előadott kérelemről felvett jegyzőkönyvet a gyámhatóság az érdekelteknek, jelesen az áttérni kívánó gyermeknek, e gyermek szülőinek és ha nem a szülők valamelyike a gyermek törvényes képviselője, a törvényes képviselő kihallgatása végett az illetékes polgármesternek vagy főszolgabírónak adja ki. Az áttérni kívánó gyermek mindenestre személyesen, a szükséghez képest a szülők, illetőleg a törvényes képviselő jelen nem létében hallgató ki.

Ezen alkalommal a polgármester vagy főszolgabíró köteles meggyőződést szerezni arról, valjon érett-e már a gyermek annyira, hogy saját vallásos meggyőződéssel bírhat. A kihallgatás eredménye tüzetesen jegyzőkönyvbe foglalandó.

A gyámhatóság szükség esetében az áttérni kívánó gyermeket kihallgatás végett maga elé idézheti, s az áttéréshez beleegyezését csak akkor adja meg, ha az áttérni kívánó gyermek már az érettség oly fokát mutatja, hogy saját vallásos meggyőződéssel bírhat.

Ha a gyermek eddigi vallását elhagyni nem hajlandó: a gyámhatóság beleegyezése megtagadandó.

Az árvaszék határozata ellen az illetékes felsőbb hatóságokhoz felebbezésnek van helye.

Maga az áttérés a gyámhatóság beleegyezésének megadása után az 1868: LIII. t.-c. 3—8. §-ában körülírt módon megy végbe.

8. §. Ha a gyermekek érvényes megegyezés hiányában a törvény értelmében szülőik vallását követik és a szülők valamelyike a házasság tartama alatt más vallásra tér át, az áttért szülő, ha neméhez tartozó, s 7. életévét még be nem töltött gyermeke van, az áttérést annak tényleges megtörténte után a születési anyakönyvben leendő nyilvántartás végett az áttérést tanúsító okmány bemutatása mellett az illetékes anyakönyvvezetőnek jelentse be. (60.000 95. sz. belügyminiszteri utasítás 57. §.)

9. §. Ha az atya az 1894: XXXII. t.-c. 5. §-a értelmében azt kívánja, hogy királyi leirattal törvényesített, vagy ő általa elismert, s 7. életévét még be nem töltött fiugyermeke az ő vallását kövesse, ebbeli kívánságát a törvényesítést vagy elismerést követő 6 hó alatt jelentheti ki.

E kijelentésről a járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró jelen rendelet 1. §-ában, valamint a 2. §. első bekezdésében foglalt szabályok szem előtt tartása mellett a 3. sz. alatti minta szerint jegyzőkönyvet vesz fel.

A legfelsőbb elhatározást közlő leirat, elismerés esetén pedig, ha az elismerés nem személyesen történt, az eljáró kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt, az elismerésre vonatkozó közokirat, végül a törvényesített vagy elismert gyermekek születési anyakönyvi kivonatai felmutatandók s eredetiben vagy hiteles másolatban a jegyzőkönyvhöz csatolandók.

A másolatot az eljáró köztisztviselő is hitelesítheti.

A jegyzőkönyv hiteles másolata legkésőbb a felvétel napját követő 3 nap alatt az atyának, illetőleg különös meghatalmazottjának kiadandó és mindenestre hivatalból megküldendő a születési anyakönyvbe való bejegyzés végett azon anyakönyvvezetőknek, a kik a kir. leirattal törvényesített vagy elismert fiugyermekek születését nyilvántartják (60.000/95. sz. belügyminiszteri utasítás 57. §-a) A 4. §. utolsó bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

10. §. A jelen rendelet 1—6. és 9. §-ainak rendelkezései megfelelően alkalmazandók abban az esetben is, ha a házasulók a gyermekek vallására nézve az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a alapján létrejött megegyezéseket, vagy a megegyezésnek az idézett törvény 3. §-a értelmében történt megváltoztatását, vagy a törvénytelen gyermek vallására nézve az atya az 1894: XXXII. t.-c. 5. §-ához képest tett kijelentését kir. közjegyző előtt nyilvánítták.

Ez esetben a közokirat felvételének alakszerűségeire nézve a közjegyzői törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

Az említett megegyezések és kijelentések anyakönyvi nyilvántartása végett a kir. közjegyző a felvett közokiratról hiteles kiadványt köteles küldeni a jelen rendeletben megnevezett anyakönyvvezetőhöz, illetőleg a polgári tisztviselőhöz.

Kelt Budapesten, 1895. évi június 29.-én

Dr. Wlassics Gyula s. k.

Erdély Sándor s. k.

Perczel Dezső s. k.

Melléklet az 1674. sz. rendelethez.

I. minta.

Jegyzőkönyv,

felvétel (hol?) (mikor?) az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a alapján létrejött megegyezés tárgyában.

Előttem alólirott polgármester (főszolgabíró, járásbíró) előtt mai napon megjelent: az általam személyesen ismert (az A. és B. tanúk által személyazonosságára nézve igazolt) (felmutatott katonakönyve, szül. bizonyítványa által személy-

azonosságra igazolt) magát róm. kath. vallásnak valló, s felmutatott keresztlevele (áttérési bizonyítványa) által ilyenül igazolt (magát nazarenusnak valló, de a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1875. évi január hó 13-án 563. szám alatt kelt körrendelete értelmében róm. kath. vallásúnak tekintendő) C. x-i lakos, született 18.. év hó napján földbirtokos vőlegény és az általam szintén személyesen ismert D. Mária y-i lakos, szül. 18.. év hó nap . . -án ág. ev. hitvallásu menyasszony (D. y-i lakos, 50 éves körorvos, mint . . . éves ág. ev. hitv. Mária nevű leányának, C. menyasszonyának) (a . . . éves ág. ev. hitvallásu D. Mária y-i lakos menyasszonyának a becsatolt okmány alapján igazolt különös meghatalmazottja) s kijelentették közös és egyetértő abbeli akaratukat, hogy C. és D.-nek célbavett házasságából származandó összes gyermekek az atya vallását, tehát a róm. kath. vallást kövessék.

Ezen házasságot a felek nyilatkozata szerint a házasulók a w-i anyakönyvvezető előtt fogják kötni.

Ezek után a jelen jegyzőkönyv a felek előtt felolvastatván, kijelentett akaratukkal mindenben egyezőnek találtatott, s általuk sajátkezüleg aláíratott, illetőleg kézjegyükkel elátatott, megjegyeztetvén, hogy a jelen jegyzőkönyv hiteles másolata mai napon a házasság megkötését eszközözlendő w-i anyakönyvvezetőnek megküldetett, s arról egy hiteles másolat a feleknek is kiadatott.

*Polgármester,
vőlegény,
menyasszony.*

II. minta.

Jegyzőkönyv,

felvétel (hol) (mikor) az 1894: XXXII. tcikk 3. §-a alapján létrejött újabb megegyezés tárgyában.

Elöttem, alulirott (főszolgabíró, járásbíró, polgármester) előtt mai napon megjelent: az általam személyesen ismert, a becsatolt áttérési bizonyítvány szerint ág. ev. hitvallásu C. x-i lakos, 31 éves földbirtokos és felesége, az általam szintén személyesen ismert C-né D. Mária született 18.. évi hó napján, ág. ev. hitvallásu x-i lakos, s kijelentették abbeli akaratukat, hogy a házasságuk megkötése előtt (mikor ?) (hol ?) (ki előtt ?) létrejött s hiteles másolatban szintén idecsatolt megegyezés oda változtassék meg, hogy ugy a (mikor ?) (hol ?) született Béla nevű fiók és (mikor ?) (hol ?) született

Erzsébet nevű leányuk, mint a 7. életévüket még be nem töltötték, valamint az ezentul még esetleg születendő összes gyermekeik kivétel nélkül most már közös vallásukat, tehát az ág. ev. hitvallást kövessék. Ezek után a jelen jegyzőkönyv a felek előtt felolvastatván (német anyanyelvükön megmagyaráztatván), kijelentett akaratukkal mindenben egyezőnek találattatott s általuk sajátkezüleg aláíratott.

Megjegyeztetik, hogy a jelen jegyzőkönyv hiteles másolatai a mai napon a házassági anyakönyvben leendő feljegyzés végett a z-i anyakönyvvezetőnek — a Béla és Erzsébet nevű gyermekek születési anyakönyvében leendő feljegyzés végett pedig az x-i és y-i anyakönyvvezetőnek megküldetett és arról egy hiteles másolat a feleknek is kiadatott.

*Főszolgabíró,
atya,
anya.*

Jegyzőkönyv,

felvétel (hol ?) (mikor ?) az 1894 : XXXII. tcikk 5. §-a alapján tett kijelentés tárgyában.

Elöttem, alulírott (főszolgabíró. járásbíró, polgármester) előtt mai napon megjelent az általam személyesen ismert róm. kath. hitvallású lakos, szül. 18 . . év . . . hó . . . napján, ügyvéd és kijelentette abbéli kívánságát, hogy az ev. ref. hitvallású éves lakostól házasságon kívül (hol ?) mikor ?) született Béla nevű fia, a ki Ő császári és apostoli királyi Felségének kelt s az igazságügyi miniszter ur ő nagyméltósága sz. alatt kelt leiratával közzölt legfelsőbb elhatározásával törvényesítettett, az ő saját vallását, tehát a róm. kath. vallást kövesse.

Ezek után a jelen jegyzőkönyv a fél előtt felolvastatván kijelentett akaratával mindenben egyezőnek találattatott s általa sajátkezüleg aláíratott.

Megjegyeztetik, hogy a jelen jegyzőkönyv hiteles másolata a mai napon, a Béla nevű gyermek születési anyakönyvébe leendő nyilvántartás végett a anyakönyvvezetőnek megküldetett.

*Főszolgabíró,
atya.*

8. A gyermekek vallásának az állami anyakönyvbe való bejegyzését szabályozó belügyminiszteri utasítás 57. szakasza.

(Az 1895. évi jun. 29-én 60.000. sz. a. kelt belügyminiszteri rendelet 57. §-a).²⁰⁾

A vallás bejegyzése.

57. §. Oly gyermekeknél, kiknek szülei magyar állampolgárok és valamely törvényesen elismert vallásfelekezethez tartoznak, az állami anyakönyvbe a gyermekek vallása a fennálló jogszabályoknak megfelelőleg bejegyzendő. (A. T. 87. §.)²¹⁾

Hogy az anyakönyvvezető a törvény ezen szakaszában foglalt megbízásnak megfelelőhessen, mindenekelőtt alkalmas módon ki kell puhatolnia, hogy a gyermek szülei, illetőleg a törvénytelen gyermek anyja magyar állampolgárok-e vagy nem. E tekintetben minden hosszadalmas eljárás mellőzendő, mert a születési anyakönyvbe való bejegyzés szempontjából a magyar állampolgárság fenforgása bizvást vélelmezhető, hacsak egyenes bizonyítékok nincsenek az ellenkezőre.

Különös figyelemben kell továbbá tartani az anyakönyvvezetőnek azt, hogy az anyakönyvi törvény a „törvényesen elismert vallásfelekezetek” elnevezése, mint gyűjtőnév alatt úgy a törvényesen bevett, mint a törvényesen elismert vallásfelekezeteket érti. Törvényesen bevett vallásfelekezetek ez idő szerint: a római katolikus, görög katolikus, görög keleti, evangélikus református, ágostai evangélikus és unitárius vallásfelekezetek; törvényesen elismert vallásfelekezet az izraelita vallásfelekezet.²²⁾

Hogy végül az anyakönyvvezető megfelelőhessen a törvény azon rendelkezésének, hogy a vallás a fennálló jogszabályoknak megfelelőleg jegyzendő be, a következőkre kell figyelnie.

Ha a házasság, melyből a gyermek született, 1895. év október hó 1-je előtt kötött: akkor, ha a szülők egy val-

²⁰⁾ Az egyházpol. törv. végreh. rendeletei, 84—90. l. — Lásd ezen 57. §. magyarázatát fent: 78., 177—182. l.

²¹⁾ Az állami anyakönyvekről szóló törvény (1894 : XXXIII.) 87. §-a így szól: „Az oly gyermekeknél, kiknek szülei magyar állampolgárok és valamely törvényesen elismert vallásfelekezethez tartoznak, az állami születési anyakönyvbe a gyermek vallása a fennálló jogszabályoknak megfelelőleg bejegyzendő.

²²⁾ Ezt persze 1895. jun. 29-én még irhatta a belügyminiszter, mert az izraelita vallás receptiójáról szóló törvény (1895 : XLII. t.-c.) csak 1895. okt. 19-én nyert szentesítést.

lason vannak, a szülők közös vallása jegyzendő be a gyermek vallása gyanánt; ha a szülők különböző bevett vallásfelekezetekhez tartoznak, a fiugyermek atyjának, a leánygyermek anyjának vallására jegyzendő be.

Ha a házasság, melyből a gyermek született, 1895. év október 1-je után kötött akkor, ha a szülők között a házasság megkötése előtt a gyermekek vallásáról szóló 1894. évi XXXII. törvénycikk 1. §-a alapján a gyermekek vallása iránt kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakszerűségek mellett megegyezés jött létre, a gyermek vallása ezen megegyezés szerint, illetőleg ha a házastársak a megegyezést az idézett törvénycikk 3. §-a alapján megváltoztatták, megváltoztatott megegyezés szerint jegyzendő be. (Ha a megegyezés, illetőleg a megváltoztatott megegyezés az 1894. évi XXXII. t.-c. szerint nem érvényes, akkor azt a bejegyzés alapjául venni nem szabad.)

Ha az 1894. évi XXXII. t.-cikk 3. §-a szerint megváltoztatott megegyezés folytán ugyanezen törvényszakasz 2-ik bekezdéséhez képest, 7-ik évét még be nem töltött gyermek vallása megváltozik, ez a körülmény a megváltoztatott megegyezésről felvett közjegyzői okiratnak, illetőleg jegyzőkönyvnek az eljáró kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró által az 1895. évi 1674. V. K. M. eln. sz. a. kibocsátott vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyi miniszteri rendelet 6. és 10. §§-ai értelmében a születést nyilvántartó anyakönyvvezető részére megküldött hiteles másolata alapján a gyermek születési anyakönyvi lapja szélén följegyzendő. Ha pedig ugyancsak az idézett törvényszakasz második bekezdéséhez képest a 7-ik életévét már túlhaladott, de az 1868. évi LIII. t.-cikk 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermek a gyámhatóság beleegyezése mellett a szülők közös vallására tér át, ez a körülmény, ha bejelentik és igazolják, a születési anyakönyv szélén feljegyzendő.

Ha a gyermek szülei a házasság megkötése előtt gyermekeik vallása iránt megegyezésre nem léptek, akkor a gyermek, ha fiú, atyjának, ha leány, anyjának vallására jegyzendő be. (1894. évi XXXII. t.-cikk 2. §-a). Ha később az egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egyvallásúak házasságává válik, az ez után születő gyermekek a szülők közös vallására jegyzendők be. (1894. évi XXXII. t.-cikk 4. §-ának második bekezdése.) Ha az utóbbi esetben 7-ik életévét még be nem töltött gyermek vallása megváltozik (1894. évi XXXII. t.-cikk 4. §-ának második bekezdése), avagy az áttért szülő nemebeli, 7-ik életévét már túlhaladott, de az 1868. évi LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermek gyámhatósági

beleegyezés mellett a szülők közös vallására tér át (1894. évi XXXII. t.-c. 4. §-ának harmadik bekezdése), vagy általában, ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint melyet előbb követett s a 7-ik életévét még be nem töltött saját nemebeli gyermek vallása ennek folytán megváltozik (1868. évi LIII. t.-c. 14. §-a, 1894. évi XXXII. t.-c. 8. §-a): mindezen körülményeket, amennyiben bejelentik és igazolják, a születési anyakönyvi lap szélén fel kell jegyezni.

Törvénytelen gyermek anyjának vallására jegyzendő be (1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-ának első bekezdése). Ha a 7-ik életévét még be nem töltött gyermek vallása megváltozik annak folytán, hogy az anya más bevett, vagy törvényesen elismert vallásra tér át (1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-ának második bekezdése), ez a körülmény, amennyiben bejelentik és igazolják, a születési anyakönyv szélén följegyzendő. Ha a 7-ik életévét még be nem töltött, kir. leirattal törvényesített, vagy az atya által elismert fiu vallása az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-ának harmadik bekezdéséhez képest az atya kívánására megváltozik, ez a körülmény az atya vonatkozó kívánásáról felvett közjegyzői okiratnak, illetőleg jegyzőkönyvnek az eljáró kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró által az 1895. évi 1674. V. K. M. eln. sz. a. kibocsátott vallás- és közoktatásügyi és belügyi miniszteri rendelet 9. és 10. §§-ai értelmében a születést nyilvántartó anyakönyvvezető részére megküldött hiteles kiadványa, illetőleg hiteles másolata alapján a születési anyakönyvi lap szélén följegyzendő.

Ha a 7-ik évét még be nem töltött törvénytelen gyermek anyja és természetes atyja utólag házasságra lépnek és ez a körülmény az A. T. 43. §-ának utolsó bekezdése értelmében a jelen utasítás 62. §-ában megszabott módon az anyakönyvben feljegyeztetik és a gyermek vallása szülőinek utólagos házassága következtében megváltozik (1868. évi LIII. t.-c. 15. §-a): ezt az utóbbi körülményt a lap szélén szintén fel kell jegyezni.

Lelencek és általában oly gyermekek, kiknek szülője nem tudatik, annak vallására jegyzendő be, aki őket fel fogadta. Ha lelenházba adattak és az intézet valamelyik vallásfelekezetté, azon felekezet vallására jegyzendő be, mely a találás helyén többségben van (az 1868: LIII. t.-c. 18. §-a, az 1894: XXXII. t.-c. 8. §-a).

Ha az 1868: évi LIII. t.-c. 2. §-ában jelzett korban levő magyar állampolgár eddig követett vallásáról áttér egy más bevett, vagy törvényesen elismert vallásra, és ez áttérést (vallásváltoztatást) bejelentik és igazolják, az áttérést (vallásváltoztatást) a születési állami anyakönyvi lap szélén fel kell jegyezni.

9. Az 1895: XLIII. (a vallás szabad gyakorlatáról) t.-cikknek végrehajtására kibocsátott 1896. jan. 8. 56. eln. sz. miniszteri rendelet.²³⁾

Vallás- és közokt. miniszter. 56. eln. sz.

A vallás- és közoktatásügyi, belügyi és igazságügyi miniszterek rendelete a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895: XLIII. t.-c. végrehajtása tárgyában.

A vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895: XLIII. t.-c. 34. §-a alapján rendeljük:

I. FEJEZET.

Általános határozatok.

1. §. A bevett keresztény egyházakra és hiveikre ezentul is alkalmazást nyernek az 1868: LIII. t.-c. összes rendelkezései, kivéve a 9. 10. és 11. §§-okat, melyek az 1894: XXXI. és XXXIII. t.-cikkek következtében hatályukat veszítették, továbbá a 12. és 16. §-okat, melyeket az 1894: XXXII. t.-c. 9. §-a hatályon kívül helyezett, végül 17. §-át, melynek helyébe az 1894: XXXII. t.-c. 7. §-a lépett

2. §. Az 1895: XLII. t.-c. szerint bevett izraelita vallásra és követőikre alkalmazást nyernek az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai (az 1895: XLIII. t.-c. 22. §-ánál fogva), — az 1868: LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §-ai (az 1894: XXXII. t.-c. 8. §-ánál fogva), — az 1868: LIII. t.-c. 18., 19., 20., 21., 23. §-ai (az 1895: XLIII. t.-c. 2. §-ánál fogva.)

3. §. A jövőben törvényesen elismerendő vallásfelekezetekre és követőikre alkalmazást nyernek az 1868: LIII. t.-c. 1—8., valamint 19—21. §-ai (az 1895: XLIII. t.-c. 21. §-ánál fogva), az 1868: LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §-ai (az 1894: XXXII. t.-c. 8. §-ánál fogva).

4. §. A bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állókra az 1868: LIII. t.-c. rendelkezései közül a 13. és 15. §-ok az 1895: XLIII. t.-c. 30. §-ához képest változatlanul, — az 1—5. és 7. §-ok pedig az XLIII. t.-c. 23. §-ában foglalt módosításokkal (jelen rendelet 6—9. §-ai) nyernek alkalmazást.

5. §. Az 1895: XLIII. t.-c. 5. §-a akképen rendelkezik, hogy valamely vallásfelekezetből kilépni, vagy valamely vallásfelekezetbe belépni mindenkinek szabad a törvényekben megállapított feltételek alatt.

²³⁾ *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1896. évfolyam, 1—27. l. —
Lásd e rendelet vonatkozásait a vallásváltoztatásra, fent: 44. l. 39. j.,
49. l., 147—9. l., 154. l., 161. l., 198—208. l.

A kilépés vagy belépés tehát, mely nem a törvényekben megállapított feltételek alatt történt, figyelembe nem vehető.

Mindazokat ennél fogva, a kik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetükből szabályszerűen ki nem léptek, ezentul is az illető bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetekhez tartozóknak kell tekinteni, habár más vallás követőinek tartják is magukat.

Ha azonban a kilépés szabályszerűen megtörtént, a kilépetteket a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állóknak kell tekinteni mindaddig, a míg valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe szabályszerűen be nem léptek.

Valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből való kilépésre, mely egy másik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépéssel történt, a jelen rendelet 6—9. §-ai nem nyernek alkalmazást, hanem ilyen eset, mint áttérés, kizárólag az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai alá esik.

6. §. A ki a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikéből kilépni óhajt anélkül, hogy más bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe lépne be, kilépési szándékát egyházközségének lelkésze, vagy vallási előjárója előtt az 1868: LIII. t.-c. 3. §-a értelmében kinyilatkoztatja és ezen szándékáról az 1868: LIII. t.-c. 4. és 5. §-aihoz képest kiállított két bizonyítványt, az 1895: XLIII. t.-c. 23. §-a értelmében, bemutatja az egyházközségének székhelye szerint illetékes első fokú közigazgatási hatóságnál és pedig nagy- és kisközségekben a főszolgabirónál, rendezett tanácsu és törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig a polgármesternél.

A közigazgatási hatóság a bejelentésről a bemutatott két bizonyítvány csatolása mellett az 1. számú minta szerint jegyzőkönyvet vesz föl. Ezzel a kilépés befejezettnek tekintendő.

A közigazgatási hatóság a jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldésével a kilépés megtörténtéről az elhagyott vallásfelekezet lelkészét vagy előjáróját hivatalból értesíti és a 2. számú minta szerint készült jegyzék 1—3. rovatait kitölti.

Ha a fél kívánja, a kilépésről felvett jegyzőkönyv hiteles másolatát díj nélkül részére is ki kell adni.

7. §. A közigazgatási hatóság ha úgy találja, hogy a 6. §. első bekezdése értelmében bemutatott két bizonyítvány nem szabályszerű, a 6. §. második bekezdésében említett jegyzőkönyv felvételét megtagadja.

8. §. A ki a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állván, valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe belépni óhajt, belépési szándékát bejelenti nagy- és kisközségekben azon főszolgabirónál, ren-

dezett tanácsu és törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig azon polgármesternél, a ki azon egyházközség székhelye szerint illetékes, a melybe a fél belépni óhajt.

A közigazgatási hatóság a jelen §. első bekezdésében említett bejelentésről a 3. számú minta szerint jegyzőkönyvet vesz föl és a jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldésével a belépési szándék bejelentéséről azon vallásfelekezet lelkészét vagy előljáróját, a melybe a fél belépni óhajt, hivatalból értesíti, és — a mennyiben a kilépés korábban az ezuttal eljáró közigazgatási hatóság előtt történt — a 2. számú minta szerint készült jegyzék 4. rovatát kitölti.

Ha a kilépés korábban, nem az ezuttal eljáró közigazgatási hatóság előtt történt, hivatalból kell értesíteni ugyancsak az említett jegyzőkönyv hiteles másolatának megküldése mellett azt a főszolgabíró vagy polgármestert is, a ki előtt korábban a fél bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetéből a 6. §. értelmében kilépett volt. Ez a főszolgabíró vagy polgármester a szóban forgó jegyzőkönyvi másolatot a 6. §. értelmében a kilépésről fölvett jegyzőkönyvhöz csatolja és a 2. számú minta szerint készült jegyzék 4. rovatát kitölti.

Ha a fél kívánja a jelen §. értelmében fölvett jegyzőkönyv hiteles másolatát díj nélkül részére is ki kell adni.

A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépés, a közigazgatási hatóság által a jelen §. értelmében fölvett s az illető vallásfelekezet lelkészével vagy vallási előljárójával hivatalból közölt, vagy pedig a fél által felmutatott hiteles jegyzőkönyvi másolat alapján, az illető vallásfelekezet szabályai szerint történik.

Azon vallásfelekezet lelkésze vagy előljárója, amely vallásfelekezetbe a fél belépett, a fél részére, ha kívánja, a belépés megtörténtéről bizonyítványt ad.

9. §. A közigazgatási hatóság, ha úgy találja, hogy a fél, ámbár magát a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állónak tartja, mégis az 5. §. értelmében valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik, megtagadja a 8. §. második bekezdésében említett jegyzőkönyv felvételét, felvilágosítja a felet tévedéséről és ha a vallásfelekezet, a melybe a fél belépni óhajtott, nem az, a melyhez az 5. §. értelmében ugyis tartozik, figyelmeztetni kell egyszersmind a felet, hogy az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai értelmében az áttérés eszközlése végett az illetékes lelkészekhez vagy vallási előljárókhoz fordulhat.

II. FEJEZET.

A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló szülőtől származó gyermekek vallására vonatkozó megegyezések alakszerűségeiről s azok anyakönyvi nyilvántartásáról, valamint az ilyen gyermekek gyámhatósági beleegyezés mellett való áttéréséről.²⁴⁾

10. §. Ha a házasulók, kik közül akár az egyik, akár mind a kettő a bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozik, megegyeznek az 1895 : XLIII. t.-c. 26. és 27. §-ai alapján az 1894 : XXXII. t.-c. 1. §-a értelmében abban, hogy gyermekeik valamennyien egy általuk megjelölt bevett vagy törvényesen elismert vallást kövessenek, illetőleg abban neveltessenek: ezt a megegyezést a kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt személyesen vagy különös meghatalmazottjaik által kell kijelenteniök.

Különös meghatalmazottul csak az fogadható el, aki ebbeli megbízatását közjegyzőileg vagy bíróságilag hitelesített olyan meghatalmazással igazolja, amelyben határozott kifejezést nyer, hogy a gyermekek valamennyien melyik bevett, vagy törvényesen elismert valláshoz fognak tartozni.

A megegyezést a kir. járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró előtt az érdekelt két házasuló vagy különös meghatalmazottjaik együttes jelenlétében kell kijelenteni.

A megegyezésről a kir. járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró a 4. sz. minta szerint jegyzőkönyvet vesz fel, melyet a feleknek felolvas és az általuk értett nyelven megmagyaráz. A jegyzőkönyvet elfogadása után úgy az eljáró köztisztviselő, mint a felek aláírják, illetőleg az utóbbiak, ha írni nem tudnak vagy nem képesek, kézjegyükkel látják el. A különös meghatalmazást a jegyzőkönyvhöz kell csatolni.

11. §. A jegyzőkönyv felvétele előtt a járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró köteles meggyőződni a házasulók, illetőleg meghatalmazottjaik személyazonosságáról és arról, hogy az esetleges meghatalmazások a 10. §-nak megfelelőleg vannak-e kiállítva.

Ki kell kérdeznie végül a feleket arra nézve, hogy a házasságot hol, mikor és mely polgári tisztviselő előtt (1894 : XXXI. t.-c. 29. §.) kívánják megkötöni.

12. §. A járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró köteles meggyőződni arról is, hogy a házasulók közül legalább az egyik a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken csakugyan kívül áll-e? (5. §.)

²⁴⁾ V. ö. az 1895. évi 1674. V. K. eln. számú rendelettel (1895. évi R. T. I. kötet 687. lap és fent 233 l.)

Ha úgy találná, hogy a törvény értelmében a házasulók mindketten bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezet-hez tartoznak; fel kell világosítania a feleket, hogy amennyiben az 1894 : XXXII. t.-c. I. §-ának előfeltételei fenforognak, a gyermekek vallására nézve az idézett törvényszakasz és az 1895. évi június hó 29-én 1674. sz. a. (1895. évi R. T. I. köt. 687. l.) kelt rendelet értelmében egyezhetnek meg.

Ha a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró úgy találná, hogy a törvény értelmében a házasulók közül legalább az egyik a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül áll: figyelmeztetnie kell a feleket, hogy a kötendő megegyezés csak akkor lesz hatályos, ha arra irányul, hogy a házasulók gyermekei valamennyien egy bevett, vagy törvényesen elismert vallást kövessenek, illetőleg abban neveltesse-
senek.

Ha azonban a felvilágosíttatásuk után is ragaszkodnak ahhoz, hogy az eljáró hatóság a törvénytől eltérő megegyezéseiket jegyzőkönyvbe foglalja: az előre bocsátott figyelmeztetést és annak sikertelenségét a jegyzőkönyvben külön föl kell említeni.

13. §. A 10. és 12. §-ok értelmében fölvett jegyzőkönyv hiteles másolatát a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró legkésőbb a fölvétel napját követő 3 nap alatt a kérelemhez képest kiadja az egyik vagy mindkét házasulónak, vagy azok különös meghatalmazottjainak és hivatalból megküldi azon polgári tisztviselőnek, aki előtt a felek a házasságot megkötni fogják.

Az eredeti jegyzőkönyvet, valamint a 10. és 12. §-ok értelmében kiállított meghatalmazásokat a járásbíró, a polgármester vagy főszolgabíró saját irattárában tartja vissza.

Az 1895 : XLIII. t.-c. szerint érvényes megegyezéseket az anyakönyvvezető vagy a házasság megkötésénél közreműködő más polgári tisztviselő az 1895. évi 27.243. I. M. számú (1895. évi R. T. I-só köt. 530. l.) igazságügyminiszteri utasítás 70. §-ának utolsó bekezdése, 72. §-a és 78. §-a utolsó bekezdése értelmében az anyakönyvbe, illetőleg a házasság megkötéséről felvett jegyzőkönyvbe bevezetni köteles, ellenben az idézett törvény szerint nem érvényes megegyezéseket azokba nem jegyzi be.

14. §. A gyermekek vallására nézve a jelen rendelet szerint kötött megegyezés az 1895 : XLIII. tc. 28. §-a értelmében később csak az esetben változtatható meg, ha házaselek mindketten ugyanazon bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe léptek be, vagy pedig a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül álló házasság ama bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe lépett be, a

melyhez a másik házaspár már tartozik, úgy, hogy a házasság egyvállásuak (1895 : XLIII. tc. 28. §. 1. bek.) házasságává vált.

Ily esetben a megegyezést a 10. §-ban foglalt szabályok megtartása mellett, a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró az 5-ik számú minta szerint fölveendő jegyzőkönyvbe foglalja.

15. §. A 10-ik szakasz első bekezdésének rendelkezései az eredeti megegyezés megváltoztatása esetén is alkalmazandók. A szülőknek, illetőleg azok egyikének a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépését tanúsító irat és — amennyiben az eredeti megegyezés más hatóság előtt jött volna létre, — az eredeti megegyezés hiteles másolata a járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt felmutatandó.

Ezenkívül fel kell mutatni a házassági anyakönyvi kivonatot, valamint a 7-ik életévet még be nem töltött gyermekek születési anyakönyvi kivonatait is. A felmutatott okiratok a jegyzőkönyvhöz csatolandók. Az eredetiek helyett csatolhatók azoknak hiteles másolatai is. E másolatokat az eljáró köztisztviselő is hitelesítheti.

A megegyezés megváltoztatásáról fölvetett jegyzőkönyv hiteles másolatát legkésőbb a felvétel napját követő három nap alatt a kérelemhez képest ki kell adni az egyik, vagy mindkét házastársnak, illetőleg a különös meghatalmazottnak, és mindenesetre meg kell küldeni a felek házasságát (27.243/1895. számú igazságügyminiszteri utasítás 78. §-ának utolsó bekezdése) és a 7-ik életévet még be nem töltött gyermekek születését (60.000/95. számú belügyminiszteri utasítás 57. §-a) nyilvántartó anyakönyvvezetőknek.

A 13. §. utolsó bekezdésének rendelkezéseit ebben az esetben megfelelően kell alkalmazni.

16. §. Ha a bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló házaspár mindketten ugyanazon bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe léptek be, vagy pedig ha a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül álló házaspár abba a bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe lépett be, amelyhez a másik fél már tartozik, s ilyképen a házasság egyvállásuak (az 1895 : XLIII. tc. 28. §. 1. bek.) házasságává vált: akkor a 7-ik életévet meghaladott gyermekek már 18-ik életéve előtt, az 1895 : XLIII. tc. 28. §-a, valamint az 1894 : XXXII. tc. 3. és 4. §-ai értelmében, a gyámhatóság beleegyezésével a szülőknek most már közös vallására térhet át, akár megegyeztek a szülők házasságuk megkötése előtt gyermekeik vallására nézve akár nem.

A beleegyezést a gyermek áttérésére az illetékes árvaszéknél kérheti: az áttérni kívánó gyermek, vagy szülők valamelyike, vagy ha nem a szülő a gyermek törvényes képviselője, a törvényes képviselő is.

A kérelmező bemutatni tartozik a szülők házassági anyakönyvi kivonatát; azon esetben, ha a szülők között gyermekeik vallása iránt törvényes megegyezés létesült, a megegyezésről, valamint a megegyezés megváltoztatásáról szóló jegyzőkönyv hiteles másolatát, továbbá a szülők áttéréséről kiállított bizonyítványt, végül az érdekelt s 7-ik életévüket már túlhaladott, de 18-ik életévüket még be nem töltött gyermekek születési anyakönyvi kivonatait.

A kérvényt, illetőleg a szóval előadott kérelemről felvett jegyzőkönyvet, az árvaszék az érdekelteknek, jelesen az áttérni kívánó gyermeknek, e gyermek szüleinek, és ha nem a szülők valamelyike a gyermekek törvényes képviselője, a törvényes képviselőnek meghallgatása végett az illetékes polgármesternek vagy főszolgabírónak adja ki. Az áttérni kívánó gyermeket mindenestre személyesen s a szükséghez képest a szülők, illetőleg a törvényes képviselő jelen nem létében kell meghallgatni.

Ezen alkalommal a polgármester, vagy főszolgabíró köteles meggyőződést szerezni arról, vajjon érett-e már a gyermek annyira, hogy saját vallásos meggyőződéssel bírhat. A meghallgatás eredménye körülményesen jegyzőkönyvbe foglalandó.

Az árvaszék szükség esetében az áttérni kívánó gyermeket meghallgatás végett maga elé idézheti s az áttéréshez beleegyezését csak akkor adja meg, ha az áttérni kívánó gyermek már az érettség oly fokát mutatja, hogy saját vallásos meggyőződéssel bírhat.

Ha a gyermek eddigi vallását elhagyni nem hajlandó; az árvaszék beleegyezését meg nem adhatja.

Az árvaszék határozata ellen az illetékes felsőbb hatóságokhoz felebbezésnek van helye.

Maga az áttérés a gyámhatóság beleegyezésének megadása után az 1868 : LIII. tc. 3—8. §§-aiban körülírt módon megy végbe.

17. §. Ha a gyermekek vallására nézve megegyezés a felek közt a házasság megkötése előtt nem jött létre, de a házasság megkötése után a bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló házaspár mindkettőn ugyanazon bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe léptek be, vagy pedig a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló házaspár abba a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe lépett be, melyhez a másik fél máris tartozott és ezzel a házasság egyvallásuak (1895 : XLIII. tc. 28. §. 1. bek.) házasságává vált: akkor az ilyen vallásba belépett szülő, ha neméhez tartozó s 7-ik életévét még be nem töltött gyermeke van, a belépést az ezt tanúsító irat bemu-

tatása mellett, a gyermek születési anyakönyvében való feljegyzés végett az illetékes anyakönyvvezetőnél jelentse be.

Nincsen szükség e bejelentésre, ha a gyermek vallása gyanánt a születési anyakönyvbe az a bevett vagy törvényesen elismert vallás van bejegyezve, amely a szülők közös vallásává vált.

18. §. A jelen rendelet 10—15. §-ainak rendelkezései megfelelően alkalmazandók abban az esetben is, ha a házassulók a gyermekek vallására nézve az 1895: XLIII. t.-c. 26—27. §-a és 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a alapján létrejött megegyezésüket, vagy e megegyezésnek az idézett 1895: XLIII. t.-c. 28. §-a és az 1894: XXXII. t.-c. 3. §-a értelmében történt megváltoztatását kir. közjegyző előtt nyilvánítták.

Ez esetben a közokirat felvételének alakszerűségére nézve a közjegyzői törvény intézkedéseit kell alkalmazni.

Az említett megegyezések és kijelentések anyakönyvi nyilvántartása végett a kir. közjegyző a felvett közokiratról hiteles kiadványt tartozik küldeni a jelen rendelet 13. és 15. §-aiban megnevezett anyakönyvvezetőhöz, illetőleg polgári tisztviselőhöz.

III. FEJEZET.

A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül álló szülőtől származó gyermek vallásának megállapításáról és anyakönyvi bejegyzéséről.²⁶⁾

19. §. Az 1894: XXXIII. t.-c. 87. §-nak és az 1895: XLIII. t.-c. 26. §-ának egybevetéséből következik, hogy magyar állampolgár vallását születési állami anyakönyvébe akkor is be kell jegyezni, ha a gyermek egyik vagy mindkét szülője a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik.

Hogy ezen esetekben melyik bevett vagy törvényesen elismert vallást kell a gyermek vallása gyanánt a születési anyakönyvbe bejegyezni: azt az 1895. évi XLIII. t.-c. 26—30. §-ai alapján a jelen rendelet 20—27. §-ai értelmében kell eldönteni.

20. §. Ha a szülők között a házasság megkötése előtt az 1895: XLIII. t.-c. 26. és 27. §-ai alapján, az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a értelmében a gyermekek vallása iránt kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakszerűségek mellett megegyezés jött létre, a gyermek vallása ezen megegyezés szerint, illetőleg, ha a házas-

²⁶⁾ V. ö. az 1895. évi 60.000 számú belügyminiszteri utasítás (1895. évi R. T. I. köt. 452. I. és fent: 240. I.) 57. §-ával.

felek a megegyezést az 1895: XLIII. t.-c. 28. §-a alapján megváltoztatták, a megváltoztatott megegyezés szerint jegyzendő be.

Ha az 1895: XLIII. t.-c. 28. §-a alapul vételével megváltoztatott megegyezés következtében a 7-ik életévét még be nem töltött gyermek vallása megváltozik: ezt a körülményt a megváltoztatott megegyezésről felvett közjegyzői okiratnak, illetőleg jegyzőkönyvnek az eljáró kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró által a jelen rendelet 15. és 18. §-ai értelmében a születést nyilvántartó anyakönyvvezető részére megküldött hiteles kiadványa, illetőleg hiteles másolata alapján a gyermek születési anyakönyvi lapjának szélén fel kell jegyezni.

21. §. Ha a házasfelek, akiknek csak egyike áll a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül, gyermekeik vallása iránt a házasság megkötése előtt az 1895. évi XLIII. t.-c. 26. és 27. §-ai alapján az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a értelmében megegyezésre nem jutottak: akkor az ily házasságból született azon gyermek vallása gyanánt, aki a bevett vagy törvényesen elismert vallást követő szülő neméhez tartozik, ezen szülő vallását kell bejegyezni. (1895: XLIII. t.-c. 26. §. 2-ik bek., 1894: XXXII. t.-c. 2. §.)

A másik nemhez tartozó gyermek vallása gyanánt azt a bevett vagy törvényesen elismert vallást kell bejegyezni, amelyet a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló szülő a saját nemebeli gyermekeire nézve megállapít. (1895: XLIII. t.-c. 17. §. 2-ik bek.)

Ez a megállapítás a gyermek tanköteles korának eléréig, vagyis 6-ik életévének betöltéséig bármikor történhetik ugyan, (1895. évi XLIII. t.-c. 27. §. utolsó bek.), de az anyakönyvvezetőnek kötelessége odahatni, hogy a szóbanforgó megállapítás már a születés anyakönyvi bejegyzése alkalmával megtörténjék.

Ha a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló szülő a saját nemebeli gyermeke vallását a születés anyakönyvi bejegyzése alkalmával nem állapítja meg, vagy pedig oly vallást jelöl meg, amely a bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek közé nem tartozik: akkor a gyermek vallásának rovatába az jegyzendő be, hogy: „egyelőre meg nem állapított”. (24. §.)

22. §. Ha a házasfelek egyike sem tartozik valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez és házasságuk megkötése előtt az 1895: XLIII. t.-c. 26. és 27. §-ai alapján az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a értelmében a gyermekeik vallására nézve megegyezésre nem léptek: akkor az ily házasságból származó gyermek vallása gyanánt azt a bevett

vagy törvényesen elismert vallást kell a születési anyakönyvbe bejegyezni, melyet a nemebeli szülő megállapít. (1895. évi XLIII. t.-c. 27. §. 2-ik bek.)

Az előző 21. §. harmadik és negyedik bekezdése a jelen §. eseteiben is alkalmazandó.

23. §. Ha a törvénytelen gyermek anyja, vagy az, ki lelcet, vagy ismeretlen szülőtől származó gyermeket felfogadott, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül áll: akkor az ily gyermek vallása gyanánt azt a bevett vagy törvényesen elismert vallást kell a születési anyakönyvbe bejegyezni, melyet a törvénytelen gyermek anyja, vagy a felfogadó megállapít. (1895 : XLIII. t.-c. 29. §.)

A 21. §. harmadik bekezdésének rendelkezése a jelen §. eseteiben is alkalmazandó.

Ha a törvénytelen gyermeknek a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló anyja, vagy az ilyen vallásfelekezeteken kívül álló felfogadó, a gyermek vallását a születés anyakönyvi bejegyzése alkalmával nem állapítja meg, vagy pedig oly vallást jelöl meg, mely a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek közé nem tartozik: akkor a gyermek vallásának rovatába az jegyzendő be, hogy a vallás „egyelőre meg nem állapított.” (24. §.)

24. §. Az anyakönyvvezető azon születési anyakönyvi bejegyzésekről, melyeknek teljesítése alkalmával a gyermek vallásának rovatába a 21., 22., 23. §-ok értelmében azt jegyezte be, hogy a gyermek vallása „egyelőre meg nem állapított,” a 6. számú minta szerint nyilvántartást vezet.

Ha az ilyen gyermek vallásának megállapítására a 21., 22. és 23. §-ok értelmében jogosult szülő (felfogadó) a gyermek 5. életévének betöltéseig az anyakönyvvezető előtt személyesen szóval vagy közokiratban megállapítja azt, hogy a gyermek melyik bevett vagy törvényesen elismert vallást kövesse: akkor az anyakönyvvezető a gyermek vallásának utólagos megállapítását a születési anyakönyvi lap szélére följegyzi, ellenkező esetben pedig a gyermek 5. életévének betöltése után, ha a gyermek életben van, jelentést tesz az illető anyakönyvi kivonat megküldése mellett közvetlen felügyelő hatóságához.

Az előző bekezdésben említett jelentés megtétele után a gyermek vallásának utólagos megállapítása a születési anyakönyvi lap szélére csak a közvetlen felügyelő hatóság engedélyével jegyezhető fel, a mely hatóság e tekintetben a 25—26. §-ok szerint jár el.

25. §. Az anyakönyvi közvetlen felügyelő hatóság a 24. §-ban említett anyakönyvvezetői jelentés vétele után iparkodik a gyermek 6. életévének betöltéseig kideríteni, hogy a

21., 22. és 23. §-ok szerint jogosult szülő (felfogadó) melyik bevett vagy törvényesen elismert vallást kívánja megállapítani a gyermek vallása gyanánt.

Ha ezek a tárgyalások eredményre vezetnek, az anyakönyvi felügyelő hatóság az anyakönyvvezetőt az így megállapított vallás bejegyzésének a születési anyakönyvi lap szélén való teljesítésére utasítja.

26. §. A 21. §. esetében, ha a 25. §-ban említett tárgyalások eredményre nem vezetnek, az anyakönyvi felügyelő hatóság legkésőbb a gyermek 6. életévének betöltéseig (1895. évi XLIII. t.-c. 27. §. utolsó bek.) saját hatáskörében elrendeli, hogy az anyakönyvvezető a születési anyakönyvi lap szélén a gyermek vallása gyanánt azt a bevett vagy törvényesen elismert vallást jegyezze be, melyhez a gyermek másik szülője a gyermek születésekor tartozott. (1895 : XLIII. t.-c. 23. §. harmadik bekezdése.)

A 22. és 23. §-ok eseteiben, ha a 25. §-ban említett tárgyalások eredményre nem vezetnek, az anyakönyvi közvetlen felügyelő hatóság az anyakönyvvezetőnek a 24. §. értelmében hozzá érkezett jelentését, mellékletével és a 25. §-ban említett tárgyalások során keletkezett iratokkal együtt, az illetékes árvaszékhez teszi át, oly megkeresés kíséretében, hogy a gyámhatóság a gyermek vallása felől, a rokonok meghallgatásával, legkésőbb a gyermek 6. életévének betöltéseig határozzon. (1895 : XLIII. t.-c. 27. §. negyedik és ötödik bek. és 29. §.)

E határozatban a gyámhatóság lehetőleg azt a bevett vagy elismert vallást állapítsa meg, melyet a gyermek *testvérei* a törvény szerint már követnek, vagy ha ily testvérei nincsenek, azt, a melyhez a gyermek szülője a kilépése előtt tartozott.

Az árvaszék eljárásának eredményéről, a jelen §. második bekezdésének valamennyi esetében, az anyakönyvi közvetlen felügyelő hatóságot értesíti, mely ennek megfelelően elrendeli, hogy az anyakönyvvezető a születési anyakönyvi lap szélén azt a bevett vagy törvényesen elismert vallást jegyezze be, mely a jelen §. második és harmadik bekezdésében említett eljárás során megállapított.

27. §. Az 1868 : LIII. t.-c. 14. §-át az 1895 : XLIII. t.-c. 30. §-a a bevett és törvényesen elismert *vallásfelekezeteken kívül* állókra ki nem terjesztette és így figyelemmel az 1895. évi XLIII. t.-c. 28. §-ára, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül álló szülőnek *valamely* bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépése, vagy *más vallásra való áttérése*, csak a jelen rendelet 14., 16. és 17. §-ainak *eseteiben* van befolyással a gyermek vallására.

A vallásváltoztatást a jelen rendelet idézett 14. §-ának esetében, a szülői megegyezés megváltoztatásáról fölvetett jegyzőkönyvnek, illetőleg közjegyzői okiratnak az anyakönyvvezető részére hivatalból megküldött hiteles másolata (14. §.) illetőleg hiteles kiadványa (18. §.) alapján mindig — a jelen rendelet idézett 16. és 17. §-ainak eseteiben pedig, a mennyiben bejelentik és igazolják, a születési anyakönyvi lap szélén fel kell jegyezni.

IV. FEJEZET.

Záróhatározatok.

28. §.

A jelen rendelet hatálya Fiume városára és kerületére is kiterjed.

Az 1895: XLIII. törvénycikknek Fiume városában és kerületében való hatálybaléptetése tárgyában a magyar kir. miniszterium által 1895. évi december hó 5. napján 4075. M. E. szám alatt kibocsátott rendeletben foglalt eltérések a jelen rendelet alkalmazásánál is irányadók.

Budapesten, 1896. évi január hó 8-án.

Dr. Wlassics Gyula, s. k.

Perczel Dezső, s. k.

Erdély Sándor, s. k.

1. minta az 56/1896. V. K. eln. számú rendelethez.

1. számú minta a 6. §-hoz.

Jegyzőkönyv.

Előttem, alulirott főszolgabíró (polgármester) előtt, mai napon megjelent az általam személyesen ismert (az A. és B. tanuk által személyazonosságára nézve igazolt) c.....i lakos, kereskedő, született (hol?) (mikor?) s kijelentette, hogy miután a vallásfelekezetből való kilépési szándékot D..... hitközség lelkésze előtt nevezett lelkész által (hol?) (mikor?) és ugyanazon lelkész által (hol? (mikor?)) [: illetőleg az E. F. tanuk által (hol?) (mikor?), valamint a G. és H. tanuk által (hol?) (mikor?):] kiállított, s eredetiben idecsatolt két rendbeli bizonyítvány szerint az 1868: LIII. t.-c. 3—5. §-ainak megfelelőleg két ízben szabályszerűleg kinyilatkoztatta: a nevezett vallásfelekezetből kilép, de *az iránt, hogy valamely más bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe belépni kívánna, ez idő szerint nem nyilatkozott.*

Miről a jelen jegyzőkönyv felvételén, annak hiteles másolata D-nek, a hitközség lelkészének hivatalból megküldetett. A jegyzőkönyv hiteles másolata, saját kérelme folytán díjtalanul a félnek is kiadatott.

Kelt.....

.....
Főszolgabíró.
C. (a kilépett fél.)

2. minta az 56. V. K. eln. sz. rendelethez.
1896.
2. számú minta a 6. és 8. §-hoz.

J e g y z é k

a bevett vagy elismert vállásfelekezeteken kívül állókról.

Folyó szám	A kilépett fél családi és utóneve ; születésének éve és helye	Melyik bevett vagy törvényesen elismert vállásfelekezetből lépett ki ?	Kilépése után később melyik bevett vagy törvényesen elismert vállásfelekezetbe való belépését jelentette be és mikor és melyik közigazgatási hatóság előtt ?	Megjegyzés
1	2	3	4	5

3. minta az 56/1896. V. K. eln. sz. rendelethez.

3. számú minta a 8. §-hoz.

Jegyzőkönyv.

Előttem, alulírott főszolgabíró (polgármester) előtt, mai napon megjelent az általam személyesen ismert (az A. és B. tanúk által személyazonosságra nézve igazolt) c.....i lakos kereskedő, született (hol?) (mikor?), s miután ai főszolgabíró által (mikor?) sz. a. kiállított s hiteles másolatban idecsatolt jegyzőkönyvvel igazolta, hogy a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül áll, egyuttal kijelentette, hogy azi egyházközség lelkésze előtt a nevezett vallásfelekezetbe belépni szándékozik.

Miről a jelen jegyzőkönyv felvételén, annak egy hiteles másolata X-nek, azi egyházközség lelkészének (egy hiteles másolata pedig ai főszolgabírói hivatalnak) egyidejűleg hivatalból megküldetett, s a jelen jegyzőkönyv egy hiteles másolata a félnek is — kérelmére — díjtalanul kiadatott.

Kelt.....

.....
főszolgabíró.
C. (a belépő.)

4. minta az 56/1896. V. K. eln. sz. rendelethez.

4. számú minta a 10-ik §-hoz.

Jegyzőkönyv.

Felvétel (hol?) (mikor?) az 1895: XLIII. t.-c. 26. és 27. §-ai alapján, az 1894: XXXII. t.-c. 1. §-a értelmében létrejött megegyezés tárgyában.

Elöttem, alulírott polgármester (főszolgabíró, járásbíró) előtt, mai napon megjelent az általam személyesen ismert (az A. és B. tanúk által személyazonosságára nézve igazolt) (felmutatott katonakönyve, születési bizonyítványa által személyazonosságára nézve igazolt) C. X-i lakos, született 18..... év hó

napján, földbirtokos, vőlegény, aki a i főszolgabíró által (mikor?) kiállított jegyzőkönyv hiteles másolatával igazolta, hogy a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül áll; megjelent továbbá az általam szintén személyesen ismert D. Mária y—i lakos, született 18..... évi hó

napján, ág. ev. hitvallású menyasszony, (D. y—i lakos 50 éves körorvos, mint éves ág. ev. hitvallású Mária nevű leányának, C. menyasszonyának, a éves ág. ev. hitvallású D. Mária y—i lakos menyasszonyának a becsatolt okmány alapján igazolt különös meghatalmazottja), s kijelentték közös és egyetértő abbeli akaratukat, hogy C- és D-nek célbavett házasságából származandó összes gyermekek a róm. kath. vallást kövessék.

Ezen házasságot a felek nyilatkozata szerint a házasulók a v—i anyakönyvvezető előtt fogják kötni.

Ezek után a jelen jegyzőkönyv — a felek előtt felolvastatván — kijelentett akaratukkal mindenben egyezőnek találta, s általuk sajátkezüleg aláíratott, illetőleg kézjegyükkel ellátatott, megjegyeztetvén, hogy a jelen jegyzőkönyv hiteles másolata mai napon a házasság megkötését eszközözlendő v—i anyakönyvvezetőnek megküldetett s arról egy hiteles másolat a feleknek is kiadatott.

Kelt.....

Polgármester.
Vőlegény.
Menyasszony.

5. minta az 56/1896. V. K. eln. számú rendelethez.

5. számú minta a 14. §-hoz.

Jegyzőkönyv.

felvétel (hol?) (mikor?) az 1895: XLIII. t.-c. 28. §-a, és az 1894: XXXII. t.-c. 3. §-a alapján létrejött újabb megegyezés tárgyában.

Előtte, alulírott főszolgabíró (járásbíró, polgármester) előtt, mai napon megjelent az általam személyesen ismert C. x—i lakos, 31 éves, földbirtokos a ki a
.....i főszolgabíró által (mikor?) kiállított jegyzőkönyv hiteles másolatával, valamint ai ág. ev. lelkész bizonyítványával igazolta, hogy az ág. ev. vallásfelekezethez belépett; megjelent továbbá a nevezett C-nek felesége, az általam szintén személyesen ismert C-né, született D. Mária, született 18 év hó napján, ág. evang. hitvallású x—i lakos, s kijelentették abbeli akaratukat, hogy a házasságuk megkötése előtt (mikor?) (hol?) (ki előtt?) létrejött, s hiteles másolatban szintén idecsatolt megegyezés oda változtassék meg, hogy úgy a (mikor?) (hol?) született Béla nevű fiuk és (mikor?) (hol?) született Erzsébet nevű leányuk, mint a kik 7-ik életévüket még be nem töltötték, valamint az ezentúl még esetleg születendő összes gyermekeik kivétel nélkül most már közös vallásukat, tehát az ág. evang. hitvallást kövessék. Ezek után a jelen jegyzőkönyv a felek előtt felolvastatván (német anyanyelvükön megmagyaráztatván), kijelentett akaratukkal mindenben egyezőnek találtatott, s általuk sajátkezűleg aláíratott.

Megjegyeztetik, hogy a jelen jegyzőkönyv hiteles másolatai mai napon — a házassági anyakönyvben leendő feljegyzés végett — a z—i anyakönyvvezetőnek, a Béla és Erzsébet nevű gyermekek születési anyakönyvében leendő följegyzés végett pedig az x—i és y—i anyakönyvvezetőnek megküldettek, s arról egy hiteles másolat a feleknek is kiadatott.

Főszolgabíró.

Atya.

Anyja.

**10. A m. kir. Belügyminiszternek, 1896. május 20-án
46.260. sz. a. kelt körrendelete.²⁶⁾**

(A gyermekek vallása iránt kötött megegyezések és a gyermekek áttérése okmányainak bélyegmentességéről.)

Felmerült kételyek alkalmából a pénzügyminiszter ur f. évi május 11-én 23.167. sz. a. valamennyi pénzügyigazgatósághoz intézett körrendeletében kijelentette, hogy a gyermekek vallására nézve az 1894-ik évi 32. tc. és 1895. évi 43. tc., valamint az 1895. évi június hó 29-én 1674. és az 1896. évi január 8-án 56. sz. a. a vallás- és közoktatásügyi, belügyi- és igazságügyi miniszterek által egyetértőleg kibocsátott rendeletek értelmében létrejött egyezségekről, illetőleg ezek megváltoztatásáról a kir. járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró által fölvetett jegyzőkönyvnek, vagy a kir. közjegyző által fölvetett közokiratok s az említett jegyzőkönyveknek vagy közjegyzői okiratoknak a felek és az anyakönyvvezetők részéről hivatalból kiadandó hiteles másolatai, illetőleg hiteles kiadványai, nemkülönben azok a beadványok, melyek a 7. életévüket túlhaladott, de a 18. életévüket még el nem ért gyermekek szülei közös vallására leendő áttérhetése végett a gyámhatósághoz intézettek, ezen beadványoknak mellékletei és az e tárgyban felvett jegyzőkönyvek és határozatok a 1894. évi 33. tc. 32. §-a értelmében bélyegmentesek.

**11. V. K. Min. 18.332/1898. sz. (1898. márc. 31.) elvi
jelentőségű határozat.**

Izraeliták áttérésének bejelentése.²⁷⁾

(Mily okmánynyal igazolhatja egy az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában jelzett, 18. életévét betöltött izraelita, az izraelita vallásról valamely keresztény, illetve bármely más bevett vallásra történt szabályszerű átlépését?)

Sz. 18.332—1898.

N. k. m. lakos izr. vallású M. A. nevű 19 éves ifjú áttérése alkalmából az 1897. évi december 24-én 3345. sz. a. kelt felterjesztésében azt a kérdést méltóztatott hozzám intézni, hogy mily hiteles okmánynyal, illetve kivonattal igazolhatja egy az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában jelzett, 18. életévét betöltött izraelita férfi az izr. vallásról az ev. ref. vallásra történt szabályszerű áttérését.

²⁶⁾ *Magyarországi Rendeletek Tára* 1896. évf. I. köt. 1176. l. (Havi Közlöny, 1900. évf. 461—2. has.)

²⁷⁾ Havi Közlöny, 1898. évf. 1243—46. sz. (Hivatalos Közlöny 1898. ápr. 15. sz.) — Lásd fent: 177. l.

Felvilágosításul a következőkben van szerencsém válaszolni:

A vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895: XLIII. t.-c. végrehajtása tárgyában 56.—1896. eln. sz. a. kiadott miniszteri rendelet 2. §-a értelmében: „Az 1895: XLII. t.-c. szerint bevett izraelita vallásra és követőire alkalmazást nyernek az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai az 1896: XLIII. t.-c. 22. §-ánál fogva.”

Ha tehát egy az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában jelzett, 18. életévét betöltött izraelita vallású férfi a törvény 3—6. §-ában meghatározott alakszerűségek betartása mellett az ev. ref. vallásra, illetve bármely bevett vallásra szabályszerűen áttért, az immár illetékes ev. ref., illetve bármely bevett vallásfelekezeti lelkész a törvény 7. §-ához képest értesíti azon egyházközség lelkészét, nevezetesen az izr. hitközség rabbi-anyakönyvvezetőjét, amelyhez az áttért előbb tartozott.

Hogy azonban ezen szabályszerűen történt áttérés megfelelően az illető áttértnak eredeti izraelita születési anyakönyvében is feljegyeztessék az erre vonatkozó és szükséges rendelkezések már 1890. évi február 16-án 3565. szám alatt kelt itteni körintézkvénnyel megtétettek. Ehhez képest tehát az izraelita vallásról valamely keresztény vallásra, vagy az 1895: XLIII. t.-c. 22. §-ához képest bármely bevett vallásfelekezetre az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-aiban foglalt rendelkezések betartása mellett áttért egyén megkeresztelése illetve áttérése, annak születési anyakönyvi tétele alatt, az illető törvényhatósághoz vagy közvetlenül hozzám intézendő megkeresés folytán — valamint eddig feljegyeztetett — úgy ezentúl is fel fog jegyeztetni.

Az oly egyén áttérésénél, akinek születési esete már az állami születési anyakönyvben van bejegyezve, a vallásváltoztatásnak (áttérésnek) a 60.000—1895. sz. belügyminiszteri utasítás 57. §-ának utolsó bekezdéséhez képest leendő utólagos bejegyzése, a hivatkozott utasítás 91. §-a II. 7. pontja szerint vagy *hivatalból*, vagy az *érdekeltek* kérelmére közvetlenül az anyakönyvvezető által eszközöltetik.

Annak tehát aki a fentebbiekhez képest vallását változtatta, illetve áttért, mindig módjában áll vallási hovatartozását áttérési anyakönyvi kivonatán kívül közokirat jellegű kivonattal azáltal igazolni, hogy felmutatja eredeti születési anyakönyvi kivonatát is, amelyben áttérése (vallásváltoztatása) feljegyeztetett.

Budapest, 1898. március 31-én.

12. A m. kir. belügyminiszter 1898. évi aug. hó 16-án 82.012/IX. szám alatt a gyermekek vallásának a születési anyakönyvbe mi alapon történt bevezetésére vonatkozó feljegyzés tárgyában valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez intézett körrendelete.²⁸⁾

Az 1894. évi XXXII. és XXXIII. s az 1895. évi XLIII. t.-cikkek s az ezek végrehajtása tárgyában 1895. évi 60.000/Bm., 1895. évi 1674. V. K. M. eln. és 1896. évi 56. V. K. M. eln. szám alatt kibocsátott miniszteri utasítások nem tartalmazzak rendelkezést arra vonatkozólag, hogy a születési anyakönyvi bejegyzésben kitüntetessék az is, hogy a gyermek vallása mi alapon lett az anyakönyvbe bejegyezve azon esetben,

1. ha a házasulandók között akár az 1894. évi XXXII. t.-c. 1. §-a, akár az 1895. évi XLIII. t.-c. 27. §-ának 1. kikezdése értelmében születendő gyermekek vallására nézve megegyezés jött létre, vagy ha a szülők a létrejött megegyezést az 1894 : XXXII. t.-c. 3. §-a, illetőleg az 1895 : XLIII. t.-c. 28. §-a értelmében később megváltoztatták ;

2. ha ily megegyezés hiányában a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozó szülő, nemebeli gyermekeinek vallását, az 1895. évi XLIII. t.-c. 27. §. 2. kikezdése értelmében a születési eset anyakönyvi bejelentése alkalmával megállapítja ;

3. ha a törvénytelen gyermek anyja, vagy az, aki a lelcet vagy általában ismeretlen szülők gyermekét elfogadta, szintén nem tartozik a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem s a gyermek vallását a születési eset bejelentése alkalmával az 1895. évi XLIII. t.-c. 29. §-a értelmében megállapítja.

Nincs rendelkezés végre arra vonatkozólag sem, hogy az esetre, ha a gyermek vallása a születési eset bejelentése alkalmával az 1868. évi LIII. t.-c. 18. §-a értelmében jegyeztetik be a születési anyakönyvbe, vagyis ha akár bevett vagy törvényesen elismert valamely vallásfelekezethez tartozó magánegyén által felfogadott, akár közintézetbe elhelyezett lelcet vallásának anyakönyvi bejegyzéséről van szó, az a körülmény, hogy a gyermek vallása mi alapon jegyeztetett be a születési anyakönyvbe, magában a szóban forgó bejegyzésben megjegyzés tárgyává tétessék.

Minthogy pedig az anyakönyvi bejegyzések törvényszerűségének hatósági ellenőrzése szempontjából kívánatosnak mutatkozik, hogy már magából a születési anyakönyvi bejegy-

²⁸⁾ Magyarországi Rendeletek Tára 1898. évf. II. köt. 242. l., Havi Közlöny, 1898. évf. 1101—1104. has.

zésből vagy annak kivonatából is megbírálnak legyen, hogy a vallás bejegyzése mi alapon történt: a már fentebb idézett 1895. évi 60.000/Bm. számú utasítás 57. §-ának s az 1896. évi 56. V. K. M. eln. számú utasításának kiegészítésekép ezennel a vallás- és közoktatásügyi s az igazságügyi miniszter urakkal egyetértőleg elrendelem, hogy jövőre úgy az 1—3. pont alatt felsorolt esetekben, valamint az esetben is, ha a lelelenc vallása a születési eset bejelentése alkalmával az 1868. évi LIII. t.-c. 18. §-a értelmében jegyeztetik be a születési anyakönyvbe, a gyermek vallásának mi alapon történt bejegyzése ugyancsak a születési anyakönyvben a megjegyzésekre szánt helyen, illetőleg anyakönyvi lap szélén történt bejegyzéseknél közvetlenül a vallás bejegyzése után mindenkor kitüntetessék

A feljegyzés szövegezésénél a mellékletül idecsatolt minták szolgálhatnak irányadóul.

Felhívom cimedet, hogy ezen rendeletemet úgy az anyakönyvi közvetlen hatóságokkal, valamint az anyakönyvvezetőkkel haladéktalanul közölje.

Budapesten, 1898. évi augusztus hó 16-án.

Perczel, s. k.

Minták az 1898. évi 82.012. B. M. számú körrendelet 1. pontja alatt tárgyalt esetekhez:

a) ha a szülők ugyanazon anyakönyvi kerületben kötötték a házasságot, a melyben a gyermek született:

„A gyermek vallására vonatkozó megegyezés a házassági anyakönyvben 189... szám alatt van bejegyezve.”

b) ha a szülők más anyakönyvi kerületben kötötték a házasságot, vagy ha a szülők a korábbi megegyezést megváltoztatták:

A gyermek vallása a	főszolgabíró polgármester kir. járásbíró kir. közjegyző	} előtt
-----------------------------	--	---------

kijelentett megegyezésről
a megegyezés megváltoztatásáról 18.....év.....hó

napján sz. a. felvett jegyzőkönyv
ügysz. a. közjegyzői okirat alapján jegyeztetett be.

Minta a 2. pont alatt tárgyalt esetekhez:

„A gyermek vallását az ^{atya} _{anya} állapította meg.”

Minták a 3. pont alatt tárgyalt esetekhez:

a) „A gyermek vallását az anya állapította meg.”

b) „A gyermek vallását X. Y., aki a gyermeket elfogadta, állapította meg.”

Megjegyzési minták a gyermek vallásának az 1868. évi LIII. t. c. 18. §-a alapján történt feljegyzéshez:

a) „A gyermek vallása X. Y-nak, ki a gyermeket elfogadta, vallása szerint jegyeztetett be.“

b) „A gyermek vallása a lelencházat fentartó hitfelekezet vallása szerint jegyeztetett be.“

c) „A gyermek vallása a találás helyén többségben levő hitfelekezet vallása szerint jegyeztetett be.“

13. A m. kir. belügyminiszternek 1898. évi október hó 21-én 108.856. sz. a. kelt határozata.²⁹⁾

(Bevett vagy törvényesen elismert vallásúnak anyakönyvezett gyermek az esetben is megtartja ezen vallását, ha 7. élet-
évének betöltése előtt szülei a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetekből kilépnek s az ily gyermeknek is csak a 18. életév betöltése után lehet más vallásra áttérni, illetőleg a bevett vagy elismert vallásfelekezetekből kilépni.)

A Központi Statisztikai Hivatalnak.

Folyó évi július hó 14-én 3418. sz. a. tett előterjesztésére, melyben határozatomat kérte azon kérdésben, hogy bevett vagy törvényesen elismert vallásúnak bejegyzett s 7. életévét még be nem töltött gyermek vallására nézve van-e befolyása annak, ha a szülők a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetekből kilépnek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter urral egyetértőleg a következőkben válaszolok:

Oly gyermeknek vallása, aki bevett vagy törvényesen elismert valláson levő szülőktől született, az 1894. évi XXXII. t.-c. 1. és 2. §-aiban foglalt rendelkezésekhez képest állapítandó meg és jegyzendő a születési anyakönyvbe.

Az így anyakönyvezett bevett vagy törvényesen elismert vallás a 7. életévet még be nem töltött gyermekekre nézve a szülők által csak az 1894. évi XXXII. t.-c. 3—4. §-ai értelmében változtatható meg, vagyis az idézett szakaszok rendelkezései szabják meg, hogy a 7. életévet még be nem töltött gyermekek mely esetben követik szüleik vallását.

Nyilvánvaló tehát, hogy egy bevett vagy törvényesen elismert valláson levő szülőktől született gyermek csak az atya vagy anya *vallását* követheti s ha 7. életévének betöltése előtt szülei abból a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetekből más bevett vagy törvényesen elismert vallás-

²⁹⁾ Anyakönyvi Közlemények (A „Magyar Közigazgatás“ melléklete) 1898. évf. 44. sz. — Lásd fent: 169. l.

felekezetbe való belépés nélkül ki is léptek, amelyhez a gyermek tartozott s amelyen a bejelentéskor azonnal anyakönyvezendő is volt, a szóbanforgó életkoru gyermek a kilépett és egyik bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez sem tartozó szülőket az 1868. évi LIII. t.-c. 14. §-ának az 1894. évi XXXII. t.-c. 8. §-ával fentartott rendelkezéseihez képest egyáltalában nem követheti, mert a szülők nem *más vallásra tértek át*, hanem az 1895. évi XLIII. t.-c. 23. §-ához képest *kiléptek*.

Az ily gyermeknek tehát az 1895. évi XLIII. t.-c. 22. §-a, illetve az 1868. évi LIII. t.-c. 1—8. §-ai értelmében más bevett vagy törvényesen elismert vallásra áttérni, vagy abból valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való belépés nélkül kilépni csak 18. életévének betöltése után lehet.

Nem tekinthető tehát helyesnek a *cím* felterjesztésében is említett ama vélemény, amely szerint az 1894. évi XXXII. t.-c. által érvényben tartott 1868. évi LIII. t.-c. 14. §-át egybevetve az 1895. évi XLIII. t.-c. 26—27. §-ainak s az 1896. évi 56/V. K. M. eln. sz. végrehajtási rendelet 19. és 24. §-aival, ezek rendelkezéseinek oly kiterjesztő értelmezés volna tulajdonítható, hogy a tanköteles kort még el nem ért gyermek az esetben, ha nembeli szülője valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezeten kívül állóvá lesz, az anyakönyvbe már bejegyzett vallását elveszti, illetőleg úgy tekinthető, mint akinek vallása még meg nem állapított, akinek vallását tehát a nembeli szülő, illetőleg gyámhatóság csak tanköteles korának elérkeztével fogja megállapítani.

Ily széles értelmezést kizárnak épen az 1895. évi XLIII. t.-c. idézett 26. és 27. §-ai és a végrehajtási rendelet 19. és 21. §-ai, amelyek szerint még a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozó szülők gyermekei is valamely bevett vagy törvényesen elismert vallást követnek és abban nevelendők, valamint kizártnak kell tekinteni az említett értelmezést már azért is, mert a gyermeknek vallása a kérdéses esetben a bevett vagy törvényesen elismert valláson levő nembeli szülő után az 1894. évi XXXII. t.-c. 2. §-a értelmében tényleg megállapítható és anyakönyvezendő is volt s így az utóbb „egyelőre meg nem állapított“-nak nem tekinthető.

14. V. K. Min. 78.735/1898. sz. (1898. nov. 12.) körrendelet.³⁰⁾

(Vallásváltoztatásoknál jelentkezések ideje.)

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minisztertől. — 78.735. szám.

Körrendelet valamennyi felekezeti főtiszt. egyházi főhatósághoz, valamennyi köztörvényhatósághoz, valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből más hasonlóan bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetbe való áttérés — illetve abból való kilépés alkalmával az 1868: LIII. t.-c. 3. §-ának második bekezdése értelmében adandó nyilatkozat tárgyában.

Az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai megszabják azon alakszerűségeket, amelyeknek betartása mellett a t.-c. 1. §-a értelmében mindenkinek szabadságában áll más hitfelekezet kebelébe s illetőleg más vallásra áttérni. Különösen pedig a felhívott t.-c. 3. §-a rendelkezik az iránt, hogy az áttérni kívánó az áttérés iránt megfelelő módon s helyen első ízben tett nyilatkozatától számítandó tizennégy nap elteltelte után a megtörtént első nyilatkozathoz képest megfelelő módon s legfőlebb 30 nap eltelte előtt áttérési szándékát újból kijelenteni tartozik; mert az áttérés a felhívott t.-c. 6. 7. §-ai értelmében csak ezen alakszerűségek betartása, illetve az ennek alapján nyert két rendbeli bizonyítvány előmutatása folytán nyer befejezést s lesz a t.-c. 1. §-ának rendelkezéséhez képest alakilag is érvényes. Ujabbán ismételten előfordult oly eset, hogy az áttérni kívánó fél a felhívott t.-c. 3. §-a értelmében második ízben is kijelentendő áttérési szándékát, az első nyilatkozat vételétől számított 14-ik napon jelentette ki, s így az ily utóbbi kijelentés — az imént felhívott §. második bekezdésében foglalt ama szabálynak, hogy a második ízben teendő nyilatkozatnak az első ízben tett nyilatkozattól számítandó tizennégy nap elteltelte után — tehát a *naptári tizenötödik napon* — kell történni, — meg nem felelt, s ehhez képest az áttérés az idézett t.-c. 1. §-a értelmében megengedett áttérésnek nem volt tekinthető. Hogy elejét vegyem mindama káros következményeknek, amelyek az ily érvénytelen áttérésből az érdekelt felekre nézve származhatnak, a szóban forgó nyilatkozat átvételére jogosított illetékes lelkészek (rabbik), az illetékes egyházi (illetve világi) hatóságok által figyelmeztetendők volnának arra, hogy hasonló esetekben a szabályszerű második nyilatkozat, illetve az áttérés érvényességének érdekében különösen tartsák szemük előtt azt, hogy a szóban

³⁰⁾ *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1898. évf. II. köt. 1157. l., (Havi Közlöny 1898. évf., 1467—70. hasáb.) — Lásd fent: 183. l.

forgó második nyilatkozatnak az első nyilatkozattól számitandó tizennégy nap eltelte után kell történni. S az áttérés befejezését a többször felhívott t.-c. 6., 7. §-ai értelmében az a lelkész (rabbi) is, akinek vallásfelekezetébe az illető fél át akar térni, csak akkor tekintse érvényesnek, ha a felmutatott bizonyítványok a fent kívánt határidőt beigazolják. Az 1895: XLIII. t.-c. 21., 22. §-ai az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-aiban foglalt rendelkezéseknek hatályát minden bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetre kiterjesztette, a felhívott t.-c. 23. §-a értelmében pedig arra, aki a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek valamelyikéből kilépni óhajt, az 1868: LIII. 1—5. és 7. §-ai nyerne alkalmazást azzal a módosítással, hogy az „áttérés“ szó helyett „kilépés“ értendő, továbbá, hogy az idézett t.-c. 4. és 5. §-aiban említett bizonyítványok az illetékes elsőfokú közigazgatási hatóságnál mutatandók fel. Mindezekhez képest, de már az 1895: XLIII. t.-c. 5. §-a értelmében is nyilvánvaló, hogy valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből való kilépés, illetve az ebbeli szándék kijelentésének érvényessége a határidő szempontjából is úgy ítélendő meg, mint az áttérésnél.

Budapest, 1898. évi november 12-én.

Wlassics, s. k.

15. A m. kir. Belügyminiszternek 1899. évi 137.586. sz. elvi jelentőségű határozata.³¹⁾

(Az 1868. évi LIII. t.-c. 12. §-a ellenére elkeresztelt egyének vallásának az állami házassági anyakönyvbe való bejegyzése.)

Az e-i kerület anyakönyvi felügyelőjének. Cimed a Sz. József és V. Erzsébet házasságára vonatkozó iratok ferterjesztése mellett utbaigazítást kért arra nézve, vajjon helyesen járt e el az s-i kerület anyakönyvvezetője, midőn az ev. ref. vallásu atyától és a róm. kath. anyától született vőlegény valóságul, jóllehet az illetőt róm. kath. lelkész keresztelte és anyakönyvezte, az ev. ref. vallást jegyezte be a házassági anyakönyvbe s vajjon nem szükséges-e e miatt a házassági anyakönyvi bejegyzésre nézve bírói kiigazítási eljárást tenni folyamatra? Ezen jelentésre a következőkben válaszolok:

Magában az a körülmény, hogy valamely vallásfelekezet lelkésze az 1894. évi XXXII. t.-c. életbelépte előtt kötött vegyes házasságból született valamely egyént megkeresztelt és anyakönyvezett, nem állapítja meg feltétlenül az illető egyén vallási hovatartozását, mert az 1868. évi LIII. t.-cikknek a

³¹⁾ Havi Közlöny 1900. évf., 1355—58. hasáb.

kérdéses egyének vallási hovatartozására nézve hatályában fentartott 12. §-a értelmében a vallási hovatartozás kérdésének eldöntésére nézve kizárólag a szülők vallása irányadó. Az esetre tehát, ha valamely házasulónak felekezeti születési (keresztelési) anyakönyvi kivonatában a szülők vallása határozottan meg van jelölve, s ennek alapján az állami anyakönyvvezető arról győződik meg, hogy az úgynevezett elkeresztelés esete tényleg fenforog, akkor a házasuló vallási hovatartozását az esetre is, ha a fél más vallásfelekezethez tartozónak vallja magát, mint a melyet a törvény értelmében követnie kell, az állami törvény értelmében tartozik megállapítani s az ezzel ellenkező tényleges állapotot figyelembe nem veheti, mert a vallás szabad gyakorlatról szóló 1895. évi LIII. t. c. végrehajtása tárgyában 56/896. V. K. sz. alatt kiadott rendelet 5. §-ában kifejezett elv szerint mindazokat, kik valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből szabályszerűen ki nem léptek, illetőleg az 1868. évi LIII. törvénycikk értelmében át nem tértek, ezentul is az illető bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozóknak kell tekinteni, habár más vallás követőinek tartják is magukat. A törvényben megállapított alakszerűségek mellett történő áttérés a megfelelő életkort elért egyének vagy férjhez ment nők számára a lehetőséget az esetben is megadja arra nézve, hogy az úgynevezett elkeresztelés folytán keletkezett tényleges állapot és a jogi helyzet közötti eltérés az érdekeltek vallási meggyőződésének megfelelőleg megszüntessék s az érdekelt félt annak a vallásnak kötelékébe átlépjen, melyen tényleg neveltetett. Az állami törvény érvényesülése tehát e kérdéses esetekben nem fog a felek vallási meggyőződésének rovására oly kényszerhelyzetet teremthetni, a mely alól a felek szabad elhatározásukhoz képest törvényes uton ki ne térhetnének.

Abban az esetben viszont, ha az úgynevezett elkeresztelés ténye a házasuló fél születési (keresztelési) anyakönyvi kivonatából ki nem tűnik, az ily egyén azon vallásfelekezethez tartozónak vélelmezendő, melynek születési (keresztelési) anyakönyvébe bevezettetett, ha csak e vélelmet maga az érdekelt fél ellenbizonyítékkal meg nem dönti. Ép ezért az esetben, ha a születési (keresztelési) anyakönyvi kivonatban a szülők vallása kitüntetve nincs, az állami anyakönyvvezetőnek nem kell a házasulótól más okmányok felmutatását követelnie, hanem a házasulót azon vallásfelekezet tagjául kell bevezetnie, melynek születési (keresztelési) anyakönyvébe bevezettetett, kivéve, ha a házasuló a más vallásfelekezethez való tartozást maga állítja, s ezt hitelt érdemlő módon igazolja is.

Az előadott elveket a konkrét esetre alkalmazva, azt látjuk, hogy a vőlegény születési anyakönyvi kivonatában,

melyet az a—i róm. kath. egyház anyakönyvéből ezen egyház segédlelkésze állított ki, az atya vallásául Hhv. (helvét hitvallású)-nak van bejegyezve, vagyis az elkeresztelés ténye a völegényre nézve ez esetben magából a születési anyakönyvből megállapítható. Ilyképen — tekintettel az előadottakra — helyesen járt el a házasságkötésnél közreműködő s—i anyakönyvvezető, midőn a völegény vallásául a törvénynek megfelelőleg az ev. ref. vallást jegyezte be a házassági anyakönyvbe, s kiigazítási eljárás hivatalból való indítására nincs szükség.

16. A m. kir. belügyminiszternek 26757/1903. sz. a. a sz—i anyakönyvi felügyelőhöz intézett határozata.³²⁾

(A 7. életévüket még be nem töltött gyermekekre nézve a nemebeli szülő áttérése folytán beállott vallásváltoztatásnak anyakönyvi feljegyzése tárgyában követendő eljárás.)

Cim a S—on a görög katolikus vallásról a görög keleti vallásra történt áttérések alkalmával tett felterjesztésében utasítást kért arra nézve, vajjon a 7-ik életévüket még be nem töltött gyermekeknek a szülők egyikének áttérése folytán történt vallásváltoztatása feljegyezhető-e a vonatkozó születési állami anyakönyvbe az illetékes lelkész által az állami anyakönyvvezetővel hivatalból közölt jegyzék alapján? Ezen kérdésre vonatkozólag a vallás és közoktatásügyi s igazságügyi miniszter urakkal egyetértőleg a következőkről értesíteni:

Minthogy a vallásváltoztatás (áttérés) tényének anyakönyvi feljegyzését az A. T. végrehajtása tárgyában 1895. évi 60.000 sz. a. belügyminiszteri utasítás 57. és 91. §-ai, valamint a gyermekek vallására vonatkozó megegyezések anyakönyvi nyilvántartásánál követendő eljárás tárgyában 1895. évi 1674/V. K. eln. szám alatt kibocsátott rendelet 8. §-a általában azon feltételhez kötik, hogy az áttérést az anyakönyvvezetőnél maguk az érdekelt felek jelentsék be és igazolják: ennélfogva kétségtelen, hogy a vallásváltoztatás anyakönyvi feljegyzésére a fél bejelentése szükséges s ezt az egyházi hatóság értesítése nem pótolhatja. A S—on történt áttérésekről a s—i görög keleti lelkész által egybeállított és a j—i anyakönyvvezetővel közölt „Jegyzék” alapján a vallásváltoztatás a vonatkozó születési anyakönyvekben tehát nem jegyezhető fel. Ugyancsak a nevezett miniszter urakkal egyetértőleg általánosságban kijelentem továbbá, hogy a szülő áttéréséről szóló bejelentésnek szóbelileg kell történni, mert az idézett 1895. évi 60.000 számú utasítás 37. §-a a vallás-

³²⁾ *Belügyi Közlöny*, 1903. évf. 21. sz. 242—3. l. — Lásd fent: 178. l.

változtatás bejelentését nem sorolja azok közé, melyek írásbeli úton is bejelenthetők. Ha a bejelentő fél nem lakik a gyermek születését nyilvántartó anyakönyvvezető kerületében: a bejelentés megtehető az érdekelt fél lakhelye szerint illetékes anyakönyvvezetőnél is, ki a személyazonosság kellő igazolása után a szóbeli bejelentésről a H. U. 77. §-ában foglaltak analogiája szerint jegyzőkönyvet vesz fel s azt a vonatkozó adatokat igazoló irat vagy iratok kíséretében anyakönyvi feljegyzés végett a születést nyilvántartó anyakönyvvezetőhöz juttatja. Ami pedig a fentebbiekkel kapcsolatos azon további kérdést illeti, hogy a vallásváltoztatás igazolása mily módon történjék, e tekintetben a következők az irányadók: Szükséges: 1. hogy az anyakönyvi feljegyzést kérő érdekelt fél a szülő áttéréséről az átvevő lelkész által kiállított bizonyítványt bemutassa; 2. hogy úgy az anyakönyvi feljegyzést kérő fél személyazonossága, valamint az áttért szülőnek a bizonyítványban megnevezett egyénnel való személyazonossága — amennyiben az anyakönyvvezető a feljegyzést kérő felet (szülőt) személyesen nem ismerné — a személyazonosság igazolására gyakorlatban lévő módon (A. U. 28. §-a) teljes hitelességgel igazoltassék. Ha a személyazonosság kellőképp nem igazolható, az anyakönyvvezető a kérelmet az A. T. 19. §-ára hivatkozva elutasítja. Azon kivételes esetben, ha alapos kétely forogna fenn arra nézve, hogy az áttérés törvényszerűen történt meg: a születést nyilvántartó anyakönyvvezető a feljegyzés fogamatosságát elhalaszthatja s A. T. 23. §-a alapján a kérdés tisztázása iránt az anyakönyvi közvetlen felügyelő hatósághoz előterjesztést tehet.

JOGFORRÁSOK IV. CSOPORTJA.

Elvi jelentőségü birói ítéletek.

1. A budapesti kir. ítélőtábla ítélete a „soproni“ esetben.³³⁾

B. 42.886/1880.

Ő felsége a király nevében. A budapesti kir. ítélőtábla a vallás és annak szabad gyakorlata elleni kihágás miatt vádolt Gänsthaler Nándor és Póda Endre elleni fenyítő ügyet, melyben a soproni kir. járásbiróság 1880. decemcer 4-én 2550. sz. a. ítéletet hozott, vádlottak és a kir. ügyész felebezése folytán az 1880. évi dec. hó 28. napján tartott nyilvános ülésen vizsgálat alá vevén, következőleg ítelt:

A kir. járásbiróság ítélete megváltoztatik, Gänsthaler Nándor és Póda Endre a vád terhe és következményei alól felmentetnek és egyuttal hatályon kívül helyeztetik az érintett ítéletnek azon intézkedése, mely szerint a Graszner Rezsőre vonatkozó anyakönyvi bevezetés el- és annak eszközlése végett Sopron szab. kir. város hatósága megkerestetni rendeltetik.

Indokok:

A vád tárgyát azon cselekmény képezi, hogy az evang. ágostai hitvallású Graszner Samunak 1880. október 23-án született Rezső fiát a szülők kérelmére, Póda Endre, Sopron városi róm. kath. apátplébános utasítása folytán, Gänsthaler Nándor a róm. kath. hitvallás szertartása szerint keresztelte meg és a róm. kath. vallásfelekezetük lelkésze által vezetendő anyakönyvbe bevezette. Vádoltatnak ennek nyomán a nevezett lelkészek azzal, hogy Graszner Rezső csecsemőt a róm. kath. vallásfelekezet kötelékébe felvették és ez által az 1868: LIII. t.-c. intézkedéseit megsértvén, a kihágásokról szóló btkv. 53. §-ában körülírt kihágást követték el.

A fenforgó ügy alapos elbírálása tekintetéből okvetlenül szükséges, hogy az említettem panaszolt cselekmény alkatrészei elemeztessenek. Mindenekelőtt azon kérdés oldandó meg: vajjon nem katolikus, de keresztény apától származó törvényes csecsemő fiúnak kath. lelkész által történt meg-

³³⁾ *Havi Közlöny*, 1881. évf. 31—36. has. — Lásd fent: 165. l. 15. j.

keresztelése és viszont kath. apától származó fiuszülöttnek protestans lelkész általi megkeresztelése tiltott cselekményt képez-e?

Kétséget nem szenved, miszerint a kereszténység valamennyi hitfelekezetének hitelvei és felfogása szerint keresztény vallású szülőktől származó gyermeknek más vallásfelekezeti egyén általi megkeresztelése nem tilos.

A megkeresztelt egyén ugyanis a keresztelés folytán csak a *kereszténység egyetemének válik tagjává*, de nem mindig s különösen nem a keresztelés ténye folytán ama vallásfelekezet tagjává, melynek lelkésze által megkereszteltetett. Ezen elvet követték a kereszténység különböző vallásfelekezeteinek lelkészei és ezen felfogást szentesítette a folytonos hazai gyakorlat is. Ugyanezen elvnek kifolyása az, hogy veszély esetében a szükség-keresztelést nemcsak lelkész, hanem bárki más is eszközölheti hatálylyal.

A más hitfelekezetű egyén által eszközölt keresztelés ténye tehát a keresztény hitelvek szerint tiltott cselekményt nem képezvén, azon további kérdés merül fel: nem tiltják e törvényeink azt, hogy a keresztelő lelkész a más felekezetű szülők gyermekét az általa vezetett anyakönyvbe, jelesül, mint a fennforgó esetben történt, a protestans apának katolikus szertartás szerint megkeresztelt figyermekét a katolikus felektől vezetett keresztelési anyakönyvbe beírja?

E tekintetben igaz, hogy a kereszténység különböző vallásfelekezeteinek anyakönyveit saját lelkészeik vezetik úgy azon anyakönyvek, különösen a keresztelés tényének igazolása szempontjából, vallási jelleggel is bírnak. Ámde ezen anyakönyveket a lelkészek az állami hatalom által rájuk ruházott hatáskörben vezetik, a mint is a kereszteltekről vezetett anyakönyv első sorban a születés tényének és idejének bizonyítására s így fontos állami érdekek megóvására van hivatva. Ugyanazért az államhatóság is az, mely eme könyvek vezetését rendelte és mikénti vezetésüket szabályozta. E tekintetben a felügyeletet szintén az államhatóság gyakorolja, s így csak mindezeknek felel meg a büntettekről és vétségekről szóló m. b. tkv. 397. §-a, midőn azt rendeli, hogy az anyakönyvek és az azokból kiadott hiteles kivonatok és bizonyítványok közokiratot képeznek, az azok vezetésére jogosított személyek pedig ezen cselekményeikre vonatkozólag közhivatalnokoknak tekintetnek.

A törvény eme idézett rendelkezésével szemben nem lelhet vallásfelekezeti érdekekben sem támaszt ama felfogás, hogy a lelkész által saját vallásfelekezetének anyakönyvébe történt bevezetés annak is bizonyítéka, hogy az anyakönyvbe bevezetett egyén azon hitfelekezetnek tagja, a melynek anyaköny-

vébe és melynek lelkésze által eszközöltetett a bevezetés. És pedig azért nem, mert ha a lelkész közhivatalnoki minőségére kellő súly helyeztetik, az anyakönyvbe történt bevezetés vallási szempontból is csak annak bizonyítéka, hogy az illető egyén megkereszteltetett s így a kereszténység egyetemének tagjává lett.

Bizonyítja ezen érvelés helyességét az anyakönyvek vezetésének módozata és ezen könyvek szerkezete és tartalma, nem különben az is, mikép használhatók azok bizonyításra és mi bizonyíttathatik általuk? Ugyanis az anyakönyvi kivonatok rovatai — mint ez Graszner Rezsőnek az iratokhoz csatolt kivonatából is kitetszik — nem határozzák meg a megkereszteltnek vallásfelekezetét, hanem csak a megkeresztelt gyermek atyjának és anyjának vallására vonatkozó rovatokat tartalmazzák; amint például az elbírálás alatti ügyben is az anyakönyvbe hiven bevezettetett, hogy Graszner Rezső megkereszteltnek az atya Graszner Sámuel, ágostai hitvallású; a jegyzékbe pedig a kinyomozott körülményekkel megegyezőleg az is beiratott, „hogy a gyermek a szülők egyezkedése és határozata folytán kereszteltetett meg.”

A megkeresztelt gyermek vallásfelekezetének meghatározása végett tehát a bizonyítás eme kivonattal fennforgó esetben csak olyképen történhetik, hogy mivel a megkeresztelt Graszner Rezsőnek apja, Graszner Sámuel, ágostai vallású, az 1868. LIII. t. c. 12. §-a pedig azt rendeli: „hogy a vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiúk az atyjoknak, s a leányok az anyjoknak vallását követik és hogy a törvénnyel ellenkező bármely szerződés, térítvény vagy rendelkezés ezentul is érvénytelen és semmi esetben sem bírhat jogerővel”; — ennél fogva Graszner Rezső, dacára annak, hogy megkeresztelése a kath. vallás szertartása szerint történt, és dacára annak, hogy a megkeresztelés véghezvitele a katolikus lelkész által vezetett keresztelési jegyzékbe iratott, mégis az ágostai evangélikus vallásfelekezet tagja.

Áttérve ezek kapcsolatában végre a szorosan jogi kérdés taglalására: e tekintetben az állapítandó meg, vajjon az ily módon történt keresztelés és a keresztelés tényének ilyképen a katolikus anyakönyvbe történt bevezetése, nem esik-e a kihágásokat tartalmazó büntető törvénykönyv 53. §-ának súlya alá? Az idézett szakasz szószerint ezt tartalmazza: „A ki életkorának 18. évét még be nem töltött kiskoru egyént az 1868. LIII. t. c. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe felvesz, két hónapig terjedhető elzárással és 300 frtig terjedhető pénz-büntetéssel büntetendő.”

Az idézett törvénycikk eme szövege tanúsítja, hogy a kihágási törvény 53. §-a egyedül az 1868. LIII. t.-cikknek

büntetőjogi szentesítése. Nem új tilalmakat állít fel a kihágási b. törvény 53. §-a, hanem csak új büntetéseket szab az 1868. LIII. t. c. régi tilalmaira. Még pedig az utóbb idézett törvénycikk nem tiltja a más vallásfelekezeti keresztény lelkész általi keresztelest; hanem az első szakasztól bezárólag a 10-ik szakaszig*) csak a más vallásra áttérés feltételeit és formáit szabályozza, s azonfelül a 12-ik §-nak szószerint már idézett intézkedésében, meghatározza a keresztelestől alkalmazott szertartás által meg nem másítható szabályt és alapelvet az iránt, hogy a vegyes házasságból származott gyermekek törvényénél fogva melyik vallásfelekezethez tartoznak elvonhatatlanul.

Tekintve már most, hogy a büntettekről és vétségekről szóló magyar büntető törvénykönyv 1. §-a a törvény intézkedéseinek kiterjesztését, mint minden más rendszeres büntető törvény is, világosan kizárja, — a m. btkv. 1-ső §-ának ezen általános határozata pedig a kihágásokról szóló btkv. 12. §-a szerint a kihágásokra nézve is alkalmazandó; tekintve továbbá, hogy az utóbbi törvénykönyv 53. szakaszában foglalt ama kifejezés: „18-ik évet még be nem töltött kiskoru egyént az 1868. t. c. rendelkezése ellenére más felekezetbe felvesz” világosan föltételezi, hogy azon egyén, a ki felvétetik, már más vallásfelekezetnek tagja volt; tekintve végre, hogy a kihágási törvény 53. §-a tárgyalásánál is az itt elfoglalt felfogás volt a döntő: kétségtelen, hogy az ezen törvény értelmének meghatározásánál követendő szoros magyarázattal a btk. 53. §-a alá csak oly eset vonható, mely szerint 18. évét be nem töltött kiskoru egyén, az 1868. LIII. t. c. rendelete ellenére más vallásfelekezetbe fölvetetik. Mindezeknél fogva figyelembe véve azt, hogy az elbírálás tárgyát képező ügyben sem vallási elvek, sem a szoros magyarázat alá eső, többször idézett törvények nem tiltják, hogy keresztény szülőktől származó csecsemőt más vallásfelekezeti keresztény lelkész keresztele meg és mint általa megkereszteltet a szintén általa vezetett, közokiratot képező anyakönyvbe bevezethesse; nemkülönben figyelembe véve azt is, hogy a fennforgó ügyben a vegyes házasságból származott Graszner Rezső törvényénél fogva tartozik apja vallását követni, következőleg az által, hogy róm. kath. lelkész által keresztelettet meg, katolikussá nem vált, s így sem más felekezetbe való tiltott felvétel, sem általában áttérés esete nem forog fenn: az első bíróság ítéletét megváltoztatni és minkét vádlottat a vád terhe és következményei alul felmenteni kellett.

Kimondatván vádlottnak felmentése, ennek következményeül egyuttal az elsőbíróági ítéletnek azon intézkedését is

*) Ez tévedés. Az áttérésre csakis az 1—8. §-ok vonatkoznak.

hatályon kívül kellett helyezni, „hogya a Graszner Rezsőre vonatkozó anyakönyvi bevezetés el-, és annak eszközzése végett Sopron szab. kir. város hatósága megkerestetni rendeltetett.“ Önkényt következik a felhozottakból egyébiránt az is, hogy ha azon vallásfelekezet lelkésze, melyhez a megkeresztelt törvénynél fogva tartozik, saját vallásfelekezete tagjainak nyilvántarthatása végett a keresztlő lelkészt az anyakönyvi kivonat közlésére felhivandja, eme közlés nem tagadható meg.

Kelt Budapesten, 1880. évi december hó 28-án. (P. H.)

2. A kir. Kuria ítélete a „soproni“ esetben.³⁴⁾

8439/1881. B.

Vallás és annak szabad gyakorlata ellen Gänsthaler Nándor és Póda Endre kihágási ügyben 1882. március 8-án a kir. Kuria következő végzést hozott:

A kir. ügyésznek az 1880. évi december 28-án 42886. sz. a. hozott másodbirósági ítélet elleni felebbezése az 1880. 37. t.-c. 43. §. 2-ik pontja alapján visszautasítatik és ennek következtében az ügy érdeme felülvizsgálatlanul hagyatik.

Indokok:

Az 1880. évi XXXVII. t.-c. 43. és 47. §-nak összehasonlításából a törv. azon rendelkezése következik, hogy kihágás miatt a B. T. K.-nek hatályba lépte után folyamatba teendő bünvádi ügyben a kir. ítélőtábla által hozott ítélet ellen csak az anyagi büntető törv. nem helyes alkalmazása miatt és csak az esetben van a harmadfokú bírósághoz felebbezésnek helye:

1. Ha büntetendő cselekmény nem forog fenn;

2. ha büntetett vagy vétséget képező cselekmény kihágásnak minősített.

Ezen rendelkezések közül az I. alatti csakis a vádlott érdekében használható felebbezésre vonatkozik; — mert ezen pont a másodfokú bíróság oly ítéletét tételezvé fel, melylyel vádlott valamely büntetendő cselekményben bűnösnek mondatott ki, csakis az ő érdekében vétethetik igénybe a felebbezés azon irányban és céllal, hogy a legfelsőbb bíróság a büntetendő cselekmény fennforgását és a bűnösnek ítélt személy bűnösségét kimondó ítéletét megváltoztatva, azt mondja ki: hogy büntetendő cselekmény egyáltalában nem forog fenn; a mi tekintettel a B. T. K. 1. §-ra és a fennálló bünvádi eljárási szabályokra, a vádlott fél teljes felmentését szükségesül maga után vonja.

Ezen eset jelenleg nem forog fenn, mert a kir. ítélőtábla a vád tárgyát képező cselekményt a büntető törvények

³⁴⁾ Havi Közlöny, 1882. évf. 259—264. has. — Lásd fent: 165. l. 15. j.

súlya alá esőnek nem nyilvánítván, és ennek következtében a kir. ügyész épen azon cselekménynek a kbtk. 53. §-a alá vétele végett használván a felebbezést, a tényleg fennforgó eset egyenes ellentéte annak, a melytől az 1880. évi XXXVII. t.-c. 43. §-ának 1. pontja szerint a felebbezés feltételezve van.

Ezen alapon tehát nem volt elfogadható a felebbezés.

De nem forog fenn az idézett t.-c. 43. §. 2. pontjának esete sem.

Ezen pernek ugyanis attól tételezi fel a felebbezés jogát: hogy valamely a Btk. helyes alkalmazása mellett büntetett vagy vétséget képező cselekmény a törvény nem helyes alkalmazása folytán a másodfokú bíróság által kihágásnak mondatott ki, illetőleg a járásbírósnak ezt kimondó határozata a kir. tábla által helybenhagyatott.

Eltekintve ugyanis a bíróságok hatósági körét megállapító, lényegesen a közjog szempontja alá tartozó sarktörvénynek azon közveszélyű megsértésétől, mely abban nyilvánul, hogy valamely bíróság oly ügyben vonja magához a jurisdíciót, melyben neki az eljárásra és ítéletre a törvény által hatalom nem adatott, amelyre vonatkozólag tehát a törvény szempontja szerint nem is bíróság, és így minden oly intézkedése, melyet a megkívántató hatósági kör hiányában, mint bíróság tett, illetőleg hozott, semmisségben szenved — eltekintve ezen a járásbírósnak által elintézett, — de a törvény szerint a törvényszékek hatósági körébe tartozó vétségekre vonatkozólag mindig előálló hatósági hiány és ez által megállapított ipso jure semmisség szempontjától, az idézett szakasz 2. pontja, úgy a most említett cselekményekre, valamint a járásbírósnak kivételes hatáskörébe utalt vétségekre vonatkozólag is: a büntetendő cselekményeknek a btkönyvben megállapított osztályozását védi meg az összezavarás és ezáltal a jogrendet az alsóbb bíróságok netaláni tévedése folytán bekövetkező nagyobb megzavarás ellen.

Az idézett szakasz nem akar a járásbírósnak által első sorban elintézett minden netaláni tévedés, és az ebből akár az egyesekre, akár az államra hárulható minden hátrány ellenében a harmadfokú bírósághoz való felebbezés megengedése által orvoslatot adni; ezt tenni az e kérdésnél irányadó más és hasonlóul nagyon lényeges okoknál foyva a törvényhozás képesítve nem volt, hanem csakis a leglényegesebb sérelmekre szorítkozott, és ezekre korlátozta a másbírósnak által sem orvosolt jogsértéseknek a harmadfokú bíróság által való orvosolhatóságát.

Ez lévén az 1880. XXXVII. t.-c. 43. §-nak a törvény szövegéből világosan kivehető irányelve és alaptétele, és ezen

felfogáshoz képest a törvény tüzetesen megvonván a kört, mely kihágások esetében használt perorvoslatok elfogadására és az ügy felülvizsgálatára nézve a harmadfokú bíróságnak szabályul szolgált, ezen bíróság hatósági körének a törvény megsértésére való kiterjeszkedése nélkül nem vonhat be felülvizsgálata körébe oly ítéleteket, melyeket a törvény a harmadfokú pervizsgálat alól határozottan kizárt — és mert az id. törv. 2. pontja kihágásoknak büntelen cselekményekké nyilvánítása esetét nem sorolja elé a harmadfokú felebbezés által védett esetek között, és mert a fennforgó esetben a felebbező kir. ügyész maga sem állítja, hogy a vádbeli cselekmény a törvény helyes alkalmazása mellett büntetett vagy vétséget képezne; minthogy továbbá a felebbező kir. ügyész úgy a tárgyalás alatt, valamint a felebbezésben is csupán azt indítványozza, hogy a vádbeli cselekmény — mely a kir. tábla által nem büntetendő cselekménynek mondatott ki — kihágásnak állapíttassék meg és vádlottak a kbtk. 53. §-ban meghatározott büntetéssel büntetessenek; minthogy végre azon esetben, ha valamely a törvény helyes alkalmazása mellett talán valósággal kihágást képező cselekmény a kir. tábla által nem büntetendőnek mondatik ki, a törvényhozás oly jogsérelmet, vagy a jogrendnek oly kiváló megzavarását nem találta, hogy e miatt a harmadfokú bírósághoz való felebbezést megengedte volna: ezen okoknál fogva az 1880. XXXVII. t.-c. 43. §. 2. pontjában meghatározott eset sem forogván fenn, a kir. ügyész felebbezése ez alapon is vissza volt utasítandó.

3. A kir. Kuria ítélete az 53. §. ügyében a „tatai” ügyben.³⁵⁾

Cser Vendel elsőrendű vádlott felebbezésének elfogadásával a másodbíróság fenti keletű és számu ítélete Horváth Ferenc másdrendű vádlottra vonatkozó, jogérvényre emelkedett részében érintetlenül hagyatván, felebbezett részében megváltoztatatik s az első bíróság ítélete hagyatik helyben.

Indokok:

Tekintve, hogy az 1879: XL. t.-c. 53. §-a azt rendeli büntetni, ki életkorának tizennyolcadik évét még be nem töltött egyént az 1868: LIII. t.-c. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe felvesz;

tekintve, hogy az 1879: XL. t.-c. 52. §-a, úgy a m. büntető törvénykönyvek életbeléptetéséről szóló 1880: XXXVII. t.-c. 5. §-a szinte az 1868: LIII. t.-c. egy-egy rendelkezésének megszegésére megállapított büntetés iránt intézkedik;

tekintettel továbbá, hogy az utóbb idézett törvénycikkben

³⁵⁾ *Havi Közlöny*, 1882. évf. 345—6. has. — *Lásd fent*: 165. l. 15. j.

azon feltételek és formaságok megállapítása után, melyek szerint az egyik keresztény vallásfelekezetből más felekezetbe áttérni akaró egyén fölveendő, a 12. §. határozottan rendeli, hogy a vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiúk atyjuknak s a leányok anyjoknak vallását követik, az ezzel ellenkező bármely szerződést, térítvényt vagy rendelkezést érvénytelennek nyilvánítván; a 13. §. szerint pedig: a gyermek „vallásos nevelését” sem a szülők bármelyikének halála, sem a házasságnak törvényszerű felbontása nem változtathatja meg; továbbá a 14. §. szerint: ha a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint amelyet előbb követett, a hetedik évet még be nem töltött gyermekek nemök szerint követik az áttértet; végre: a 15. és 16. §-ok a házasság előtt vagy azon kívül született, de egybekelés, illetőleg atyjok elismerése által törvényesített gyermekeket „vallásos nevelés” tekintetében a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alá állítják; az egyik vallásfelekezetből a másikba való „felvétel” pedig az 1868. LIII. t.-c. egész terjedelmében csak egy helyen, t. i. a 6. §-ban említetik, mely utóbbi szakasz határozottan az áttérésre, különösen az áttérőnek „felvételére” vonatkozik;

tekintve végre azon, a törvénynek szándékát világosan feltüntető indokokat, melyeknek alapján az 1879. XL. t.-c. 53. §-a elfogadtatott s melyekben minden kétséget kizárólag kiemeltetett, hogy ezen szakaszban az 1868. LIII. törvény-cikkre való hivatkozást azért kellett felvenni, hogy az utóbb említett törvénynek az áttérést szabályozó intézkedéseivel összhangzásba hozassék:

nem forog fen kétség nemcsak az iránt, hogy a K. B. T. K. 53. §-a az 1868. LIII. t.-c. minden intézkedésére ki nem terjed, hanem aziránt sem, hogy a K. B. T. K. 53. §-a az 1868. LIII. t.-cikknek egyedül csak valamely keresztény vallásfelekezetbe való áttérésre vonatkozó szabálya áthágását helyezte büntetőjogi következmények sulya alá.

Minthogy pedig a jelen perbeli adatok szerint áttérésnek esete fen nem forog, kisdedeknél különösen az áttérésnek nemcsak létezése, de még a lehetősége is ki lévén zárva: annál fogva a vádbeli cselekmények nem voltak a K. B. T. K. 53. §-ának szempontja alá vonhatók.

Mindezeknél fogva büntetendő cselekmény hiánya miatt Cser Vendel vádlott felebbezése az É. L. T. 43. §-a alapján el volt fogadandó s reá nézve a másodbiróság ítéletének megváltoztatásával az elsőbirósági volt helybenhagyandó. — (1882. március 24-én. 10.927/1881. sz. a.) ³⁶⁾

³⁶⁾ Horváth Ferencz tatai plébánost a budapesti kir. ítélőtábla (másodfokú) ítélete felmenté, mert: „ellene (Cser Vendel segédlelkészének esetében) a közreműködés bizonyítva nincs.”

4. A budapesti kir. ítélő-tábla ítélete Szántó Zs. plébános ellen az 1879 : XL. t.-c. 53. §. ügyében.³⁷⁾

Ő Felsége a király nevében a budapesti ítélőtábla *Szántó* Zsigmond róm. kath. plébános ellen vallásellenes kihágás miatt a *paksi* királyi járásbiróság 1881. augusztus hó 22-én 962. sz. alatt hozott ítéletet, a sértett félnek bejelentett és írásban is indokolt felebbezése folytán az 1882. évi ápril hó 25-dik napján tartott nyilvános ülésén, vizsgálat alá vevén, következőleg ítél:

A kir. járásbiróság ítélete helybenhagyatik.

Indokok:

A K. B. T. K. 53. §-a az 1868 : LIII. törvénycikk által tiltott áttérést az egyik vallásfelekezetből a másikba bünteti. — Világos kifejezésre jut ez az idézett §. ezen szavai által: „a ki életkorának 18. évét még be nem töltött kiskorú egyént, az 1868 : LIII. t.c. rendelkezése ellenére, más felekezetbe felvesz, — büntetendő.” Ezen értelmezéssel fogadta el a törvényhozás a K. B. T. K. 53. §-át s így alkalmazta azt a királyi Kuria is 1882. évi március 24-én 10927. sz. alatt hozott ítéletében.

A megoldandó kérdés tehát ez, történt-e a jelen esetben áttérés, illetve felvétel egyik vallásból a másikba az 1868. t.-c. rendelkezései ellenére?

Tekintve, hogy Dér Erzsébet kisdéd, keresztelése előtt nem volt felekezet tagja.

Tekintve, hogy e szerint Dér Erzsébet kisdédre nézve áttérésről és felvételtől egyik vallásból a másikba szó nem lehet: a jelen esetben a K. B. T. K. 53. §-a értelmében büntetendő áttérés nem forog fenn.

Tekintve továbbá, hogy valamint a B. T. K. 1. §-a értelmében büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít, úgy a K. B. T. K. 1. §-a szerint is kihágást csak azon cselekmény képezhet, melyet a törvény, miniszteri vagy szabályrendelet kihágásnak nyilvánít.

Tekintve, hogy a kisdéd megkeresztelése bármely felekezet tagja által sem törvény, sem miniszteri, sem szabályrendelet által tiltva nincs és büntetéssel nem sújtatik:

Vádlottat az ellene emelt vád alól büntetendő cselekmény tényálladékanak hiánya folytán fel kellett menteni.

Az anyakönyvi kivonat meg nem küldésére vonatkozó kérdésben az első bíróság indokai e helyütt is elfogadtattak.

Budapest, 1882. április 25-én 40695. sz.

³⁷⁾ *Havi Közlöny*, 1882. évf., 407—8. hasáb. — Lásd ezen ítélet alapjául szolgáló joganyagot fent: 164—5. l.

5. A kir. Kuria 1883. május 30. ítélete a Miller lelkész elleni ügyben.³⁸⁾

(A magyar kir. Kuria döntvényeiből.)

A *kassai kir. járásbiróság*. Ítélt: Miller György vádlott a vallás elleni kihágásban vétkesnek nyilvánítatik és ezért 8 napi elzárásra és 50 frt pénzbüntetésre a btk. 27. §. megjelölt célrai leendő megfizetésében, nem fizethetés esetén további 5 napra elzárásra és élelmezési költségekre ítéltetik. Az anyakönyvi bejegyzés a hidas-németi r. kath. egyház illető anyakönyvében töröltetni és a helv. hitvallási egyház anyakönyvébe bevezettetni rendeltetik.

Indokok: Miller György r. kath. lelkész ellenében panasztatik, miszerint Fűrjész János helvét és Rátky Mária r. kath. vallású egyéneknek 1878. szeptember havában kötött vegyes házasságából 1880. március havában született János nevet nyert fiú gyermeket, 1880. március 25-én a r. kath. vallásfelekezet egyházi szertartása szerint megkeresztelte; 1881. január 21-én a r. kath. vallásfelekezet egyházi szertartása szerint eltemette; — úgy a keresztelés mint a temetési tényeket a r. kath. vallásfelekezet anyakönyveibe bevezette, hogy a keresztelés, valamint a temetés tényének a helvét hitvallású felekezet anyakönyveibe leendő bevezetése céljából a szükséges intézkedés teljesítését elmulasztotta, s hogy ezekből folyólag a kérdéses gyermeket, tekintettel az 1868. évi 53. t.-c. 12. §-ának intézkedésére, mely szerint a vegyes házasságból született gyermekek nemük szerint a szülők vallását követik, más vallásfelekezetbe vévén fel a kbt. 53. §-ában minősített vallás elleni kihágást követte el. Az előadott tényállás valódisága, vádlott beismerő nyilatkozata, valamint a nyomozat eredménye által igazolva lévén, első sorban eldöntő kérdést képez: vajjon Fűrjész János gyermek a r. kath. vallásfelekezetbe felvételnek tekinthető-e s ebből folyólag vádlottnak konstatált ténye a kbt. 53. §-ában minősített büntetendő cselekmény tényálladékát képezi-e? A keresztelésnek mint általában minden lényeges vallásos szertartásnak ténye — elvi jelentőségének meghatározását illetőleg — két szempontból jöhet bírálat alá, t. i. egyrészt általános, a keresztény vallás egyetemleges fogalmából, másrészt különleges, az egyetemleges keresztény vallás összfogalmában befoglalt, egyes nemek, vagyis az egyes vallásfelekezetek fogalmából, azok nézpontjából, ezek elveihez mérten. Az első vagyis a keresztény vallást megalkotó nagy mester tanaiban rejlő kiindulási pontból te-

³⁸⁾ *Havi Közlöny*, 1883. évf. 609—618. hasáb. — Lásd ezen ítélet alapjául szolgáló joganyagot fent: 164—5. l.

kintve a kereszteleés nem tekinthető másnak, mint az egyetemleges kereszteni vallás tagjai közé történt felvétel jelképies aktusa. A második vagyis az egyes vallásfelekezetek elvei fogalmából kiinduló bírálat alatt azonban a kereszteleés már nem általános, hanem különleges felekezeti nézpontból jön, s kell szükségszerűleg jönnie, elvi jelentőségének megállapítása céljából, megfontolás alá, s az ez alapon alkotott bírálat, a kereszteleést már különleges, vagyis az egyes vallásfelekezet tagjai közé tett felavatás jelképies tényének nyilvánítja, s kell nyilvánítania, mert jóllehet a kereszteniység egyetemleges össz-fogalmában, mint alkotó némi elemek befoglalvák az összes kereszteni hitfelekezetek, mindennek dacára ezen alkotó egyes elemek a vallásfelekezetek tényleges működési világában mint egymástól teljesen külön vált, független, önállóan működő testületek jelentkeznek; úgy a szoros értelemben vett vallásos, mint a tágasabb értelmű, vagyis szertartásos ügyekbeni intézkedést, saját felekezetük kiváltságos jogaiként tekintik s gyakorolják elannyira, hogy ezekből folyólag ez az összkereszteniység már csupán képzeleti fogalomként jelentkezik s az ezen elnevezés alatt egyesült vallásfelekezetek, mint teljesen külön álló vallás tekinthetők s tekintendők. Hogy a kereszteni elnevezés alá csoportosult egyes vallásfelekezetek tényleg úgy elvi mint szertartásos működéseiket illetőleg teljesen külön álló egészekként tekintendők, ennek legfényesebb igazolásául szolgál, a vallásjogosságát megállapító törvényhozási tény, miután e törvényhozási intézkedés nem lenne indokolható, ha a kereszteniység egyetemében foglalt felekezeti elemek nem lennének teljesen különálló, ha ezek vallásos szertartású cselekményei nem lennének külön vagyis felekezeti hatályúak, hanem az egyetemleges kereszteni vallás támogatására különbség nélkül szolgálók, vagyis nem lennének hitfelekezeti jellegű tények. A tények ily állásából folyólag az egyes vallásfelekezetek által megkívánt s követelt szertartások tehát kétségtelenül kizárólagos felekezeti jellegűek, felekezeti tények. Hogy a kereszteleés és temetés, mely tények a jelen ügyben felvetett kérdés lényeges momentumát képezik, szorosabb értelemben vett vallásfelekezeti jellegűek, ez az elmondottak kétségtelen következménye. Indokolja ezt a tapasztalat, mert ha nem lennének a szertartások felekezeti természetűek, úgy azoknak foganatosítása nem is tartozhatnék az egyes felekezeti tisztviselők elodázhatlan kötelességévé, s azok foganatosítását nem eszközölné minden egyes vallásfelekezet, saját egymástól különböző felekezeti rendszabályai értelmében. De maga a törvényhozás is ily természetűnek állapította meg ezeket, a bűnek vallás elleni büntettekről szóló rendelkezései megalkotásakor, a kereszteleést, temetést stb. az illető vallás

liturgikus jellegű egyházfunctióinak declarálva. A temetés tényében, mely az előadottakból folyólag az egyes vallásfelekezetek vallásos szertartását képezi, elvi jelentőségét illetőleg az illető vallásfelekezet részéről kétségtelenül annak kijelentése nyilvánul, miszerint az illető hitfelekezet az illetőt felekezete tárgyául tekintette, mint ilyennek elvesztését gyászolja, hogy az eltemetett hitfelekezetébe fel volt véve, annak tagja volt, s mint hitfelekezetének tagja fejezte be vallásos pályáját, egy szóval, e tényben utólagosan constatalja, de egyszersmind önállólággal is declarálja az eltemetettnek felekezetébeni felvételét. Az anyakönyvelés a vonatkozó vallásos szertartás foganatossításának, a szertartás lényegének, közokmányi bizonyágtétele, annak megörökítése; az egyes vallásfelekezetre viszonyítva pedig kétségtelenül hitfelekezeti jellegű s ilyenül kell hogy tekintessék; mert az anyakönyvek kétségtelenül felekezeti okmányokat képeznek, igazolja ezt azon ténykörülmény, hogy a törvényhozás e könyvek vezetését nem semleges, vallásfelekezeti befolyástól izolált közegekre bízta, hanem határozottan az egyes hitfelekezetek közegei kötelességeül nyilvánítja, hogy a törvényhozás az anyakönyvek vezetését nem egyidejűleg valamennyi, hanem az egyes felekezetekre vonatkozólag külön-külön időben tett intézkedései által rendelte el s tette, még pedig az egyes felekezetek hivatott közegeinek kötelességévé; mi konstatalja azt, miszerint az anyakönyvelés a vallásfelekezethez tartozással összefüggésben van, hogy az anyakönyvelés hitfelekezeti ténykedés, ellenkező esetben fennebbi intézkedés nem lévén okadatolható; mert ha azon szertartás, melynek bizonyágtát képezi az illető anyakönyvelés, vallásfelekezeti jellegű, mi pedig a szertartások jelentőségére vonatkozólag előadottak alapján kétségtelen, úgy az anyakönyvelés, mint amannak okmánybavétele, még inkább kell, hogy felekezeti jellegű legyen, miután ebben az illető szertartás megörökítése jelentkezik, mert az anyakönyvek közokmányt képező minőségüknel fogva hitfelekezeti bizonyítékok gyanánt szerepelnek; kitűnik az abból, hogy ha valamely vallásfelekezethez tartozás igazolásának szüksége forog fen, ez csupán az illető anyakönyv által válik lehetségessé, a törvényszerű bizonyítási módot is képezi s nem is képezhetné más, miután minden egyes hitfelekezeti tag azon felekezet tagjául tekintendő, melynek anyakönyvében minden tag bevezetettként jelentkezik s mindaddig e felekezet tagjául szerepel, míg az anyakönyvezés e tagságra vonatkozólag valamely változást föl nem tüntet. Konstatalja e körülményt azon tapasztalat, hogy minden felekezet csupán azokat tekinti tagjainak, kiket felekezeti vallásos szertartásaiban részesített; kikre nézve ez irányban anyakönyveiben bizonyítékkal rendelkezik s hogy mindezeket a jelzett bizonyítékok

érvényének fennállásáig a felekezethez tartozósággal járó kötelezettségek alól fel nem menti, másrészt igazolja azon törvényes intézkedés, mely az egyeseknek melyik vallásfelekezethez tartozandóságát, parancsolólag meghatározza s mely egyeseknek más vallásra áttérése esetében a vallásváltoztatás tényének mindkét érdekelt vallásfelekezet anyakönyvébe leendő feljegyzését rendeli, mely körülmények hasonlólag csak az anyakönyvek s az ezek által konstatált vallásos szertartások hitfelekezeti jelentősége által okadatoltatnak. Az eddigelé általánosságban előadottakat a jelen ügyben felmerült esetre alkalmazva: tény az, hogy Fürjész Jánosnak az 1868. évi 53. t.-c. 12. §-ának intézkedése értelmében, amennyiben atyja helvét hitvallású, ezen vallásfelekezet tagjai kellett tartoznia; tény az, hogy nevezett egyén törvényszerű vallásfelekezetének egyházi szertartásaiban nem részesült, hanem megkeresztelve, eltemetve a r. kath. vallásfelekezet szertartása szerint lett, az ezen szertartások fejében járó díj a róm. kath. vallásfelekezet tisztviselője részére fizettetett s így keresztelése, mint temetésének ténye a róm. kath. hitfelekezet anyakönyveibe lett s van bevezetve, tény az, hogy minden egyes egyénnek és szorosabb értelemben véve minden keresztény vallást követőnek kell valamely vallásfelekezethez, illetve a keresztény vallásfelekezetek valamelyikéhez tartoznia. miután egyes egyénre vonatkozólag nem képzelhető oly stádium, melyben az illető csupán általánosságban a keresztény vallás hívei közé tartoznék, vallásfelekezethez azonban nem, nem képzelhető annyival inkább, mert az egyetemleges kereszténység tagságából, a felekezeti tagságba leendő átmenetelre nézve út és mód nem létezik, de nem is képzelhető, tény az, hogy minden egyes vallást követőnek, melyik vallásfelekezethez tartozósága, csupán azon ténykedések után ítélhető meg, melyet az illető a vallásos téren, a vallásfelekezeti követelményeknek megfelelőleg a vallásos szertartásokban részvétele által tanúsított — tanúsította légyen azt, akár cselekvőleg, akár szenvedőleg — amennyiben e körülmény az illető ténykedési képességére való tekintettel — elvi jelentőségének megbirálásánál — különbséget nem képezhet, tény az, hogy Fürjész János részt vett mindazon vallásfelekezeti ténykedésekben, melyekben képességére tekintettel részt vehetett, miután pedig ezekben a r. kath. vallásfelekezet hívei és szertartásai szerint részesült, az előadottak alapján nem tekinthető más, mint a r. kath. vallásfelekezet tagjai közé tartozóként, s ebből folyólag, figyelembe véve azon már konstatált tényt, miszerint kérdésben forgó egyénnek a helvét vallás tagját közé kellett volna törvényszerűleg tartoznia, s ezek közé beiktatnia, tény az, hogy többször nevezett egyén más, vagy a r. kath. vallásfelekezetbe

fel lett véve. A panaszlott jelen ügy folyamán beigazolt cselekménynek vádlott ellenébeni beszámítását illetőleg, miután a megállapított tényállás, valamint az előadott körülményekrei tekintettel, tény az, hogy Fürjész Jánosnak konstatált más vallásfelekezetbe lelte felvételét, vádlott eszközölte, miután a tárgyalás folyamán igazolva lett az, hogy vádlott kötötte össze azon kötelező nyilatkozat feltétele mellett, miszerint a köteendő házasságból születendő fiu gyermekek, a törvény határozott rendelkezése dacára, r. kath. leendenek, hogy vádlott úgy a keresztelést, mint a temetést azon határozott kijelentéssel eszközölte, miszerint a gyermeknek törvényszerűleg ugyan helv. vallásnak, az esketési feltétel értelmében azonban r. kath. vallásnak kell lennie s hogy ennek alapján jöllehet helytelennek s bajt eredményezhetőnek ismeri eljárását, a szükségelt felekezeti szertartásokat eszközölni fogja; hogy a vádlott Fürjész János keresztelését, özv. Volykó Jánosné születésznő által, a keresztelendő gyermek r. kath. szertartás szerint leendő keresztelésének törvényellenes voltára történt előzetes figyelmeztetés dacára foganatosította, hogy vádlott hason törvényellenes keresztelést már megelőzőleg t. i. Sándor András gyermekének keresztelésével is eszközölt, s az erre vonatkozó anyakönyvi bevezetés kiigazítását csak a jogosult felekezet lelkészének ismételt követelése után foganatosította, hogy vádlott a keresztelés, mint a temetés tényére vonatkozólag általa eszközölt anyakönyvi bevezetéseket a Sándor András gyermekének keresztelésére vonatkozó anyakönyvi bevezetés kiigazítása körül történtek dacára kiigazítani, ezeknek a jogosult felekezet anyakönyvébe leendő átvezetése iránt szükségelt teendőket eszközölni nem akarta, ezek foganatosítását készakarva mellőzte: hogy vádlott Fürjész Jánosnak keresztelése és temetéseért javadalmazást fogadott el. Miután a vádlott által védelműl felhozott azon körülmény, hogy a kbtb. 53-ik §-a Fürjész Jánosnak keresztelése idejében, hatályba még nem lépven, a panaszlott cselekmény irányában büntetendőként be nem számítható, vádlottnak felmentéseül figyelembe nem vétetik, mert már az 1868. évi 53. t. c. 12. §-a határozottan intézkedvén a vegyes házasságból származott egyéneknek, melyik vallásfelekezethez tartozásáról, s a vallás egyenjogúságot megállapító törvényrendekezés sérthetlenségének következménye lévén, hogy minden vallásfelekezet respektálja a más vallásfelekezet jogait, vádlottnak a keresztelésre vonatkozó ténye, már az idézett törvény értelmében is, magában foglalja a törvénysértést. Mert a kbtb. 53. §-a a keresztelés idejében már meg volt hozva s kevéssel ezután életbe is lett léptetve, mert különben is az idézett törvényszakasz, vallásfelekezetbe felvételt általán az aktusok felsorolása nélkül jelez-

vén, annak rendelkezése alá nem csupán a védelemben hangsúlyozott kereszteleés, hanem azon további szertartásos aktusok is tartoznak, melyekben a már fennebb előadottak szerint a vallásfelekezetbe történt felvétel nyilvánulhat, a jelen ügy folyamában felmerült esetben pedig a vallásfelekezetbe történt felvétel nem csupán a kereszteleés tényében nyilvánul, hanem a további t. i. a temetés, az anyakönyvezésben, valamint az anyakönyvezés kiigazítása, illetve a bejegyzések átvezetésének elmulasztásában is, e tényeknek eszközölése pedig már az idézett törvényszakasz átlépte utáni időben történt, nem vehető pedig figyelembe a jelzett védekezés, annyival inkább, mert vádlott a kérdéses 53. §-a életbelépte után, nem hogy a kereszteleésre vonatkozó anyakönyvi bejegyzések kiigazítását, annak a jogosult felekezet anyakönyvébe leendő átvezetését eszközölte volna, de sőt az életbe léptetett törvény határozott rendelkezése ellenére, újabban oly vallásfelekezeti tényeket követett el kérdéses egyénnel szemben, melyek által az illetőnek saját vallásfelekezetbeni felvételét ismételte, sőt nyomban is eszközölte. Mindezekből tehát kétségtelenül kitűnik, hogy vádlott Fürjész Jánosnak a r. kath. vallásfelekezethez tartozandóságát már az illető születését megelőzőleg arrogálta, születése után pedig ennek saját felekezetébe, vallásának szertartásai értelmében leendő felvételét, tervszerűleg eleve elhatározott szándék s akaratallal eszközölte s ezek teljesítésével az illetőt saját vallásfelekezetének tagjául tekintette, tartotta, miután pedig a kbt. 53. §-a az 1868. évi 53. t. c. rendelkezése ellenére történt más vallásfelekezetbeni felvételt tiltja; ennél fogva vádlott ellenében a kbt. 53. §-ában körvonalozott vallás elleni kihágást meg kellett állapítani és az ítélet rendelkező része szerint büntetni.

Kelt Kassán, 1882. jan. 31-én.

A budapesti kir. ítélőtábla, Vádlott felebbezése folytán, ítél:

Az e. b. ítélete *megváltoztatik*. Vádlott az ellene emelt vád alól felmentetik. Az ítéletnek az anyakönyvi bejegyzésekre vonatkozó minden intézkedése hatályon kívül helyeztetik.

Indokok: Az e. b. által hozott büntető ítélet ténybeli alapját vádlott azon cselekményei képezik, hogy Fürjész János ref. vallású egyén figyermekét 1880. március 20-án a róm. kath. vallás szertartása szerint megkeresztelte és hogy ugyanezen gyermeket 1881. jan. 24-én ugyancsak a róm. kath. vallás szertartásai szerint eltemette. Az első cselekmény azonban sem az e. b. ítéletben hivatkozott törvény, sem más törvény alapján nem büntethető. Ugyanis a kbt. 53. §. az 1868. LIII. t.-c. által tiltott áttérést az egyik vallásfelekezetből a másikba büntetik. Világos kifejezésre jut ez az idézett szakasz ezen szavai által: „aki életkorának 18. évét még be nem

töltött kiskorú egyént az 1868: LIII. t.-c. rendelkezése ellenére, más felekezetbe felvesz“ büntetendő. Ezen értelmezéssel fogadta el a törvényhozás a kbt. 53. §-át és így alkalmazta azt a kir. Kuria is 1882. márc. 24-én 10.927 sz. a. hozott ítéletében. A megoldandó kérdés tehát az: történt-e a jelen esetben áttérés, illetve felvétel az egyik vallásból a másikba az 1868: LIII. t.-c. rendelkezései ellenére. Tekintve, hogy Fürjész János kisdéd figyermekének keresztelese előtt ez nem volt vallásfelekezet tagja, tekintve, hogy e szerint e kisdédre nézve áttérésről és felvételtől egyik vallásból a másikba szó sem lehet, a jelen esetben a kbt. 53. §. értelmében büntetendő áttérés nem forog fenn. Tekintve továbbá, hogy valamint a btk. 1. §. értelmében büntetett, vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít, úgy a kbt. 1. §. szerint kihágást is csak azon cselekmény képezhet, melyet a törvény, miniszteri v. szabályrendelet kihágásnak nyilvánít, tekintve, hogy a kisdéd megkeresztelése bármely vallásfelekezet által sem törvény, sem miniszteri, sem szabályrendelet által tiltva nincs és büntetéssel nem sújtatik, tekintve végre, hogy ezen cselekmény előkövetése idején sem volt büntetéssel sújtva: Fürjész János kisdéd figyermekének megkeresztelése büntetendő cselekmény tényálladékát nem képezi. Ezen kisdéd temetése pedig egyáltalán nem eshetik kbt. 53. §. súlya alá, mert meghalt egyénre sem felvétel sem áttérés valamely vallásfelekezetbe nem képzelhető. Minthogy a meghaltnak bármely vallás szertartása szerinti temetése semmiféle törvény, rendelet, vagy szabály által büntetés terhe alatt nem tiltatik és nem volt tiltva, a btk. 1. §. értelmében vádlottnak ezen cselekménye nem büntethető. Ehhez képest vádlottat a vád alól fel kellett menteni. Az ítéletnek az anyakönyvi bejegyzésekre vonatkozó intézkedését pedig hatályon kívül kellett helyezni, mert a büntető bíró a hazai eljárási gyakorlat szerint nincs jogosítva ilyen intézkedések megtételére.

Budapest, 1882. júl. 4-én. 18463/1882.

A magy. kir. Kuria, magánvádlónak felebbezése folytán, Végzést kozott:

Magánpanaszló felebbezése az É. L. T. (ez a két magyar büntető törvénykönyv „életbeléptetéséről“ szóló 1880. évi XXXVII. t.-c.) 43. §-a értelmében hivatalból visszautasíttatik.

Kelt Budapesten, 1883. május 30-án. (13477 1882).

6. Kuriai döntvény (1887. okt. 11.) nagykoru egyén áttéréséről egyik keresztény vallásból a másikba az u. n. interconfessionális törvény szabályainak mellőzésével.³⁹⁾

Áttérés egyik keresztény vallásból a másikba. Ha nagykoru egyénnek áttérésénél egyik keresztény vallásból a másikba a felvevő lelkész az 1868: 53. t.-cikkben rendelt formásokat nem tartja meg, nem követ el a K. B. T. K. 53. §-ába ütköző kihágást.

Ítéletek. A puchói kir. járásbiróság 1887. máj. 6-án 580. sz. a. Belis János, nyug. r. kath. plébános, az ellene a trencsényi ág. ev. esperesség részéről a K. B. T. K. 53. §-a alá eső vallás elleni kihágás miatt emelt, vád és következményei alól felmentetik.

Indokok:

A trencsényi ág. ev. esperesség 1886. február 27-én a trencsényi kir. ügyészségnél beadott feljelentésében Belis János akkori rovnyei r. kath. plébánost azzal vádolja, hogy 1885. dec. 19-én betegen fekvő Demacsek szül. Ondricska Anna ág. ev. hitvallásu horenici lakos nőt az 1868: 53. t.-c. 3. §-ban előirt eljárásnak mellőzésével a r. kath. egyház kötelekébe fölvette.

Tekintve azonban, hogy a hivatalból beszerzett keresztlevél szerint Demacsek, szül. Ondricska Anna a róm. kath. egyház kötelekébe történt fölvételekor nemcsak hogy már férjes nő volt, de 18-ik életévét túlhaladta, az esetben a K. B. T. K. 53. §-ban jelzett kihágásnak tényálladéka fenn nem forog;

tekintve továbbá, hogy az 1868: 53. t.-cikkben előirt egyéb eljárás be nem tartásának büntetőjogi uton való megtorlása iránt a magyar B. T. K. rendelkezést nem tartalmaznak: a vádlott a vád alól fölmentendő volt.

A budapesti kir. ítélőtábla 1887. jun. 14-én 19.181. sz. alatt: A kir. ítélőtábla helybenhagyja az elsőbiróság ítéletét indokaiból.

A kir. Kuria 1887. okt. 11-én 7190. sz. a.: Magánpanaszló felebbezése az 1883. évi VI. t.-c. 7. §-a alapján visszautasíttatik. (Büntető jog tára XV. kötet, 11. sz. 174. l.)

³⁹⁾ *Havi Közlöny*, 1888. évf. 305—8. hasáb. — Lásd fent: 165. l.

JOGFORRÁSOK V. CSOPORTJA.

1.

A kath. ritus megváltoztatására vonatkozó
egyházjogi és magyar államjogi források.

1. A „S. C. de Propaganda fide” 1903. ápr. 7. határozata.⁴⁰⁾

N. 15.921. Roma 27. Aprilis 1903.

Illme ac Rme Domine.

Accepta epistola diei 15. mensis vertentis data sub N. 1485. pergratum mihi est opportunas dilucidationes exhibere quoad petitionem e graeco-rumeno ad latinum ritum transeundi.

1. Itaque haec S. C. nemini concedit veniam transeundi ex uno ad alium ritum, nisi intercedat consensus Episcopi a quo et ad quem in scriptis traditus.

2. A praedicta consensione imploranda non eximuntur fideles ritus graeci, qui subjacent iurisdictioni Episcoporum latinorum.

3. Proles a graeci ritus coningibus ortae, quae deficiente graecorum Ecclesia, latino ritu baptizantur, pertinent ad ritum graecum.

4. Fideles ritus graeci, qui ut suum ritum mutare valeant, prius a fide catholica deficiunt et postea latinum ritum amplectuntur, graviter admonendi sunt apostasiam a fide esse detestabile delictum.

5. Ad remedium huic defectioni opponendum iidem recurrant in singulis casibus ad Apostolicam sedem pro transitu e proprio ad latinum ritum implorando.

Interim Deum adpraecor, ut Te quam diutissime sospitet.
Amp. Tuae Addictissimus servus.

Fr. H. M. Card. *Gotti* m. p. Praef.

A. *Savelli-Spinola* m. p.
secr.

Illmo ac. Rmo *Josepho Boltizár* Episcopo Auxiliari,
Esztergom (Hungariae).

⁴⁰⁾ *Religio*, 1903. évf. I. félév 47. sz. 371—2. has. — Lásd ezen határozat vonatkozásait fent: 136. l.

2. A latin és a görög-szertartású katolikusoknak egymáshoz való viszonyát szabályozó 1814. évi október 4. (20.996. számú) királyi intimátum.⁴¹⁾

Ad praecavendas inter Latini et Graeci Ritus Catholicos Fideles differentias, visum est Suae Maiestati Sacratissimae haec pacis et unionis media clementer defigere:

a) In *Ecclesiis* cultui Divino Graeci simul et Latini Ritus *destinatis*, quoad fieri potest, duae Arae erigantur, quarum altera pro Latino, altera pro Graeco Ritu serviat, utraque autem secundum Ritum suum instruatur.

b) *Fideles ad mutandum Ritum nullo modo, et tempore (imprimis vero occasione administrationis Sacramentorum Poenitentiae et Matrimonii) persuadeantur, aut alliciantur, sed et spontaneus ex uno ritu ad alium transitus non secus quam gravi de causa, et semper cum praevio scitu, et assensu Episcoporum utriusque Ritus, indulgeatur.*

c) Dum *Conjuges* sunt diversi ritus, aut *famuli* apud alterius ritus Heros serviunt, si circumstantiae rei domesticae non admittunt diebus *Ieiuniorum* praecepto Ecclesiae suae satisfacere: cupit Sua Majestas ejusmodi Conjugum, aut servientium conscientis medio elargiendae Dispensationis per respectivos Episcopos subveniri.

d) Quoad celebrationem Festorum, usque dum commune Calendarium induci potuerit, observanda praecipitur Ben. Resolutio Regia ddo 11. Augusti 1795. Nro 16.417. intimata.

e) Presbyteris Catholicis curam animarum legitime exercentibus *Proles* alterius ritus Parentibus genitas in casu impedimenti, vel ob absentiam Parochi proprii ritus, vel ob difficilem ad Eum accessum, *baptizare* quidem liceat, habeant tamen praeivium et generalem pro similibus casibus alterius Ritus Parochi consensum, cui simul seriem Baptismi Matriculae inserendam indilate submittere tenebuntur; quin ex hujusmodi administratione Baptismi subseque quoad mutationem Ritus argumentum duci possit. Presbyteris tamen Graeci-Ritus cautum esto: Proles Latino-Catholicas, quas baptizaverint, Sacramento *Confirmationis* initiare.

f) Quoad excipiendas Fidelium *Confessiones*: Presbyteri a respectivo Fidelium Episcopo Jurisdictionem impetrare debent.

⁴¹⁾ Extractus Benignarum Resolutionum normalium (Tyrnaviae, 1834), 68—72. l. — Lásd ezen intimátumnak a mi tárgyunkra vonatkozó (b., e. és j.) pontjainak magyarázatát fent: 137., 160. l.

g) Administratio Sacramenti *Eucharistiae* et *Exremae Unctionis*, Presbyteris alterius ritus in casu mortis periculi Fidelium, ubi alter sui ritus Sacerdos praesto non esset, haud interdicatur: Juventus tamen Graeci-Ritus,¹ latinas Scholas frequentans, si in loco sui ritus Sacerdotem et Ecclesiam habeat, sacramentalem communionem in propria sui ritus Ecclesia perragat, Diebus Dominicis, ac Festis suas Ecclesias accedere permittatur, verum super eo, quod Divinis reipsa interfuerit, testimonium sui ritus Parochorum, Directori Scholae ferre teneatur. Ubi vero Scholastica Juventus Graeco-Catholica suo ritu communionem percipere, et Jejunia sui ritus observare nequiret, per concernentem Catholicum Episcopum Dispensatione subveniatur.

h) *Sacramentalia* omnis generis, uti sunt: diversae Benedictiones, Exorcismi, Caeremoniae etc. Parochis relate ad personas alterius ritus strictissime prohibentur. Caemeteria utrique ritui communia sint sub dispositione illius Parochi, cui in Ecclesiam Loci principalius jus competit, eique crucis erectio ac conservatio, cincturae vero conservandae obligatio populo Parochiano utriusque Ritus in communi incumbit. Si autem novum Caemeterium exscindi contigerit, illud mox proportionate ad numerum animarum subdividatur, per sui Ritus Parochum benedicatur, stetque sub illius dispositione. *Campanae* si communes sint, utriusque Ritus populo deserviant. Secus autem usus earum erga moderatam taxam Hominibus alterius Ritus non denegetur. *Processiones* e Ritu Ecclesiae duci solitae, nec uni, nec alteri Ritui prohibeantur, attendendum tamen ne invicem sint impedimento, Parochus vero Fideles ad suum ritum non spectantes ad Processiones cogere non audeat.

i) *Proventus* cuiusvis nominis seu stolaris seu lecticalis, aut in Deputato consistens, per Parochos nonnisi a sui ritus populo praetendi possit, adeoque pro casu etiam administratae alterius ritus Fideli (seu ex necessitate, seu ex requisitione Parochi proprii) Spiritualis cujuspiam functionis, permanens abinde proventus illi Parocho, cuius ritus persona fuit, competat; excepta tamen Octava vel Sedecima, quae ad Parochos latini Ritus spectat.

j) In casibus ineundorum per diversi ritus Sponsos *Matrimoniorum*, copulatio ad proprium Sponsae Parochum pertineat. Copulatio tamen non prius suscipiatur, quam Promulgationibus ab utriusque ritus Parocho peractis, nisi obtineatur dispensatio, quae tam in Promulgationibus, quam et Canonicis Matrimoniorum impedimentis a proprio utriusque Sponsi Episcopo erit impetranda. Parochus copulans Sponsos debite instruat, *quod Neutri parti licitum sit ritum suum mu-*

tare, vel ad mutandum Ritus Compartem allicere, vel vexis, duriores tractamento ad id faciendum cogere, esseque sub gravi animadversione vetitum: alterem partem ab exercitio sui ritus, a frequentatione Divinorum, ab observantia Festorum sui ritus quoquomodo impedire; proinde utramque Conjugum partem deinceps etiam obligatam manere ad Sacramenta, et Sacramentalia a proprio sui ritus paracho recipienda. Obveniens pro *stolari* functione *Proventus* illi Paracho competat, ad quem spectato ritu Ius et obligatio administrandae functionis pertinet. Annua vero seu in *lecticali*, seu in *Deputato* consistens praestatio ex aequo inter utriusque ritus Parachos subdividatur.

Proles e diversi Ritus Catholicorum Matrimonii progentae, ob identitatem Religionis, Ritus Patris tamquam Familiae Capitis sequi tenentur. Denique

k) Severe interdicatur Clero utriusque Ritus, ne seu clam, seu palam, omnium autem minime in Cathedra de Ritus sui praeferebatia cum postpositione et vilipensione alterius Ritus, mutuaeque charitatis laesione Sermones movere, vel disputare, aut alterius Ritus caeremonias, pias praecandi ac semet salutandi formulas vellicare audeat, provocanturque a Sua Majestate Episcopi utriusque ritus, ut exemplo suo, Monitis, et adhortationibus, ac in contravenientes animadversionibus, Clerum et populum ad fovendam cum alterius ritus Clero et populo concordiam, pacem, et charitatem adducere omnibus modis connitantur. (Resolutio Regia Circularis Die 4. Octobris 1814. Nr. 23,034. intimata.)

3. Belügyminiszteri körrendelet (1898. febr. 14., 13.831. sz.) a vegyes szertartásu kath. szülők gyermekeinek anyakönyvezése tárgyában.⁴²⁾

13.831/IX. sz.

Körrendelet valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez.

A hozzám intézett fölterjesztésekből azt tapasztaltam, hogy az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. t.-c. 87. §-ának alkalmazásánál, mely azt rendeli, hogy oly gyermekeknél, kiknek szülei magyar állampolgárok és valamely törvényesen elismert vallásfelekezethez tartoznak, az állami születési anyakönyvbe a gyermek vallása a fennálló jogszabályoknak megfelelőleg bejegyzendő, bizonytalanság forog

⁴²⁾ *Magyarországi Rendeletek Tára*, 1898. évf. I. köt. 229. l. (Havi Közlöny 1898. évf. 467—70. hasáb.) — Lásd ezen körrendelet tárgyát képező jogszabályt fent: 195. l.

fen arra nézve, vajjon a római, a görög és az örmény szertartású katolikusok között kötött házasságokból származó gyermekek melyik szertartású kath. vallást tartoznak követni s alkalmazást nyerhetnek-e azokra vonatkozólag az 1894. évi XXXII. t.-cikk első és második §-ában s az azok folyományát képező szakaszokban foglalt rendelkezések.

Ennek folytán a szóban forgó kérdésben az 1894. évi XXXIII. t.-c. végrehajtása tárgyában 1895. évi 60.000. sz. a. kibocsátott utasítás 57. §-ában foglaltak kiegészítésekép a vallás- és közoktatásügyi s az igazságügyi miniszter urakkal egyetértőleg a következőket rendelem:

A multa nézve a római s a görög szertartású katolikusok házasságából született gyermekek vallásának kérdését a fennállott m. kir. helytartó tanács által — a legfelsőbb elhatározás alapján — 1814. évi okt. hó 4-én 23.034. sz. alatt kibocsátott rendelet rendezte akként, hogy az ily házasságból származó gyermekek — nemre való tekintet nélkül — mindenkor az atya vallását követik.

Ezen jogszabály hatálya, tekintettel arra, hogy a m. kir. helytartó tanács hatásköre az ország erdélyi részeire ki nem terjedt, sem az örmény-katolikusok az idézett rendeletben felemlítve nincsenek, eredetileg sem az erdélyi részekre, sem az örmény-katolikusokra nem terjedt ki.

De a jogszokás később azt az erdélyi részekre s az örmény-katolikusokra is kiterjesztvén, a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonyosságáról szóló 1868. évi LIII. t.-c. az egész országra nézve már ezt a jogállapotot találta érvényben anélkül, hogy azon változtatott, illetve azt csak érintette volna is, mert a most idézett törvény csak a különböző keresztény hitvallású egyének egybekelése folytán előállott vegyes házasságokból származó gyermekeknek vallásáról rendelkezik s nem egyszersmind a különböző szertartású ugyanazon vallásfelekezethez tartozók között létrejött házasságból származó gyermekekéről is.

A római, a görög s az örmény szertartású katolikusok pedig, miután azok csupán szertartásra nézve térnek el egymástól, de hitelveikben egyezve, ugyanazon egyházhoz tartoznak, egymással szemben *különböző vallásfelekezethez tartozóknak nem tekinthetők.*

De nem változtatott a legfelsőbb elhatározásból eredt kérdéses rendelet hatályán az 1894. évi XXXII. t.-cikk sem; mert az is csak a bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házaspárok házasságából születendő gyermekek vallásának kérdését tárgyalja.

Tekintetbe véve már most, hogy a római, a görög s az örmény szertartású katolikusoknak egymás közötti házassá-

gából született gyermekekre a fentebbiek szerint, sem az 1868. évi LIII. t.-cikknek az 1895. évi október hó 1. napja előtt kötött vegyes házasságokból származó gyermekek vallására nézve most is irányadó 12. §-a, sem az 1894. évi XXXII. t.-cikk 1—4. §-ai alkalmazást nem nyerhetnek, s hogy e szerint a korábbi jogszabály semmi más későbbi törvény által megerősítve nem lett: a különböző szertartású katolikusok házasságából származott gyermekek vallására most is a m. kir. helytartótanácsnak legfelsőbb elhatározás alapján kibocsátott 1814. évi 23.034. számú rendeletét kell irányadóul tekinteni.

Vagyis továbbra is az a szabály, *hogy a jelzett házasságból született gyermekek, tekintet nélkül arra, hogy a házasság mikor kötött, nemükre való tekintet nélkül, azon szertartású katolikus vallást követik, amelyhez az atya tartozik.*

Önként következik ebből aztán az is, hogy a születendő gyermekek vallására nézve a bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házasulók között köthető és az 1894. évi XXXII. t.-cikk 1. §-ában körülírt *meg egyezés* a különböző szertartású katolikus vallást követő házasulók között *létre nem jöhet.*

Felhivom ennél fogva címet, hogy a jelen rendeletemben foglaltakat az anyakönyvvezetőkkel jövőben leendő szoros mihez tartás végett azonnal közölje s egyszersmind ugyancsak az anyakönyvvezetőket oda utasítsa, hogy az eddig a fentebbiekkel ellentétes módon eszközölt anyakönyvi bejegyzéseket kiigazítási eljárás alá terjesszék. — Budapest, 1898. évi február hó 14-én. — Perczel s. k.

4. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1898. évi szept. 7-én 61.054. sz. a. a m. kir. belügyminiszterhez intézett átirata.⁴³⁾

(A különböző szertartású katolikusok kölcsönös áttérésének módozatai.)

Hivatkozással nméltóságodnak f. évi aug. 29-én 34.917. sz. a. különböző szertartású katolikusok *szertartás-változtatásának* módozatai tárgyában kelt nagybecsű átiratára van szerencsém nméltóságodat a következőkről tiszteletteljesen értesíteni.

Döntő szempont a felvetett kérdésben az, hogy a különböző, u. m. a latin, görög és örmény szertartású katolikusok nem képeznek egymástól különböző vallási felekezeteket, ha-

⁴³⁾ *Havi Közlöny*, 1900. évf. 457—460. has. és 1903. évf. 421—2. hasáb. — Lásd ezen határozat alkalmazását fent: 160. l.

nem egy és ugyanazon r. kath. egyháznak tagjai. Mint ilyeneknek egymás közötti vallási viszonyai *a róm. kath. egyház belügyét képezik* s azokat az *egyház általános érvényű* intézkedései s hazánkban még különösen az apostoli király legfőbb kegyuri jogából kifolyólag az 1814. évi október 4-én 23.034. sz. a. kiadott legfelsőbb rendelet szabályozzák.

Az idézett királyi rendelet 7. pontja⁴⁴⁾ kimondja, hogy az egyik szertartásról a másikra való áttérések az elhagyni és felvenni szándékolt mindkét szertartás püspökének beleegyezése alapján a pápai rendeletek értelmében eszközölhetők.

Az apostoli szentszékek a fenti kir. rendeletben érintett és több más alkalommal ismételt, jelesül a S. Cong. de Prop. Fide 1838. évi decretuma és 1864. évi április 5-én a munkácsi gör. kath. püspökhöz intézett kijelentésében foglalt intézkedése szerint a görög és latin szertartásról való kölcsönös átlépés *csak pápai engedelem* mellett történhetik meg.

Téves tehát az a felfogás, hogy a latin és görög szertartásuk kölcsönös átlépése közvetlenül nem, hanem csak valamely más vallásra való közbeeső áttérés mellett történhetik meg, miután a közvetlen átlépés ugy a fentidézett királyi rendelet, mint az egyházi törvények értelmében a jelzett módzatok mellett meg van engedve.

5. 63.497/1900. számú belügyminiszteri határozat.⁴⁵⁾

Ha a törvénytelen gyermek atyja és anyja különböző szertartású katolikusok, és a természetes atya gyermekét elismeri, az újszülött vallásául az anyja szertartása szerinti katolikus vallás jegyzendő be az anyakönyvbe.

63.497/1900. sz.

A központi statisztikai hivatalnak.

(Cim.) Kérdést intézett hozzám arra vonatkozólag, hogy oly esetekben, a midőn a törvénytelen gyermek atyja és anyja különböző szertartású katolikusok s a természetes atya gyermekét elismeri: az újszülött vallásául melyik szertartású kath. vallás jegyeztessék be a születési anyakönyvbe, vagyis hogy ily esetekben is csak a fiugyermek és ez is csak a természetes atya szabályszerűen kifejezett kívánságára, követi-e az atya vallását, míg a leánygyermek az anya vallásának megfelelően jegyzendő be az anyakönyvbe, vagy pedig ily esetekben is a különböző szertartású katolikus szülők házasságából származó

⁴⁴⁾ A rendeletnek nem 7., hanem 9-ik j) pontja szól a ritus-változtatásról.

⁴⁵⁾ Havi Közlöny 1900. évf. 1351—6. hasáb. — Lásd e határozat ismertetését fent: 197. l.

gyermek vallására vonatkozólag fennálló jogszabály nyer-e érvényt, s ehhez képest a különböző szertartású katolikusoktól származó törvénytelen szülöttek a természetes atya által történt elismertetésük esetén nemükre való tekintet nélkül azon szertartású katolikus vallásra jegyzendők be az anyakönyvbe, a melyhez az atya tartozik?

A felvetett kérdésre a vallás- és közoktatásügyi, valamint az igazságügyminiszter úrral egyetértőleg a következőkről értesítem (a Cimet):

A különböző szertartású kath. szülőktől származó gyermekek vallása kérdésében hivatali elődöm által 1898. évi február hó 14-én 13831. sz. a. kiadott körrendeletben már kifejezést nyert az az elv, hogy a különböző szertartású kath. szülők gyermekei különböző vallású szülőktől, vagyis úgynevezett vegyes házasságból született gyermekeknek nem lévén tekinthetők, ily gyermekek vallására nézve sem a szülők megegyezése, sem a törvénynek amaz intézkedése, hogy megegyezés hiányában a gyermekek szülők vallását nemők szerint követik, alkalmazást nem nyerhet, hanem ily esetben továbbra is érvényben marad az 1814. évi október hó 4-én 23.034. sz. a. kibocsátott helytartótanácsi rendelet 7. pontjának azon intézkedése, hogy a különböző szertartású kath. szülők gyermekei nemökre való tekintet nélkül az atyának vallását követik. Az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-ának azon rendelkezése, mely szerint a 7. életévüket még be nem töltött és atya által elismert fiú az atyának az elismerést követő 6 hó alatt kijelentett kívánságára az atyának vallását követi, abban találja célzatát, hogy az ily elismert fiú vallására nézve is lehetőleg alkalmazást nyerjen a törvénynek azon rendelkezése, hogy a gyermekek szülők vallását nemük szerint követik, feltéve, hogy az atya vallása az anya vallásától különbözik.

Azonban különböző szertartású katolikus szülőktől született gyermekek különböző vallású szülőktől született gyermekeknek nem lévén tekinthetők: amint az ily különböző szertartású kath. szülők házasságából született gyermekek vallására nézve sem a szülők megegyezése nem lehet irányadó, sem a törvény amaz intézkedése, hogy a gyermekek szülők vallását nemük szerint követik, nem nyer alkalmazást; úgy viszont az ily különböző szertartású katolikus szülőktől házasságon kívül született és az atya által elismert fiúgyermek vallására nézve sem alkalmazható az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-ának említett intézkedése, mert e törvényszakasznak előfeltétele ugyancsak az, hogy a nemzőszülők a bevett vagy törvényesen elismert két különböző valláshoz tartoznak, amely eset a különböző szertartású katolikus szülők közt fenn nem forog.

Ha a hivatkozott törvény 5. §-ának említett intézkedése a különböző szertartású katolikus szülőktől származott és elismert fiúgyermekre nézve alkalmazást nyerhetne, akkor alkalmazást kellene nyernie az elismert leánygyermekre nézve is, mert ily esetben az apa vallása nem a törvény azon intézkedése alapján — mely szerint a gyermekek nemük szerint követik szülőik vallását — lenne irányadó, hanem irányadó lenne a hivatkozott helytartó-tanácsi rendelet 7. pontja, mely szerint az ily gyermekek nemükre való tekintet nélkül, az atya vallását követik. Ámde a helytartó-tanácsi rendelet eme pontja nem alkalmazható a házasságon kívül született és az atya által elismert gyermekekre nézve. Nem alkalmazható pedig azért, mert e pont kifejezetten csak a házasságból született gyermekek vallására irányadó; sőt indokolva is van ez intézkedés azzal, hogy az ily gyermekek „ritum patris, tamquam familiae capitis sequi teneantur.“

Mint hogy pedig ily kivételes intézkedés más esetekre analogia útján — kellő indok nélkül — ki nem terjeszthető, s minthogy a kiterjesztésnek ellene szól még az 1894. évi XXXII. t.-c. 9. §-ából merithető az az érv is, hogy e törvény-szakasz az 1868. évi LIII. t.-c. 16. §-át kifejezetten hatályon kívül helyezte s az 5. §-nak említett intézkedésével helyettesítette, még pedig a képviselőház igazságügyi bizottságának javaslatára abból az indokból, mert az atya által történő elismerés a szülők között nem létesít családi kapcsolatot; mint hogy továbbá ezek szerint a hivatkozott helytartó-tanácsi rendelet 7. pontjának indoka az, hogy az atya a család feje, az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §. intézkedésének indoka pedig az, hogy az elismerés nem létesít családi kapcsolatot, mind-ezeknél fogva, tekintettel arra, hogy az id. 5. §-nak és a hivatkozott 7. pontnak említett intézkedései együttesen nem alkalmazhatók, a különböző szertartású katolikus szülőktől házasságon kívül született és az atya által elismert akár fiú-akár leánygyermek vallására nézve az 1894. évi XXXII. t.-c. 5. §-ának 3. bekezdése nem alkalmazható, *vagyis oly esetekben, midőn a törvénytelen gyermek atyja és anyja különböző szertartású katolikusok és a természetes atya gyermekét elismeri, az újszülött vallásául az anya szertartása szerinti katolikus vallás jegyzendő be az anyakönyvbe.* Természetes, hogy az esetben, ha a szülők egymással utólag házasságra lépnek és ha ezáltal korábban született gyermekeiket törvényesítik, a hivatkozott helytartó-tanácsi rendelet 7. pontjának intézkedése⁴⁶⁾ az 1868. évi LIII. t.-c. 15. §-a értelmében, me-

⁴⁶⁾ Vagyis az utólagos házasság által törvényesített gyermekek mind a törvényesítő apa kath. szertartására kerülnek. Az 1868 : LIII.

lyet az 1894. évi XXXII. t.-c. 8. §-a hatályában fentartott, *a házasság előtt született és utóházasság által törvényesített mindkét nemű gyermekek* vallására nézve irányadó lesz, feltéve, hogy az utóházasság a gyermekek korára⁴⁷⁾ való tekintettel ezeknek vallását egyáltalán érinti.

t.-c. 15. §-a ugyanis így szól: „A házasság előtt született, de az egybe-
kelés által törvényesített gyermekek vallásos nevelés tekintetében a
törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak.“

⁴⁷⁾ A miniszter itt annyiban tévedett, hogy nem vette figyelembe azt, miszerint az utóházasság folytán (nem csupán apai elismerés vagy királyi leirat folytán) törvényesített gyermekek, *korukra való tekintet nélkül* a törvényesen született gyermekekkel egyenlő szabály alatt állanak (1868 : LIII. t.-c. 15. §.). Tehát a feltételezett esetben az apa szer-
tartását követik, az utólagos házasság megkötése után, eo ipso az összes fi és leánygyermekek úgy a 7 éven felüliek, mint a 7 éven alúliak és a jövőben születendők.

JOGFORRÁSOK VI. CSOPORTJA.⁴⁸⁾

A vallásváltoztatásra vonatkozó magyarországi⁴⁹⁾ statisztikai adatok.⁵⁰⁾

⁴⁸⁾ Jól tudom, hogy a statisztika nem forrása az egyházjognak vagy a vallásoktatásra vonatkozó államjogi szabályoknak. A „jogforrás“ szó itt természetesen nem vehető olyan szoros értelemben, mint az előbbi (I–V.) csoportoknál. Az itt következő statisztikai táblázatok az „áttérések“, a „kilépések“, a „belépések“ 1896–1903. évi magyarországi számadatait tüntetik fel, és ezáltal a vonatkozó egyházjog és magyar államjog tényleges alkalmazásáról nyújtanak tájékoztatást, amiért is tágabb értelemben a „jogforrások“-hoz számíthatók, mert a szóban forgó jog-nak ismerete ezen statisztikai adatok által teljessé válik.

⁴⁹⁾ Csak a szorosan vett Magyarországnak (bele nem értve Horvát- és Slavonországot) adatait vettem fel. Ennek oka az, hogy Horvát- és Slavonországokban más állami törvényhozás van a vallásváltoztatás tekintetében, és a vallásváltoztatás mozgalma is más irányban halad, és pedig nemzetiségi irányban: abszolút nyereséget ott csak a *görög-keleti* (szerbek) és az *ev. ref.* (magyarok) vallás mutatnak fel, míg a szorosan vett Magyarországon éppen ezen két vallás (g. kel. és ev. ref.) a legnagyobb mérvű *abszolút veszteséget* mutatja fel. A kath. vallás Horvát- és Szlavonországokban állandó és a többi vallásnál (ág. ev., izraelita) nagyobb mérvű *abszolút veszteséget* szenved (főleg az ev. ref. vallás javára! a főoka ennek a magyar istenítisztelet megtagadása a horvátországi magyar katolikusoktól), míg a szorosan vett Magyarországon a legnagyobb mérvű abszolút nyeresége éppen a kath. vallásnak van.

⁵⁰⁾ Az itt közölt statisztikai adatokat a m. kir. Statisztikai Hivatal által kiadott „Statisztikai évkönyv“ 1896–1903. évi kötetei és a vallás és közoktatásügyi miniszter által kiadott „Magyarország közoktatásügye“ című 1900., 1901., 1902. és 1903. évi füzetek nyomán közlöm.

A hitfelekezet megnevezése, melyről az áttérés történt		Á t t é r t															Összesen													
a római katholikus		a görög katholikus		a görög keleti		az ágostai evang.		az evang. reform.		az uni- tárius		az izraelita																		
															V a l l á s r a															
															c) Magyarországon 1900-ban és 1901-ben.															
1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben	1900- ban	1901- ben															
—	27	—	49	—	26	—	6	73	86	258	290	479	436	929	889															
191	202	1241	1103	15	23	15	7	450	422	8	31	151	133	645	631															
583	567	74	76	7	7	3	5	—	18	—	8	48	67	1408	1408															
1528	1409	—	—	—	—	—	—	—	29	115	133	108	115	733	733															
Unitárius	123	123	—	—	—	—	—	—	2	14	22	73	62	1830	1725															
Izraelita	273	393	55	55	5	5	3	—	11	27	53	80	81	221	216															
Egyéb vallású	19	12	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	441	544															
Összesen	2754	2755	1419	1210	552	568	430	545	939	894	156	115	74	76	6324															
d) Magyarországon 1902-ben és 1903-ban.																														
1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban	1902- ban	1903- ban															
—	54	—	—	75	85	310	245	544	592	13	22	66	56	1011	1000															
154	222	937	912	426	551	12	6	161	135	9	8	4	1	666	701															
596	584	26	15	11	9	11	5	63	67	13	9	3	2	1181	1217															
1327	1308	69	50	19	5	47	27	94	76	8	47	6	5	741	736															
Ev. református	68	73	—	4	2	2	2	61	75	276	189	11	14	1749	1593															
Izraelita	330	358	11	1	6	5	28	72	106	—	2	—	—	132	156															
Egyéb vallású	12	4	—	4	—	1	—	3	2	—	—	—	—	447	522															
Összesen	2541	2529	1047	986	539	658	408	337	995	1053	319	277	90	80	5939															

2. Az egyes hitfelekezetek nyeresége vagy vesztesége az áttérések folytán 1896-tól 1903-ig Magyarországon.

Hitfelekezet	Nyereség (+) vagy veszteség (—)							
	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben	1903-ban
Római katolikus	+	+	+	+	+	+	+	+
Görög katolikus	1338	692	1217	1701	1825	1866	1530	1549
Görög keleti	1634	1024	154	252	774	579	381	285
Agostai hitv. ev.	453	284	108	125	948	840	333	559
Ev. református	28	416	46	313	303	104	333	390
Unitárius	264	74	900	891	891	831	754	540
Izraelita	97	178	221	308	367	100	187	121
Egyéb vallású	6	17	6	13	25	12	357	442
	—	—	—	—	—	—	—	15

3. Felekezetből kiléptettek és a felekezetek kötelekékbe visszatért felekezeten kívüliek összes száma 1896-tól 1903-ig Magyarországon.

A felekezet, amelyhez a kiléptettek kilépésük előtt tartoztak, illetve amelybe visszatértek	Kiléptett, illetőleg a törvényesen bevett felekezetek valamelyikének kötelekékbe visszatért							
	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben	1896—1903. összesen
a) K i l é p t e k								
Római katolikus	923	1013	571	214	145	301	186	3514
Görög katolikus	27	6	78	29	1	75	30	290
Görög keleti	717	1328	859	446	544	782	450	5602
Agost. hitv. ev.	755	693	187	202	358	253	305	2901
Evangel. reform.	1540	1884	817	452	290	250	206	5969
Unitárius	—	3	—	2	1	6	1	14
Izraelita	28	8	8	16	7	19	13	103
Összesen	3990	4935	2520	1361	1346	1672	1196	18393
b) V i s s z a t é r t e k								
Római katolikus	3	14	61	202	8	28	2	360
Görög katolikus	—	—	—	1	—	—	22	23
Görög keleti	—	6	13	—	—	—	70	91
Agost. hitv. ev.	3	5	77	2	—	8	17	121
Evangel. reform.	12	29	21	4	11	8	65	359
Unitárius	—	—	—	1	—	1	1	2
Izraelita	14	22	1	—	1	1	5	44
Összesen	32	76	173	210	20	45	182	1000

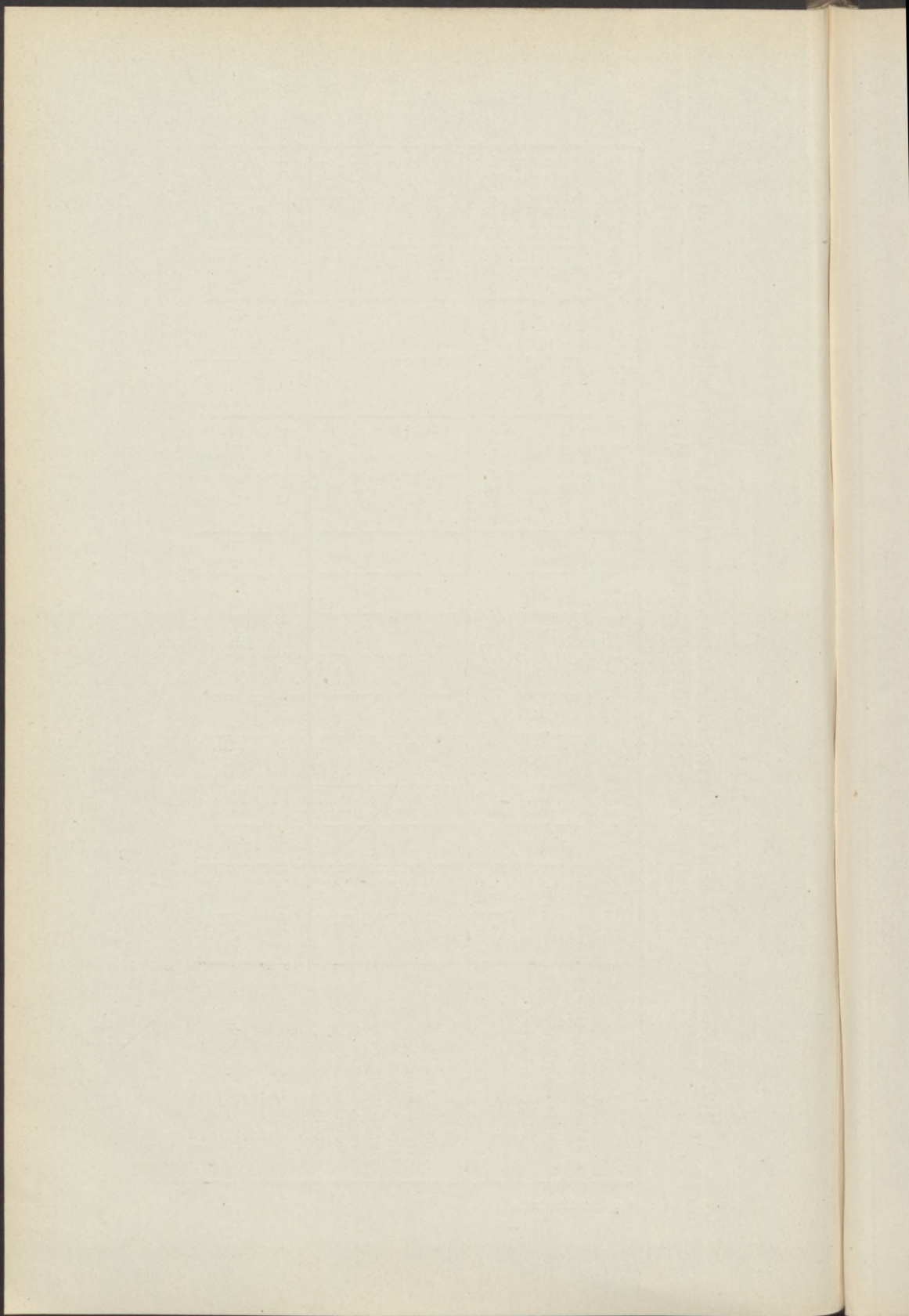
4. Felekezetből kilépettek 1896-tól 1903-ig törvény-
hatóságonként.

Ország-rész, törvényhatóság		K i l é p e t t							
		1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben	1903-ban
									1896-tól 1903-ig összesen
a) D. b. p.	Liptó vármegye . . .	—	1	—	—	—	7	—	23
	Nógrád „ . . .	—	14	2	—	—	2	—	1
	Nyitra „ . . .	—	1	—	—	17	—	—	3
	Pozsony „ . . .	—	—	—	1	—	—	1	—
	Trencsén „ . . .	1	2	—	—	—	—	1	—
	Összesen . . .	1	18	2	1	17	9	2	27
b) Duna jobb partja.	Baranya vármegye . . .	97	483	194	41	124	39	45	39
	Pécs, th. j. v. . . .	41	—	6	2	1	3	6	1
	Fejér vármegye . . .	5	11	—	—	—	—	—	—
	Sz.-Fejérvár, th. j. v. . .	—	1	—	—	—	—	—	—
	Győr vármegye . . .	—	—	—	—	1	—	1	—
	Komárom vármegye . . .	1	—	—	—	—	—	—	—
	Somogy „ . . .	1	15	—	—	3	4	—	3
	Sopron, th. j. v. . . .	—	—	1	2	—	—	1	2
	Tolna vármegye . . .	235	124	54	18	12	69	8	15
	Vas „ . . .	2	—	—	—	1	—	—	2
	Veszprém „ . . .	7	17	12	—	—	9	—	10
	Zala „ . . .	1	18	4	8	2	5	—	—
	Összesen . . .	390	669	271	71	144	129	61	72
c) Duna-Tisza köze.	Bács-Bodrog várm. . .	702	1485	508	210	349	401	284	133
	Baja, th. j. v. . . .	—	—	10	—	5	—	—	—
	Szabadka, th. j. v. . .	4	—	31	—	—	—	—	—
	Ujvidék, th. j. v. . . .	—	—	—	—	—	1	1	—
	Zombor, th. j. v. . . .	—	27	—	—	—	—	2	—
	Csongrád vármegye . . .	68	73	35	38	—	17	4	4
	H.-Vásárh., th. j. v. . .	227	236	23	4	29	—	16	38
	Szeged, th. j. v. . . .	43	67	19	—	—	22	—	1
	Heves vármegye . . .	16	5	—	—	14	1	—	2
	Jász-N.-K.-Szoln.v.m. . .	79	61	71	—	24	15	13	2
	Pest-P.-S.-K.-Kun„ . .	385	307	357	111	37	156	93	132
	Budapestszékesföv. . .	58	17	66	46	42	36	23	36
	Összesen . . .	1582	2278	1120	409	500	649	436	348
d) T. j. p.	Abauj-Torna várm. . .	—	—	2	—	—	—	—	—
	Kassa, th. j. v. . . .	1	—	—	2	—	—	2	—
	Borsod vármegye . . .	—	—	—	—	—	—	—	1
	Gömör és K.-H. vm. . .	—	—	—	—	—	—	—	2
	Sáros vármegye . . .	—	1	—	—	—	—	—	—
	Zemplén „ . . .	—	—	1	1	1	—	—	—
	Összesen . . .	1	1	3	3	1	—	2	3
e) T. b. p.	Békés vármegye . . .	232	656	273	149	29	22	60	99
	Bihar „ . . .	221	712	103	173	192	147	71	342
	N.-Várad, th. j. v. . .	1	—	17	16	—	1	—	—
									összesen

Országgrész, törvényhatóság		K i l é p e t t								
		1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben	1903-ban	1896-tól 1903-ig összesen
e) T. b. p.	Hajdú vármegye .	35	—	—	—	—	40	6	6	87
	Debreczen, th. j. v.	—	—	—	45	—	—	—	—	45
	Szabolcs vármegye	—	1	—	1	—	—	—	—	2
	Szatmár	10	—	—	—	—	—	—	—	10
	Sz.-Németi, th. j. v.	—	—	—	2	—	—	—	—	2
	Összesen . .	499	1369	393	386	221	210	137	447	3682
f) T.-Mar. szöge.	Arad vármegye . .	193	69	60	189	168	198	237	264	1378
	Arad, th. j. v. . .	46	—	17	—	10	3	—	1	77
	Csanád vármegye .	466	38	18	13	20	35	31	35	656
	Krassó-Szörény vm.	—	—	1	24	4	2	11	10	52
	Temes vármegye .	242	30	184	34	13	37	56	44	640
	Temesvár, th. j. v.	—	1	18	13	2	7	1	2	44
	Versecz, th. j. v. .	—	6	—	—	—	24	2	7	39
	Torontál vármegye	531	417	419	211	242	342	174	68	2404
	Pancsova, th. j. v.	25	31	8	—	—	—	4	68	
	Összesen . .	1503	592	725	484	459	648	512	435	5358
g) Erdély.	Alsó-Fehér várm.	1	—	5	—	3	—	—	—	9
	B.-Naszód " . .	—	—	—	1	—	—	—	—	1
	Brassó " . .	—	4	—	2	—	—	—	—	6
	Csik " . .	—	2	—	—	—	23	17	—	42
	Fogarás " . .	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	Háromszék " . .	—	—	—	—	—	—	4	1	5
	Kis-Küküllő " . .	—	—	—	—	—	2	—	—	2
	Kolozs " . .	—	—	—	—	—	—	9	2	11
	Kolozsvár, th. j. v.	—	2	1	—	1	1	4	1	10
	Maros-Torda várm.	—	—	—	3	—	—	1	3	7
	Mar.-Vásárh. th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	1	1
	Torda-Aranyos vm.	13	—	—	—	—	—	2	—	15
	Udvarhely " . .	—	—	—	1	—	—	9	28	38
		Összesen . .	14	8	6	7	4	26	46	37
Fiume város és ker. . .		—	—	—	—	—	1	—	4	5
Magyarorsz. összesen .		3990	4935	2520	1361	1346	1672	1196	1373	18393
Ebből: vármegyék . .		3544	4547	2303	1229	1256	1573	1138	1275	16865
" th. j. városok		446	388	217	132	90	99	58	98	1528

5. Az 1903. évben felekezetből kilépettek kimutatása nemzetiségük és a kilépés valószínű okai szerint, elhagyott hitfelekezetükkel egybevetve.

A felekezet, amelyhez a kilépettek kilépésük előtt tartoztak	A kilépettek nemzetisége										A kilépés valószínű oka							
	magyar	német	tót	oláh	ruthén	horvát	szerb	egyéb	ismeret- len	Egyházi adók								
										Naza- rénus	Bap- tista	Naza- rénus	Bap- tista	sze- kta- khoz való átte- rés és az egy- házi adók				
	szám szer.	%- ban	szá m szeri nt										Viszálykodás a lelkészszel					
Római katolikus . . .	121	8·81	4	—	—	—	—	13	23	60	18	—	1	57	3	22		
Görög katolikus . . .	28	2·04	—	—	6	—	—	—	1	1	5	—	—	6	—	32		
Görög keleti . . .	2	0·15	—	388	—	—	86	—	—	102	281	—	62	17	—	14		
Agostai hitv. evang. . .	7	0·51	64	—	—	—	—	—	25	16	95	—	—	19	1	17		
Evang. református . . .	522	37·80	—	—	—	—	—	—	8	119	304	—	41	44	3	19		
Unitárius	1	0·07	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—		
Izraelita	7	0·51	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	1	—	12		
Összesen . . .	688	50·11	68	52	397	6	86	13	63	299	703	—	104	144	7	116		
%-ban . . .	50·11	—	4·95	3·79	28·91	0·44	6·26	0·95	4·59	21·78	51·20	—	7·57	10·50	0·51	8·44		

Pótlás.

„Áttérés“ és egyházi temetés.*)

Kath. egyházjog szerint az, aki akár *keresztség* után, akár „*reconciliatio haeretici*“ után a kath. egyházba megtért, jogot nyer egyebek közt (halála esetére) az egyházi temetésre, és ebből folyólag a kath. lelkész jogosult és köteles is az ilyen megtért egyént, ha az egyházzal való közösségben hal meg és valamely kánoni ok miatt (öngyilkosság, párbaj stb. esetében) az egyházi temetéstől megfosztva nincsen, egyháziilag eltemetni, még ha másvallásu hozzátartozói nem is kívánják azt.

A *magyar államjog* vallási szertartás szerinti temetésre nézve semmiféle felekezetnek sem ad kizárólagos és jogi kényszer után is érvényesíthető jogot**) úgy, hogy, ha valamely halottat olyan vallás lelkésze temetne el, amelyhez az illető az ő életében, az államjog szerint, nem tartozott, e miatt akár *polgári* keresetre, akár *bűnvádi* keresetre bárkinek is törvényen alapuló joga volna.

A *büntetőjogi* részre nézve ezt *expresse* kimondotta a *budapesti* kir. ítélőtáblának a *Miller-ügyben* (1882. júl. 4.) hozott és a kir. Kuria által is jóváhagyott (1883. máj. 30), fentidézett ítélete ezen szavakkal:

„Ezen kisdéd (Fűrjész János ev. ref. vallásu férfinak kisdéde) temetése pedig egyáltalán nem eshetik kbtk. 53. §. sulya alá, mert meghalt egyénre sem felvétel, sem áttérés

*) Ezen pótlásnak helye a fenti fejtegetések során a 188. lapon (K. pont), 202. lapon (8. pont) és 211. lapon (8. pont) lett volna, de az anyag bősége miatt ott figyelmemet, a végleges kidolgozásnál, kikerülte; azért itt a függelékben pótlom.

**) Ennek megfelel az, hogy nincs olyan magyar törvény sem, amely közjogi kényszerre, vagy magánjogi panaszra hatalmazná fel a

valamely vallásfelekezetbe nem képzelhető. Minthogy a *meghaltnak bármely vallás szertartása szerinti temetése semmiféle törvény, rendelet vagy szabály által büntetés terhe alatt nem tiltatik és nem volt tiltva*, a btk. 1. §. értelmében vádlottnak ezen cselekménye nem büntethető.“

Ebből következik, hogy ha például valamely kath. lelkész egyháziilag átvész egy *halálos ágyon* fekvő akatholikust,**) aki az államjogi formaszerűségeket betartani nem lévén képes, államjogilag áttérni ezidőszerint nem képes: az ilyennek *eltemetése* (magában véve az „eltemetés“) miatt a kath. lelkész ellen az akatholikus lelkész sem polgári keresetet nem indíthat, sem bűnvádi feljelentéssel nem élhet.

De ha az ilyen felvett akatholikus még 18 éven alul van, akkor ezen megtértnék eltemetése ugyan nem büntethető, de büntethető maga az átvétel a kihágási büntető törvénykönyv 53. §-a alapján, mely így szól:

„53. §. Aki életkorának *tizennyolcadik* évét még be nem töltött *kiskoru egyént* az 1868: LIII. t.-c. rendelkezése ellenére más vallásfelekezetbe *felvesz*: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.“

Világos, hogy ilyen áttérés (felvevés) esetében az egyházi temetés lesz éppen az alkalom arra, hogy a lelkésznek a tiltott és érvénytelen föl vétel körüli közreműködése kitudódjék, és így éppen az ő érdekében áll, hogy a temetés végzésétől tartózkodjék, annak az akatholikus lelkész által való elvégzésébe belenyugodjék.

18 éven felüli egyénnek, bár államjogilag érvénytelen, felvétele más vallásba azonban már nem büntethető és azért eltemetése a fenti aggályba sem ütközik; legfőlebb a méltá-

lelkészt egy az államjog szerint az ő vallásához tartozó egyénnel szemben akár a kereszttség felvevésének elmulasztása, akár a temetési szertartásnak (az ő rokonságához tartozó halott fölött) elmulasztása esetében. Magyarországon tehát nincsen keresztelekre való kötelezettség („Taufzwang“), tehát a kath. szülők nem kényszeríthetők arra, hogy megkereszteltessék gyermekeiket; de nincsen temetési kényszer sem.

**) A halálos ágyon való vallásváltoztatásról (de nem a temetéssel kapcsolatban) már szó volt: fent 38., 186—7. l.

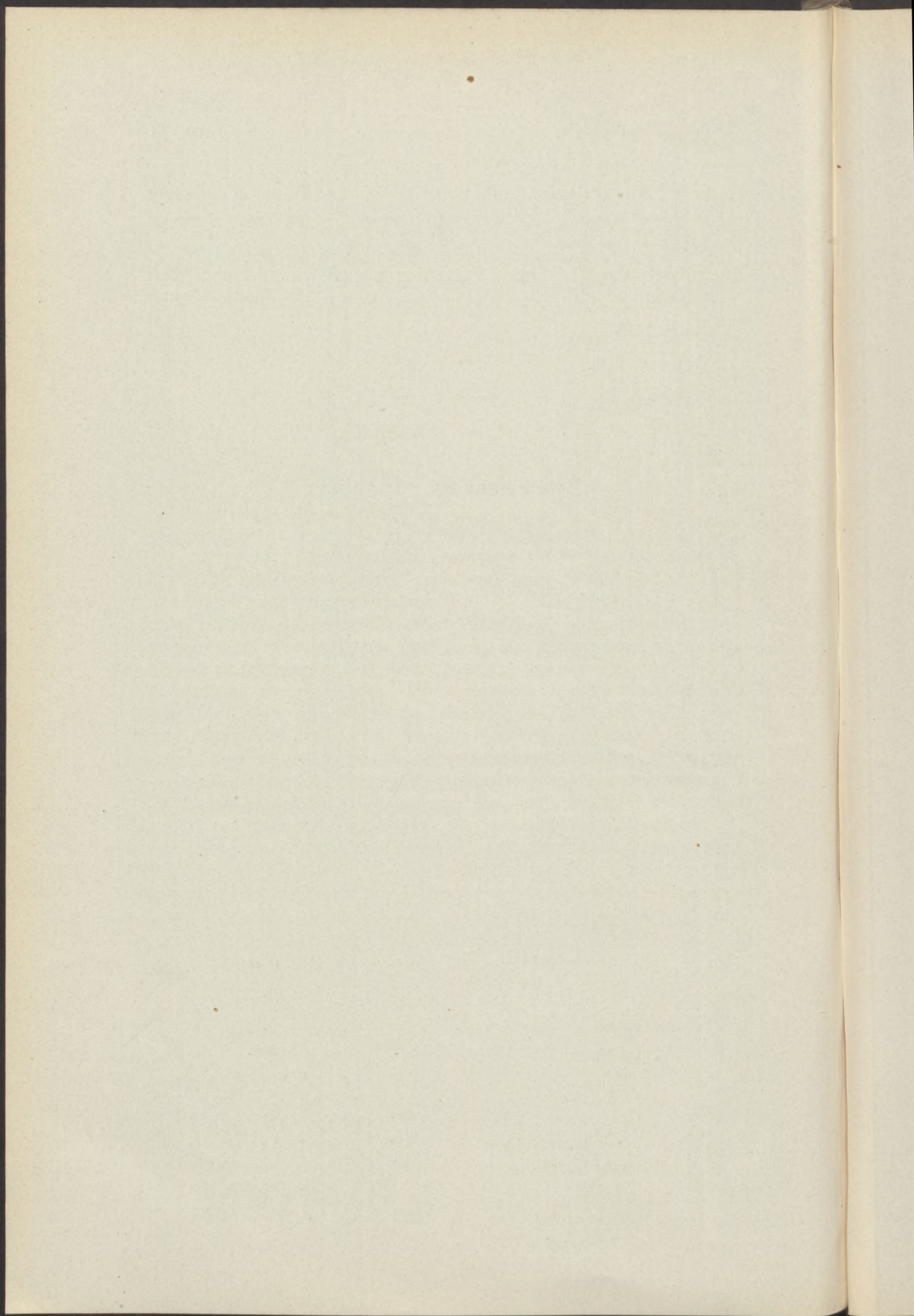
nyosság látszik javasolni, hogy az államjogi hatálylyal még el nem hagyott akatholikus vallás lelkészének az elhunyt megtértek rokonai, ha hajlandók erre, térítsék meg a temetési lelkészi járulékot (stóla), mert államjog szerint a temetéshez öneki joga van (bár nem kizárólagos és karhatalommal van érvényesíthető joga), és így közvetve igénye van a temetési járulékhoz is.

Értelemzavaró sajtóhiba:

A A 124. lapon az 51. jegyzetben az 1. sorban e szó: „*érvényességét*“ tévedésből került a szövegbe ezen szó helyett: „*tényét*“.

Tehát a szóban forgó jegyzetnek *helyes alakja ez lesz*:

„A gör. keleti vallásról jövő megtérő keresztségének *tényét*, ha teljes bizonyítékot nem tud felmutatni (keresztlevél vagy tanú), szintén nem volna szabad vélelmezni a megtérési eljárásnál, nem azért, mintha ők a keresztelest nem tekintenék kötelezőnek (factum) vagy annak anyagát és alakját nem tartanák kötelezőnek vagy a kereszteleési szándék volna a gör. keleti lelkésznel kétségbe vonható, hanem egyszerűen azért, mert kétséges a kereszteleés ténye (factum) és nem kath. felekezetről nem vélelmezheti a kath. lelkész a kereszteleés kiszolgáltatása körüli lelkiismeretességet, gyengédséget, anélkül, hogy vélelmezhetné annak ellenkezőjét. Ha ez utóbbi állana, akkor abszolút alakban kellene keresztelezni. De mivel az előbbi feltevés a kath. egyházjogi álláspontról a helyes, azért *feltételes* alakban lehet és szentségfelvétel előtt (házasságkötéstől *esetleg* eltekintve) kell keresztelezni.

TARTALOM.

Bevezetés	Lap. 3
---------------------	-----------

I. FEJEZET.

A vallásváltoztatás elbírálása a kath. egyházjog szempontjából	5—21
--	------

I. pont. <i>Lehetséges-e a kath. egyházjog szerint valaha is vallást változtatni?</i>	5
---	---

II. pont. <i>Tagjai-e a kath. egyháznak az eretnekek, szakadárok és a kiközösítettek?</i>	6
---	---

A *Catechismus Rom.* látszólag tagadó választ ad e kérdésre és így vélekedik a *dogmatikusok* (Chr. Pesch S. J.) jelentékeny része is (6—7. l.). Az *egyházjogászok* ellenkező véleményen vannak (8—9. l.). Az utóbbi véleménynek bebizonyítása *először a kinyilatkoztatásból* és pedig a keresztiség hatásáról (9—11.) és egyik hatásnak („*fit membrum Ecclesiae*“) eltörölhetetlenségéről szóló hitigazságokból (11—13. l.). Ugyanezen vélemény *másodszor* beigazoltatik *jogi* érvekkel is és pedig abból, hogy az egyház mindig joghatóságot vindikált magának az összes megkeresztelt egyének felett (13—15. l.). továbbá, hogy az eretnekek, szakadárok és kiközösítettek *aktív* jogokkal is bírnak az egyházban (15—18. l.), végre beigazoltatik a kánonjogászok „*consensus*“-ából; ez utóbbi érvnél részletesen van ismertetve *Hinschius* felfogása. (19—21. l.)

II. FEJEZET.

A vallásváltoztatás elbírálása az államjog szempontjából	23—80
--	-------

I. pont. <i>Az államjog álláspontjáról tekintve a dolgot, lehetséges-e vallást változtatni?</i>	
---	--

1. A vallásváltoztatás olyan államokban, amelyekben az egyház az államtól el van választva, magán dolog (23. l.). — 2. Olyan államokban, amelyekben közjogi testületeknek ismernek el egyes vallásokat, nem eo ipso létezik közjogi hatályú vallásváltoztatás; példa reá *Franciaország* és *Olaszország* (23—4. l.). — 3. Olyan államban, amely csakis egyetlen vallást részesít közjogi elismerésben, eo ipso lehetetlen államjogi hatálylyal más vallásba lépni; így van ez *Orosz-*

országban, így volt ez a régi *Német-Birodalomban* az *augsburgi* vallásbékéig (24. l.). Az *augsburgi* (1555. é.) és a *westphaliai* (1648. é.) vallásbéke méltatása a vallásváltoztatás körüli jog tekintetében (25—26. l.) A *Német-Birodalomban* a vallásváltoztatásra nézve fennálló *jelenlegi* törvényhozás általános jellemzése (26—28. l.). — 4. A nálunk szokásos értelemben vett vallásváltoztatásnak *három* előfeltétele van, amelyek fennállanak a *német államok egy részében* (Poroszország, Bajorország, Baden, Württemberg, Hessen), *Ausztriában* és végre *Magyarországban*. Részletes ismertetése a vallásváltoztatásra vonatkozó magyar jogfejlődésnek; főbb fejlődési pontok: a *bécsi béke*, *linzi béke*, *II. József* türelmi rendelete, *II. Lipót* törvénye (1790/1 : XXVI. t.-c. 13. §.), továbbá az 1844 : III., az 1868 : LIII. (1—8. §§.) és az 1895 : XLIII. t.-c. (5. 21—25. §§.) (28—34. l.)

II. pont. A vallásváltoztatásnak az államjogok szerint lehetséges módjairól.

1. Korlátozás a választható vallások száma tekintetében (34. l.). — 2. Vallásszabadság és vallási jogegyenlőség az áttérési szabályok körül (34. l.). — 3. Korlátozása a vallásváltoztatásnak csakis az „*áttérés*“-re vagy pedig ezen korlát félretevésével a „*felekezettlenség*“ megengedése (35—36. l.). — 4. A vallásváltoztatás államjogi érvényességéhez az európai államjogokban megkívánt *életkor* (37. l.) és *át-térési formaszükség* (37—39. l.). — 5. Gyermekek kivételes vallásváltoztatása és vallásváltoztatása törvényesítés vagy a szülők vallásváltoztatása eseteiben, bemutatva a magyarországi 1868. évi törvényhozás és az 1894—5. törvényhozás (ez a ma érvényes jog) példáiban (39—51. l.).

III. pont. A vallásváltoztatásnak kiinduló pontjáról, *t. i.: hogy minden embernek államjogilag gyermekkorától fogva már van államjogi hatálylyal kötelező vallása.*

A *közjogi* álláspont szerint az állampolgár belézületik valamely vallásfelekezetbe, amely az ő törvényes vallása, amelyet követni tartozik (51—2. l.). A *magánjogi* álláspont szerint a szülők, az őket megillető nevelési jogból folyólag, állapíthatják meg a gyermek vallását. A mai *magyar államjog*, a *jövő tervezet* (Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete) és a francia *Code Civil* feletti vizsgálódás e szempontból (52—53. l.). A *közjogi* álláspontnak jogbölcséleti méltatása (54. l.). A *közjogi* álláspontot elfoglaló európai államjogoknak a gyermekek vallására vonatkozó jogszabályai: *egyvallású* szülőknél (55. l.) és *különböző* vallású szülőknél (56—62. l.), ez utóbbiaknál („*vegyes*“ házasság) nevezetesen a következő csoportok különböztethetők meg:

A) A „vegyes“ házasságból származó gyermekek egészben vagy túlnyomóan az államnak uralkodó vallásában neveltetnek. Ilyen álláspontot foglalnak el II. József császár tür. rendelete és II. Lipót törvénye és az ez utóbbit kiegészítő kir. *intimátumok*. (56—8. l.)

B) A „vegyes“ házasságból származó gyermekek a törvényes apa vallásában neveltetnek. Ilyen álláspontot foglal el az 1803. nov. 21. porosz királyi „*declaratio*“ és az 1825. aug. 17. porosz kabinetparancs által statuált jog, legalább *betű szerint* véve (58—59. l.).

C) A „vegyes“ házasságokból származó gyermekek a *nemőkbeli szülő* vallásában neveltetnek. Ilyen álláspontot foglal el a régi porosz tartományi jog (mégis feltételesen magánjogi színezettel), de főleg az 1791. évi erdélyi és az 1868. évi magyar törvényhozás (59—61. l.)

D) A „vegyes“ házások *közjogi hatályú egyes-ségben* állapítják meg a gyermekek vallását. Ide tartoznak a *Mária-Terézia* által szabályozott reverzálisok, valamint ilyen álláspontot foglal el a *legújabb magyar törvényhozás* (1894 : XXXII.) és a ma érvényes *osztrák* államjog (61—62. l.).

A gyermekek vallási hovatartozásának „közjogi“ szabályozása esetében a gyermek vallása az állami anyakönyvekben nyilvántartatik és az iskolákban a vallástanítás keretében végrehajtatik. Épen ezen utóbbi körülménynél fogva a *közjogi* felfogás kedvezőbb a vallásnak, mint a *magánjogi* felfogás, amely szükségszerűleg maga után vonja a *hit-tan-nak* a nyilvános iskolákból való kiküszöbölését: a *laikus* iskolát (63—4. l.). Szerző a *közjogi* felfogást teszi magáévá és ennek keretében elősorolt fenti (A—D.) módozatok között a D. alatti találja jogelméleti szempontból legmegfelelőbbnek (64. l.), és e tekintetben egyetért a „Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezeté“-vel és szembe-helyezkedik Dr. Kovács Gyula egyetemi tanár (valamint Dr. Huszár K.) azon véleményével, amely szerint a gyermekek vallására vonatkozó régiebb és újabb magyar törvényhozás *magánjogi* alapon áll, és amely szerint a M. Á. P. T. T.-ből a kontemplált 272. §. elhagyandó és a ma érvényes jog magánjogi értelemben volna magyarázandó (64—66. l.).

IV. pont. *Jogtörténeti és részletes bírálata és cáfolata*
Dr. Kovács Gyula és Dr. Huszár K. véleményének (66—80. l.).

III. FEJEZET.

A kath. egyházjognak szabályai a „*conversio*“ és a „*mutatio ritus*“ tekintetében 81—141

I. pont. A megtérés („conversio“) történhetik vagy keresztség útján (neophytus) vagy csak az egyházzal való kiengesztelés útján (neo-conversus); mindkettőnek közös vonásai és párhuzamuk a „mutatio ritus“-sal szemben (81—3. l.).

II. pont. *Megtérés keresztség útján* (baptismus absolutus) (84. l.) Ezen conversio-nak egyes aktusai: 1. A keresztséget felvenni kívánó egyénnek *szabad* elhatározásból és *természetfeletti* indító okból kell azt kívánni (84—87. l.). — 2. Neki eddigi esetleges *bűnös életével* szakítania kell (87—8. l.). — 3. A *kath. hitben* eléggé jártasnak kell lennie és ha nem az, hitoktatásban kell részesülnie; milyen mérvű legyen ez? (89—90. l.). — 4. Köteles (ha egyáltalán lehetséges) az *állam törvényei* által megkívánt vallásváltoztatási *formaszerűségeket* elvégezni (91. l.). — 5. Ha a megtérő még *gyermek*, akkor az állandó *kath. neveltetésnek is biztosítva kell lennie* (91—3. l.). — 6. *Püspöki engedély* kérése a megtérés eszközéséhez (94—5. l.). — 7. A keresztség útján való megtérés templomi, liturgikus *szertartásai* (95—6. l.). — 8. A megtérés feljegyzése és anyakönyvezése (96. l.)

III. pont. *Megtérés kiengesztelődés útján* (reconciliatio haeretici.)

A) Eljárás azon esetben, ha a megtérő egyénnek *keresztségéhez alapos kétség nem fér*:

1. Nyilvános bűnösök liturgice csakis úgy vehetők fel mint megtérők, ha szakítanak botrányos életükkel. Ez azonban semmi esetre sem akadályozza annak, hogy az áttérés államjogi formaszerűségeit a megtérő elvégezhesse és a kath. lelkész is ezek alkalmával kooperáljon. Részletes megvilágítása ezen kérdésnek, a *Havi Közöny* 1903. évfolyamában *Végh K. M.* és *Peszky F.* közt e körül támadt vita belevonásával (97—101. l.). — 2. A megtérő akatholikusnak a kath. hitben jártasnak kell lennie és, ha nem az, hitoktatásban kell részesülnie (102. l.). — 3. A vallásváltoztatásra nézve előírt államjogi alakszerűségek teljesítendőek (102. l.). — 4. Áttérő gyermekeknél a kath. neveltetés biztosítandó (102. l.). — 5. Püspöki engedély kérése az esetben szükséges, ha a most megtérni kívánó akatholikus már azelőtt kath. (apostata, non natus in haeresi) volt (103. l.). — 6. A „reconciliatio“-nak templomi szertartásai: gyónás, abiuratio haereseos, (magyar átok-formula meséjének cáfolata), professio fidei, absolutio ab excommunicatione (104—110. l.). — 7. A gyermekkorban fel nem vett keresztségi

mellék-ceremoniák pótlása (110. l.). — 8–9. A „reconciliatio“ feljegyzése és anyakönyvezése (111–2. l.)

B) *Eljárás az esetben, ha a megtérő egyén megkereszteltetése tényéhez vagy érvényességéhez alapos kétség fér és ő emiatt „sub conditione“ megkeresztelendő.*

Dogmatikus alapokra visszamenő vizsgálódás a „kétes keresztelés“ különféle okairól és a megtérésnél követendő eljárás módjairól (112–119. l.). Részletes tárgyalás az *unitáriusok* kereszteléséről, a *Nyögér A.* által a *Havi Közlöny* 1904. évfolyamában elfoglalt állásponttal szemben (120–2. l.). A „kétes keresztelés“ konkrét esetei: α) ha a keresztelés ténye kétséges kath. szülőktől származó egyéneknél, akath. szülőktől származó egyéneknél; β) γ) ha a keresztelés érvényessége kétséges. (123–5. l.). A „*protestans*“ nevezet alá foglalható felekezetek keresztelése az utóbbi szempontból „kétes“-nek mutatkozik. (126 l.) A legújabb *brema-i* eset (Mauritz lelkész). *Kíváncos volna az egyöntetű tételes törvényhozás* és pedig úgy, hogy a protestans felekezetekből megtérők feltétel alatti megkeresztelése kötelezővé tétessék (127. l.). Az *unitáriusokkal* szemben a magyarországi partikuláris egyházjog (esztergomi tart. 1858. évi zsinat) ezen állásponton van (128–9. l.)

A „*feltételes*“ keresztséggel kapcsolatos „*reconciliatio*“ eljárásnak egyes (1–8, a fenti A. 1–8-nak megfelelően) fázisai (129–133. l.)

IV. pont. A „*mutatio ritus catholici*“ (áttérés egyik kath. szertartásról a másikra, péld. a latínról a görögre) méltatása, az ahhoz a kath. egyházjog szerint megkívánt követelmények és párhuzamban a kánonjoggal az e pontban meg egyező magyar államjognak (1814. évi okt. 4. kir. intinátum) ismertetése. (133–139. l.) *Kíváncos volna, hogy a kétféle szertartású magyar püspökök a szertartásváltoztatás céljából Rómába küldendő kérvények tekintetében békés uton egyöntetű eljárásban állapodnának meg.* (139–140. l.)

V. pont. A szülő „*conversio*“-jának vagy ritus-változtatásának van-e a kánonjog szerint is befolyása a tőle származó gyermekek vallására és milyen befolyása? A felelet ezen kérdésre 5 pontban. (140–1. l.)

IV. FEJEZET.

A ma érvényben levő magyar államjognak a vallásváltoztatásra vonatkozó szabályai 143–212

I. pont. Cáfolata azon *téves* véleménynek (Dr. Kmety K., Dr. Konek S., Dr. Antal Gy., Knorr A., Dunay J.) mintha a vallásváltoztatásra vonatkozó 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai hatályon kívül helyeztetek volna az 1895: XLIII. t.-c. 5. 21—25. §-ai által, és ennek megfelelően minden áttérésnél a „közigazgatási hatóságnak“ is szerepe volna. (143—9. l.)

II. pont. Cáfolata azon *téves* véleménynek, mintha az 1895: XLIII. t.-c. életbeléptetése előtt (1895. dec. 11.) született izraeliták áttérésénél nem volna szükséges az 1868. évi LIII. t.-c. 1—8. §-ai által előirt formaszerűségeket betartani. (149—157. l.)

III. pont. A ma érvényes magyar államjognak (1868: LIII. t.-c. és 1895: XLIII. t.-c.) az „*áttérés*“-re vonatkozó jogszabályai, kérdésekre adott feleletek alakjában.

A) *Mely vallásra lehet áttérni?*

Felelet: Csupán egy az eddig követett vallástól különböző bevett vagy törvényesen elismert vallásra lehet áttérni. A nazarénus, baptista stb. el nem ismert vallásra nem lehet áttérni. Egyik kath. szertartásról a másikra az 1868: LIII. t.-c. 1—8. §-ai szerinti módon nem lehet, de nem is szükséges áttérni (158.—160. l.)

B) *Mely vallásról lehet áttérni?*

Felelet: Csupán egy bevett vagy törvényesen elismert vallásról lehet áttérni. A nazarénus, baptista stb. el nem ismert vallásból nem lehet, de nem is szükséges kilépni; és ha az ilyen vallást követő egyén egy, az ő eddigi „törvényes“ vallásától különböző bevett vagy törvényesen elismert vallásba akar belépni, akkor öneki az áttérési eljárásnál reá nézve a „törvényes“ vallást kell tekintenie olyannak, amelyet elhagy és amelynek lelkészénél jelentkezni köteles (160—2. l.).

C) *Kiknek engedi meg a törvény az áttérést?*

Felelet: Általában 18 éven felül levőknek; nőknek előbb is, de csak férjhezmenetelük után (1868: LIII. t.-c. 2. §.)

Részletkérdések:

1. A kétszeri jelentkezés történhetik már a 18. év betöltése, illetőleg a nő férjhezmenetele előtt is. (162—3. l.)

2. α) Még nem is cselekvőképes gyermeknek felvétele (megkeresztelése) nem tekintetik a törvénybe (1868: LIII. t.-c. 2. §.) ütköző és büntethető (1879: XL. t.-c. 53. §.) „felvétel“-nek más vallásba;

β) 18 éven felüli egyénnek az előirt formaszerűségek mellőzésével történő felvétele más vallásba érvénytelen, de nem büntethető (163—5. l.).

3. 7 éven felüli, de még nem 18 éves gyermeknek áttéréséhez a gyámhatóság nincs jogosítva általában, minden esetben, engedélyt adni, hanem csakis az 1894, XXXII. t.-c. 3. és 4. §-ai és az 1895: XLIII. t.-c. 28. §-a eseteiben, vagyis ha a házasságkötéskor különböző valláson volt szülők vagy felekezeten szülők (akár csak az egyik volt felekezeten, akár mind a kettő) áttérés folytán egy. közös vallásra kerülnek (165—174. l.)

D) *Ki az „illetékes“ lelkész, akinél az áttérési szándékot két ízben bejelenteni kell?*

Felelet: Az illető egyházban az egyházközségi illetőséget szabályozó törvény szerint az áttérőre nézve eddig illetékes lelkész. Különbség van e tekintetben a katolikusok (domicilium, quasi-domicilium) és a protestánsok (6 heti lakóhely) közt. (174. l.)

E) *Ki az „illetékes“ lelkész az áttérőnek felvételére?*

Felelet: A jövőben követni kívánt vallás bármelyik lelkésze. (175. l.)

F) *A felvételt végző lelkész az elhagyott vallásnak melyik lelkészét köteles az átmenet befejezéséről értesíteni?*

Felelet: Csakis az elhagyott vallásban a D) alattiak szerint volt illetékes lelkészét, de ez, ha az áttért egyénnek közokiratjellegű születési anyakönyvvezetése az ő felekezetének más lelkészénél történt, köteles ezen lelkésznek vezetőjét az áttérésnek az anyakönyvbe való bejegyzése végett értesíteni, de nem köteles erre, ha az áttértnek születése az állami anyakönyvben van feljegyezve. (175—7. l.)

G) *Köteles-e vagy legalább jogosult-e a felvételt eszközöző lelkész vagy pedig az általa a törvény alapján (1868: LIII. t.-c. 7. §.) értesített lelkész, értesíteni az állami anyakönyvvezetőt az áttérésről?*

Felelet: Nem; sem azt, akinél az áttérő egyén születése van anyakönyvvel, sem azokat, akinél az áttért egyén gyermekeinek születése van anyakönyvvel: mindkettőre az érdekelt felek jogosultak, de ezek nem kötelesek. (177-182. l.)

H) *Hogyan történik az áttérési szándéknak az eddig követett vallás lelkészénél való bejelentése?*

A felelet megvan az 1868: LIII. t.-c. 3—5. §-aiban.

Részletkérdések:

1. Kik lehetnek a „tanúk“? (183. l.)

2. Miképen értendő a 14—30 napi időköz?

3. Vezet-e díjat a lelkész az áttérési szándék bejelentéséről kiállított bizonyítványokért? (183—4. l.)

Felelet: Nem; sőt ez elegendő ok arra, hogy a tanúk kiállíthassák a bizonyítványt. (184. l.)

4. Milyen szövegük legyen a tanúk által kiállított bizonyítványoknak? (184—5. l.)

5. A jelentkezéseknek mely helyiségben kell történniök? (felelet: bárhol) és személyesen kell-e történniök? (felelet: igen.) (185—6. l.)

I) *Hogyan történik a felvenni-kívánt vallás lelkészenél való jelentkezés?*

A felelet meg van az 1868: LIII. t.-c. 6—7. §-ban.

Részletkérdések:

1. A bizonyítványok előmutatásánál nem szükséges tanuknak jelenléte (187. l.).

2. Az előmutatásnak személyesen kell történnie, de bárhol történhetik (187. l.).

3. A bizonyítványokat okvetlenül nem kell maradandóan átadni, hanem elég előmutatni, de a megőrzés céljából való átadás ajánlatos (187. l.).

J) *Mely pillanatban, mely aktus után válik teljessé az áttérés?*

Felelet:

A két bizonyítvány előmutatása után. Az egyházi szertartásai szerinti (templomi) felvétele nem szükséges az áttérés államjogi elvégzéséhez, hanem annak csak rendszerinti kiegészítése és folyománya (187—8. l.)

K) *Melyek az áttérésnek államjogi következményei az áttért egyénre nézve és melyek az ő gyermekeinek vallására nézve?*

Felelet:

1. Az áttért egyénre nézve megadja a feleletet az 1868: LIII. t. c. 8. §-a. Ezen §-ból folyólag az áttérés megszakítja a köteleket az előbb követett vallásfelekezettel úgy a *szellemi egyházi függőség* mint a *vagyon*i (egyházi adózás) tekintetében (188—9. l.)

Az áttérésnek az áttért egyén házasságának felbontására vagy újabb házasság köthetésére való befolyása 1895. okt. 1. előtt, sőt az osztrák honosokra nézve némi részben („*impedimentum catholicismi*”) még 1895. okt. 1. után, tehát manapság is (189—94. l.)

2. Az áttért egyén gyermekeinek vallására nézve gyakorolt befolyásról már fent (II. fej. II. b. és IV. fej. III. C.) volt szó; kiegészítése az ottani adatoknak: a különböző szertartáshoz tartozó katolikus szülők „*vallás*”-változtatásának vagy „*ritus*”-változtatásának a gyermekek vallására való befolyása (194—7. l.)

IV. pont. A magyar államjognak (1895 : XLIII. t.-c. 5., 21—25. §§.) a „kilépés“-re (felekezetienség) és a „belépés“-re (felekezetienség elhagyása) vonatkozó jogszabályai.

A) A „kilépés“ (felekezetienségbe való átlépés) jogszabályai:

1. „Kilépés“-ről csak *akkor van szó*, ha az ezt végezni óhajtó egyén el akarja hagyni eddigi vallását, anélkül, hogy más vallásba belépni akarna (198. l.).

2. „Kilépni“ lehet *bármely* bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből (198—9. l.).

3. Kilépni mindenkinek szabad, aki 18. évét betöltötte; nőknek, férjhezmenetelők után, a 18. év betöltése előtt is. *Gyermek* (18. év előtt) *nem lehet felekezetlen sohasem* (199. l.).

4. A „kilépési“ *szándék bejelentése* az eddigi illetékes *egyházközségi lelkész* előtt történik (199—200. l.).

5. A két *bizonyítvány előmutatása* az „illetékes“ közigazgatási *hatóságnál* történik (200. l.).

6. A „kilépés“ *alakzerűségeiről* részletesen (200—1. l.).

7. A „kilépés“ *befejezetté* lesz, amikor a két bizonyítvány előmutatva lőn a közigazgatási hatóság előtt (201—2. l.).

8. A „kilépés“-nek államjogi következményei az eddigi vallástól való *szellemi függőség* megszűnése tekintetében azonosak az áttérésével, de a *vagyoni kötelezettségek* tekintetében csakis a *törvényesen elismert* felekezetekből történő kilépéseknél áll fenn ezen azonosság, míg a *bevett* vallásokból „kilépő“, felekezettlenné váló egyénnel még továbbra is *hármás* vagyoni kötelezettséget állapított meg az 1895 : XLIII. t.-c. 25. §-a (202—206. l.).

B) A „belépés“ (a felekezetienség elhagyása) jogszabályai.

Részletkérdések: 1. Csakis valamely *bevett* vagy *törv. elismert vallásfelekezetbe* lehet (a felekezettlenségből) „belépni“ (206. l.).

2. Annak, aki államjogi hatálylyal bíró „kilépés“ útján *felekezetlen eddig nem volt, nincs szüksége* „belépés“-re, hanem esetleg „áttérés“-re, bár magát felekezettlenné is tartja (206. l.).

3. „Belépni“ *szabad bármely* felekezettlen egyénnek (206. l.).

4. A „belépési“ *szándék bejelentése* a közigazgatási hatóság előtt történik. Ki erre az „illetékes“? (207. l.).

Lap.

5. A *tényleges „belépés“* történhetik tetszés szerinti egyházközségbe (207. l.).

6. A „belépés“ *alakoszerűségeiről* részletesen (207—210. l.).

7. A „belépés“ *befejezetté* lesz, amint a közigazgatási hatóság a „belépési“ szándék (egyszeri) bejelentéséről felvett jegyzőkönyvet a választott egyházközség lelkészéhez átküldötte (211. l.).

8. A „belépés“ államjogi *következményeiről* (211. és 212. l.).

V. FEJEZET.

Jogforrások szövegei 213—305
Áttekintés (213—4. l.)

Jogforrások I. csoportja :

Kath. egyházjogi források*) 215—220

1. Instructio (20. jul. 1859.) S. Congr. S. Officii de Neo-Convertorum receptione (215—9. l.)

2. A S. Congr. Inquis.-nak 1900. márc. 28. határozata az „abiuratio“ módjáról (219—220. l.)

Jogforrások II. csoportja :

Magyar Országos Törvények**) 221—8

1. 1868 : LIII. törvénycikk (221—4. l.)

2. 1894 : XXXII. törvénycikk (224—6. l.)

3. 1895 : XLIII. t. c. 5. 21—30. §§. (226—8. l.)

*) Fent a tárgyalás közben idéztem egyéb egyházi jogforrásokat is. Így :

88. l. : S. C. Inqu. 1703. máj. 31.

90. l. : S. C. Inqu. 1703. máj. 3. (egész szöveg).

91. l. : S. C. Inqu. 1885. aug. 20.

93. l. : S. C. de Prop F. 1777. ápr. 17.

110. l. : S. Rit. C. 1836. aug. 27.

113. l. : S. C. Inqu. 1884. febr. 21. (egész szöveg).

114. l. : S. C. Inqu. 1878. nov. 20. (egész szöveg).

115. l. : S. C. Inqu. 1830. nov. 17. (egész szöveg).

128. l. : 1858. é. esztergomi tart. zsinat (szövegrész).

129. l. : 1863. é. kalocsai „ „ (szövegrész).

135. és 141. l. : XIII. Leó „Orientalium“ constit. 1894. nov. 30.

141. és 195. l. : S. C. de Prop F. 1894. ápr. 11. (szövegrész).

**) Itt a függelékben csak (a vallásváltoztatásra nézve) ma érvényben levő törvények szövegeit közlöm. A jogtörténeti értékkel bíró régiebb, vagy más újabb törvények szövegrészei fent az egyes fejezetek tárgyalásánál voltak közölve, így :

1. 31. l. : 1790/I. XXVI. t. c. 13. §.

2. 32.—3. l. : 1844 : III. t. c. (az egész törvény szövege).

3. 59. l. : 1791. évi LVII. erdélyi t. c.

4. 69. l. : II. József. császár tür. rendelete 7. §. (ez ugyan nem törvény, de törvényerővel bíró régiebb jogforrás).

5. 69. l. : 1790/I. XXVI. t. c. 15. §.

6. 190. l. : 1894 : XXXI. t. c. 25. §.

7. 202—3. l. : 1868 : XXXVIII. t. c. 35—36. §§.

8. 203. l. : 1891 : XV. t. c. 18. §. 1. bek.

9. 36. l. : 1895 : XLIII. t. c. 1—4. §§.

Jogforrások III. csoportja :

Miniszteri rendeletek és határozatok*) 228—271.

1. A vallás és közoktatásügyi miniszternek 1875. évi január 13-án 563. sz. a. kelt körrendelete valamennyi törvényhatósághoz a nazarénusokról. (229—230. l.)

2. V. K. Miniszteri határozat (4256/1890. sz.) a vallás-változtatásoknál előírt bejelentésekről szóló bizonyítványok tárgyában. (230. l.)

3. Miniszteri határozat a megtérési esetek alkalmával szükséges jelentkezéseket igazoló bizonylatokról. (231. l.)

4. V. K. Miniszteri körrendelet (3565/1890. sz.) a megtért izraelitákról. (231—2. l.)

5. V. K. miniszteri (12267/1890. sz.) körirat, mely szerint a vallásváltoztatásoknál az áttért egyén által felvett vallás az ő születési anyakönyvébe bejegyzendő. (232. l.)

6. V. K. Miniszteri (14962/1890. sz.) körirat a megkelesztett izraeliták keresztleveléről. (232—3. l.)

7. Vallás és közoktatásügyi, igazságügyi miniszteri és belügyminiszteri rendelet (1674/1895. V. K. M. eln. sz.) a gyermekek vallására vonatkozó megegyezések és nyilatkozatok alakszerűségeinek s azok anyakönyvi nyilvántartásánál követendő eljárásnak s a gyámhatósági beleegyezés mellett való áttérésnek szabályozása tárgyában. (233—239. l.)

8. A gyermekek vallásának az állami anyakönyvbe való bejegyzését szabályozó 60.000/1895. sz. belügyminiszteri utasítás 57. szakasza. (240—2. l.)

9. Vallás- és közokt. miniszteri 56/1896. eln. sz. alatt, 1896. jan. 8-án a vallás- és közoktatásügyi, belügyi és igazságügyi miniszterek által kibocsátott rendelet a vallás szabad gyakorlatáról szóló 1895 : XLIII. t.-c. végrehajtása tárgyában. (243—260. l.)

10. A m. kir. Belügyminiszternek, 1896. május 26-án 46.260. sz. a. kelt körrendelete a gyermekek vallása iránt kötött megegyezések és a gyermekek áttérése okmányainak bélyegmentességéről. (261 l.)

11. V. K. Min. 18.332/1898. sz. (1898. márc. 31.) elvi jelentőségű határozata az izraeliták áttérésének bejelentéséről.

*) Nem vehettem fel ezen forrásközlésbe a fent (182. l. 32. j.) idézett 1897. márc. 2-án 20924. sz. a. kelt belügyminiszteri határozatot, mert azt sem a „M. Rendeletek Tárá-“ban, sem a „Magyar Közigazgatás“ és az „Anyakönyvi Közlemények“ 1897—1903. évfolyamaiban nem találtam. — Fent a tárgyalás közben egész szövegében közöltem (42—3. l.) a belügyminiszternek 54859/1901. számú határozatát, továbbá idéztem (205. l.) a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1886. évi jun. 14. (46.249. sz.) rendeletét, nem említve itt az id. kir. intimátumokat, amelyek a betűrendes index-ben („Kir. intimátumok“ szó alatt) jelzett lapokon megtalálhatók.

(Mily okmánynyal igazolhatja egy az 1868: LIII. t.-c. 2. §-ában jelzett, 18. életévét betöltött izraelita, az izraelita vallásról valamely keresztény, illetve bármely más bevett vallásra történt szabályszerű átlépését?) (261—2. lap.)

12. A m. kir. belügyminiszter 1898. évi aug. hó 16-án 82.012/IX. szám alatt a gyermekek vallásának a születési anyakönyvbe mi alapon történt bevezetésére vonatkozó feljegyzés tárgyában valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez intézett körrendelete (263—5. l.)

13. A m. kir. belügyminiszternek 1898. évi október hó 21-én 108.856. sz. a. kelt határozata. (Bevett vagy törvényesen elismert vallásnak anyakönyvezett gyermek az esetben is megtartja ezen vallását, ha 7. életévének betöltése előtt szülei a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetből kilépnek s az ily gyermeknek is csak a 18. életév betöltése után lehet más vallásra áttérni, illetőleg a bevett vagy elismert vallásfelekezetekből kilépni.) (265—6. l.)

14. V. K. Min. 78735/1898. sz. (1898. nov. 12.) körrendelet a vallásváltoztatásoknál végzendő kétszeri jelentkezések idejéről (267—8. l.)

15. A m. kir. Belügyminiszternek 1899. évi 137.586. sz. elvi jelentőségű határozata az 1868. évi LIII. t.-c. 12. §-a ellenére elkeresztelt egyének vallásának az állami házassági anyakönyvbe való bejegyzéséről (268—270. l.)

16. A m. kir. belügyminiszternek 26757/1903. sz. a. a sz—i anyakönyvi felügyelőhöz intézett határozata a 7. életévüket még be nem töltött gyermekekre nézve a nemebeli szülő áttérése folytán beállott vallásváltoztatásnak anyakönyvi feljegyzése tárgyában követendő eljárásról (270—1. l.)

Jogforrások IV. csoportja:

Elvi jelentőségű bírói ítéletek*) 272—288

1. A budapesti kir. ítélőtábla ítélete (1880. dec. 28.) a „soproni“ esetben (272—6. l.)

2. A kir. Kuria végzése (1882. márc. 8.) a „soproni“ esetben (276—8. l.)

3. A kir. Kuria ítélete (1882. márc. 24.) a „tatai“ ügyben (278—9. l.)

4. A budapesti kir. ít. tábla ítélete Szántó J. plébános ellen az 1879: XL. t. c. 53. §-a alapján indított büntetőperben (280. l.)

*) Fent a IV. fejezetnek 14. jegyzetében (163. lapon) is közöltem egész szövegében egy bírói ítéletet (kir. Kuria 1896. szept. 16-án 6279. sz. a.) arról, hogy az áttérésnél való kétszeri jelentkezés történhetik még akkor, amikor az áttérni kívánó nem érte el az áttéréshez megkívánt korhatárt (betöltött 18 év vagy a nő férjhezmenetele).

5. A kassai kir. járásbíróság, budapesti kir. tábla és a kir. Kuria ítéletei a Miller lelkész elleni ügyben (281—7. l.)

6. Kuriai döntvény (1887. okt. 11.) nagykorú egyén áttéréséről egyik keresztény vallásból a másikba az u. n. interkonfeszionalis törvény (1868 : LIII. t.-c.) szabályainak mellőzésével (288. l.).

Jogforrások V. csoportja :

A kath. rítus megváltoztatására vonatkozó egyházjogi és magyar államjogi források 289—298

1. A „S. C. de Propaganda Fide“ 1903. ápr. 27. határozata. (289. l.)

2. A latin és görög szertartású katolikusoknak egymáshoz való viszonyát szabályozó 1814. évi okt. 4. (20996. sz.) kir. intimátum (290—2. l.)

3. Belügyminiszteri körrendelet (1898. febr. 14., 13.831. sz.) a vegyes szertartású kath. szülők gyermekeinek anyakönyvezése tárgyában. (292—4. l.)

4. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1898. évi szept. 7-én 61.054. sz. a. a m. kir. belügyminiszterhez intézett átirata. (A különböző szertartású katolikusok kölcsönös áttérésének módozatai.) (294—5. l.)

5. 63.497/1900. számú belügyminiszteri határozat. (Ha a törvénytelen gyermek atyja és anyja különböző szertartású katolikusok, és a természetes atya gyermekét elismeri, az újszülött vallásául az anya szertartása szerinti katolikus vallás jegyzendő be az anyakönyvbe.) (295—8. l.)

Jogforrások VI. csoportja :

A vallásváltoztatásra vonatkozó magyarországi statisztikai adatok 299—305

1. A törvényesen bevett vallásfelekezetek közti áttérések 1896-tól 1903-ig. (300—1. l.)

2. Az egyes hitfelekezetek nyeresége vagy vesztesége az áttérések folytán 1896-tól 1903-ig Magyarországon. (302. l.)

3. Felekezetből kilépettek és a felekezetek kötelékébe visszatért felekezeten kívüliek összes száma 1896-tól 1903-ig Magyarországon. (302. l.)

4. Felekezetből kilépettek 1896-tól 1903-ig törvényhatóságokonkint. (303—4. l.)

5. Az 1903. évben felekezetből kilépettek kimutatása nemzetiségük és a kilépés valószínű okai szerint, elhagyott hitfelekezetükkel egybevetve. (305. l.)

Pótlás.

Az áttérés és egyházi temetés. 307—9

A „conversio“ vagy a „reconciliatio“ folytán megtért egyén jogot nyer az egyházi *temetésre*. (307. l.) A magyar *államjog* e pontban nem intézkedik; az államjogilag érvényes áttérés nem szükséges ahhoz, hogy valaki a nem az ő „törvényes“ vallásának szertartása szerinti egyházi temetésben részesüljön. Mégis 18 éven alúli egyénnek eltemetése joghátránnyal járhat a lelkeszre nézve. (308—9. l.)

BETÜRENDES TÁRGY- ÉS NÉVMUTATÓ.

A.	Lap.	Lap.
Abiuratio haereseos	104, 131—2, 218, 219	Áttérés jogi következményei 188—97, 307—9
Abrenuntiatio jelentősége a vál- lásváltoztatást illetőleg	95	Áttérés halálos ágyon 37, 38—9, 91, 186, 308
Absolutio conditionata	131—2	Áttérési (kilépési, belépési) for- maszerűségek 20, 37, 143. é. k., 182. é. k., 200—1, 207—10
Absolutio ab excommunicatione	109, 219	Áttérők hitoktatása az államjog- ban 30—1, 72—5
Anabaptisták	114, 132	Áttérők hitoktatása a kath. egy- házjog szerint 89—91, 102
Anglia	27, 28	Áttérők kora 84, 104, 132, 162—174, 199
Anglikánok keresztelése	114, 125	Áttértek (vagyis megtértek és el- tértek) jegyzéke (protocollum convertitarum et apostatarum)
Antal Gyula dr.	144	96, 112, 133
Apai hatalom	53—4, 58, 62	Áttérés jogi befejezettsége . . 187
Apostasia a fide	82—3	
Apostasia a fide Christiana	18, 35	
Aposztata papok és szerzetesek		
házassága	190, 194	
Archiv f. kath. Kirchenrecht	78	
Athanasius	118	
Augsburgi vallásbéke	24 é. k.	
Ausztria 24, 26, 28, 35, 37—8, 61, 190—4		
Á.		B.
Ágoston sz.	8	Baden 28, 37
Áldozás a megtérési szertartás- nál	95—6, 109	Bajorország 28, 37
Átokformula (állítólagos, magyar) 106		Baptismus conditionatus 117. é. k., 122. é. k., 131—3
„Áttérés“	35, 143, 157	Baptismus flaminis 15
Áttérés más kath. szertartásra 133— 141, 159—60, 194—7, 289—98		Baptisták 35, 114, 125
Áttérés bejegyzése a szül. anya- könyvbe	96, 111, 175—182	Bécsi béke 29
Áttérés bejegyzése a házassági anyakönyvbe	182	Beke A. 94, 100
		„Belépés“ 35, 144—9, 206, 226—8, 245, 255—7
		„Belépés“ jogi befejezettsége . 211
		Belgium 23, 28, 55
		Bellarminus 7
		Bérmálás a megtérési szertar- tásnál 96

	Lap.		Lap.
„Bevett“ vallások	30, 158	El nem ismert vallás . . .	23, 158
Bírói joghatósága a kath. egy-		Erdély	59, 135, 158, 189
háznak az eretnekek felett .	14	„Erdélyi“ házasságok („Sieben-	
Bizonyítványok az áttérési (ki-		bürgische Ehen“) 189, 191 193—4	
lépési, belépési) szándék be-		Esztergomi érsektart. zsinat	
jelentéséről 32—3, 100, 184—5,		(1858. é.)	128
200—1, 207—11		Esztergomi érsektart. Ritnale .	105
Braunschweig	37	Excommunicatus toleratus .	16, 108
Brémai keresztelési eset . .	126—7	Excommunicatus vitandus 16—7, 118	
C.		É.	
Catechumenatus	89, 95	Értesítés-minta a vallásfeleke-	
Catechismus Rom.	6, 14	zetbe való végleges felvételtől 101	
Code civil	53 é. k.	Északamerikai Egy. Államok .	23
Congregatio-határozatok lásd a		F.	
„Tartalom“ I. és V. csoportját		Fejér G.	30
Contumacia	16—7, 103	Felekezetlenek . 35, 198—212, 226,	
Convertita	21	243—4, 255—7	
„Corpus Ecclesiae“	10, 15	Felekezetlen szülők gyermekei-	
Cultus disparitas	115—6, 124	nek vallása 44—5, 49—51, 168—71	
Cs.		Felekezetlen szülők vallásváltoz-	
gr. Csáky-féle (februári) rende-		tatása nincs befolyással a gyer-	
let	78, 165	mek vallására	169, 265—6
Cser Vendel ellen h. ítélet . .	278	Felekezetlen apa általi (ut. ház.	
D.		utján) törvényesítés visszaható	
Dánia	27, 28	erővel bir a fiuk (egyezség	
Decretum unionis Graecorum .	133	esetén az összes gyermekek)	
Decretum pro Armenis	9, 133	vallására	44
Demkó Gy.	124	Franciaország . 23, 24, 28 é. k. 35	
Desiana complanatio (deési		Felekezetlenek vagyoni kötele-	
egyezkedés, 1638. é.)	120—1	zettségei az elhagyott feleke-	
Devotio domestica	25, 27	zettel szemben	202—6
Dominans religio	28, 56—7, 69	II. Ferdinánd	25
Dubium iuris, d. facti a keresz-		III. Ferdinánd	25
ség körül	97, 112—129, 215	Forma baptismi	117, 125—6
Dunay J.	144	G.	
E.		G. A. dr. cikkiró	182, 193
Egyház és állam elválasztása .	23	Galicia	135—6, 195
Egyházi teherviselés és vallás-		Gänsthaler N. ellen h. ítéletek 272—8	
változtatás . 188—9, 202—6, 211		Geiger	25
Egyházi temetés 15, 91, 287, 307 é. k.		Genesisius	118
„Egyvallásu“ szülők gyermekei-		Görög katolikusok 133—41, 194—7,	
nek vallása	55	214, 289—98	
Elismert vallások	30, 158	Görög-keleti vallás	158—9, 214
Elkeresztelések 63, 78, 165, 268—70,		Görög-keletiek keresztelése 124, 126	
272—87			

	Lap.		Lap.
Gy.		Impedimentum catholicismi	191—4
Gyámhatóság (árvaszék) bele-		„Intentio interna aut externa“ a	
egyezése a törvényes életkor-		keresztelésnél	118—121
ral nem bíró egyéneknek át-		Iskola és a gyermekek vallása	63—4
téréséhez	39, 48, 165—174	Iskolai pótdót esetleg a feleke-	
Gyermekek vallásváltoztatása	48—51,	zetnek köteles fizetni a fele-	
91—4, 104—5, 130, 162—74, 199,		kezetlen egyén	202—5, 211
236, 241, 248—9, 261		Izraelita vallás „receptio“-ja	33, 151,
Gyermekek vallása	39—80, 140—1,		159
169—70, 194—7		Izraelita gyermek megkereszte-	
Gyermekek vallásának anyaköny-		lése	33, 151, 176
vezése 63, 78, 179—82, 224—6,		Izraeliták áttérése	149—157, 231, 232,
233—242, 250—4, 261, 263—6,			261—2
270—1, 292—4		Izraelita vallásra áttérés	35, 151
Gyónás a megtéréssel kapcso-		Izraeliták megkeresztelésének be-	
latban	104, 131	vezetése az izraelita születési	
		(felekezeti) anyakönyvbe	176, 231—
H.			3, 261—2
Hannover	37—8	J.	
Haeresis	7 é. k., 13 é. k.	Jelentés az áttérésekről a kor-	
Házasságok állami érvényessége		mányhoz	33
az előbb követett vallás sza-		Jelentkezések vallásváltoztatás-	
bályaitól is függhet	153	nál 20, 32, 37, 183, 200, 208, 230—1,	
Házasságok kötésénél és felbon-			267
tásánál a vallásváltoztatás döntő		Jelentkezések közti időköz	183—4,
lehet (imped. cathol.)	189—94		201, 209
Helytartótanács	33	Jogtud. Közlöny	63, 65
Henniges	26	Jordánszky E.	106
Hergenröther Jos.	26	II. József	24, 30, 56—7, 69
Hessen	28, 37	II. József-féle ház. pápens.	190, 194
Hessen-Darmstadt	37	Jus reformationis	25
Hollandia	27	K.	
Horváth. F. ellen h. ítélet	278—9	Kalocsai érsektart. zsinat	129
Hörk J.	174	Kálvin J.	118
Huszár K. dr.	78—9	Kath. neveltetés biztosítása a	
I.		gyermek keresztelése előtt	91—4
Illetékes plébános a kereszte-		Keresztelés tényének bizonyítása	123
lésre	84	Keresztség hatásai	11
Illetékes plébános a „reconcilia-		Keresztség felvételéhez szüksé-	
tio“-ra	97	ges előkészítés	95
Illetékes lelkész az áttérési (ki-		Keresztség kiszolgáltatása	84, 112
lépési, belépési) jelentkezések-		Keresztséget felvevőnek szabad	
nél és a felvételnél	174, 175, 199,	elhatározása és helyes szán-	
	207	déka	85
Illetékes közig. tisztviselő a ki-		Keresztséget kiszolgáltatónak he-	
lépési vagy belépési jelentke-		lyes szándéka	117—126
zéseknél	200, 207		

De^s: 213-

So:

33, 35,

149—57,

159,

176,

221—33,

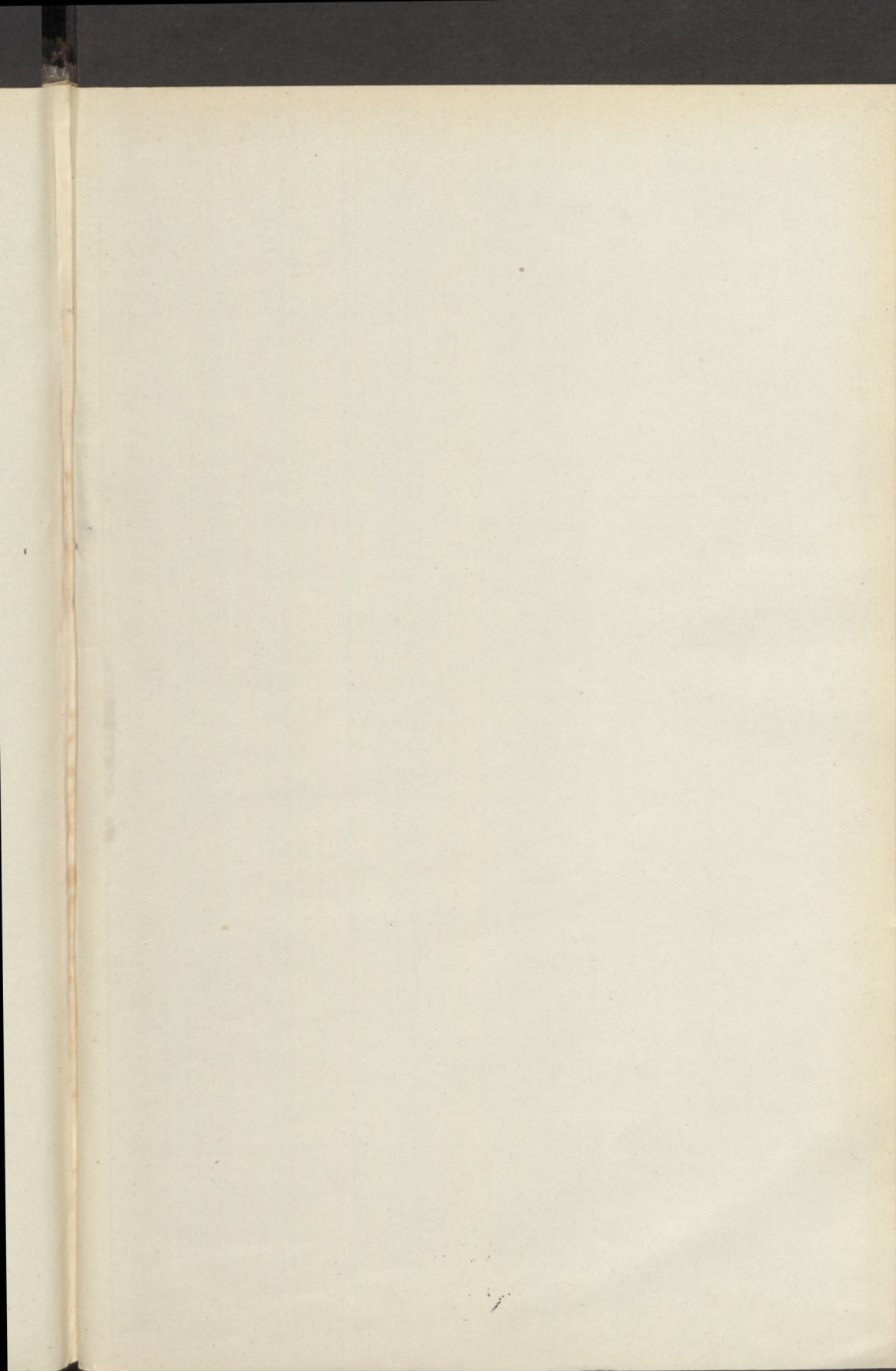
261—262,

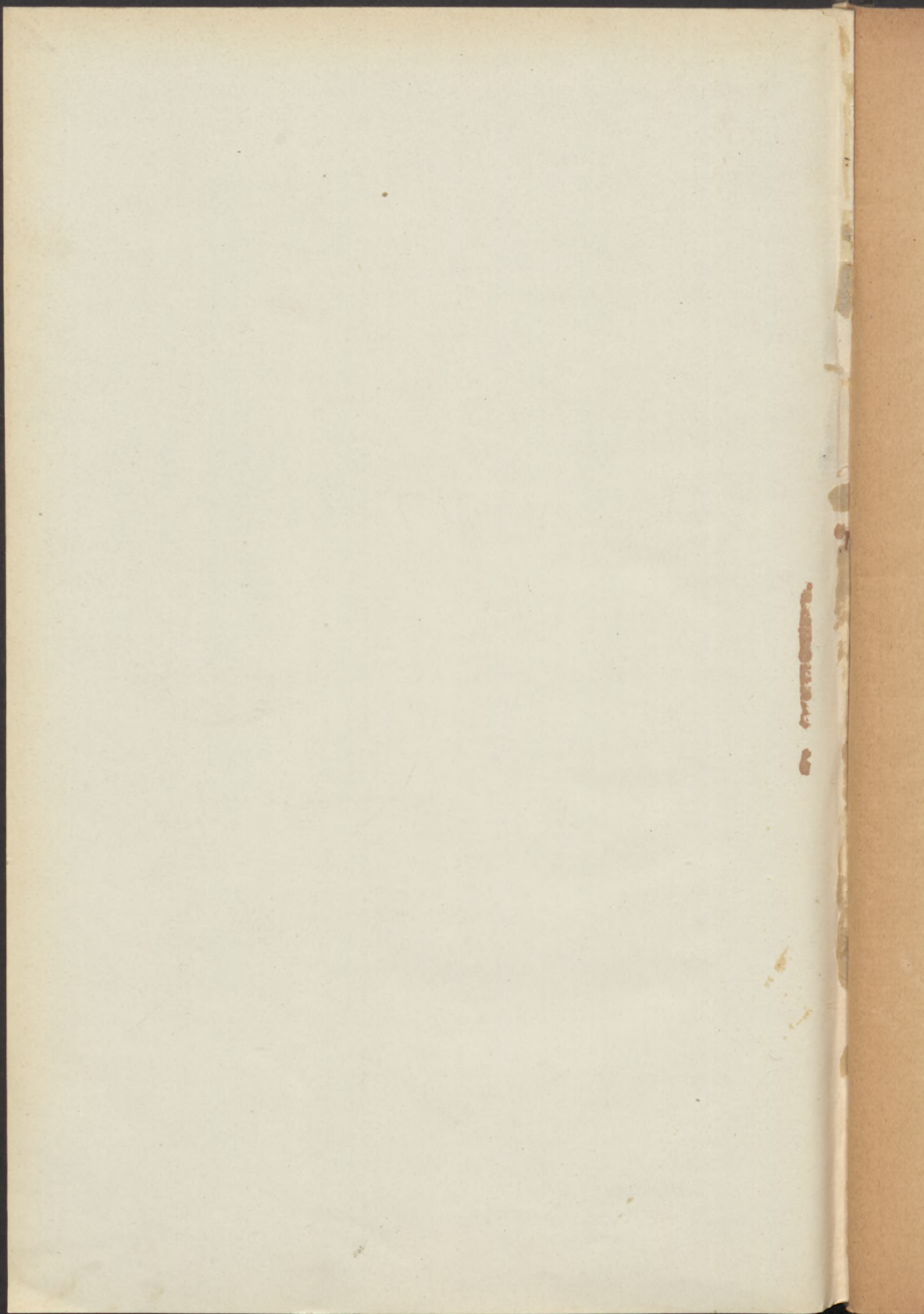
	Lap.		Lap.
Keresztstülő alkalmazása a felté- teles keresztstégnél nem stük- séges	131	Linczi béke	29
Kétes keresztstég melletti ház- ságtötés	115—6, 124	I. Lipót	25
Ketzerstrafen	25	II. Lipót	31, 56—7, 69
Kikötötötteteknek egyházi jogai a kath. egyházban	15	Lösche	24
„Kilépés“ 35, 144—9, 198, 226—8, 243—4, 255—6		Luther	118
„Kilépés“ jogi befejezettsége 201—6			
Királyi engedély az áttérésre 31, 73		M.	
Kir. intimátumok 30—31, 57—8, 72— 4, 134, 150		Magánjogi álláspont a vallásvál- toztatás tekintetében	23 é. k.
Kir. leirattal törvényesített gyer- mekek vallása 39. é. k., 170. é. k.		Magánjogi álláspont a gyerme- kek vallása tekintetében 53 é. k.	
Kmety K. dr.	144	Magyar Ált. Polg. Törvkönyv	
Knorr A.	144, 184	Terv.	52 é. k.
Konek S. dr.	144	Majláth G. K. gr. püspök	138
Kovács Gyula dr.	64—80	Materia baptismi	117, 125
Közig. hatóság szerepe a val- lásváltoztatásnál 143—9, 200—1, 207—11		Mária Terézia	61
Közigazgatási joghatósága a kath. egyháznak az eretnekek felett 14, 19		Mauritz bremai lelkész esete 126—7	
„Közjogi“ álláspont a vallásvál- toztatás tekintetében	23. é. k.	Mecklenburg-Schwerin	27
„Közjogi“ álláspont a gyerme- kek vallása tekintetében 52. é. k.		„ —Strelitz	27
Különbözö vallású stülök gyermek. vallása	55. é. k.	Miller Gy. ellen h. ítélet	128
Kül. szertartású kath. stülök gyermekének vallása 141, 194—7, 292—4		Miniszteri rendeletek, lásd „Tar- talom“ III. és V. csoportját.	
Kül. szertartású kath. stülök „val- lás“-váltóztatása	196	„Minö“ valláshoz való tartózás- ról állámjogi szabály	29, 68, 78
Kül. szertartású kath. stülök „ri- tus“-váltóztatása	197	Mutatio ritus catholici	133—141, 159—60, 194—7, 289—298
L.		N.	
Laikus iskola	63	Nassau	37, 59
Lainer S. I.	13	Nazarénusok	35, 125, 161, 229
Lambruschini-instructio	32	„Necessitate medii, nec. prae- cepti“ szükséges igazságok 89—90	
Landrecht	26—7, 58—9	Német-Bírodalom	24 é. k.
Lányi Gy.	106	Neo-conversus	21
Laurentius S. I.	16	Neophytus	21
		Nevelési jog	53, 62—4
		Normaljahr	25
		Norvégia	27, 28
		Nothcivilehe és hitelhagyás	191
		Nők vallásváltoztatása	162
		Nők ritusváltóztatása	141
		Ny.	
		Nyilvános bünös áttérése 83, 87—8, 97—101	
		Nyögér A.	116, 120—2
		O.	
		Olaszország	24, 28, 37
		Oldenburg	37

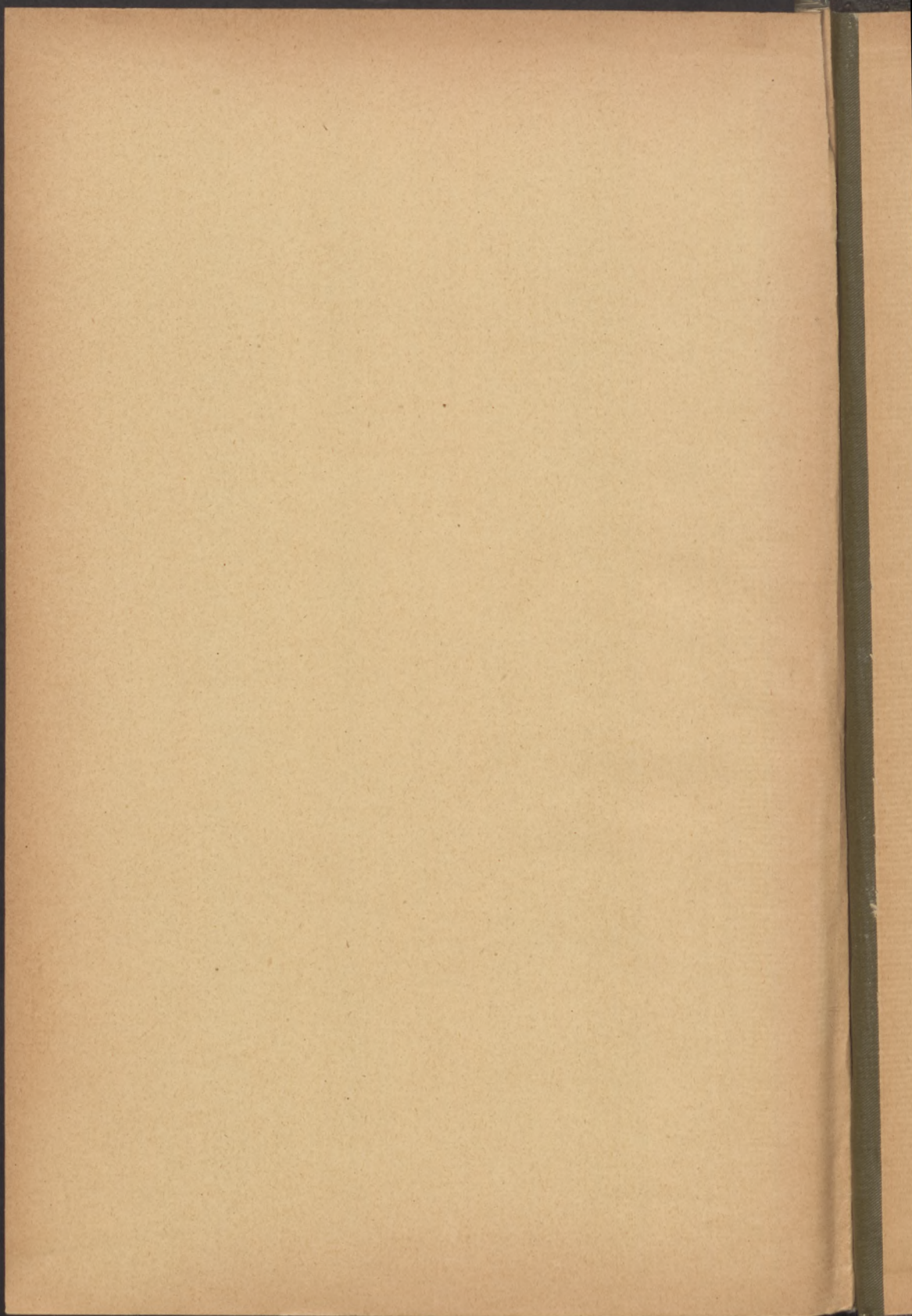
	Lap.		Lap.
„Orientalium dignitas“ (constit. Leonis XIII.)	135, 141	Rituale Rom. 85—6, 89, 94—5,	111 113, 131
Oroszország	24	II. Rudolf	24
Orsz. törvények, lásd: „Tartalom“ II. csop.		S.	
Óvodai pótdót esetleg a felekezetnek kötelesek fizetni a felekezetlenek	203—5, 211	Sachsen (királyság)	28, 37
Ö.		Sachsen-Meiningen	28
Örmény-katolikusok 133—41, 158—9, 293—8		Sachsen-Altenburg	28
Örökös egyháztagság	12	Sachsen-Coburg-Gotha	37
P.		Sachsen-Weimar	37—8
Párbért 5 éven át fizetnek még a felekezetlenek	202, 204, 211	„Sexus sequum sequitur“	59—61
Pesch Chr. S. I.	6. é. k., 118	Socinus	120
Peszky F.	88, 101	„Soproni“ esetben hozott ítélet	165. 272, 276
Póda E. ellen hozott ítéletek	272—8	Staatslexikon	27
Pogány által kiszolgáltatott kereszttség érvényessége	118	Statisztikai adatok a vallásváltoztatásról	214, 299—305
Polgári házasságkötés és vallásváltoztatás	189—94	„Status religionis“	52, 67, 72, 77, 161, 198, 206
Pontificale Romanum	95, 110	Svédország	27, 28
Poroszország	28, 37—8, 58—9	Sch.	
Portugália	28	Scherer R.	11, 14, 20, 116, 193
Professio fidei 95, 104—7, 130—1, 216—8		Schüch	109
Protestansok keresztelése 19, 125. é. k.		Schwarzburg-Sondershausen	28
Protestansok házassági bíraskodása	189, 194	Schweiz	28, 37
„Puchói“ esetben hozott ítélet	165, 288	Sz.	
Püspöki engedély a megtérőnek megkeresztelésére	94, 127, 130	Szántó Zs. ellen h. ítélet	280
Püspöki engedély a „reconciliatio“-ra	103, 127, 130	Szentségek kiszolgáltatása eretnek (pap) által 16—17, 19, 117. é. k.	
Qu.		Szertartásváltoztatás a kath. vallás keretében 133—141, 159—60, 289—91, 294—5	
„Quaestio religionaria“	32, 25	Szertartásváltoztató szülők gyermekeinek vallása	141, 197
R.		Szertartásváltoztatás hittagadás közbevetésével	136—8
Recepta religio	30	Szivák-féle javaslat	63
Reconciliatio hueretici 20—1, 81—3, 96 é. k. 104		Szülői hatalom 53—4, 59, 61, 69—70, 72. é. k.	
Reichsrecht	26—7, 58—9	Szülők vallásváltoztatásának hatása a gyermek vallására 46—51, 140—1, 194—7, 265—6, 270—1	
„Reichsunmittelbare Stände“	25	Szülőnek a felekezetlenségbe való kilépése nincs befolyással a már megszületett gyermek vallására	169
Reverzálisok	61, 69—70, 76		
Ricker	109		

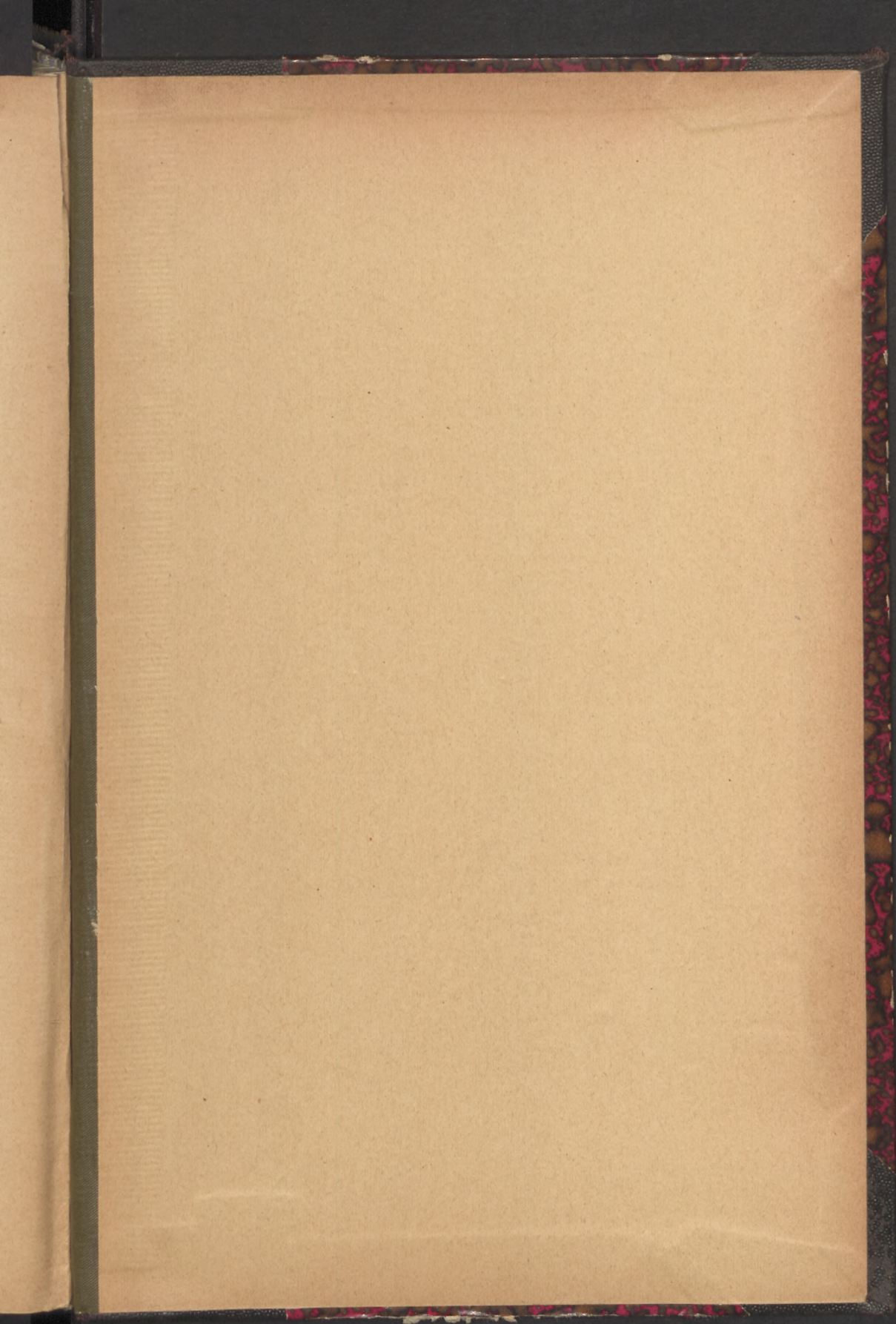
	Lap.		Lap.
Szülőknek a felekezetlenségből való „belépése“ egy b. vagy t. e. vallásba csakis egy esetben van bef. a gy. vallására	44, 169—170	Törvényhozói joghatósága az egyháznak az eretnekek felett	13, 19
		Trefort-féle rendelet	68, 165
		Trienti zsinat	13, 119
		Tutorismus a megtérési eljárásnál	112, 115, 117
T.		U.	
Tanuk az áttérési szándék bejelentésénél	32—3, 100, 183	Unitáriusok keresztelése	117, 120, 128
Tanuk a megtérési szertartásnál	104, 219—20	Unitáriusok házassági biráskodása	189, 194
„Tatai“ esetben hozott ítélet	164—5, 278	„Uralkodó“ vallás	24, 31, 56, 69
Tauber Sándor dr.	186	V.	
„Taufzwang“	280, 287, 307	„Valamely“ valláshoz való tartozást előíró államjogi szabály	29, 68, 78
„Tempus (copulationis) regit actum“ (nemzetközi magánjog elve)	153, 190, 194	Vallásegyenlőség	26—7, 32
Toleranzantrag (der Centrum-partei)	27	Vallásszabadság	23, 30, 35—6, 68
Toleranzpatent (II. Józs.)	30, 56—7, 69	„Vegyes“ házasság	56
Törvényes kor az áttéréshez (kilepéshez)	37, 84, 98, 104, 156, 162. é. k.	Végh K. M.	88, 101
„Törvényes“ vallása az állampolgárnak	52, 67, 72, 77, 161, 198, 206, 268—70	Visszaható erővel csak kivételesen bírnak a magyar törvények	153
Törvényesítés az anya szertartásától különböző szertartást követő apa által	197, 295—8	Visszaható ereje a törvényesítésnek és a szülők egyezségének	40, 42
Törvtelen, valamint törvényesített gyermekek vallásváltozása	39. é. k., 170. é. k., 295—8	W.	
		Wald dr.	106
		Wernz F. S. I.	13
		Wesleyanusok keresztelése	114
		Westphaliai vallásbéke	25. é. k.
		Württemberg	28, 37
		Z.	
		Zsidó által kiszolgáltatót kereszttség	118

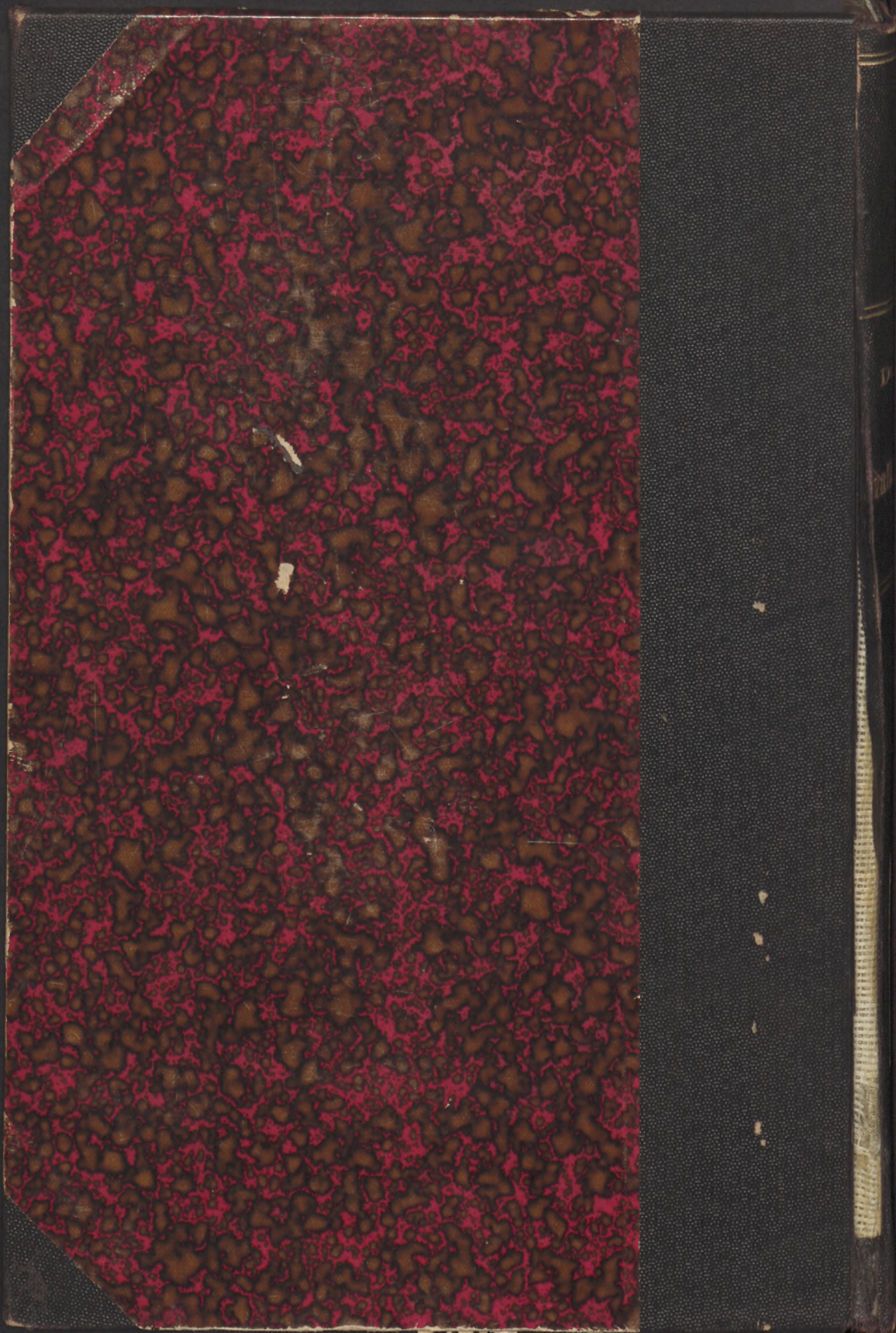

Dr. HANUY.

A

vallásváltoztatás

II

56

C

336